

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

**TANZİMAT DÖNEMİNDE EFLAK VE BOĞDAN'DAKİ
ENTELEKTÜEL HAREKETLERİN ROMANYA'NIN
BAĞIMSIZLIĞINA KATKISI (1831-1878)**

Esra KIZIL

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

**TANZİMAT DÖNEMİNDE EFLAK VE BOĞDAN'DAKİ
ENTELEKTÜEL HAREKETLERİN ROMANYA'NIN
BAĞIMSIZLIĞINA KATKISI (1831-1878)**

Esra KIZIL

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

KABUL VE ONAY

Esra KIZIL tarafından hazırlanan Tanzimat Döneminde Eflak ve Boğdan'daki Entelektüel Hareketlerin Romanya'nın Bağımsızlığına Katkısı (1831-1878) başlıklı bu çalışma, 09.06.2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Bekir KOÇ (Başkan)

Prof. Dr. Mehmet Veli SEYİTDANLIOĞLU (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Ömer GEZER (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

29/06/2021

Esra KIZIL

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Mehmet SEYİTDANLIOĞLU** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Esra KIZIL

ÖNSÖZ

Romanya'nın bağımsız bir ulusal devlet kurma aşamasında etkili olan entelektüel gruplar, yaptıkları çalışmalarla ve verdikleri mücadelelerle ülkelerinin kaderine rehberlik etmişlerdir. Rumen halkının siyâsî ve kültürel yaşamında ulus olma idealinin egemen unsur olmasını sağlamışlardır. Yüzyıllardır farklı devletlerin egemenliği altında olmaları, belli dönemlerde kültürel unsurlarını bastırmalarına ya da unutmalarına neden olsa da ihtilâl hareketlerinin yaydığı düşüncelerle yeniden gün yüzüne çıkmıştır. Bu çalışmada, Romanya'nın bağımsızlığını kazanması sürecinde Osmanlı hâkimiyeti altında bulunan Eflak ve Boğdan'da entelektüel gelişim ve bağımsızlığa katkısı sunulmuştur. Özellikle reform hareketlerine doğrudan katkısı olan kişi ve ailelerin faaliyetlerinden bahsedilmiştir. İhtilâl hareketleri aşamasında Osmanlı Devleti'nin nizamı yeniden sağlama çabalarının yanı sıra dış güçlerin Memleketeyn'deki ihtilâl hareketlerine tepkisi ve tutumu da değerlendirilmiştir. Türkçe ve İngilizce literatür ve kaynaklarının yanı sıra Rumence literatür ve kaynaklar temelinde konu ele alınmıştır.

Tez çalışmamın planlanması, araştırılması ve yürütülmesi hususunda benden yardımını, ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, değerli zamanlarını ayırarak bana her fırsatta yardımcı olan değerli hocam Sayın Prof. Dr. Mehmet Seyitdanlıoğlu'na teşekkür ve minnetimi bir borç bilirim. Ayrıca eğitim hayatım boyunca desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme ve üzerimde emeği olan bütün hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Esra KIZIL

ÖZET

KIZIL, Esra. Tanzimat Döneminde Eflak ve Boğdan'daki Entelektüel Hareketlerin Romanya'nın Bağımsızlığına Katkısı (1831-1878), Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021.

Eflak ve Boğdan, Balkanlarda önemli stratejik konuma sahip olmakla birlikte, tarih boyunca farklı devletlerin hâkimiyeti altına girmiş ve bağımsızlığını elde edene kadar birçok mücadele vermiştir. Rekabet halinde olan dış güçlerin otoritelerini meşrulaştırma çabaları, Eflak ve Boğdan topraklarını mücadele alanına çevirmiştir. Bu rekabetten yıpranan yerli halk, topraklarının refahını sağlayabilmek için çeşitli faaliyetlere girişmiştir. Fransız İhtilâli'nin getirdiği düşünce akımlarıyla entelektüel gruplar ortaya çıkmış ve millî kimlik bilincinin etkisiyle reform hareketlerine girişmişlerdir. İlk olarak prensliklerin birleşmesiyle büyük bir adım atacak olan ihtilâlciler, 1878 yılında bağımsızlığın kazanılmasını sağlamışlardır.

Bu çalışmanın amacı, Eflak ve Boğdan'daki entelektüel hareketlerin Romanya'nın bağımsızlığını kazanmasına katkısını incelemektir. Bu aşamada Eflak ve Boğdan'ı etkileyen Fransız İhtilâli, Fenerli ailelerin reform girişimleri ve Transilvanya Birleşik Kilisesi'nin faaliyetleri ele alınmıştır. Özellikle Eflak ve Boğdanlı ihtilâlcilerin yapmış olduğu modernleşme çalışmalarının ve dış güçlerle olan ilişkilerinin ortaya konulması, bağımsızlık sürecini görmek açısından önemli olmuştur. Entelektüellerin ulusal kimlik inşa etme çabasında dil, din ve tarih gibi kültürel öğelere başvurmaları, çalışmada Eflak ve Boğdan halkının coğrafi, târihi menşei ve sosyo-kültürel yapısından bahsedilmesini gerekli kılmıştır. Ayrıca Eflak ve Boğdan'da ortaya çıkan ihtilâl girişimleri üzerinde dış güçlerin müdahalesiyle yıpranmış olan halkın gösterdiği tepkilerin etkili olması, Osmanlı Devleti ve Avrupalı Devletler ile Memleketeyn arasında yürütülen diplomatik ilişkilerin değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Çalışmada Eflak ve Boğdan'daki entelektüel hareketlerin Romanya'nın bağımsızlığına olan etkisi Türkçe, İngilizce ve Rumence kaynaklar ışığında incelenmiştir. Buna göre, Romanya'nın bağımsızlığını kazanmasında yalnızca siyâsî gelişmelerin değil, özellikle ulusal devlet kurma aşamasında rehberlik edecek olan entelektüel grupların sosyo-kültürel faaliyetlerinin de önemli derecede katkı sağladığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelime: Eflak, Boğdan, Romanya, Entelektüel Hareketler, Romanya'nın Bağımsızlığını Kazanması, İhtilâl, Reform.

ABSTRACT

KIZIL, Esra. The Contribution of Intellectual Movements in Wallachia and Moldavia to Romania's Independence in the Tanzimat Period (1831-1878), Master Thesis, Ankara, 2021.

Wallachia and Moldavia have an important strategic location in the Balkan geography. Throughout history, they have been under the sovereignty of various states and battled variously until they gained independence. Efforts of competing foreign powers to legitimize their authority turned Wallachia and Moldavia lands into a political struggle area. The indigenous people, worn-out by this competition, initiated various activities in order to ensure the prosperity of their lands. Intellectual groups emerged under the influence of the currents of thought brought by the French Revolution and achieved independence by undertaking reform movements with the effect of national identity consciousness.

In this study, the contribution of the Intellectual Movements in Wallachia and Moldavia to the independence of Romania was examined. At this stage, the activities of the French Revolution, the Transylvanian United Church, the reform attempts of the Fenerian families and Wallachian and Moldavian revolutionaries were handled. The intellectuals' appeal to cultural elements such as language, religion and history in their effort to construct a national identity building, made it necessary to mention the geographical, historical origin and socio-cultural structure of Wallachian and Moldavian people. In addition, it has revealed the necessity of evaluating the diplomatic relations with the Ottoman Empire and European States. In this study, the effect of intellectual movements in Wallachia and Moldavia on the independence of Romania has examined in the light of Turkish, English and Romanian sources. Accordingly, it is concluded that, not only the political developments, but also the socio-cultural activities of the intellectual groups had contributed significantly to the independence of Romania.

Keywords: Wallachia, Moldavia, Romania, Intellectual Movements, Independence of Romania, Revolution, Reform.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYINLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: EFLAK VE BOĞDAN'IN OSMANLI DEVLETİ HÂKİMİYETİ ÖNCESİ VE SONRASI GENEL DURUMU	10
1.1. EFLAK VE BOĞDAN'IN GENEL DURUMU	10
1.1.1. Rumen Halkının Coğrafi ve Tarihsel Kökeni	10
1.1.2. Sosyo-Kültürel Yaşam	12
1.2. OSMANLI DEVLETİ İDÂRESİNDE EFLAK VE BOĞDAN	15
1.2.1. Rumenler ve Türkler Arasındaki İlk Münasebetler	15
1.2.2. Osmanlı Devleti İdâresinde Eflak ve Boğdan Voyvodalıkları.....	18
1.2.2.1. Yerli Boyarlar ve Voyvodalar Dönemi.....	25
1.2.2.2. Fenerli Beyler Dönemi.....	28
1.2.2.3. Yerli Prenslar Dönemi.....	32
2. BÖLÜM: EFLAK VE BOĞDAN TOPRAKLARI ÜZERİNDE AVRUPALI GÜÇLERİN MÜCADELESİ	34
2.1. EFLAK VE BOĞDAN'IN JEOPOLİTİK ÖNEMİ	34
2.2. RUSYA'NIN MEMLEKETEYN'E MÜDÂHALESİ VE NÜFUZU	36
2.2.1. Rus İşgallerinin Başlaması	36

2.2.2. Rusya'nın Nüfuzunu Artırma Çabaları	38
2.3. AVRUPALI DEVLETLERİN TUTUMU	43
2.3.1. Memleketeyn Üzerinde Avusturya Etkisi	43
2.3.2. İngiltere ve Fransa	47
2.4. EFLAK VE BOĞDAN TOPRAKLARINDA RUM İSYANI.....	50
2.4.1. İsyanın Nedenleri ve Gelişimi.....	50
2.4.2. İsyanlar Üzerinde Büyük Güçlerin Etkisi ve Tutumu.....	53
2.5. YUNAN İSYANINDAN SONRA OSMANLI DEVLETİ'NİN MEMLEKETEYN'DE NİZAMI YENİDEN SAĞLAMA ÇABALARI.....	56
3. BÖLÜM: EFLAK VE BOĞDAN'DAKİ ENTELEKTÜEL HAREKETLERİN ROMANYA'NIN BAĞIMSIZLIĞINA KATKISI	63
3.1. XIX. YÜZYILDA FRANSIZ İHTİLÂLİ İLE MİLLİYETÇİLİK DÜŞÜNCESİNİN ORTAYA ÇIKMASI	63
3.1.1. Balkanlarda Milliyetçilik Düşüncesinin Yayılması	64
3.1.2. Eflak ve Boğdan'da Milliyetçilik Düşüncesinin Ortaya Çıkışı.....	67
3.1.2.1. Prensliklerde Fransa Etkisi.....	67
3.1.2.2. Kilise Faâliyetleri ve Latinleşme Çabaları.....	71
3.1.2.2.1. Transilvanya ve Uniat (Birleşik) Kilisesi'nin Entelektüel Gelişime Katkısı.....	72
3.1.2.2.2. Samuil Micu Clain, George Sincai ve Petru Maior'un Latinleşme Çabaları	77
3.2. MEMLEKETEYN'DE ENTELEKTÜEL HAREKETLER VE REFORM GİRİŞİMLERİ	81
3.2.1. Memleketeyn'in Kapısını Batıya Açan Fenerli Aileler ve Fransa Hayranlığı.....	81
3.2.2. Yerli Reformistlerin Oluşumu ve Faâliyetleri.....	88
3.2.3. Değişen Düzen Üzerinde 1848 İhtilâlinin Etkisi	92
3.3. 1878 ROMANYA'NIN BAĞIMSIZLIĞINI KAZANMASI	102
3.3.1. Eflak ve Boğdan Prensliklerinin Birleşmesi	102

3.3.1.1. Birleşik Prenslüklerin İlk Prensi: Alexandru Ioan Cuza ve Reformlar.....	102
3.3.1.2. Yabancı Prens I. Carol ve Romanya'nın Bağımsızlığını Kazanması Süreci	102
SONUÇ.....	113
KAYNAKÇA.....	117
EKLER.....	127
EK 1. Eflak-Boğdan Birleşik Prenslüğü'nin, "Romanya" Diye Adlandırılması.....	127
EK 2. Eflak'ta Zuhur Eden İhtilâl Üzerine Oraya Memur Edilen Ticaret Nâzırı Süleyman Paşa'ya Yazılan Hüküm	128
EK 3. Trajan Anıtı	130
EK 4. Trajan Sütunu Üzerinde Yer Alan Rölyef	131
EK 5. Ştefan cel Mare (1433-1504)	132
EK 6. Konstantinos Mavrokordato (1711-1769)	133
EK 7. Gheorghe Lazăr (1779-1823).....	134
EK 8. General Kiselev (1788-1872).....	135
EK 9. Mihail Kogălniceanu (1817-1891)	136
EK 10. Nicolae Bălcescu (1819-1852)	137
EK 11. Ion C. Brătianu (1821-1891).....	138
EK 12. Constantin Alexandru Rosetti (1816-1885).....	139
EK 13. Ion Ghika (1816-1897)	140
EK 14. Süleyman Paşa'nın (1807-1864) Komiser Olarak Gönderildiği Eflak ve Boğdan'da Halk Tarafından Coşkuyla Karşılandığını Temsil Eden Bir Fotoğraf	141
EK 15. Ömer Lütfi Paşa (1806-1871)	142
EK 16. Alexandru Ioan Cuza (1820-1873)	143
EK 17. Sultan Abdülaziz ve Prens Alexandru Ioan Cuza'nın Dolmabahçe Sarayı'nda Görüşmesi	144

EK 18. Peleş Kalesi ve I. Carol (1839-1914).....	145
EK 19. Arcul de Triumf (Zafer Takı)	146
EK 20. 1878 Berlin Antlaşması'na Göre Türkiye Haritası	147
EK 21. Orjinallik Raporu.....	148
EK 22. Etik Komisyon Muafiyet Formu	150

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e. : Adı Geçen Eser

a.g.m.: Adı Geçen Makale

a.g.t.: Adı Geçen Tez

bkz.: Bakınız

BOA: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı

C. HR.: Cevdet Hariciye

Çev.: Çeviren

Ed: Editör

HR. SYS.: Hariciye Nezareti Siyâsî

MB. İ.: Mabeyn-i Hümayun İradeleri

M.Ö.: Milattan Önce

M.S.: Milattan Sonra

No: Numara

s.: Sayfa

TDV: Türkiye Diyânet Vakfı İslam Ansiklopedisi

TTK: Türk Tarih Kurumu

vb.: Ve benzeri

Y. EE.: Yıldız Esas Evrakı

GİRİŞ

KONUNUN SINIRLANDIRILMASI VE ARAŞTIRMADA KULLANILAN KAYNAKLAR ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

KONUNUN ÖNEMİ VE KAPSAMI

XVIII. yüzyıl itibariyle Avrupa’da güç dengesinin bozulmasıyla birlikte Balkanlar’da baş gösteren isyanlar kontrol edilemez olmuştur. Özellikle dış güçlerin de müdâhil olduğu Eflak ve Boğdan gibi yerlerde çıkan isyanlar ve değişim sürecini başlatan reformlar neticesinde bağımsızlığa ulaşan bir dönüşüm başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun yaklaşık beş asır hüküm sürdüğü Memleketeyn’in aşama aşama bağımsızlığına ulaşmasına etki eden temel faktörler üzerine ortaya konulan araştırmaları incelediğimizde; öncelikle Balkan coğrafyasında Eflak ve Boğdan üzerine yapılan araştırmaların varlığının diğer bölgelere nazaran daha az olduğunu görmekteyiz. Hem Osmanlı Devleti için hem Avrupalı Devletler için cazip bir yer olan Memleketeyn’in, Romanya’nın bağımsızlık sürecine etki eden reform hareketlerinin merkezi olması konunun önemini ortaya koymaktadır.

Kuzeyinde Karpat Dağları, güneyinde Tuna Nehri ve doğusunda Karadeniz yer alan Eflak ve Boğdan toprakları sahip olduğu konum itibariyle önemli bir jeopolitik konumda yer almaktadır. Bu özelliğini göz önünde bulundurduğumuzda Eflak ve Boğdan tarih boyunca pek çok kavim tarafından istilâ edilmiş ve çeşitli devletlerin mücadelesine sahne olmuştur. M.Ö. I. yüzyılda Traklar ile aynı dil grubuna sahip olan Daçlar tarafından hâkimiyet altına alınmış, M.S. II. yüzyılın sonlarına doğru ise Roma İmparatorluğu’nun işgaline uğramıştır.¹ Romalılar bu topraklardan çekildikten sonra da pek çok kavmin uğrak noktası olmaya devam etmiştir. Bu kavimlerden biri de Türkler olmuştur.

Rumenler olarak adlandırılan buradaki bölge halkının aslında Türklerle tarihte ilk karşılaşmaları Osmanlılardan çok daha öncesine dayanmaktadır. Çok eski zamanlardan itibaren çeşitli toplulukların yerleştiği Romanya toprakları, Orta Asya’dan göç eden Türklerin geçiş ve yerleşim noktalarından biri olmuştur.² XIV. yüzyılda, Osmanlı Devleti

¹ Mihai Maxim, “Romanya”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/romanya#2> (28.01.2020).

² Giray Saynur Bozkurt, “Geçmişten Günümüze Romanya’da Türk Varlığı”, *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt:5, Sayı:17 (Bahar 2008), s.1-31.

hâkimiyetine girmeden önce Eflak ve Boğdan “*voyvoda*” adı verilen prensler tarafından yönetilmişlerdir. XV. yüzyıl itibariyle bölge üzerinde Osmanlı nüfuzunun artmasıyla birlikte iki prenslik de özel bir statüye sahip olmuştur. İdarî bakımdan “ayrıcalklı prenslik” statüsüne sahip özerk bir yapıyla yönetilen bu iki Tuna boyu prensliği kendi iç yönetimlerinde serbest kalmışlar, dînî ve içtimâî yapılarına müdâhale edilmemiştir. Hukukî bakımdan Memâlik-i Mahrûse sayılan, Tuna Prensliklerinden Tuna ile Karpatlar arasındaki Eflak XV. yüzyılda, Boğdan ise XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti egemenliğine haraçgüzâr statüsüyle girmiştir.³ Böylece Osmanlı tebaası zimmîleri ile aynı haklara sahip olan Eflak ve Boğdan halkı, her yıl belirli bir vergi (maktû) ödeyerek Osmanlı Devleti’nin hâkimiyetini kabul etmiştir. Haraç ödemek suretiyle Osmanlı idâresi altında özerk bir yönetim anlayışı ile idâre edilen Memleketeyn, bulunduğu coğrafya ve sınırları açısından Osmanlı Devleti’nin dış siyâsetinde önemli bir yere sahip olmuştur. Ancak XVIII. yüzyılda Osmanlı gücünün zayıflamasının yanında bir de voyvodaların Osmanlı Devleti’ne karşı Rusya ve Avusturya ile irtibata geçmesi, Osmanlı Devleti’nin bir takım önlemler almasına neden olmuştur. Memleketeyn’in idârî yönetiminde değişikliğe gidilmiş ve dış güçlerin özellikle Avusturya ve Rusya’nın tehdidine karşı Sultan III. Ahmed zamanında Eflak ve Boğdan voyvodalarına yerli prenslerin yerine sürekli Bâb-ı Âli’nin kontrolünde kalabilecek Rum Beylerinin tayini uygun görülmüştür.⁴ 1711-1821 tarihleri arası, Eflak ve Boğdan Prensliklerinin Fenerli Rum Beyleri tarafından yönetildiği ve Fenerlilerin bu topraklar üzerinde etki alanlarını genişlettikleri bir dönem olmuştur. Fakat bölge halkı ve boyarların⁵ bu sistemden ve artan Rum nüfuzundan rahatsız olması bölgede asayişin kontrolünü daha da zorlaştırmıştır. Bazı Fenerli Rum yöneticilerin ne düzen ne de refah getirmeyip sadece karışıklığı ve iç anarşiyi arttırmış olmaları ilerleyen zaman içinde daha farklı problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Fenerliler rejimi ve Bâb-ı Âli’nin giderek artan mâlî baskısı dolayısıyla, Rumen boyarlar uluslararası krizde hem Rusya’dan hem de Avusturya’dan destek aramıştır.⁶ Yaşanan bu olumsuzlukların yanında bir de Fenerli yöneticilerin dönemin büyük güçleriyle sürekli irtibatta olmaları ve çıkan Rum isyanlarını destekleyen tavır içerisinde bulunmaları

³ Fatma Uygur, “1857 Eflak ve Boğdan Seçimlerine Fransız Müdâhalesi ve Sonuçlarına Dair Bir Araştırma”, *OTAM*, Sayı:42 (Güz 2017), s.169-186, 170.

⁴ Abdülkadir Özcan, “Boğdan”, *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:6, TDV Yayınları, İstanbul, 1992, s.270.

⁵ Boyarlar: Eflak ve Boğdan’da yerli aristokrasinin en zengin ve en güçlülerinden müteşekkil olanlar. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 1: 18. ve 19. Yüzyıllar*, Küre Yayınları, İstanbul, 2013, s.111.

⁶ Jelavich, a.g.e., s.115.

Osmanlı Devleti'nin bölgenin idârî şeklini yeniden değiştirmesine neden olmuştur. 1821'de Rumen boyarların desteğiyle tekrar Eflak ve Boğdanlı yerli voyvodalar yönetime getirilmiştir.

Prenslikler üzerinde oluşan uluslararası çekişme ile bölgenin toprak bütünlüğü tehlikeye girmiştir. Bütün bu rekabet ortamında Avrupa'da meydana gelen gelişmeler, prensliklerde kalıcı sonuçlar doğurmuştur. 1789 Fransız İhtilâli'nin getirdiği milliyetçilik düşüncesinin de etkisi ile yeni bir düzen ve nizama duyulan ihtiyaç, yerli ailelerin Avrupa'da eğitim alan çocukları arasında ihtilâl hareketlerine dönüşmüştür. Millî duyguların temelini atılması bu tarihten önce başlamış olsa da Eflak ve Boğdan halkı dil ve tarihleri üzerine daha fazla yoğunlaşarak milliyetçi hareketlenmeleri başlatmışlardır. Entelektüel gelişim kendisini göstermiş ve reformistler ortaya çıkmıştır. Değişen bütün koşulları özellikle güç dengesini ortaya koyduktan sonra, 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından imzalanan 1829 Edirne Antlaşması'nın getirdiği yeni koşullar Eflak ve Boğdan'da, Rusya'nın denetimi altında hazırlanan bir nizamnâme ile anayasalcı hareketler başlamıştır. Ancak bu nizamnâmeyi Rusya'nın kendi çıkarları doğrultusunda kullanması halkın tepkisini doğurmuştur. Yerli reformistler bu yolda önemli bir adım atarak geçici hükümet kurmuşlar ve dış güçlerin müdâhalesinin azalmasını sağlamışlardır. Böylece Batı'nın etkisinde özellikle Fransız İhtilâli ile ortaya çıkan özgürlük, eşitlik ve kardeşlik düşüncesi, Eflak ve Boğdanlı entelektüel liderlerin toplumsal reform ve anayasal hükümet programlarına dönüşmüştür. Bu program ilk olarak prensliklerin birleşmesiyle başlayacak ve önce özerklik daha sonra bağımsızlığın kazanılmasıyla amacına ulaşacaktır.

Bu çalışmada dönem hakkında yazılmış kaynaklar üzerinden bir literatür taraması yapıldıktan sonra kaynaklar içerisinde yer alan bilgilerin tutarlılığı çerçevesinde, Eflak ve Boğdan'ın bağımsızlığa ulaşması sürecindeki iç ve dış nedenler ortaya konulmuştur. Özellikle 1789 Fransız İhtilâli sonrasında oluşan reform hareketlerinin temelinde yatan sebepler aranmıştır. Bu hususta yönetimde uzun süre söz sahibi olan Fenerli Beylerin prensliklerdeki entelektüel gelişime etkisi ve reform girişimleri üzerinde durulurken bunun yanı sıra Transilvanya Birleşik Kilisesi faaliyetlerinin Eflak ve Boğdan Prensliklerine olan katkısı incelenmiştir. Bütün bu çabaların etkisi ve birikimiyle Avrupa'da eğitim almış olan yerli reformistlerin, özellikle 1848 İhtilâli ile idârî,

ekonomik ve sosyo-kültürel yapılanmada Eflak ve Boğdan Prenslüklerine sağladıkları katkılar sunulmuştur. Ayrıca Rusya'nın bölgede hâkimiyet kurma konusundaki ısrarı ve baskısı ile dış güçlerin sürekli iç işlerine müdâhil olma durumunun Eflak ve Boğdanlı ihtilâlciler üzerinde bağımsız olma konusunda ne derece etkili olduğu incelenmiştir. Fransa'nın diğer devletler gibi doğrudan Eflak ve Boğdan'a müdâhale etmesinin yanında kültürel, ilmî ve diplomatik faaliyetler üzerinden bölgedeki etkinliğinden ve nüfuz organizasyonundan bahsedilmiştir. Tüm bu sorulara cevap aranırken elde edilen bilgiler ışığında Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı Devleti'nden kopup, bağımsızlığa ulaşmasındaki sürecin temel etkenleri arasında olan entelektüel grupların faaliyetlerini ve katkılarını ortaya çıkarmak asıl amaç olmuştur. Bu şekilde bağımsızlığa katkı sağlayan en önemli etkenlerin de görülmesi sağlanacaktır.

Balkanlar tarihi içerisinde oldukça önemli bir yere sahip olmasına rağmen, ortaya konulan eserlere dayanarak Romanya'nın bağımsızlığını elde etmesi sürecinde daha çok dönemin siyâsî ve diplomatik ilişkilerinin etkisinden bahsedilmiştir. Ancak ulusal bir devlet kurma aşamasında entelektüel faaliyetlerin etkisine daha az yer verilmesi böyle bir çalışmanın yapılmasını gerekli kılmıştır. Araştırmanın önem ve kapsamının yanında konunun sınırlandırılması bakımından, Romanya'nın bağımsızlığına etki eden Eflak ve Boğdan'daki entelektüel hareketler ve reform girişimleri üzerine atılan somut adımların 1831 ve 1878 yılları arasında yoğunlaşması nedeniyle, çalışmada bu tarih aralığı üzerinde daha çok durulmuştur. Üç bölümden oluşan çalışmamızın Giriş bölümünde Eflak ve Boğdan'ın bulunduğu coğrafya, tarihi, sosyo-kültürel yapısı ve dış güçlerle olan ilişkisinin yanı sıra Fransız İhtilâliyle ortaya çıkan düşünce akımlarının ve entelektüel grupların etkisi hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde Eflak ve Boğdan'ın genel tarihi, coğrâfi ve demografik özellikleri ile sosyo- kültürel yapısı incelenmiştir. Bulunduğu coğrâfi konum itibariyle tarih içerisinde pek çok topluluk ile devletin ilgi odağı olan ve hâkimiyet kurmaya çalıştığı Eflak ve Boğdan, sahip olduğu bu genel özellikleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. Daha sonrasında Osmanlı Devleti'nin XIV. yüzyıl itibariyle Balkan coğrafyasına hızla genişleme politikasında doğal bir hedefi haline gelen Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı Devleti'ne geçişi süreci ele alınmıştır. Osmanlı Devleti'nin bölgede kurduğu himâye

sisteminin esasları ve Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı idârî teşkilatındaki statüsü incelenmiştir.

İkinci bölümde ise Eflak ve Boğdan topraklarının sahip olduğu stratejik öneme yer verilmiştir. Avrupa'da değişen güç dengesi ile birlikte bölgenin devletlerarası rekabet alanı haline gelmesi ve dış müdâhalenin istikrar kazanmasıyla birlikte bu durumun Eflak ve Boğdan halkı üzerinde ne derece etkiye sahip olduğu ve ulusal duygunun canlanmasına nasıl katkı sağladığı üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde ise Fransız İhtilâli ve milliyetçilik düşüncesinin Balkanlarda yayılmaya başlamasıyla birlikte Eflak ve Boğdan üzerindeki tesirinden bahsedilmiştir. Bu aşamada Eflak ve Boğdanlı aydın kesim üzerinde önemli etkisi olan Transilvanya'daki (Erdel) aydınların ortaya çıkışı ve entelektüel gelişime katkısından söz edilmiştir. Sonrasında Eflak ve Boğdan'daki ilk ihtilâl hareketlerinin nasıl ve ne şekilde doğduğunun ortaya çıkarılması açısından yönetimde etkili olan Fenerli voyvodaların Batı etkisinde yapmış oldukları sosyo-kültürel, idârî ve ekonomik reformlara yer verilmiştir. Son olarak prensliklerin modernleşmesine önemli katkı sağlamış ve entelektüel hareketlere liderlik yapmış olan yerli grupların bağımsızlık mücadelesine yer verilmiştir.

Sonuç olarak bulunduğu konum itibariyle büyük öneme sahip olan Eflak ve Boğdan toprakları, Osmanlı Devleti himâyesinde yaklaşık beş asır kalmıştır. Ancak değişen şartlar neticesinde bu hâkimiyet önce birleşme, sonra özerklik ile azalacak ve sonunda bağımsızlıkla son bulacaktır. Her ne kadar Osmanlı Devleti ıslahatlar yaparak önlemler almaya çalışsa da dış müdâhalenin etkisi ve halkın reform girişimlerini kolaylıkla benimsemesi, 1878'de Berlin Antlaşması'nda alınan kararlar Romanya'nın bağımsızlığını kazanmasına engel olamamıştır. Bu tez içeriğinde ise bu süreç değerlendirilecek olup, Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı Devleti'nden kopuşuna neden olan iç ve dış nedenlerin ortaya konulmasının yanı sıra dış güçlerle olan diplomatik ilişkiler ele alınırken, Romanya'nın bağımsızlığını kazanmasına katkı sağlayan entelektüel girişimlerin etkisinin değerlendirilmesi esas amaç olacaktır.

ARAŞTIRMA ÜZERİNE LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ

Araştırmada, XIX. yüzyıl itibariyle Eflak ve Boğdan Prensliklerinde gelişen entelektüel gelişimi ve reform çalışmalarını ortaya çıkaran koşullar üzerine kapsamlı bir çalışma

amaçlanmış ve araştırmalarda Türkçe ve İngilizce literatürün yanı sıra Rumence literatürden de yararlanılmıştır. Prensliklerdeki reform hareketlerinin yanı sıra Osmanlı Devleti ile Eflak ve Boğdan Prenslikleri arasındaki ilişkinin niteliği ve dış güçlerin bölge ile ilgili emellerinin neler olduğu üzerine kaleme alınmış genel tarih kitapları, ansiklopediler, makaleler ve yakın zamanda konuyla bağlantılı olan araştırmalar kullanılmıştır. Buna göre, Eflak ve Boğdan'ın coğrafî, tarihi ve sosyo-kültürel yapısını barındıran bilgileri aktarmaya çalışırken genellikle; Osman Karatay ve Bilgehan Gökdağ tarafından derlenen *Balkanlar El Kitabı*⁷ kitabının içerisinde yer alan ilgili makalelerden ve L.S. Stavrianos'un *The Balkans Since 1453*⁸ kitabından faydalanılmıştır. Ayrıca Türk-Rumen ilişkilerinin gelişmesi açısından yapmış oldukları tarihi araştırmalar neticesinde Türk Tarih Kurumu aracılığıyla yayınlanan Mihail Guboğlu ve Mihai Maxim'in kaleme aldıkları makalelerden de yararlanılmıştır. Kemal Karpat "Eflak" ve Abdülkadir Özcan, "Boğdan" başlıklı makalelerinin yayınlandığı *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* incelenmiştir. Prensliklerin bulunduğu coğrafya olan Balkanlardaki durumun genel hatlarıyla görülmesi ve Eflak ve Boğdan'ın diğer Balkan toplumlarının içerisindeki yerinin değerlendirilebilmesi amacıyla Barbara Jelavich'in *Balkan Tarihi 1*⁹, Peter Sugar'ın *Southeastern Europe Under Ottoman Rule*¹⁰ ve Kemal Karpat'ın *Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*¹¹ kitabına başvurulmuştur. Ayrıca Eflak ve Boğdan'ın hem genel özellikleri hem de buradaki oluşumların bağımsızlık üzerindeki etkisini görebilmek adına René Ristelhueber'in *A History of the Balkan Peoples*¹² adlı çalışmasına başvurulmuştur.

Dönemin Bâb-ı Âli ve prenslikler arasındaki politik ilişkilerin boyutunu Osmanlı Devleti açısından görmek için özellikle ihtilâl süreci Osmanlı Arşiv belgeleri ile desteklenmiştir. Bunun yanı sıra Enver Ziya Karal'ın *Osmanlı Tarihi* Cilt V¹³, VI¹⁴ ve VII¹⁵ kitapları ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Osmanlı Tarihi* Cilt I¹⁶ kitaplarının yanı sıra Fahir

⁷ *Balkanlar El Kitabı*, Ed: Osman Karatay ve Bilgehan Gökdağ, Cilt: I, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2013.

⁸ L.S. Stavrianos, *The Balkans Since 1453*, Hurst and Company Publishers, London 2000.

⁹ Jelavich, a.g.e.

¹⁰ Peter F. Sugar, *Southeastern Europe Under Ottoman Rule, 1354-1804*, University of Washington Press, Seattle 1977.

¹¹ Kemal Karpat, *Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, İmge Yayınları, Ankara 2004.

¹² René Ristelhueber, *A History of the Balkan Peoples*, Ed: ve Çev.: Sherman David Spector, Twayne Publishers, New York 1971.

¹³ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)*, Cilt: V, TTK Yayınları, Ankara, 2017.

¹⁴ Karal, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: VI, 7. Baskı, TTK Yayınları, Ankara 2007.

¹⁵ Karal, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: VII, 6. Baskı, TTK Yayınları Ankara 2003.

¹⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: I, TTK Yayınları, Ankara 1988.

Armaoğlu'nun *19. Yüzyıl Siyâsî Tarihi 1789-1914*¹⁷ adlı eseri incelenmiş ve ilgili kısımlar aktarılmaya çalışılmıştır. Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda Eflak ve Boğdan'ın hâkimiyetini elde etmesi sürecinde Halil İnalçık'ın *The Ottoman Empire The Classical Age 1300-1600*¹⁸ adlı kitabı incelenmiştir. Misha Glenny'nin *The Balkans: Nationalism, War and the Great Powers 1804–1999*¹⁹; Charles Jelavich and Barbara Jelavich, *The Establishment of the Balkan National States, 1804-1920*²⁰; Hugh Seton-Watson'ın *Nations and States: An Enquiry into the Origins of Nations and the Politics of Nationalism*²¹ gibi uluslararası yayında öne çıkan araştırmalar içerisinde Romanya'nın bağımsızlık mücadelesinde etkili olan milliyetçilik düşüncesi analiz edilmiştir. Ayrıca Romanya tarihi üzerine çalışmalarıyla öne çıkan araştırmacı Cezmi Karasu'nun *Türkler Ansiklopedisi* Cilt XII'de²² yer alan “XIX. Yüzyılda Eflak ve Boğdan'daki Rus İşgalleri” ve *Balkanlar El Kitabı*'nda yer alan “Bağımsızlıktan Birinci Dünya Savaşı'na Romanya” adlı makaleleri analiz edilmiş olup konuyla bağlantılı kısımlardan faydalanılmıştır. Bunun yanı sıra Avrupalı büyük güçlerin prensliklerle olan ilişkisinde ise Matthew Smith Anderson'un *Doğu Sorunu-1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme*²³ eserinden faydalanılmıştır.

Çalışmada üzerinde yoğunlaşılacak asıl konu olan Eflak ve Boğdan'daki entelektüel oluşumlar ve ihtilâl hareketleri üzerine yapılan araştırmalar içerisinde Peter Sugar ve Ivo J. Lederer'in derlediği *Nationalism in Eastern Europe*²⁴ kitabında yayınlanan Stephen Fischer-Galati'nin “Romanian Nationalism” adlı makalesi incelenmiştir. Konu üzerinde oldukça önemli çalışmaları olan Rumen araştırmacı-tarihçi Radu Florescu'nun “The Uniate Church: Catalyst of Rumanian National Consciousness”²⁵ ve “The Fanariot

¹⁷ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyâsî Tarihi (1789-1914)*, TTK Yayınları, Ankara 1997.

¹⁸ Halil İnalçık, *The Ottoman Empire The Classical Age 1300-1600*, Phoenix Publisher, London 1988.

¹⁹ Misha Glenny, *The Balkans: Nationalism, War and the Great Powers 1804–1999*, House of Anansi Press, Toronto 2012.

²⁰ Charles Jelavich-Barbara Jelavich, *The Establishment of the Balkan National States, 1804-1920*, Cilt:8, Ed: Peter F. Sugar and Donald W. Treadgold, University of Washington Press, Seattle and London 2000.

²¹ Hugh Seton-Watson, *Nations and States: An Enquiry into the Origins of Nations and the Politics of Nationalism*, The University Printing House, Cambridge 1977.

²² Cezmi Karasu, “XIX. Yüzyılda Eflak ve Boğdan'daki Rus İşgalleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt:12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

²³ Matthew Smith Anderson, *Doğu Sorunu-1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme*, çev. İdil Eser, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

²⁴ “Romanian Nationalism”, *Nationalism in Eastern Europe*, Ed: Peter Sugar & Ivo J. Lederer, University of Washington Press, Seattle & London 1994.

²⁵ Radu Florescu, “The Uniate Church: Catalyst of Rumanian National Consciousness”, *The Slavonic and East European Review*, Volume:45, Number:105 (July 1967).

Regime in the Danubian Principalities”²⁶ adlı uluslararası dergilerde yayınlanmış olan makalelerinden yararlanılmıştır. 1848 İhtilâlinin etkilerini değerlendirirken *XIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*’nde yer alan Dan Berindei’nin “Osmanlı Devleti ve Eflak’taki 1848 İhtilâli”²⁷ adlı makalesinden faydalanılmıştır. Romanya’nın bağımsızlığını kazanması sürecinde etkili olan sosyo-kültürel faâliyetler için Alex Drace-Francis’in *The Making of Modern Romanian Culture*²⁸ ve *The Traditions of Invention: Romanian Ethnic and Social Stereotypes in Historical Context*²⁹ adlı eserlerine başvurulmuştur. Bu konuda ayrıca Rumen tarihçi Vlad Georgescu’nun *The Romanians: A History*³⁰ ve Keith Hitchins’in *A Concise History of Romania*³¹ adlı çalışmalarından Romanya tarihi ve bağımsızlık mücadelesi üzerine genel bilgiler verilmiştir.

Eflak ve Boğdan’da 110 yıl prensliklerin idâresinden sorumlu olan ve burada reform hareketlerine katkı sağlayan Fenerli Rum ailelerin sosyo-kültürel, politik ve ekonomik faâliyetlerini görebilmek adına çeşitli kaynaklardan faydalanılmıştır. Başvurulan eserler arasında İsmail Hakkı Uzunçarşılı’nın *Osmanlı Tarihi Cilt VI*³² ve Zeynep Sözen’in *Fenerli Beyler: 110 Yılın Öyküsü (1711-1821)*³³ kitaplarının yanı sıra Constantin Iordachi’nin “The Fanariot Regime in The Romanian Prancipilities 1711/1716-1821”³⁴ makalesi yer almaktadır. Reform ve bağımsızlık hareketlerine temel etken olan 1789 Fransız İhtilâli ve Fransız kültürü etkisinin araştırılmasında John J. Champbell’in *French Influence and The Rise of Roumanian Nationalism*³⁵ adlı yayınlanmış doktora tezi incelenmiştir. Aynı zamanda konu ve işleyiş özellikleri itibariyle özellikle diplomatik ilişkiler açısından Togay Seçkin Birbudak’ın *Romanya’nın Bağımsızlığını Kazanması*³⁶ adlı doktora tezinden yararlanılmıştır. Ayrıca çalışmada, Rumence *La Roumanie illustrée*

²⁶ Radu Florescu, “The Fanariot Regime in the Danubian Principalities”, *Balkan Studies*, Volume:9, Number:2 (1968), s.301-318.

²⁷ Dan Berindei, “Osmanlı Devleti ve Eflak’taki 1848 İhtilâli”, *XIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, (Ankara 4-8 Ekim 1999), Cilt: III, TTK Basımevi, Ankara 2002.

²⁸ Alex Drace-Francis, *The Making of Modern Romanian Culture*, St Martin’s Press, New York 2006.

²⁹ Alex Drace-Francis, *The Traditions of Invention: Romanian Ethnic and Social Stereotypes in Historical Context*, Brill Press, Leiden&Boston 2013.

³⁰ Vlad Georgescu, *The Romanians: A History*, Ed: Matei Calinescu, Çev.: Alexandra Bley-Vroman, Ohio State University Press, Columbus 1991.

³¹ Keith Hitchins, *A Concise History of Romania*, Cambridge University Press, New York 2014.

³² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: VI, 5. Baskı, TTK Yayınları, Ankara 1988.

³³ Zeynep Sözen, *Fenerli Beyler: 110 Yılın Öyküsü (1711-1821)*, Aybay Yayınları, İstanbul 2000.

³⁴ Constantin Iordachi, “The Fanariot Regime in The Romanian Prancipilities 1711/1716-1821”, *The Routledge Handbook of Balkan and Southeast European History*, Ed: John R. Lampe, Ulf Brunnbauer, Routledge Publishing, London&New York 2021.

³⁵ John J. Champbell, *French Influence and The Rise of Roumanian Nationalism*, Arno Press, New York 1971.

³⁶ Togay Seçkin Birbudak, *Romanya’nın Bağımsızlığını Kazanması* (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2014).

ve *Adevărul*; Fransızca *Le Monde Illustré* ve *L'illustration: Journal Universel* gazeteleri incelenerek, içerisinde yer alan özellikle 1831-1878 yılları arasında Romanya'nın ihtilâlini kapsayan süreç ve Romanya'nın bağımsızlığını kazanmasına katkı sağlayan aydınlar hakkında dönemi yansıtan fotoğraflar verilmiştir.

Bu çalışmada, yukarıda verilen eserlerin yanı sıra pek çok Türkçe ve İngilizce kaynak kullanılmıştır. Ayrıca Bükreş Dijital Kütüphanesi'nde yer alan erişime açık, Romanya'nın bağımsızlığı ve ihtilâl dönemini içine alan Rumence kaynaklardan da faydalanılmıştır. Gerektiği hususta bu eserlere ilgili kısımlarda değinilecektir. Başvurulan literatür ve kaynaklar temelinde, Osmanlı Devleti hâkimiyetinde olan Eflak ve Boğdan Prensliklerindeki entelektüel grupların ihtilâl hareketleri ve bağımsızlığa olan katkısı ele alınmaya çalışılacaktır. Ancak, konuya girmeden önce Eflak ve Boğdan'ın coğrâfi, tarihi menşei ve sosyo-kültürel olarak genel özellikleri, Osmanlı Devleti hâkimiyetindeki statüsü ve dış güçlerle olan diplomatik ilişkilerine yer verilmesi konunun daha iyi anlaşılması bakımından gerekli görülmüştür.

1. BÖLÜM

EFLAK VE BOĞDAN'IN OSMANLI DEVLETİ HÂKİMİYETİ ÖNCESİ VE SONRASI GENEL DURUMU

1.1. EFLAK VE BOĞDAN'IN GENEL DURUMU

1.1.1. Rumen Halkının Coğrâfi ve Tarihsel Kökeni

Orta Çağ'da kurulmuş Eflak ve Boğdan Prenslüklerinin coğrâfi ve tarihsel kökenlerinin dayandığı topraklar bulunduğu konum itibariyle geçmişten günümüze birçok devletin hâkimiyet kurmaya çalıştığı yer olmuştur. Karpat Dağları ile Tuna Nehri arasında kalan ve doğuda Karadeniz'e kıyısı olan bölgede, insan yaşamına dair en eski kalıntılar Paleolitik Çağ'a kadar gitmektedir.³⁷

Rumenler, Karpat Dağları'ndan Adriyatik'e ve güneyde Yunan takımadalarına kadar uzanan bir bölgeye yerleşmiş olan Hint-Avrupa halkları arasında yer almaktadır.³⁸ Pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olan bu toprakların en eski sakinlerinin, soyları Traklara dayanan Daçyalılar olduğu düşünülmektedir.³⁹ M.Ö. I. yüzyılda Traklar ile aynı dil grubuna mensup olan, Tuna nehrinin kuzeyinde yaşayan Daçyalılar, Bohemya'dan Karadeniz'e kadar uzanan ve merkezi Karpatlar'da bulunan Daçya Krallığı'nı kurmuşlardır.⁴⁰ M.S. II. yüzyıl itibariyle Balkanlarda etkisini göstermeye başlayan Roma İmparatorluğu hâkimiyeti, Daçyalıların bulunduğu topraklara kadar uzanmıştır. İmparator Trajan önderliğinde Romalılar, Tuna Nehri'nin güneyine kadar ilerlemiş ve Daçyalılarla girmiş olduğu mücadele sonucunda bölgede M.S. 107'den 275 yılına kadar sürecek olan bir Roma hâkimiyetini başlatmışlardır.⁴¹ Daçya sahip olduğu verimli topraklar ve değerli madenler nedeniyle zamanla önemli bir Roma kolonisi haline dönüşmüştür. Bütün bu zaman içerisinde Daçya kendisini baskın bir şekilde hissettiren Roma kültüründen etkilenmiş ve bölgede Romalılaşıma süreci başlamıştır.⁴² İmparatorluk Romalı lejyonerlere yerleşmeleri için araziler vermiş ve İtalya, Dalmaçya, Galya, İspanya

³⁷ İffet Tosun, "Ulahların-Rumenlerin Ortaya Çıkışı", *Balkanlar El Kitabı*, Ed: Osman Karatay ve Bilgehan Gökdağ, Cilt: I, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2013, s.251.

³⁸ Ristelhueber, a.g.e., s.43.

³⁹ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.21-22, s.339.

⁴⁰ Maxim, a.g.e., s.168.

⁴¹ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.22.

⁴² Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.22.

ve hatta Suriye'den bölgeye yerleşmek için gelenler olmuştur.⁴³ Yeni gelenlerle yerleşik halkın kaynaşması neticesinde "Daco-Roman" etnik grubu oluşmuştur. Latin kültürünün etkisi göz önünde bulundurulduğunda daha uygar olan bir topluluğun dili, kültürü ve yaşam biçimi zamanla Daçya egemenliğine hâkim olmuştur.

III. yüzyılın sonlarına kadar Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetini sürdürdüğü Daçya toprakları, bulunduğu stratejik konumu itibariyle Barbar kabilelerin ve göçebelerin saldırılarına uğramaya başlamıştır. Zamanla Roma İmparatorluğu'na bölgenin korunması önemli ölçüde külfetli gelmeye başlamış, M.S. 271 yılında Rumen topraklarının Gotların akınlarına mâruz kalmasıyla birlikte imparatorluk bölgeden çekilme kararı almıştır. Bu çekilme Rumen halkı için pek çok olumsuzluğu da beraberinde getirmiştir. Bölge, işgale ve yağmalanmaya açık hale gelmiş ve henüz yeni yeni oturmaya başlayan kültürel yapılanmaya zarar vermiştir. Halkın birçoğu Romalı lejyonerlerle birlikte Tuna'nın güneyine doğru yol alırken, toprağına kökten bağlı olan köylüler ise bölgede kalarak işgalcilerle uzlaşma yolu aramıştır.⁴⁴ M.S. 271 yılında başlayan bu kargaşa, XIII. yüzyılda istilâcı Moğol grupların bölgeyi terk etmesinden sonra Eflak ve Boğdan Prenslikleri kurulana kadar devam etmiştir.

Romalı lejyonerler tarafından tahliye edilmesiyle birlikte, bölge pek çok kavmin uğrak noktası olmaya devam etmiş ve değişik kültürlerin izlerini yıllarca taşımıştır. İlk önce Vizigot ve Ostrogotlar gelmiş ve sonrasında 434-453 yıllarında Atilla'nın Hunları gelmiştir.⁴⁵ Hunların egemenliğine geçen Daçyalılar, sonrasında Avarların egemenliğine girmiştir. 676 yılında bölgeye Bulgarlar gelmiş ve Daçya topraklarını ele geçirmişlerdir. Bulgarların yerleşmesiyle beraber Slav etkisi kendisini göstermeye başlamıştır.

X. yüzyıl itibariyle Orta Asya bozkırından gelen Macarlar bölgeyi işgal etmişlerdir.⁴⁶ Macarların Transilvanya bölgesini işgal ederek daha sonra imparatorluk topraklarına katması neticesinde, bölgeye yerleşenlerin ilk kendileri olduğu iddiasını ortaya atmışlar ve bu problem günümüze kadar devam eden siyâsî tartışmaların başlangıcı olmuştur. Karpat ve Tuna bölgesini İskit, Hun, Avar, Bulgar ve Macarlar gibi eski Türk

⁴³ Ristelhueber, a.g.e., s.46.

⁴⁴ Ristelhueber, a.g.e., s.47.

⁴⁵ Tosun, a.g.e., s.254.

⁴⁶ Ristelhueber, a.g.e., s.49.

kavimlerinden sonra Peçenekler ve Kumanlar işgal etmiştir.⁴⁷ Ardından 1241 yıllarında ortaya çıkan Moğol-Tatar istilâsı ise geçici olmuş, diğer kavimler kadar iz bırakmamıştır. Bölgenin yüzyıllarca çeşitli kavimlerin ve göçebelerin saldırılarına mâruz kalması, bu toprakların hep bir çekişmenin ve nüfus akışının içinde kalmasına neden olmuştur. Karışık ve uzun bir dönemin ardından Daco-Romalılar iki yarı bağımsız prenslik olarak ortaya çıkmış ve XIII. yüzyılda Eflak Prensligi, XVI. yüzyılda ise Boğdan Prensligi kurulmuştur.

1.1.2. Sosyo-Kültürel Yaşam

Rumen ulusunun tam târihî beşiği Karpat-Tuna bölgesidir ve bu bölgede Orta Çağ başlangıcına kadar Daçyalılar ya da Getler yaşamışlardır.⁴⁸ Daçya topraklarında yaşayan insanlara Daçyalılar ya da Daklar denilmektedir ve onlar büyük Traklardan olan Geto-Daklardan gelmektedir.⁴⁹ Daçyalıların krallığı, bölgede yaşanan iç karışıklıklara son vererek (M. Ö. 70-44 civarı) birçok kabileyi birleştirmeyi başaran⁵⁰ Kral Burebista zamanında olgunlaşmış ve Decebalus zamanında ise oldukça ilerleme kaydetmiştir. O dönemde Geto-Dakların, kabile aristokrasisi adında, üyeleri Dak diliyle *tarabostes* ismiyle ve Latin dilinde *pileati* olarak adlandırılan ve böylece sıradan vatandaşlardan farklılık yaratan politik bir sınıfa vardır.⁵¹ Uygarlık düzeyinde mütevazı bir medeniyet derecesine ulaşan Daçyalıların başlıca mesleği tarım ve hayvancılık olmuştur.⁵² Köleliğin yok denecek kadar az olduğu toplumda üretim, tarım ve hayvancılık işleri ile Comatiler (sıradan vatandaş) ilgilenmiştir.⁵³ Bunun yanı sıra altın ve gümüş madeni işleriyle uğraşan toplum, dış ticaretini de önemli seviyede geliştirmiştir.⁵⁴ Roma istilâsından önce Daçya Krallığı yönetimiyle, toplumun uygarlık düzeyi belli bir seviyeye gelmiştir. Ancak Romalıların Balkan Yarımadası'nda hâkimiyet alanını genişletme çabaları Daçyalıların egemenlik alanlarını da kapsayacak ve Roma İmparatorluğu'nun bölgeyi ele geçirmesiyle sonuçlanacaktır.

⁴⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mihail Guboğlu, "Rumen Ulusunun Eski Türk Kavimleri İle İlişkileri Hakkında", *VIII. Türk Tarih Kongresi* (Ankara: 11-15 Ekim 1976), Kongreye Sunulan Bildiriler, Cilt: II, TTK Basımevi, Ankara 1981, s.765–772.

⁴⁸ Guboğlu, a.g.m., s.754.

⁴⁹ Tosun, a.g.e., s.251.

⁵⁰ Jelavich, a.g.e., s.9.

⁵¹ Tosun, a.g.e., s.252.

⁵² Ristelhueber, a.g.e., s.43.

⁵³ Tosun, a.g.e., s.252.

⁵⁴ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.22.

Bölgenin egemenliğini ele geçiren Romalılarla birlikte refah düzeyi artmaya başlamış, yeni-karma bir kültür ortaya çıkmıştır. Farklı etnik kökenden oluşan Romalı lejyonerlerin bölgeye getirilmesiyle birlikte bu topraklarda geniş ve kapsamlı bir kolonizasyon hareketi başlamıştır. Yeni gelenlerle yerli halk Geto-Daçyalıların kaynaşması Daco-Roman etnik grubunu ortaya çıkarmıştır.

Romalılar Daçya eyaletinde yollar, kaleler inşa etmişler ve toprakları işlemek, madenleri işletmek için bölgeye pek çok sömürgeci getirmişlerdir.⁵⁵ M.S. 107 yılı itibariyle başlayan Romalıların kolonizasyon hareketi 275 yılına kadar devam etmiş ve bu süreçte Daçyalılar büyük ölçüde Romalılaştırmıştır. Roma idâresinde 271-275 yıllarına kadar kalan Daçyalılar, üstün Roma (Latin) dili, kültürü, ekonomisi karşısında ve Roma Devleti'nin askerlik, eğitim ve nüfus sistematik politikası neticesinde yavaş yavaş Latin dilini kabul ederek Romalılaştırmıştır.⁵⁶ Latin dili Daçyaların Romalılaştırma sürecinin etkin aracı olmuştur. Böylece VIII-IX. yüzyıllarda artık Latin kökenli bir dili konuşan yeni Rumen halkı oluşmuştur. Roma mîrasından Rumenlere, halkının ismi (*populus Romanus*'dan *poporul roman*), dilinin ismi (*lingua Romana*'dan *limba româna*) ve anavatanın ismi (*Roma*'dan *Romania*) kalmıştır.⁵⁷

Romalılaştırma sürecini hızlandıran bir diğer etken de şehirleşme olmuştur. Geto-Daklar'ın zamanında şehirler hâlâ yoktur ve en fazla kasabalar oluşmaya başlamıştır. Ancak Romalılar sayesinde hızla şehirleşme faaliyetleri başlamış ve tüm bölgede 12 şehir kurulmuştur.⁵⁸ Çeşitli kabileler ve göçebeler için yağmalanmaya müsait olan bu topraklar, Roma İmparatorluğu tarafından görevlendirilmiş askerler tarafından korunmuştur. İmparatorluğun kuzeyinde yer alan bu bölgeye kolonileştirme çabasıyla farklı etnik gruplar getirilmiş ve sonucunda ise çeşitli meslek grupları ortaya çıkmıştır. Yerli ve dışarıdan gelen halk kaynaşarak evlilikler yoluyla akrabalıklar gerçekleşmiş ve yeni bir kültürün oluşması sağlanmıştır. Roma kültürünün üstünlüğünden dolayı yerli halk Romalılaştırmış ve bu duruma dayandırılarak bölgede yaşayan insanlara Rumen denilmiştir.

Daçya'nın göçebeler için cazip bir bölgede yer alması ve saldırılara açık olması Roma İmparatorluğu'nun savunmada sıkıntılar yaşamasına ve neticesinde Daçya'yı terk

⁵⁵ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.22.

⁵⁶ Mihai Maxim, "Romanya Hakkında Kısa Bilgiler", *Türk Edebiyatı*, Yıl: 28, Sayı: 320 (Haziran 2000), s.32.

⁵⁷ Maxim, a.g.m., s.32-33.

⁵⁸ Tosun, a.g.e., s.254.

etmesine sebep olmuştur. Tuna vadisi birbirini izleyen tüm istilâlar için geçiş hattı teşkil etmiş; Gotlar, Avarlar, Hunlar, Bulgarlar, Slavlar ve Tatarlar bu yolu kullanmışlardır.⁵⁹ Slav kabilelerin yerleşik düzene geçmesi ve Tuna nehrinin kuzeyinde yaşayan halkla kaynaşmaları neticesinde bu coğrafyada yaşayan Rumen halkına çeşitli etkileri olmuştur.⁶⁰ Tuna toprakları üzerinde yaşayan Daçlar ve Latinize olmuş Trakyalılar, Slavlar tarafından bölgeden dağıtılmışlar ve izole edilmiş dağlık bölgelere sığınmak zorunda kalmışlardır.⁶¹ Bölgede kendisini gösteren kavimler içerisinde Bulgarlar, Daçlar üzerinde bıraktığı etki ile ön plana çıkmıştır. Orta Asya'dan gelerek Tuna Nehri civarına yerleşen Bulgarlar, VI. yüzyılda kuzeyden gelen Slavlardan etkilenerek Slavlaşmış hatta Hıristiyanlığı benimsemişlerdir. Bulgarların I. Boris (852-889) zamanında Hıristiyanlığın Ortodoks mezhebini resmen kabul etmesiyle Slavlaşması ve Bizans kültür dairesine girmesi süreci başlamıştır.⁶² Hıristiyanlığın önemli eserlerini Yunan dilinden Bulgarcaya çevirerek Daçya topraklarında yaşayan Rumen ve Slavlara da yaymışlardır.⁶³ Bölgede Bulgarların ve Slavların yaşamasıyla birlikte Daçlar yeni gelenekler edinmiş, ayrıca klasik Latince bozularak dilsel değişiklikler meydana gelmiştir.

X. yüzyılda Karpat Dağları'nın güneyinde ve doğusunda yaşayan insanların çoğu Rumendir. Bu insanlar, Latince ile yakından irtibatlı ama yüksek oranda Slavca kelimelerle dolu bir Rumence konuşmaktaydılar.⁶⁴ XIX. yüzyıla kadar Rumencenin yazımında kullanılan Kiril alfabesini kabul etmişler ve Tuna'nın öte yakasındaki Slav krallıklarının dînî örgütlenmeleri gibi, Rumen Kilisesi de kendine ait ulusal ve bölgesel örgütlenmelere sahip olmakla birlikte, İstanbul'a bağlı kalmışlardır.⁶⁵ Uzun süre eski Slav kilisenin ve dilinin kullanılması kalıcı etkilerini göstermiştir. Bugün bile kullanılan Rumence kelimelerin birçoğu Slav kökenlidir ve Slav etkisinin Bulgarlarla olan yakınlıktan kaynaklanması aşîkârdır.⁶⁶ Slav etkisine rağmen bazı antik Daçyalılar, Latin kültürünü ve dilini korumaya çalışmışlar ve en önemlisi de XIX. yüzyılda ulusal

⁵⁹ Jelavich, a.g.e., s.20.

⁶⁰ Tosun, a.g.e., s.255.

⁶¹ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.24.

⁶² Mithat Aydın, "Tuna Bulgarları Tarihine Genel Bir Bakış", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:1 (2002-1), s.116-126, 121.

⁶³ Tosun, a.g.e., s.255.

⁶⁴ Jelavich, a.g.e., s.22.

⁶⁵ Jelavich, a.g.e., s.22.

⁶⁶ Ristelhueber, a.g.e., s.46.

bilinçlilik ortaya çıktığında Roma ve Paris'te eğitim alan aydınlık yanlısı Rumen vatandaşlarına ilham kaynağı olmuşlardır.

Rumen halkının var olan sosyo-kültürel yapısı üzerinde üç farklı etkenden söz edilebilir: Geto-Daklar, Romalılar ve Bulgar-Slav etkisi. Tuna ve çevresinin istilâlara açık ve cazip halde olması pek çok kabilenin ve göçmenin uğrak yeri olmasına neden olmuştur. Bölgenin yönetimini ele geçirenler ve yerli halkın bir arada yaşaması, sosyo-kültürel yaşam üzerinde kalıcı değişiklikleri ortaya çıkarmıştır. Özellikle dil yapısında hem Latin hem de Slav kökenli kelimelerin yer alması Rumenlerin oluşumlarını tamamlamalarında dışarıdan gelen toplumların ne derece etkili olduğunu göstermektedir.

1.2. OSMANLI DEVLETİ İDÂRESİNDE EFLAK VE BOĞDAN

1.2.1. Rumenler ve Türkler Arasındaki İlk Münasebetler

Eflak ve Boğdan toprakları çok eski zamanlardan beri pek çok kavim için yerleşim yeri olmuştur. Güneydoğu Avrupa toprakları Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti öncesinde Orta Asya'dan batıya göç eden Türk toplulukları için de cazip bir yer olmuştur. Orta Asya'dan Doğu Avrupa bölgelerine ilk defa göç eden ve buradaki Trakya'da Daçyalılarla çeşitli temasları olan Proto-Türklerdir. Bunlar tarihte İskit adıyla tanınmışlardır.⁶⁷ Rumenlerin ataları kabul edilen Traklarla temas kurarak Mangalya (bu ad İskitlerden kalmıştır) civarında bazı Rumen aşiretlerini idâresi altına almışlardır.⁶⁸

Karpat ve Tuna bölgesine V. yüzyıl itibariyle Atilla'nın Hunları akın etmiş, selefleri olan İskitler gibi zamanla iç bölgelere yayılmışlar ve hayvan yetiştirerek çobanlık yapmışlardır. Hunlardan sonra Karadeniz'in kuzeyi, Balkanlar ve Pannonya'da hâkim olan kavim Avarlar olmuştur. Ancak VI-VIII. yüzyılda Tuna ovalarına yerleşmiş ve buradaki pek çok ovaya hâkim olmayı başarmış olan Avarların Dako-Roman halkı üzerinde bıraktığı etki oldukça az olmuştur.

Karpatların doğusunda (sonraki Boğdan Voyvodalığı topraklarında) ve güneyinde (sonraki Eflak Voyvodalığı topraklarında) X-XII. yüzyıllarda Peçenek-Kuman ve XIII-XIV. yüzyıllarda Moğol-Tatar siyasî-askerî hâkimiyeti kurulmuş; bunların dili ve

⁶⁷ Guboğlu, a.g.m., s.753.

⁶⁸ Bozkurt, a.g.m., s.13

müesseseleri kalıcı olmuştur.⁶⁹ Peçenek, Kuman ve Oğuzların Rumen ülkelerindeki ilk izlerinin en önemli kaynağını bu Türklere ait mezarlardan çıkarılan malzeme ve toponomiler teşkil etmektedir.⁷⁰ Moldavya bölgesinde “Uzul”, “Oituzul” mevkileri, “Trecătoarea Uzului” (Uzlar geçidi), “Poiana Uzului” (Uzlar Köyü) gibi yerlerin varlığı Uzların (Oğuzların) bu topraklara yerleştiklerine işarettir.⁷¹

Peçeneklerle akraba olan Kumanlar XI. yüzyılda bu coğrafyaya gelip yerleşmiş ve “Rumen-Türk sentezine” neden olmuşlardır.⁷² Balkanlarda hızla önemli rol oynamaya başlayan Kumanlar, diğer Türk seleflerinin de yaptığı gibi, sırf boyunun iş gücünü sağlamak için çoğu defa Ulahların (Rumenlerin) binlercesini kendileriyle birlikte götürmüşlerdir.⁷³ Kumanlar, Nikolea Iorga tarafından becerikli devlet teşkilatçısı ve ilk Rumen devlet teşkilatının kurulmasında mühim rol oynayan topluluk olarak tanımlanmıştır.⁷⁴ Peçenekler, Oğuzlar ve Kumanlar yaklaşık olarak üç asır bölgeye hâkim olup Türk-Rumen sentezinin oluşmasında etkin rol oynasalar da feodal bir toplum düzenine ve devlet yapısına ulaşamamışlardır.

Diğer Türk kavimler gibi Bulgarlar da Orta Asya’dan gelerek 676 yılında Daçya topraklarına yerleşmeye başlamışlardır. VI. ve VII. yüzyıllarda bölgeye akın akın gelen Slavlardan etkilenecek Hıristiyanlığı kabul etmişler ve Slavlaşmışlardır. O zaman itibariyle Eski Slav Kilisesi dili kullanılmış, bu da dillerine çok fazla Slav kelimesinin girmesine sebep olmuştur.⁷⁵ Örneğin gerek Bulgarlardan ve gerek diğer daha eski Türk kavimlerinden, Rumenlerin ataları, müessesesi prenslik ya da voyvodalıktan sonra en kuvvetli olan “boliar” (Rumence: Boier) ya da Boyar sözünü almışlardır.⁷⁶ Bulgarların bölgeye yerleşmesi ve dillerini uyarlamaları ile Rumenler Slavlaşmış ve Bulgarlardan Kiril alfabesini de alarak 1864’e kadar kullanmışlardır. Bu gerçekleşen Slav göçleri bölgede Balkan ırklarının azalmasına ve farklı alanlara dağınık olarak yerleşmelerine sebep olmuştur. Latinleşmiş Traklar ile Daçyalılar da Slavlar tarafından dağıtılmış ve

⁶⁹ Maxim, a.g.e., s.169.

⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Mehmet Ali Ekrem, “Türk Medeniyetinin Rumen Ülkelerindeki İzlerine Dair Bazı Mülahazalar”, *VIII. Türk Tarih Kongresi*, Cilt: III, TTK Basımevi, Ankara 11-15 Ekim 1976, s.1710.

⁷¹ Ekrem, a.g.m., s.1710.

⁷² Tosun, a.g.e., s.257.

⁷³ Fatma Rodoplu, *Bulgar Tarih Yazımında II. Bulgar Devleti'nin Kuruluşu ve Kuman/Kıpçaklar* (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2019), s.46.

⁷⁴ Ekrem, a.g.m., s.1719.

⁷⁵ Ristelhueber, a.g.e., s.49.

⁷⁶ Guboğlu, a.g.m., s.763.

kendilerini izole etmek için dağlık alanlara sığınmak zorunda kalmışlardır. Bu nedenle yüzyıllar boyunca tarihi kayıtlarda bu milletlerden hiç bahsedilmemiş ve sonra yavaş yavaş Tuna'nın güneyine dağılmış olan göçebe Ulahlar ve Tuna'nın kuzeyinde çok daha fazla sayıda Rumen olarak yeniden ortaya çıkmışlardır.⁷⁷ Uzun süren Slav istilâsının bölgenin sosyo-kültürel yapısını değiştirmiş ve hatta bir dönem Daco-Romanların Latin dünyasından uzaklaşmasına sebep olan aşamalardan biri olmuştur.

IX. yüzyıl itibariyle bölgeyi Orta Asya bozkırlarından gelen Macarlar istilâ etmiş ve Transilvanya bölgesine yerleşmişlerdir.⁷⁸ Bu tarihten sonra sürekli batıya doğru akın etmişlerdir. Orta Çağ'ın ikinci yarısında büyük devlet haline gelen Macarlar, Almanların doğuya yayılmalarına karşı set teşkil etmişlerdir. Bunun sayesinde Balkanlardaki Slav ve Rumen kavimleri ulus olarak gelişmişlerdir.⁷⁹ Daha sonra Transilvanya bölgesinde kurulan feodal devlet Macarların eline geçmiş ve Transilvanya Voyvodalığı 1526 yılına kadar Macar yönetimi altında otonom bir bölge olarak kalmıştır.⁸⁰ Uzun süre Macarların hâkimiyeti altında kalan Ortodoks mezhebindeki Rumenler, Katolik olan Macarlarla anlaşamamıştır. Dînî mezhep farklılığının halkın kendi arasında ayrışmasına neden olması XVIII. yüzyıl itibariyle ortaya çıkacak olan milli uyanışın temel etkenlerinden birisi olmuştur.

Karışık ve uzun bir dönemin ardından Daco-Romalılar, XIII. yüzyılda Eflak ve Boğdan olarak yeniden ortaya çıkmışlardır.⁸¹ Literatürde kökeni Kumanlara dayandırılan voyvoda Besarab, Macaristan'ın Altın Orda Devleti'nin istilâsına uğraması sonucu ortaya çıkan otorite boşluğunda, 1330 yılında Eflak'ı Macarların hâkimiyetinden çıkararak bağımsız bir siyâsî yapı haline getirmiştir.⁸² Ülkesini Prut nehrinin ötesine kadar genişletip bu bölgeye kendi adını (Besarabya) verdikten sonra 1352'de ölmüştür.⁸³ Boğdan'ın Macar hâkimiyetinden kurtulması ise; Macar Kralı, Dragoş isimli voyvodayı Boğdan'ın kuzeybatı kısmını kontrol altına alması için görevlendirmiş ve devam eden otorite boşluğunu dönemin voyvodası Boğdan, kendisi için bir fırsata çevirmiştir (1359-

⁷⁷ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.24.

⁷⁸ Ristelhueber, a.g.e., s.49.

⁷⁹ Laszlo Rasonyi, *Tarihte Türklük*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 3. Baskı, Ankara 1993, s.123.

⁸⁰ Birbudak, *Romanya'nın Bağımsızlığını Kazanması...*, s.2.

⁸¹ Ristelhueber, a.g.e., s.49.

⁸² Feyzullah Uyanık, *II. Mahmud Dönemi Osmanlı İdaresinde Eflak-Boğdan* (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Edirne 2018), s.44.

⁸³ Kemal Karpat, "Eflak", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/eflak> (10.08.2020).

1364).⁸⁴ XIV. yüzyılın ortalarında Voyvoda Boğdan, Macar Krallığı'na karşı ayaklanarak bağımsız devlet kurmuştur.⁸⁵ 1359 yılında bağımsızlığını elde eden Boğdan, Baltık ve Karadeniz arasındaki karayolu ticareti üzerinde bir koridor ve durak hizmeti vermiştir.⁸⁶ Böylece bu topraklar üzerinde aynı etnik kökene sahip iki grup olan Eflak ve Boğdan, Tuna nehri havzasında yüzyıllar boyunca birlikte yaşamışlar ve Romanya tarihini teşekkül etmişlerdir.

Kavimler göçüyle beraber eski Türk kavimlerinin yapmış olduğu akınların Balkan Yarımadası'nın bugünkü etnik yapısının oluşumunda etkili olduğu aşikârdır. Romanya toprakları üzerinde yapılan arkeolojik araştırmalar neticesinde elde edilen araç gereçler, günümüzde bile bazı bölgelerinde hâlâ kendini koruyan kültürel benzerlikler ve Rumen dilinde yer alan Türkçe kelimelerin varlığı geçmişte Türk-Rumen ilişkisinin ne derece olduğunu yansıtmaktadır.

1.2.2. Osmanlı Devleti İdâresinde Eflak ve Boğdan Voyvodalıkları

1330'da oluşan Eflak Voyvodalığı ve 1365'te Boğdan Voyvodalığı o sıralarda Doğu Avrupa'da büyük devlet olan Macar Krallığı'na karşı savaşarak bağımsızlığını kazanmıştır.⁸⁷ Her iki prenslik de kendi voyvodalarının yönetimi altındaki yerel birimlerin bir araya gelmesiyle XIV. yüzyılda teşekkül etmiştir. 1330 yılında Macarların Angevin Hânedanıyla verdiği mücadeleden galip çıkarak bu tarihi başlangıç tarihi olarak kabul edilen Eflak Voyvodalığının ilk prensi I. Basarab olmuştur.⁸⁸ Basarab'ın yerine geçen oğlu Nicolae Alexandru, bağımsız bir prenslik olarak egemenliğini pekiştiren adımlar atmış ve Eflak'ta bir Ortodoks metropolünün kurulması konusunda izin almıştır.⁸⁹

Diğer prenslik olan Boğdan ise Moldova nehrinin iki kenarındaki arazide XIV. yüzyılda kurulmuş daha sonra Türkler tarafından alınınca Osmanlı kaynaklarında bir süre Kara Boğdan olarak geçmiş, fakat uzun müddet sadece Boğdan şeklinde anılmıştır.⁹⁰ Boğdan'ın oluşum süreci, Eflak'ın oluşum sürecinden daha az sıkıntılı olmuştur.

⁸⁴ Uyanık, a.g.t., s.44.

⁸⁵ Abdülkadir Özcan, "Boğdan", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/bogdan> (10.08.2020).

⁸⁶ Ristelhueber, a.g.e., s.50.

⁸⁷ Maxim, a.g.m., s.168.

⁸⁸ Ristelhueber, a.g.e., s.50.

⁸⁹ Ristelhueber, a.g.e., s.50.

⁹⁰ Özcan, "Boğdan"..., (11.08.2020).

Maramureş'te yaşayan yerli bir voyvoda olan Dragoş'un Macarlara karşı mücadele vermesi ve torunu Bogdan'ın da bir yandan Moğol istilâsı diğer yandan Macarlarla verilen mücadele içerisinde olması Rumenlerin Transilvanya'dan Boğdan'a gelip yerleşmelerini sağlamıştır.⁹¹ 1359 yılında bağımsızlığını ilan eden bu devletin adı da Bogdan'dan gelmektedir. Buldukları konum itibariyle pek çok devletin hâkim olma mücadelesi verdiği bu topraklarda, iki prenslik de bağımsızlığını korumak için hem mücadele hem de çeşitli ittifaklar içerisinde yer almıştır.

Osmanlılar ile Rumenlerin ilk siyâsî temasları I. Murad dönemine rastlamaktadır.⁹² Osmanlı Devleti kurulduktan sonra toprak hâkimiyetini genişletme çabası içerisinde girmiş, Avrupa topraklarına özellikle de Balkanlara yönelmiştir. Sahip olduğu coğrafi konum itibariyle yöneldiği Tuna bölgesi civarındaki toprakları hâkimiyeti altına almak istemiştir. Bu bölgede bulunan ve oldukça jeopolitik öneme sahip olan Eflak ve Boğdan Prenslüklerinin Osmanlı Devleti tarafından kontrol altına alınması demek güvenlik açısından kuzey bölgesinde bir tampon bölge oluşması demektir. Osmanlı'nın Tuna'ya doğru genişlemesi konum olarak kendilerine daha yakın olması itibariyle ilk olarak Eflak üzerine gerçekleşmiştir.⁹³ Eflak kadar Boğdan da bir an önce kontrol altına alınmak istenmiştir çünkü Boğdan'ın tampon bölge oluşturmasının yanında, Karadeniz sınırlarında yer alıyor olması deniz ticareti aracılığıyla bir koridor ve durak hizmeti vermektedir.⁹⁴ Böylece bu topraklara sahip olarak Osmanlı Devleti, ekonomisine büyük katkı sağlamayı amaçlamıştır.

Türklerin Balkanlar'da ilerlemesinden dolayı Eflak Voyvodası Vlaciü, Macar Kralı Layoş ile bir olup Osmanlı Devleti'nin Vidin kalesini muhasara etmelerini özellikle fethetmelerini engellemiştir.⁹⁵ Türklere karşı çeşitli mücadeleler vermesine rağmen Türklerin Balkanlar'daki hâkimiyet alanını genişleterek ilerlemesinin önemini anlayan Vlaciü, 1373'te I. Murad ile bir dostluk antlaşması imzalamıştır.⁹⁶ 1386-1418 yılları arasında voyvodalık yapan Mircea cel Mare, dostluk antlaşmasını tanımayarak Türklere

⁹¹ Ristelhueber, a.g.e., s.50.

⁹² Alaaddin Yalçınkaya, "Osmanlılar Döneminde Eflak ve Boğdan (Memleketeyn)", a.g.e., *Balkanlar El Kitabı*, s.379.

⁹³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: I..., s.186.

⁹⁴ Ristelhueber, a.g.e., s.50.

⁹⁵ Mihail Guboğlu, "Osmanlılarla Rumen Ülkeleri Arasındaki İlk Devir İlişkileri (1368-1456) Hakkında Belirtmeler ve Doğrultmalar", *IX. Türk Tarih Kongresi*, TTK Yayınları, Ankara 1988, s.829-843, 830.

⁹⁶ Yalçınkaya, a.g.e., s.379.

karşı Sırlara askerî yardımda bulunmuştur.⁹⁷ Mircea cel Mare⁹⁸ (Ulu Mircea) olarak tanıtılan bu voyvoda bir ara Tuna'yı geçerek Dobruca'da Osmanlılara ait Silistre Kalesi'ni işgal etmiş ve Osmanlılarla uzun yıllar süren mücadeleye girişmiştir.⁹⁹ Daha sonra Eflak Voyvodası Mircea, Macar Kralı ile de eski ittifakını yenileyerek 1396 Niğbolu Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne karşı askerî yardımda bulunmuştur. Haçlı ittifakına katılarak dostluğun bozulmasına neden olan Voyvoda Mircea, savaştan Osmanlı Devleti'nin galip gelmesi üzerine tekrar Osmanlı hâkimiyeti altına girmeyi kabul etmiştir.¹⁰⁰ 1402'de I. Bayezid'in hükümlerini kabul ettikten sonra onun yanında Ankara Savaşı'na katılmıştır.¹⁰¹ Ankara Savaşı'ndan sonra 10 yıldan fazla süren Fetret devrinde, Eflak Prensi Mircea Osmanlı İmparatorluğu saltanat mücadelesinde Musa Çelebi'nin himâyecisi olmuştur.¹⁰² Mircea, I. Mehmet'in Osmanlı Devleti'ni tekrar toparlaması üzerine, 1417'de bir kez daha Osmanlı hâkimiyetini kabul edip, vergi vermeye başlamıştır.¹⁰³

Balkanların önemli iki gücü haline gelen Osmanlı Devleti ve Macaristan, Eflak üzerinde hâkimiyet kurmak için yıllarca karşı karşıya gelmişlerdir. Prensiği yönetecek olan voyvodaların yanında toprak sahibi olan zengin boyarlar da bu çekişmede kendi çıkarlarına hizmet edecek bir tarafta bulunup, onu desteklemişlerdir. 1418'de Mircea'nın ölümü üzerine Eflak'ta vekâlet problemi yaşanmış ve Macarlardan yardım isteyen adayların çeşitli entrikaları neticesinde 25 yılda toplam 11 prens hüküm sürmüştür.¹⁰⁴ Ancak uzun yıllar süren bu iç karışıklık Osmanlı Devleti'nin bölgede ilerlemesini kolaylaştırmıştır. 12 Haziran 1444'te yapılan Segedin Antlaşması ile Eflak'ın Osmanlılara haraç vermesi ve voyvodaların Macar Kralı'na tabii olması gibi ikili bir hükümlerlik kabul edilmiştir.¹⁰⁵ "Kazıklı Voyvoda" veya "Drakula" olarak bilinen Voyvoda Vlad Tepeş bir taraftan Osmanlılara vergi veriyor, diğer taraftan da Macarların

⁹⁷ Ristelhueber, a.g.e., s.51.

⁹⁸ Mircea'nın Osmanlılara karşı savaşları Rumen tarihinde olduğu gibi, edebiyatında da büyük yere sahiptir. Nitekim Rumenlerin en ünlü şairi olan Mihail Eminescu'nun en uzun tarihi şiirlerinden biri, Mircea'nın Osmanlı Sultanı ile yaptığı bir hayali konuşmayı ve ondan sonra meydana gelen savaşı tasvir etmektedir. Bunun için bkz.: Yalçinkaya, a.g.e., s.380.

⁹⁹ Karpat, "Eflak"..., (11.08.2020).

¹⁰⁰ Yalçinkaya, a.g.e., s.379.

¹⁰¹ Karpat, "Eflak"..., (11.08.2020).

¹⁰² Guboğlu, "Osmanlılarla Rumen Ülkeleri ...", s.834.

¹⁰³ Yalçinkaya, a.g.e., s.379.

¹⁰⁴ Ristelhueber, a.g.e., s.51.

¹⁰⁵ Yalçinkaya, a.g.e., s.379.

himâyesinde bulunuyordu.¹⁰⁶ Böylece Macarlar Eflak üzerindeki nüfuzunu burada kalıcı hale getirmeyi düşünüyorlardı. Vlad Tepeş de başlarda Osmanlı Devleti'ne olan sadakatini iyi bir şekilde sürdürmüş fakat Macarların içişlerine karışması durumundan faydalanmak istemiştir. Eflak'ı ikili siyâset içerisinde yöneten Voyvoda Vlad Tepeş bir süre sonra Osmanlı sultanlarına vergi vermeyi reddetmiş, Osmanlı hâkimiyetini kabul eden boyarlara kendisine itaat etmeleri konusunda baskı kurmuş ve haydutluk yapmaya başlamıştır.¹⁰⁷ Eflak üzerindeki gücünü hem içerde hem de dışarda kabul ettirmeye çalışan Vlad Tepeş, Osmanlı Devleti'yle karşı karşıya gelmiştir. Kendisini Fâtih Sultan Mehmed adına tutuklamaya gelen Niğbolu Valisi Hamza Bey'i kazığa vurdurup, Tuna'yı aşarak Dobruca'yı talan etmiş ve bölgede Müslüman katliamında bulunmuştur.¹⁰⁸ 1462 yılında Fâtih Sultan Mehmed'in giriştiği harekât üzerine Erdel'e (Transilvanya) çekilmiş ve Macar Kralı tarafından hapse atılmıştır.¹⁰⁹ Vlad'dan sonra "güzel" lakabıyla tanınan kardeşi Radu (1462-1474) Eflak voyvodalığına getirilmiş ve tam anlamıyla İstanbul'a tâbi olarak vergisini ödemiştir.¹¹⁰ Stratejik öneme sahip olan Eflak toprakları uzun süre Balkanlarda yayılma politikasıyla ilerleyen Osmanlı Devleti ve XI. yüzyıldan itibaren bölgede hâkimiyet kurma çabası içerisinde olan Macarların siyâsî çekişmesi içerisinde kalmıştır. Prensiği yöneten voyvodalar ve boyarlar ise kendi çıkarları doğrultusunda taraflarını belirleyerek kargaşadan faydalanmaya çalışmışlardır. Bu tarihten sonra tam bir hâkimiyet sağlanmasa da Eflak'ın yönetimi büyük bir çoğunlukla Osmanlı Devleti'ne geçmiştir.

Osmanlılar ve Boğdan Prensiği arasındaki ilk temas I. Mehmed ile Voyvoda Alexandru cel Bun zamanında olmuştur.¹¹¹ Eflak'ın Osmanlı himâyesine girmesi ve Balkanların yavaş yavaş Osmanlı Devleti'nin kontrolüne geçmeye başlamasıyla Boğdan voyvodası telaşa kapılmıştır. Osmanlının gücüne boyun eğmek istememiş ve bir denge siyâseti izleyerek bağımsızlığını korumaya çalışmıştır. Buna dayanarak Lehistan Kralı Wladislaw Jagello ve Macaristan Kralı Sigusmund de Luxemburg arasında 1412 yılında akdedilen Lublin Antlaşması ile Boğdan voyvodası Alexandru cel Bun, bu iki krala uyarak Osmanlılar tarafından bir hücumu uğradıkları veya kendileri Türklere karşı bir harekete

¹⁰⁶ Uzunçarşılı, a.g.e., s.190.

¹⁰⁷ Ristelhueber, a.g.e., s.52.

¹⁰⁸ Karpat, "Eflak"... (11.08.2020).

¹⁰⁹ Yalçinkaya, a.g.e., s.379-380.

¹¹⁰ Karpat, "Eflak"... (11.08.2020).

¹¹¹ Yalçinkaya, a.g.e., s.380.

giriştikleri takdirde bu iki devlete yardımda bulunmayı taahhüt etmiştir.¹¹² İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet, Balkanlarda hâkimiyetini kuvvetlendirmek için 1455 yılında Boğdan Voyvodası olan Petru Aron'a yılda 2000 altın haraç vermek üzere ultiमतom mahiyetinde Slavca bir mektup göndermiş ve bu talebe karşı gelemeyeceğini anlayan Voyvoda da 1456 yılında haraçgüzarlığı kabul etmek zorunda kalmıştır.¹¹³

Boğdan voyvodalarının en büyüğü olarak adlandırılan Ştefan cel Mare¹¹⁴ Türklere vergi vermeyerek harekete geçmiş ve 1475'te Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa kumandasındaki Osmanlı kuvvetlerini yenmiştir.¹¹⁵ Ertesi yıl Fatih Sultan Mehmet bizzat kendisi sefere çıkmış ve Boğdan birliklerini Akdere mevkiinde büyük bir hezimete uğratarak beyliğin merkezi Suceava'ya girmiş ancak kaleyi ele geçirememiştir.¹¹⁶

Fatih Sultan Mehmet'in bütünüyle boyun eğdiremediği Boğdan'a karşı, II. Bayezid hâkimiyet alanını genişletmek için bir sefer yapmış ve zaferle sonuçlanan bu seferin sonunda 1484'te Akkirman ve Kili'yi (Kilia) ele geçirmiştir.¹¹⁷ Boğdan'ın anahtarları ve kapıları durumunda olan Kili ile Karadeniz sahilindeki Akkirman'ın alınması, Boğdan birliğinin kırılması ve civar toprakların da Türk hâkimiyetine girmesiyle, bölge kesin olarak Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır.¹¹⁸ Boğdan Voyvodalığı'nın, Karadeniz ile olan bağlantısı da kesilmiş ve bu suretle, Dobruca güzergâhıyla, Osmanlı-Kırım arasındaki irtibat yolları teminat altına alınmıştır.¹¹⁹ Büyük öneme sahip olan bu iki şehir; Akkirman ve Kili'nin kontrol altına alınmasıyla Osmanlı Devleti'nin kuzeye doğru ilerlemesi kolaylaşmıştır. Stefan ise Hıristiyan Kral ve prenslerin daima adadıkları fakat yapmadıkları yardımlarından, aldatmalarından hayal kırıklığına uğramış ve edindiği tecrübeler sonucunda Türklerle sulh akdederek haraçgüzarları olmuştur. (Aralık 1486).¹²⁰

¹¹² Guboğlu, "Osmanlılarla Rumen Ülkeleri...", s.837.

¹¹³ Mustafa Mehmet, "Kanuni Sultan Süleyman Zamanında Rumen Ulusunun Birleştirilmesi ve Tarihi Sonuçları", *XIV. Türk Tarih Kongresi*, (Cilt: II-I. Kısım), Kongreye Sunulan Bildiriler, TTK Yayınları, Ankara 2002, s.25.

¹¹⁴ 1457-1504 tarihleri arasında, Boğdan tahtında kalmayı başaran ve Osmanlı kaynaklarında İstefan Voyvoda olarak bilinen ve Rumen tarihinin en ünlü voyvodası sayılan Büyük İstefan (Ştefan cel Mare) zamanında, Osmanlı-Boğdan ilişkileri birçok safhalardan geçmiş olup, Osmanlı Devleti'ne karşı yürüttüğü mücadelelerden dolayı, İstefan Voyvoda, Papa tarafından dahi: "İsa'nın Pehlivanı" ilân edilmiştir. Ayrıca bkz. Mehmet, a.g.m., s.26.

¹¹⁵ Özcan, a.g.e., "BOĞDAN", <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/bogdan>, (14.08.2020).

¹¹⁶ Yalçınkaya, a.g.e., s.380.

¹¹⁷ İnalçık, *The Ottoman Empire...*, s.30.

¹¹⁸ Özcan, a.g.e., "BOĞDAN", <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/bogdan>, (14.08.2020).

¹¹⁹ Mehmet, a.g.m., s.26.

¹²⁰ Mihail Guboğlu, "Fatih'in Stefan Çel Mare Üzerine İki Boğdan Seferi", *Belleten*, Cilt: XLVII, Sayı:185 (Ankara 1983), s.139-176, 172-173. Nitekim, XVIII. yüzyılın ilk yarısında, Ion Neculce (Nekulçe) isimli bir Vekayinamecinin, halk arasından derlediği bir an'aneye göre, İstefan Voyvoda, 1504 yılında, ölüm yatağına düştüğü zaman, Boğdan adını verdiği oğlunu yanına çağırarak, ona, son nefesinde, Boğdan memleketini "Türklere teslim etmesini, başka milletlere

Stefan'ın voyvodaliğından sonra yerine geçen oğlu Petro Rareş Osmanlı hâkimiyetine karşı gelmiş ve isyana girişmiştir. Boğdan vilayetinin voyvodası Petru, Osmanlı Devleti aleyhine çalışmaya başlamış ve Küffâr¹²¹ ile ittifaka kalkışmıştır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde artık batıda ilerlemek ve konumları itibariyle Doğu Avrupa'da güvenli bölge oluşturmak adına sefer düzenlenmiştir. Devlete başkaldıran Rareş, Sultan Süleyman'ın ordusuyla karşı karşıya gelmiş ve sonunda kaçmıştır.¹²² Bundan sonraki gelen voyvodalar tam olarak Osmanlı Devleti'ne itaat etmeseler de, yapılan ittifaklar ve isyanlar başarısız olmuş ve Osmanlının bölge üzerindeki nüfuzu giderek artmıştır.

XV. yüzyıl itibariyle her iki prenslik de Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetini tanımaya başlamışlardır. Ancak Osmanlılar için büyük stratejik önem arz eden Eflak ve Boğdan üzerinde Macaristan ve Lehistan da söz hakkına sahip olmaya çalışmış ve bu nedenle bölgede tam olarak siyâsî bir hâkimiyet kurulamamıştır. Sonuç itibariyle prensliklerin Osmanlı hâkimiyeti altına girme süreci değerlendirildiğinde bu pek de kolay olmamıştır. Her iki prenslik de tam hâkimiyet kurulmasına izin vermemiş ve bölgedeki diğer güçlere karşı denge siyâseti izleyerek mevcut durumunu korumaya çalışmıştır. Osmanlı Devleti ise Doğu Avrupa'da sahip oldukları konumları itibariyle Eflak ve Boğdan'ı Macarlara ve Lehlere karşı güvenli bir tampon bölge olarak kullanmak istemiştir. Ayrıca bölgede bulunan bazı boyarların ve yerli halkın Osmanlı idâresinden yana tavır alması ama buna karşın voyvodaların güçlerini kaybetmek istemedikleri için sürekli Osmanlılarla bir mücadele içerisinde olması ve dış güçlerle iş birliğine girişmeleri bölgede bir ikililik meydana getirmiştir. Osmanlı Devleti ise prenslikler üzerinde ne tam bir hâkimiyet kurmaya kalkışmış ne de bağlarını koparmaya çalışmıştır. Bu şekilde uygulamış olduğu stratejiyle tam hâkimiyeti sağlayamasa da voyvodaları belli miktarda haraca bağlayarak devlete olan bağlılıklarını korumaya çalışmıştır.

vermemesini, zira Türklerin daha akıllı ve daha kuvvetli olduklarını; oğlunun ise ülkesini, kendisi gibi, kılıçla koruyamayacağını" vasiyet etmiştir. Aslında, böyle bir vasiyetin veya nasihatın, Rumen ulusunun en büyük Voyvodalarından biri sayılan İstefan Voyvoda tarafından verilmiş olması özel bir anlam arz edebilir. Ayrıca bkz.; M. Mehmet, a.g.m., s.27.

¹²¹ Ekim 1538 (Cemaziyelevvel 945) tarihli, Suceava'nın fethinden sonra, Kanuni Süleyman İstanbul'a dönerken, İshakçı'da yazılan Fetihnameye göre; Boğdan vilayetinin voyvodası Petru, Osmanlı Devleti aleyhine çalışmaya başlamış ve Küffâr ile ittifaka kalkışmıştır. Fetihnâmede Küffâr'ın adı açıkça yazılmamıştır, ancak bu kişinin Avusturya kralı I. Ferdinand olduğu bilinmektedir. Voyvoda, bağımsızlığını elde etmek amacıyla, Sultan'a olan bağlılığını terk etmiş ve Ferdinand ile gizlice yazışmalar yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.; Mehmet Akif Erdoğan, "Kanuni Sultan Süleyman'ın 1538 Tarihli Karaboğdan Seferi Ruznâmesi", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: XXIX, Sayı:2 (2014), s.515-524, 516-517.

¹²² Erdoğan, a.g.m., s.518.

Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan'ı hâkimiyeti altına aldıktan sonra bölgeye uyguladığı yönetim şekli merkezden uzakta olan yerleri idâre etmede kullandığı yöntemden farklı olmuştur. Eflak ve Boğdan Voyvodaları Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra haraç ve peşkeş ödemekle yükümlü birer haraçgüzâr veya ehl-i ahd (muahidin) prenslikler durumuna gelmişler ve yönetimde çok geniş bir otonomiye sahip olmuşlardır.¹²³ Doğrudan doğruya Osmanlı yönetiminde sancak olarak örgütlenmiş alan ile gazaya açık alan arasında, ya bir uc, sınır bölgesi ya da vasal bir devlet olarak tampon bir bölge bulunurdu ve bu uçlardaki beyler, merkezî hükümetten başkente görece yakın olanlara oranla daha bağımsız olurlardı.¹²⁴ Osmanlılar, bazen içişlerinde özerklik verir, ama onları karşılığında seferlerde yardımcı güç sağlamakla zorunlu tutardı.¹²⁵ Eflak ve Boğdan da bulunduğu konum itibarıyla aynı statüyle yönetilmiş, iç işlerinde yerel kurumlarına müdâhale edilmeyerek nispeten serbest yönetim şeklinin uygulandığı prensliklerin özel statülerini devam ettirmelerine müsaade edilmiştir. Bu iki prenslik, özgürlüklerinin karşılığında Osmanlı Devleti'ne düzenli olarak vergi ödeme, ticarete ayrıcalık tanıma, temel tarım ürünleri sağlama ve politikalarını Osmanlı Devleti'yle uyum içinde sürdürme yükümlülüklerini taşımışlardır.¹²⁶

Osmanlı Devleti bu iki prensliğin topraklarına Müslümanların yerleşmesini engelleyerek ayrıcalık sağlamıştır. İmparatorluğun diğer bölgelerinden yerleştirilmek üzere iskâncı aileler getirilmemiş ve Müslümanların bu topraklarda cami yapması ve toprak sahibi olması yasaklanmıştır.¹²⁷ Osmanlı Devleti merkezden doğrudan iç işlerine müdâhale etmediği prensliklere bu ayrıcalıkları sağlayarak, bölgede oluşabilecek herhangi bir dış tehdide karşı güvenli bir ortam ve dostluk yaratmaya çalışmıştır. Öyle ki başlangıçtan beri en önemli vazifeleri; haraçlarını zamanında ödemek, imparatorluğun dış politikasına uymak, sultanın seferlerine katılmak ve Osmanlı idâresinin menfaatleri ile çatışan komşu devletlerin hareketleri hakkında bilgi toplamak olan voyvodalar, istihbarî faaliyetlerde de oldukça etkin bir şekilde yer almışlardır.¹²⁸ Karşılıklı çıkar ilişkisinin olduğu bu

¹²³ Yalçinkaya, a.g.e., s.381.

¹²⁴ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, Çev.: Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s.109.

¹²⁵ İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu...*, s.109.

¹²⁶ Zeynep Sözen, "Osmanlı Kültürünün Eflak ve Boğdan'ın Yaşamına Etkisi", *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt:12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.16.

¹²⁷ Yalçinkaya, a.g.e., s.381.

¹²⁸ İmparatorluk merkezinden oldukça uzak bir bölgede görev almalarına rağmen onların bu etkinlikleri oldukça özgün özellikler taşımaktaydı. Voyvodalar aracılığıyla yürütülen bilgi toplama faaliyetleri, belirli bir süreklilik ve düzen arz etmesinin yanında Osmanlı istihbaratının en sistematik ve kapsamlı çalışmaları olma niteliğine sahiptir Voyvodaların;

ortamda Eflak ve Boğdan ise Macaristan, Lehistan, Avusturya ve Osmanlı Devleti'ne karşı sergilediği tutumla denge siyâseti uygulayarak bağımsızlıklarını idâme ettirmek istemişlerdir.

XVI. yüzyıl itibariyle Eflak ve Boğdan üzerinde nüfuzunu artıran Osmanlı Devleti, siyâsî, toplumsal ve dînî yapılarını muhafaza etmelerine izin verdikleri bu prensliklerin başındaki voyvoda unvanlı yöneticileri, yerli aristokrat aileler arasından seçerek göreve getirmiştir.¹²⁹ Yerli aristokrasinin en zengin ve güçlülerinden müteşekkil olan boyarlar konseyi kendi aralarından bazen hospodar diye isimlendirilen bir voyvoda seçmekte; daha sonra bu seçilen kişinin sultan tarafından onaylanması gerekmektedir.¹³⁰ Osmanlı gücünün zayıflaması ve dış baskının artması üzerine Rumen voyvodalar ile boyarlar doğal olarak ortaya çıkan durumdan yararlanma eğilimi sergilemişlerdir.¹³¹ Lehistan, Avusturya ve Macaristan Devletleriyle olan münasebetlerinin yanında bir de bölgede yükselen yeni bir güç olan Rusya'nın da prensliklerin iç işlerine müdâhale olmaya başlaması, daha büyük krizleri beraberinde getirmiştir. Rusya'nın tarafında olup Osmanlı Devleti'ne karşı harekette bulunmaları voyvodalıkların idâre edilme şeklinin değiştirilmesine neden olmuştur. Osmanlı hâkimiyetini kabul ettikten sonra merkezden birini atamak yerine yerli halkın belirlediği voyvodalar aracılığıyla yönetilen bu topraklar, voyvodaların Osmanlı aleyhine hareketlerde bulunmaları neticesinde 1711'den 1821 tarihine kadar sürecek olan Bâb-ı Âli'nin görevlendirdiği Fenerli Rum Beyleri tarafından yönetilmiştir. Fakat Fenerli Beylerin de devlete karşı itaatsiz tutumları ve yerli halk ile aralarında oluşan problemler nedeniyle yönetim yeniden yerli prenslere devredilmiştir.

1.2.2.1. Yerli Boyarlar ve Voyvodalar Dönemi

Osmanlı Devleti aynı coğrafya üzerinde bulunan, aralarında kültürel ve sosyal benzerlikler olan Eflak ve Boğdan'dan bahsederken iki memleket anlamına gelen "Memleketeyn" ifâdesini kullanmıştır. Her iki prensliğe de 1530'lu yıllardan itibaren

Viyana, Varşova, Kiev ve Petersburg gibi Osmanlıları daha yakından ilgilendiren kentlerde Avrupa'daki siyâsî gelişmelere dair edindikleri bilgileri kendilerine aktaran bir veya daha fazla sayıda ajan ve havadisnüvisleri bulunuyordu. Ayrıntılı bilgi için bkz.; Mevlüde Gökçen Daşdarıcı, "Eflak-Boğdan-Erdel Voyvodaları ve Osmanlı İstihbaratına Dair Roller", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:3, Sayı:1 (Mart 2019), s.85-99, 86.

¹²⁹ Cafer Çiftçi, "Bâb-ı Âli'nin Avrupa'ya Çevrilmiş İki Gözü: Eflak ve Boğdan'da Fenerli Voyvodalar (1711-1821)", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:7, Sayı:26 (Yaz 2010), s.27-48, 28.

¹³⁰ Jelavich, a.g.e., s.111.

¹³¹ Jelavich, a.g.e., s.111.

yerli boyarlar tarafından seçilen voyvodalar göreve getirilmiş ve bunun için İstanbul'un onayı gerekmiştir.¹³² İç işlerinde özerk hareket eden Eflak ve Boğdan voyvodaları, dış işlerinde Osmanlı Devleti'ne bağlı olarak yüksek makamlı devlet adamları arasında sayılmışlardır.

Lehistan, Macaristan ve daha başka devletlerin hâkimiyet mücadelesi arasında kalan Eflak ve Boğdan Prenslikleri, bazı şartlarla içişlerine karışmayan bir imparatorluğun şemsiyesi altına girmiştir. Kendi aralarında, gerek siyasal ve sosyo-ekonomik, gerekse din, dil, kültür ananelerini, gelenek ve göreneklerini devam ettirmek suretiyle, birbirleriyle olagelen irtibatlarını daha da geliştirmenin yollarını kolaylaştırmışlardır.¹³³ Osmanlı hükümrânlığında XVI. yüzyıl iki prenslik için de entelektüel gelişim ve reformların yaşandığı dönem olmuştur. Kentsel alanlar genişlemiş, sanat ve edebiyat gelişmiş ve Ortodoks din adamları sert gelenekleri azaltmaya çalışarak kültürel faaliyetlere destek olmuşlardır.¹³⁴ Ayrıca Rumen millî kültürünün temelini oluşturan hususlarda hamleler yapılarak Romanya'nın başta gelen kültürel eserleri bu zamanda ortaya çıkmıştır.¹³⁵ Bütün bu gelişmeler daha sonra kendisini gösterecek olan direniş ruhuna ortam hazırlamış ve Rumen ulusunun târihî gelişimine katkı sağlamıştır.

Daha önce olduğu gibi XVI. yüzyılda da Macaristan ve Lehistan'ın prenslikler üzerinde hâkimiyet kurma istekleri devam etmiş bunun için belli girişimlerde bulunmuşlardır. Büyük devletlerin önünü kesmek maksadıyla Osmanlı Devleti bazı tedbirler almış, özellikle 1526'da Macaristan fethedildikten sonra prensliklerin yardım almasını önlenmiştir. Buna rağmen alınan tedbirler Eflak ve Boğdan Prensliklerinin isyan çıkarmasını önleyememiş ve bu isyanlarda Avusturya, Lehistan, Papalık, Kazaklar ve Moskova Knezliği boyarların en önemli destekçileri olmuştur.¹³⁶

Osmanlı Devleti'ne itaat konusunda söz veren voyvodalar, Avrupalı devletlerden aldıkları destekle bağımsızlık girişiminde bulunmuşlardır. Eflak Prensi Mihai Viteazul'un saltanatı döneminde (1593-1601), Osmanlılara karşı isyan hareketine girişerek Sultana ödediği haraç kayıtlarını yakmış ve Sultan tarafından gönderilen Türk

¹³² Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.160.

¹³³ Mehmet, a.g.m., s.29.

¹³⁴ Ristelhueber, a.g.e., s.52-53.

¹³⁵ Yalçınkaya, a.g.e., s.381.

¹³⁶ Yalçınkaya, a.g.e., s.382.

güçlerini de geri püskürtmüştür.¹³⁷ 1595'te Tuna'yı geçerek Bulgaristan'ı tahrip etmiştir.¹³⁸ Erdel, Eflak ve Boğdan'ın kontrolünü ele geçiren Mihai, ilk kez bu prenslikleri kendi yönetiminde birleştirmiştir.¹³⁹ Ulusal bir rüyayı gerçekleştiren Mihai, XVII. yüzyılda Rumenlerin en büyük ulusal kahramanı kabul edilmiştir. Rumen milleti için bir umut sembolü olmuş ve yeniden dirilişin tohumunu ekmiştir. Ancak Mihai'nin bu yükselişi büyük güçler için bir tehdit oluşturmaya başlamış ve Avusturya Generali Basta tarafından öldürülmesi üç prensliğin tekrar ayrılmasına neden olmuştur.

Çalkantılı süreçten sonra Eflak ve Boğdan için sosyal ve kültürel anlamda yeni gelişmeler sağlanmıştır. Eflak Voyvodaları Şerban Cantacuzino (1678-1688) ve Constantin Brancoveanu'nun (1688-1714) voyvodalıkları sırasında matbaa sayısı, okuma yazma oranı artmış ve hatta bir çeşit üniversite şeklinde kurduğu yüksekokul genişletilerek kültürel faaliyetler gerçekleştirilmiştir.¹⁴⁰ Ancak Osmanlı Devleti ise XVII. yüzyıl itibariyle başlayan iç ve dış meseleleri yüzünden prensliklerle pek ilgilenememiş ve bu nedenle istemeden de olsa aslında serbest bir şekilde davranmalarına olanak sağlamıştır. Sultan büyük aileler arasından seçtiği soyluların ve din adamlarının yatırım yapmalarına izin vermiş ve bu kişiler de yetenekli Yunan tüccarlarla iş birliği yapmışlardır.¹⁴¹ Rüşvet alıp verme ve yönetici makamlarının dahi müzayedelerde satıldığı bu ticari iş birliği prensliklerin zararına olmuş ve köylülerin isyanıyla sonuçlanmıştır. Köylülerin fakirleşmesine ve isyana giden bu sürecin nedeni yabancı egemenliğinin yanında, Mihai'nin köylülere getirdiği kısıtlamalar ve elde edilen kazancın daimî ordusu için askerî malzeme sağlanması olmuştur.¹⁴²

Osmanlı Devleti'nin hem iç hem de dış meselelerle uğraşmasından dolayı prensliklerin yönetim ve ekonomisinde oluşan problemler tam mânâsıyla çözüme ulaşamamıştır. Her ne kadar Osmanlı hâkimiyetini kabul etseler de her fırsatta dış güçlerle ittifak kurup isyan etmekten geri durmamışlar ve her seferinde bağımsızlığın yolunu aramışlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetinden kopmak için fırsat kollayan yerli prensler ve boyarlar ya Avusturya'ya ya da Rusya'ya yanaşmışlardır. Osmanlı Devleti ise boyarlarca seçilen

¹³⁷ Ristelhueber, a.g.e., s.53.

¹³⁸ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.161.

¹³⁹ Ristelhueber, a.g.e., s.53.

¹⁴⁰ Yalçinkaya, a.g.e., s.382.

¹⁴¹ Ristelhueber, a.g.e., s.54.

¹⁴² Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.342.

prensi onaylama yetkisini hep muhafaza etmiş, ihanet olasılığına karşı prenslerin oğullarını ve yakınlarını İstanbul’da yer alan Fener semtinde rehin tutmuştur.¹⁴³

Her ne kadar önlemler alınsa da dönem içerisinde diğer devletlerle yapılan gizli antlaşmaların ve başkaldırıların emsali mevcuttur. XVII. yüzyılda Boğdan voyvodası olarak Konstantin Kantemir atanmış ve geleneğe uyularak oğlu Dimitri Kantemir rehin olarak İstanbul’a gönderilmiştir. Osmanlı tarihi ile Türk musikisi üzerine bir kitap yazan ve birçok şarkı besteleyen Dimitri Kantemir babasından sonra voyvoda olarak atanmış ancak görevindeki ilk icraatı Rus Çarı Petro ile bir ittifak yapmak olmuştur. Dimitri Kantemir, Boğdan’ı Çar’a teslim edeceğini, ancak buna karşılık Boğdan’ın yönetimini kendisine ve kendisinden sonra da evlatlarına verilmesini istemiştir.¹⁴⁴ Böylece yapılan gizli antlaşma Rusya’nın Boğdan’ın iç siyâsetine müdâhil olmasına sebep olmuştur. Rusya da tıpkı Macaristan, Avusturya ve Lehistan gibi etkisini ve gücünü bölgede hissettirmeye başlamış ve voyvodaların devlete sürekli sadık kalamama ve isyana girişmeye çalışan tutumundan faydalanmıştır. Bu durum karşısında artık Osmanlı Devleti tehlikenin giderek büyümesini engellemek adına tedbirler almaya başlamış ve prensliklerin idârî sisteminde değişikliğe giderek yerli voyvodalar yerine artık Bâb-ı Âli’nin görevlendirdiği Fenerli Beyleri yönetimin başına getirmiştir.

1.2.2.2. Fenerli Beyler Dönemi

Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan Prensliklerini bölgedeki Rus ve Avusturya tehlikesine karşı savunma hattı olarak görmüştür. Ancak XVIII. yüzyıl itibariyle sorunların giderek artması ve voyvodaların sürekli Avrupalı devletlerle ittifak içerisinde olmaları¹⁴⁵ sebebiyle Sultan III. Ahmed voyvodaların yerliler arasından seçilme usûlüne son vermiştir. Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan’ın yerli voyvodalarının güveni sarsan tutumları ve bölgedeki gelişmelerin hâkimiyeti sağlama konusunda bir tehdit oluşturabileceği kaygısıyla İstanbul’un itibarlı Rum ailelerinden her iki memlekete de voyvodalar seçmeye başlamıştır.¹⁴⁶ XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti’nin dış

¹⁴³ Sözen, *Fenerli Beyler...*, s.8.

¹⁴⁴ Mustafa Özdemir, “Dimitri Kantemir; Osmanlı Devleti’nde Yetişen Bir Oryantalist”, *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, Sayı:10 (2016), s.65-76, 68.

¹⁴⁵ 1711 Osmanlı-Rusya arasında yapılan Prut Savaşı’nda Boğdan Voyvodası Rus Çarı Petro’ya destek vermiş ve Rus ordusunun Boğdan’a girerek Osmanlılar ile karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz.; Metin Kunt, “Osmanlı Devleti’nin Barışçı Siyaseti (1703-1739)”, *Osmanlı Devleti 1600-1908*, Cilt:3, Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul 1998, s.49-50.

¹⁴⁶ Karal, *Osmanlı Tarihi*, Cilt:6..., s.43.

münasebetlerinin daha önemli hale gelmesi, yıllardır donanma ve dîvân tercümanlıklarını yapan Fenerli ailelerin bu prensliklere voyvoda olarak atanmalarında ve bu işin bir âdet halini almasında etkili olmuştur.¹⁴⁷ Bu tarihten sonra artık Rumlar, Osmanlı Devleti içerisinde daha ayrıcalıklı ve baskın bir tebaa haline gelmiştir. 1711 tarihinde başlayan Fenerli Rum voyvodaların yönetimi altındaki prenslikler, Osmanlı askerî ve siyâsî sistemlerine entegre edilmeye çalışılmıştır. Böylece bağımsız dış politikaları ve diplomasi ilişkileri kontrol altına alınmak istenmiştir. Prensler, memleketin değil daha çok imparatorluğun çıkar ve ihtiyaçlarına göre atanarak imparatorluk idâresinin ve politikasının bir parçası haline gelmiştir.

Rüşvet ve iltizamın yaygınlaştığı bu dönemde Rumlar tüccar, faizci ve mültezim olarak bölgeye yerleşmişler ve zenginleştikçe hem prensliklerde hem de Osmanlı sarayında nüfuzlarını artırmışlardır.¹⁴⁸ XVII. yüzyılda Tuna Prensliklerine o kadar çok sayıda Rum gelmiş ki, boyar sınıfı araziler, devlet memuriyetleri ve dînî kurumlar üzerindeki kontrollerinin tehdit altında olduğunu hissetmeye başlamıştır.¹⁴⁹ Yerel halkın ise bu duruma olan tepkisi giderek artmış ve Fenerlileri bölgeye çözüm olarak atayan devlet daha büyük bir problemlerle karşılaşabileceğinin farkına geç varmıştır.

Rumların birçoğu büyük boyar ailelerin üyeleriyle evlilik gerçekleştirmiş ve bazıları ise Ortodoks kilise hiyerarşisi içerisindeki yüksek makamların birçoğunu ele geçirerek dînî kurumlar üzerinde söz sahibi olmaya başlamıştır. Her iki prenslikte de gösterdikleri bu davranışlarla nüfuzlarını artırmak istemişler ve amaçlarına da ulaşmışlardır. Daha önce yönetimde söz sahibi olan yerli voyvodaların sahip oldukları hakları düşündüğümüzde, yerlerine gelen ve Bâb-ı Âli'nin farklı şartlarla görevlendirdiği Fenerli Beyler yönetimde daha farklı söz hakkına sahip olmuşlardır:

Voyvodalar artık Bâb-ı Âli'nin temsilcileriydi. Eyaletler artık yabancı güçler karşısında bağımsız veya özerk bir konumda değildi. Fenerliler diplomatik müzakerelerde bulunuyorsa da bunu İstanbul'un temsilcileri olarak yapıyordu. Ayrıca, eyaletlerin bağımsız askerî güçleri de yoktu. Voyvodanın kişisel bir muhafızı bulunmasına, asayişini sağlamak için belli sayıda askerî mevcut olmasına karşın ülke, doğrudan Osmanlı idâresi altında bulunan bölgelerde mevcut olan silahlı

¹⁴⁷ Çiftçi, "Bâb-ı Âli'nin Avrupa'ya ...", s.34.

¹⁴⁸ Sugar, *Southeastern Europe...*, s.135.

¹⁴⁹ Jelavich, a.g.e., s.112.

müfrezelerden de yoksundu. Her iki eyalet de kendi kendini yöneten bağımsız birimler olmaktan çok Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünleyici parçaları gibi görünmekteydi.¹⁵⁰

Fenerli Beylerin bölgeye gelmeleriyle birlikte birçok alanda değişim gerçekleşmiştir. 1711'den 1821 tarihine kadar sürecek olan Fenerli Beyler döneminde, Rumenlerin ekonomik durumlarında oldukça büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Rum voyvodalar, yüksek rütbeli Rum papazlarla işbirliği yaparak Eflak ve Boğdanlıları soymaya başlamışlardır.¹⁵¹ Sahip oldukları statü sonucunda Rum tüccarların her zaman arzuladıkları ticari faaliyetlerini Rusya, Polonya ve Avusturya içlerine doğru genişletme olanağı sağlamıştır.¹⁵² Ortaya çıkan bu ticari faaliyetler neticesinde Rumenler her ne kadar bu gelişime ayak uyduramasa da Balkanların kapitalist ekonomik ilişkiler tarzına geçişinin hız kazanmasında önemli rol oynadığı söylenebilir.¹⁵³ Artık prensliklerde tahıl, yerel pazarlar için değil dünya için üretilmeye başlamış; komşu ülkelerle ve özellikle Avusturya ile tarımsal ihracaatın artmasıyla ekonomide gelişmeler sağlanmıştır.¹⁵⁴ Aynı zamanda Konstantinos Mavrokordato'nun Eflak ve Boğdan Prensiği döneminde serflik sistemi lağvedilmiş, köylülere bazı şahsi hürriyetler tanınmıştır.¹⁵⁵

Fenerliler yalnızca ticarete etkilerini göstermekle kalmamışlar, kültürlerini de bölgeye taşımışlardır. Eflak'ın Osmanlı himâyesinde bulunan Patrikhâne yolu ile yönetilmesi bir bakıma Bizans'ı diriltme çabalarına büyük destek sağlamış ve böylece Rumlar Bizans geleneklerini bölgeye taşımışlardır. Eğlence ve lüks içinde görkemli bir hayat yaşayarak halkı göz ardı etseler de Yunan etkisinin bölgede entelektüel gelişime katkıda bulunduğu anlaşılmaktadır.¹⁵⁶ Birçok alanda gerçekleşen dönüşüm, prenslikleri yavaş yavaş Helen kültürünün içine çekmiştir. Okulların açılmasıyla birlikte eğitimde ve kiliselerde Yunan dilinin kullanılması bu duruma hızla katkı sağlamıştır.¹⁵⁷

Osmanlı Devleti'nin Fenerlileri voyvoda olarak atadığı dönemin sadece sistemin bozulması sebebiyle değil, aynı zamanda Bâb-ı Âli'nin bu eyaletlerde kontrolsüz mâlî dayatmaları sebebiyle de Rumen tarihinin en kötü dönemi olduğu hususunda genel bir

¹⁵⁰ Jelavich, a.g.e., s.113.

¹⁵¹ Karal, *Osmanlı Tarihi*, VI. Cilt..., s.43.

¹⁵² Karpat, *Balkanlarda Osmanlı...*, s.89.

¹⁵³ Karpat, *Balkanlarda Osmanlı...*, s.89.

¹⁵⁴ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.343.

¹⁵⁵ Yalçinkaya, a.g.e., s.384-385.

¹⁵⁶ Ristelhueber, a.g.e., s.56.

¹⁵⁷ Ristelhueber, a.g.e., s.56.

mutabakat mevcuttur.¹⁵⁸ Her ne kadar sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan Eflak ve Boğdan topraklarının gelişmesini sağlasalar da hemen her alanda ele geçirdikleri üstünlük nedeniyle Fenerli Beyler ve yerli halk karşı karşıya gelmiştir. Artan baskı ve ekonomik bunalımdan sonra boyarlar dış güçlerden yardım talebinde bulunmuşlardır. Boyarların hedefi, siyâsî gücün kendilerine dönmesini sağlayacak bağımsız veya özerk bir yapı kurmak olmuştur.¹⁵⁹

İdari yönetimde değişime gidilmesi ne diğer güçlerin prensliklere karışmasını engelleyebilmiş ne de iç huzurun oluşmasını sağlayabilmiştir. Aksine bütün alandaki gücün Rumların eline geçmesi halkı rahatsız etmiş ve isyana sürüklemiştir. 1774 Küçük Kaynarca, 1792 Yaş ve 1812 Bükreş Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti Memleketeyn'de güttüğü siyâsette Ruslara danışarak hareket etmek durumunda kalmıştır.¹⁶⁰ Böylece Osmanlı Devleti iç işlerine yapılacak müdâhaleyi kendi isteğiyle açık hale getirmiştir. Rusya ise prenslikler üzerinde dînî, ekonomik ve kültürel ayrıcalıklar elde ederek aralarındaki bağı güçlendirmiş ve bu durumdan oldukça fayda sağlamıştır. Ancak halk ne Fenerli Rumların adaletsiz yönetimini istemiş ne de Rusların nüfuzunu kabul etmişlerdir. Bu nedenle her geçen gün artan baskıya karşı verilen tepki gecikmemiş ve halk isyan hareketlerine girişmiştir.

Eflak ve Boğdan'da Fenerli Beylerin voyvodalıkları döneminin sona ermesine neden olan ve Yunan isyanı, 1821 yılında Yunan toprakları dışındaki Eflak ve Boğdan sahasında farklı nedenlerle başlamıştır.¹⁶¹ Ayaklanmanın Mora'da değil de Eflak ve Boğdan üzerinden çıkmasıyla Rusya'nın yardımını sağlamak ve isyan hareketine Rumenlerle Sırpı ve Bulgarları da iştirak edebilecekleri amaçlanmıştır.¹⁶² İsyancılar Eflak ve Boğdan halkının da desteğini almak istemişler ancak geçmiş münasebetleri düşünüldüğünde Eflak ve Boğdan halkı arasında bir menfaat birliğinin olmaması bu isteği sonuçsuz bırakmıştır. Neticede isyan başarısız olmuştur.

Boğdan'da ise, Rus Çarının desteği ile Bükreş'te Tudor Vladimirescu adlı bir gencin önderliğinde Fenerli Rum Beylerinin sömürsünden kurtulmak için bir isyan hareketi

¹⁵⁸ Jelavich, a.g.e., s.112.

¹⁵⁹ Jelavich, a.g.e., s.115.

¹⁶⁰ Yalçınkaya, a.g.e., s.385.

¹⁶¹ Çiftçi, a.g.m., s.38.

¹⁶² Karal, *Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid...*, s.112.

başlamıştır.¹⁶³ Vladimirescu'nun hareketi doğrudan Bâb-ı Âli'ye karşı bir hareket değildir. O ve destekçileri hâkim devlete “eski koşulları” yeniden tesis etme çağrısında bulunmuşlar, diğer bir ifâdeyle Fenerli Rumların idâresinden önceki günlere geri dönmek istemişlerdir.¹⁶⁴ Vladimirescu'nun sadece yönetimdeki sistemin değişmesi amacıyla başlatmış olduğu ayaklanmada, askerleri Bükreş civarında Rusya'nın desteklediği Aleksander İpsilanti'nin ordusu ile savaşmış ve ihanete uğrayarak İpsilanti tarafından öldürülmüştür.¹⁶⁵ Bu isyanlar sonrasında Osmanlı Hükümdarı II. Mahmud, Eflak ve Boğdan Prenslıklarına Fenerli Rum Beyleri tayin etme usûlünü kaldırmış ve eskiden olduğu gibi yerli ailelerden voyvoda tayin etme usûlüne dönmüştür.¹⁶⁶ Böylece 1711'den 1821'e kadar yaklaşık 110 yıl süren Fenerli Beyler dönemi sona ermiştir.

1.2.2.3. Yerli Prenslar Dönemi

II. Mahmud, Memleketeyn'e Fenerli Beylerin tayininden vazgeçmiş ve yerine yerli ailelerin içinden Grigore Ghika'yı Eflak'a, Ion Sandu Sturdza'yı da Boğdan'a voyvoda olarak tayin etmiştir.¹⁶⁷ 1826'da Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan Akkırman Antlaşması'na göre bu voyvodalar yedişer yıllığına görev yapacaklardır.¹⁶⁸ Ancak Rusya için bu iki toprak Balkanlara yönelik politikasının ana kapısı olduğundan yapılan antlaşma bir süre sonra bozulmuştur. 1828 Osmanlı-Rus Savaşı'nın sonunda imzalanan Edirne Muahedesi'yle Bâb-ı Âli, Eflak ve Boğdan voyvodaları lehinde yeni imtiyazlar tanıyarak; voyvodaları yedi yıl için değil, hayat kaydı şartıyla tayin etmeyi, memleketin iç idâresini tamamen onlara bırakmayı ve iki memleketin iç idâresi hususunda Rusya tarafından hazırlanacak bir esas nizamnâme'yi tasdik etmeyi kabul etmiştir.¹⁶⁹ Böylece Rusya'nın iki prenslik üzerindeki nüfuzu giderek artmıştır.

General Kiselev vali sıfatıyla Eflak ve Boğdan'ın boyarlarından bir meclis teşkil etmiş ve 1830'da yürürlüğe konulan bir anayasa hazırlatmıştır.¹⁷⁰ Buna göre; boyarların imtiyazlarını, köylü üzerindeki haklarını, vergiden muafiyetlerini tasrih etmekte ve her türlü memurluklara ancak onların tayin edileceklerini belirtmekte idi.¹⁷¹ Esas olarak

¹⁶³ Yalçınkaya, a.g.e., s.385.

¹⁶⁴ Jelavich, a.g.e., s.235.

¹⁶⁵ Yalçınkaya, a.g.e., s.385.

¹⁶⁶ Çiftçi, a.g.m., s. 39.

¹⁶⁷ Yalçınkaya, a.g.e., s.385.

¹⁶⁸ Özcan, “Boğdan”..., (20.09.2020).

¹⁶⁹ Karal, a.g.e., VI. Cilt, s.45.

¹⁷⁰ Yalçınkaya, a.g.e., s.386.

¹⁷¹ Karal, a.g.e., VI. Cilt, s.45.

Kiselev boyarlar tarafından formüle edilen ve nüfuzlarını artıran bu nizamnâmeden pek memnun olmamıştır.¹⁷² XIX. yüzyıla geldiğimizde, özerk prensliklerden Eflak ve Boğdan'da demokratik, temsile dayanan ve anayasacı bir gelişme görülmüştür. 1831-1832 tarihinde, “*Organik Yasalar*” adlı bir anayasal belge ile yasama ve yürütme organlarının seçime dayandığı bir sistem oluşturulmuştur.¹⁷³ Monarşi yönetim şekline sahip olan ve yazılı bir anayasası olmayan Osmanlı Devleti, kendisine bağlı özerk prensliklerin anayasa benzeri bir düzenleme yapmasını onaylamıştır. Ayrıca 1876 tarihli Tanzimat anayasasının pek çok maddesinin aslında 1831'den beri Tuna Prensliklerinde mevcut olması Kanun-ı Esasi'nin hazırlanmasında Romanya Anayasası'ndan alındığını göstermektedir.¹⁷⁴

1789 Fransız İhtilâlinin etkisiyle ortaya çıkan milliyetçilik akımının etkileri diğer Balkan uluslarında olduğu gibi Eflak ve Boğdan'da da hissedilmiştir. Eflak ve Boğdan'ın birleşmesi maksadıyla geçici bir hükümet kurulmuştur. Bu hükümet, Rusya'nın egemenliği altına girmektense bazı hususlarda Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmak istemiştir.¹⁷⁵ Gelişen olaylar neticesinde Rusya Bâb-ı Âli'ye baskı uygulamış ve bu baskı sonucunda Osmanlı Devleti de kurulan meclisi tanımadığını ve yaşanan olayları kabul etmediğini bildirmiştir. Fakat Osmanlı Devleti'nin bu tepkisi Rusya'nın işine yaramış ve buradaki Rus müdâhalesinin artmasına neden olmuştur.

Artan Rus nüfuzunu ve dış müdahaleyi ortadan kaldırmak amacıyla Rumenler arasında muhalif gruplar ortaya çıkmıştır. İhtilal girişiminde bulunacak olan bu grupların faaliyetleri neticesinde, 1856 Paris Antlaşması ile iki prenslik birleşmiş ve daha sonra 5 Şubat 1859'da Alexandru Ioan Cuza'nın her iki memlekete de prens seçilmesini öngören bir antlaşma imzalanmıştır.¹⁷⁶ 1878 tarihinde Berlin Kongresi'nde ise Osmanlı Devleti Romanya'nın bağımsızlığını tanımış ve egemenlik haklarına herhangi bir dış gücün bağlantısı konulmadan Romanya tam bağımsızlığını kazanmıştır.

¹⁷² Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.344.

¹⁷³ Belkıs Konan, “1866 Romanya Anayasası ve 1876 Kanun-ı Esasi Arasında Bir Karşılaştırma /A Comparison Between the Romanian Constitution of 1866 and the Ottoman Constitution of 1876”, *Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu: Bildiri Özetleri Kitabı*, ATAM, Ankara 2017. s.12.

¹⁷⁴ Radu Florescu, “Osmanlı Tanzimatı Üzerinde Rumen Etkisi”, *Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Ed: Mehmet Seyitdanhoğlu ve Halil İnalçık, Phoenix Yayınevi, Ankara 2006, s.144.

¹⁷⁵ Karal, *Osmanlı Tarihi*, V. Cilt..., s.214.

¹⁷⁶ Özcan, “Boğdan”..., (10.10.2020).

2. BÖLÜM

EFLAK VE BOĞDAN TOPRAKLARI ÜZERİNDE AVRUPALI GÜÇLERİN MÜCADELESİ

1.1. EFLAK VE BOĞDAN'IN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

Eflak ve Boğdan; dağlık alanla çevrili, Tuna ve Dinyester nehirlerini içine alan ve ormanlık alanların fazlasıyla yer kapladığı yerdir. Sahip olduğu coğrafi özellikler düşünüldüğünde Avrupa'ya açılan kapı niteliğinde olan bu kıymetli topraklar, yerleşim için cazip noktalar arasında olmuştur. Özellikle Eflak, sınırları içerisinde bulunan Tuna Nehri sayesinde yoğun bir ulaşım ve ticaret trafiğine sahne olmuş ve bu durum Eflak'ı öteki Rumen Prenslıklarına göre daha avantajlı kılmıştır.¹⁷⁷ Geniş ovaların yer aldığı Eflak topraklarında oldukça verimli araziler yer almaktadır. Başlıca yetiştirilen tarım ürünleri; buğday, arpa, mısır, darı olup; bunun yanında temel geçim kaynakları arasında büyükbaş hayvancılık ve arıcılık da önemli yer tutmuştur.¹⁷⁸ Yeraltı kaynakları bakımından oldukça zengin olan Eflak'ta Okane ya da Ukane olarak adındaki bir çeşit kaya tuzu ile altın, gümüş ve bakır çıkarılmıştır.¹⁷⁹

İsmi Macar Krallığı'na karşı ayaklanarak müstakil bir devlet kuran voyvodadan alan Boğdan ise Moldova nehrinin kenarında kurulmuştur. Karadeniz'e kıyısının olması ticaretinin gelişmesini ve sınırları içerisinde nehirlerin yer alması da taşımacılığın gelişmesini sağlamıştır. Su kaynakları bakımından zengin olması ve iklimin elverişliliği sayesinde de tarım ürünleri çeşitliliği fazladır. Eflak ve Boğdan'ın sahip olduğu verimli topraklar yalnızca Ortodoks Hıristiyanlar tarafından tutulmuş ancak çalıştıkları topraklardan elde ettikleri ürünlerin %10 belki de %50'den fazlasını Osmanlı hükümetine teslim etmesi gerekmiştir.¹⁸⁰ Bu durum prensliklerde hükümete karşı ticari bağımlılığın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Stratejik mevkileri nedeniyle hâkimiyet mücadelesinin sıklıkla yaşandığı prenslikler pek çok milletin istilâsına uğramış; Romalılar, çeşitli Türk kavimleri ve Macarlar tarafından

¹⁷⁷ Mahir Aydın, "Eflak Beyliği", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı:23 (2013-1), s.1-24, 2.

¹⁷⁸ Aydın, a.g.m., s.2.

¹⁷⁹ Ömer Bıyık, "Hamdi Efendi'nin Atlas'ında Eflak-Boğdan (Memlekeyetn)", *Uluslararası Balkan Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (UBTAS): Balkan Tarihi*, Ed: Zafer Gölen ve Abidin Temizer (Osmanlı Mirası ve Türk Kültürünü Araştırma Derneği Yayınları-1), Cilt:2 (2016), s.243-260, 251.

¹⁸⁰ Charles Jelavich ve Barbara Jelavich, a.g.e., s.7.

yerleşim yeri olarak tercih edilmiştir. Kurulduğu tarihten itibaren batıya doğru genişleme siyaseti izleyen Osmanlı İmparatorluğu ise Eflak'ı XIV. yüzyılın sonlarında, Boğdan'ı ise XV. yüzyılın başlarında egemenliği altına alarak Avrupa'nın doğusunda güvenli bir bölge oluşturmak istemiştir. Her iki prensliği kuzey hududunda bir müdafaa bölgesi olarak sıkı sıkıya elinde tutmuş ve XVI. yüzyılın sonlarına kadar kuvvetli bir devlet olan Lehlerle karşı Boğdan'da ve Alman İmparatoruna karşı da Eflak'ta bir kademe teşkilatı oluşturmuştur.¹⁸¹ Prensliklerin imparatorluğa itaat tutumları arasında bölgede ortaya çıkabilecek bir karışıklıkta askerî destek sağlamak da yer almıştır. Osmanlının kontrollü bir şekilde serbestlik oluşturduğu bu yerdeki asıl amacının Doğu Avrupa'da ortaya çıkacak herhangi bir güce karşı kendine hem güçlü bir bariyer hem de güvenilebileceği bir müttefik oluşturmak olduğu anlaşılmaktadır.

XVIII. yüzyıldan sonra Avrupa'da güç dengesinin değişmeye başlamasıyla birlikte Avusturya ve Rusya gibi devletler yükselmeye başlamış, değişen ticaret algısıyla birlikte hâkimiyet alanlarını genişletmeye yönelik girişimlerde bulunmuşlardır. Buldukları konuma yakınlıkları itibariyle prenslikler her iki devlet için de cazip bir bölgedir. Eflak ve Boğdan Prensliklerinin Karadeniz'e olan kıyısıyla deniz ticaretinde etkili olması ve hammadde sağlayabilecekleri verimli arazilere sahip olması Avusturya, Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki çekişmenin tırmanmasına neden olmuştur. Tuna bölgesinin coğrafi ve ekonomik potansiyelini öne çıkaran İbrail ve Kalas Limanlarının Osmanlı Devleti için askerî savunma karakterleri ve ticari kapasiteleri oldukça önemlidir.¹⁸² Eflak ve Boğdan'ın çok gelişmiş üretim hacmiyle tarımsal fazlasının Tuna limanları aracılığıyla Karadeniz üzerinden İstanbul'a taşınmasını sağlaması ve ayrıca bölgenin sadece ticari faaliyetleriyle değil, bünyesindeki gemi inşa faaliyetleriyle de artan ilginin odağı olmasında etkili olmuştur.¹⁸³

Sahip oldukları genel özellikleri göz önünde bulundurduğumuzda, XVIII. yüzyıl itibariyle prenslikler üzerindeki artan ticari ilgi sebebiyle Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya ve Avusturya arasında büyük bir rekabet ve nüfuz mücadelesi başlamıştır. Yine bu dönemde yükselen güçler arasında İngiltere ve Fransa'nın da değişen güç dengesine göre

¹⁸¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: VI..., s.78.

¹⁸² İrfan Kokdaş, "18. ve 19. Yüzyıllarda Aşağı Tuna'da Habsburg Politikaları ve Tuna Nehir Ticarinde İmparatorluklar Arası Rekabet, *OÜSBAD*, Temmuz 2015, s.177-195, 179.

¹⁸³ Kokdaş, a.g.m., s.180.

tutumları şekil almıştır. Doğu ve Batı Avrupa arasında önemli bir köprü olan Eflak ve Boğdan Prenslikleri ise özerk statüsünü korumak istemiş ve bunun için her ne kadar hâkimiyet altında oldukları Osmanlı Devleti'ne karşı itaat etmek zorunda olsalar dahi zaman zaman Avrupalı devletlerle antlaşmalar yaparak bir denge siyâseti izlemişlerdir.

2.2. RUSYA'NIN MEMLEKETEYN'E MÜDÂHALESİ VE NÜFUZU

2.2.1. Rus İşgallerinin Başlaması

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa sahnesine çıkan kuvvetli devletlerden biri de Rusya olmuştur.¹⁸⁴ Rusya'yı güçlü bir devlet haline getiren hükümdarlardan birisi olan I. Petro (1682-1725) bir kara devleti olan Rus Çarlığı'nı denizlere çıkarmak ve Rusya'ya denizler üzerinde pencere açmak istemiştir.¹⁸⁵ Eflak ve Boğdan Prenslikleri, kuzeyinde yer alan Rusya tarafından sıcak denizlere inme politikasında önemli bir geçiş noktası olarak görülmüştür. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen Rus ve Osmanlı İmparatorlukları arasındaki savaşların ana ekseninde Tuna vilayetleri yer almıştır. Bu ortamı hazırlayan nedenler arasında; Osmanlı gücünün zayıflaması ve dış baskının artmasıyla Rumen voyvodalar ile boyarların doğal olarak ortaya çıkan durumdan yararlanma eğilimi sergilemeleri olmuştur.¹⁸⁶ Rusya'nın Karadeniz'e inmek için baskısını sürdürmesi ve Osmanlı hükümlerini ortadan kaldırmak için Rus liderlerle birlikte hareket etme eğilimi de yerli voyvodalar arasında giderek güçlenmiştir.¹⁸⁷ Rusya her iki toplumun da Hıristiyan olması durumunu Osmanlı Devleti aleyhine kullanmış ve prensliklerle yakınlaşmak için elinden geleni yapmıştır. Eflak ve Boğdan halkı ise Rus Çarını bir kurtarıcı olarak tanımış ve Ruslar da kendilerini Ortodoksların hamisi ilan etmiştir.¹⁸⁸ Osmanlı Devleti 1711'de Rusları Prut Harbi'nde mağlup ettikten sonra, Rusların tarafında yer alan halkın tutumuna cevaben Eflak ve Boğdan idari statüsünde değişikliğe gitmiştir. Yerli voyvodaların dış güçlerle yapmış olduğu iş birliğinin önüne geçmek amacıyla kendisine daha sadık olduğunu düşündüğü Fenerli Beyleri, Memleketeyn'in başına getirmiştir. Voyvodalık görevleri boyunca bazı Fenerli Beylerin halka karşı gösterdikleri adaletsiz tutum ve haksız yönetimin yanında bir de yerli halk ve

¹⁸⁴ Armaoğlu, a.g.e., s.4.

¹⁸⁵ Armaoğlu, a.g.e., s.4.

¹⁸⁶ Jelavich, a.g.e., s.111.

¹⁸⁷ Jelavich, a.g.e., s.111.

¹⁸⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: VI..., s.80.

boyarlar sisteme karşı gelerek dış güçlerle özellikle Ruslarla iş birliği yapıp çıkış yolu aramışlardır. Rumenlerin desteğini memnuniyetle kabul eden Rus hükümeti, Eflak Prensi Konstantin Brinkoveanu (1688-1714) ve Boğdan Prensi Dimitri Kantemir (1710-1711) ile müzakerelerde bulunmuştur.¹⁸⁹ Bu durum Eflak ve Boğdan halkının Rusya ile yakınlaşmasını sağlamışken Osmanlının işini daha da zora sokmuştur.

XVIII. yüzyıl itibariyle Osmanlı-Rus Savaşları Eflak ve Boğdan toprakları üzerinde yoğunlaşacak ve doğal olarak idârî yönetim de bu durumdan olumsuz etkilenecektir. 1768 yılına gelindiğinde Ruslar Eflak ve Boğdan'a saldırmıştır. Bu sefer esnasında Ruslar, Mora ve Arnavutluk taraflarında Hıristiyan tebaayı isyan ettirdikleri sırada, Dirmanos isimindeki bir casusu da Eflak ve Boğdan'a yollayarak reayayı isyana teşvik etmiş ve onları himâye edeceklerinin vaadini vermiştir.¹⁹⁰ Ruslarla bir olan halk, Osmanlı ordusunun işini zorlaştırmış ve neticede ağır yenilgiye uğrayan Osmanlı Devleti, Rusların Memleketeyn üzerindeki nüfuzunu kabul etmiştir. Böylece Eflak ve Boğdan'ın tümü Ruslar tarafından işgal edilmiş ve Tuna kalelerinin de düşmesi ile Bulgaristan üzerinden İstanbul'a yürüme ihtimali olan Rusları durduracak önlerinde hiçbir güç de kalmamıştır.¹⁹¹ 16 Temmuz 1774'te savaşın sonunda imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'na göre; Rusya'nın Eflak ve Boğdan voyvodalarının tayininde müdâhil olma hakkını elde etmesi, imparatorluğun içişlerine gelecekteki dış müdâhale için diplomatik bir temel oluşturmuştur.¹⁹² Böylece Ruslar amaçlarına bir adım daha yaklaşarak Karadeniz kıyısında stratejik önem taşıyan yerlerde nüfuzunu artırmış ve ticari kazançlar elde etmiştir. Rusya çıkarları uğruna fırsatını bulduğu her an Memleketeyn'e saldırmış ya da doğrudan diplomatik yollarla Osmanlı Devleti'ni bu topraklar üzerinde taviz vermesi için zorlamıştır.

1787 yılında Osmanlı Devleti, Tuna Prenslüklerinin hâkimiyetini tehdit eden girişimlerde bulunması sebebiyle Rusya'ya savaş ilan etmiştir.¹⁹³ Savaşın sonunda imzalanan 1791 Zıştovi Antlaşması ve 1792 Yaş Antlaşması sonuçları itibariyle Yakın Doğu tarihinde bir dönüm noktası olmuş ve Rusya'nın bölgede yükselen güç olarak gelişini göstermiştir.

¹⁸⁹ Jelavich, a.g.e., s.111.

¹⁹⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: VI..., s.82.

¹⁹¹ Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, "XVIII. Yüzyıl: Islahat, Değişim ve Diplomasi Dönemi (1703-1789)", *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt:12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.791.

¹⁹² Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.191.

¹⁹³ Jelavich, a.g.e., s.79.

Kırım'ın da ele geçirilmesiyle artık Ruslar Karadeniz'deki hâkim egemenliğini artırmış ve şimdiye kadar üzerinde durdukları mesele Karadeniz'e girip girmeyeceği iken bundan sonra Akdeniz'de ilerlemesinin gerekliliği üzerine olmuştur.¹⁹⁴

2.2.2. Rusya'nın Nüfuzunu Artırma Çabaları

Eflak ve Boğdan Prenslüklerinin Rusya ile yapmış oldukları iş birliğinin sonucunda Osmanlı Devleti, Memleketeyn'in 110 yıl sürecek idârî yönetimini Fenerli Rum ailelere bırakmıştır. Böylece voyvodalıklar sadece yerli liderlerini kaybetmemişler aynı zamanda siyasal, kültürel ve dinî bakımdan da Rum tesiri altında kalmaya başlamışlardır.¹⁹⁵ Bu süre zarfında Rusların Balkanlarda Ortodoks tebaa üzerindeki nüfuzu azalmış, halktan istediği desteği görememiştir. Kısa bir dönemle sınırlı kalan bu geri çekilme, Rusya'nın Osmanlılara karşı Avusturya ile yapmış olduğu ittifakla son bulmuş ve yeniden açık denizlere inme hayali ile rotasını prensliklere çevirmiştir. II. Katerina gibi çok hırslı bir liderin altında Rusya, Osmanlı toprakları üzerinde beslediği emelleri her ortamda giderek aleni bir biçimde ortaya atmaya başlamıştır.¹⁹⁶ İzlemiş olduğu yayılcı siyâsetiyle Balkanlarda Ortodoks Hıristiyan milleti üzerindeki etkisini artırmak için farklı yollara başvurmuş, Osmanlıya karşı çıkacak ayaklanmaların teşkilatlanmasını sağlamıştır.

Prenslüklerde büyük toprak sahibi olan Boyarlar, başlarındaki Rum voyvodalardan kurtulup yerli bir boyarın liderliğinde daha serbest bir idâre arzulamışlardır.¹⁹⁷ Fenerli Rum Beylerinin Memleketeyn'de izlemiş olduğu siyâset ve adaletsiz yönetimi yüzünden yerli halk bıkmış ve yeniden eski düzene dönme arzusuyla Osmanlı Devleti'ne karşı Rusların yanında olmuştur. XVIII. yüzyılın sonunda Rusya sadece Kırım'ı da içine alan Karadeniz'in kuzeyindeki toprakları almakla kalmamış; aynı zamanda Rumlar, Sırplar, Karadağlılar ve doğal olarak Tuna eyaletlerindeki Rumenleri de içine alan Ortodoks Balkan halklarının meselelerine derinden karışma imkânı elde etmiştir.¹⁹⁸ Ancak 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı esnasında Memleketeyn'in Rus işgali altında kalması Rumen millî hislerinin uyanmasında etkili olmuş ve bağımsız olma düşüncesi üzerinde yoğunlaşmalarındaki tetikleyici unsurlardan birisi olmuştur.

¹⁹⁴ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.197.

¹⁹⁵ Yalçınkaya, "XVIII. Yüzyıl: Islahat...", s.768.

¹⁹⁶ Yalçınkaya, a.g.e., s.790.

¹⁹⁷ Yalçınkaya, a.g.e., s.791.

¹⁹⁸ Jelavich, a.g.e., s.213.

Avrupa'nın yükselen güçleri İngiltere, Fransa ve Avusturya, Rusya'nın izlediği genişleme siyâseti neticesinde elde ettiği topraklarla sahip olduğu güce seyirci kalmamış, Yakın Doğu için alınan kararlara müdâhil olmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğu ise uluslararası politikada denge siyâsetine yönelerek toprak bütünlüğünün korunması amacıyla yeni bir yol izleyerek karşılıklı diplomasi ilişkisi benimsemiştir.¹⁹⁹ 1809-1812 Osmanlı-Rus Harbi'nde Rus orduları Eflak ve Boğdan'ı işgal etmiş ve savaş 1812 Bükreş Antlaşması ile son bulmuştur.²⁰⁰ İngiltere ve Fransa ise her iki güç üzerinde belli bir nüfuz oluşturmak amacıyla süreci yakından takip etmiş ve iki taraf arasındaki görüşmelere doğrudan müdâhil olmuştur. Fransa hükümdarı Napolyon ile bu hususta karşı karşıya gelmek istemeyen Rusya, Osmanlı Devleti ile Bükreş Antlaşması'nı imzalayarak Eflak ve Boğdan'ın işgalini sona erdirmiştir.²⁰¹ Bükreş Antlaşması ile Memleketeyn'in tamamını almaktan vazgeçmiş ve sadece Basarabya bölgesini almıştır. Eflak ve Boğdan ise tekrar Osmanlı Devleti'ne verilmiştir.

Rusların XIX. yüzyılda Eflak ve Boğdan'ı ikinci kez işgali Yunan isyanı sürecinde ortaya çıkmıştır.²⁰² 1821 yılında Eflak Voyvodası Aleksander İpsilanti Yunanlıların bağımsızlığını kazanması amacıyla bir isyan çıkarmıştır. İsyân sırasında Rumen halkının desteğini alacağını düşünmüş ancak tam tersi bir tutumla karşılaşmıştır. Bunun üzerine Osmanlı Devleti de Memleketeyn'de 110 yıllık Fener Rum Beylerinin idârî yönetimine son vermiş ve yeniden voyvodaların yerli boyarlar arasından seçilmesine karar vermiştir. Rusya, 1826 yılında Osmanlı Devleti ile arasında imzalanan Akkerman Antlaşması'na prensliklerdeki voyvoda tayinleri ve yönetimi hususunda bazı maddeleri Bâb-ı Âli'ye kabul ettirmiştir. Buna göre Eflak ve Boğdan voyvodaları yerli boyarlar arasından yedişer yıl için seçilecek Bâb-ı Âli ve Rusya seçilen voyvodayı isterlerse kabul etmeyeceklerdir.²⁰³ Yapılan Akkerman Antlaşması sanki galip bir devletin, mağlup bir devlete imzalatıldığı bir antlaşma niteliğinde idi ve Rusya Yunan sorunundan bu şekilde ilk yararını sağlamıştı.²⁰⁴

¹⁹⁹ Bu çerçevede Viyana, Berlin, Paris ve Londra gibi önemli Avrupa başkentlerinde daimi elçilikler açtı. Tanzimat sürecinde yapılan diplomasi alanındaki yenilikler için ayrıca bkz. Mehmet Seyitdanlıoğlu, *Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâla (1838-1868)*, TTK Basımevi, Ankara 1999, s.19-20.

²⁰⁰ Karal, a.g.e., V. Cilt, s.100.

²⁰¹ Cezmi Karasu, "XIX. Yüzyılda Eflak...", s.1256.

²⁰² Karasu, a.g.e., s.1257.

²⁰³ Kunt, Akşin, Ödekan, Toprak, Yurdaydın, a.g.e., s.105.

²⁰⁴ Armaoğlu, a.g.e., s.178.

Rusya'nın Memleketeyn'in idârî durumuna doğrudan müdâhil olabilme durumu artık resmî olarak kabul edilmiş ve böylece Rusya bu topraklarda nüfuzunu daha da artırmıştır. Prenslere gönderilen Rus temsilcilerin fikirlerini ve tavsiyelerini kabul etmelerini söylemiştir.²⁰⁵ Daha önce dînî ve kültürel bağ kurarak yakınlaşmaya çalıştığı Eflak ve Boğdan halkı ile yönetim konusunda da iletişime geçmiştir. Bu durum yıllardan beri tanıdığı olduğu imtiyazlarla arasındaki sadakati artırmaya çabalayan Osmanlı Devleti ile Eflak ve Boğdan arasındaki bağın hızla zayıflamasına neden olmuştur. Birkaç yıl sonra Rusya, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve bunun yerine kurulan Asakir-i Mansure'nin tam yetiştirilememiş olması ve Navarin'de Osmanlı donanmasının tamamen imha edilmesinden cesaret alarak savaş niyetini ortaya koymuş ve 7 Mayıs 1828 tarihinde bütün Eflak ve Boğdan'ı işgal etmiştir.²⁰⁶ Hazır olmayan bir orduya karşı yaptıkları bu savaştan galip gelen Rusya, 14 Eylül 1829 tarihinde Edirne Antlaşması'nı imzalamıştır. Edirne Barış Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra imzaladığı en ağır antlaşmadır.²⁰⁷ Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sona eren savaş ve antlaşmanın içeriği imparatorluğun parçalanmasında önemli bir aşama olmuştur. Antlaşmaya göre Yunanistan'ın bağımsızlığını kabul eden Osmanlı Devleti, Doğu Anadolu'da bazı toprakları Rusya'ya bırakıyor ve Eflak ve Boğdan'da reformlarda bulunmayı yükümleniyordu.²⁰⁸ Antlaşmanın V. maddesi Osmanlı Devleti ve Prenslükler arasındaki ilişkinin geleceğini belirliyordu. Buna göre; Eflak ve Boğdan Prenslerinin hayat boyu seçilecekleri, belirli hallerin dışında Rusya'nın onayı olmadan, bunların azledilemeyecekleri kabul ediliyordu.²⁰⁹ Eflak ve Boğdan'da oturan Müslümanlar da 18 ay içinde buradan başka yerlere nakledileceklerdi ki, bununla, Osmanlı Devleti'nin fiilî bağlantısı kesiliyor ve sadece egemenlik bağlantısı kalıyordu.²¹⁰ Ayrıca bu bölgede artık Bâb-ı Âli'ye doğrudan bağlı bölge olarak sadece Dobruca kalmış, Tuna nehrinin Eflak ile Osmanlı Devleti arasında sınır kabul edilmesiyle Eflak ve Boğdan'ın özerkliğine doğru önemli bir adım atılmıştı.²¹¹ Eflak ve Boğdan'ın, Edirne Antlaşması ile Osmanlı hâkimiyet sahasının dışına kaymaları, çok geçmeden onları "Romanya Krallığı" halinde

²⁰⁵ Ristelhueber, a.g.e., s.109.

²⁰⁶ Karasu, a.g.e., s.1257.

²⁰⁷ Antlaşma maddeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; Karal, Osmanlı Tarihi V. Cilt..., s.120-121.

²⁰⁸ Şennur Şenel, "19. ve 20. Yüzyılların Denge Oyununda Balkanlar" a.g.e., *Balkanlar El Kitabı*, s.391.

²⁰⁹ Armaoğlu, a.g.e., s.183.

²¹⁰ Armaoğlu, a.g.e., s.183.

²¹¹ Karasu, a.g.e., s.1257.

birleştirecek fakat Osmanlı Devleti'nden büsbütün ayıracaktı.²¹² Artık bu antlaşma ile Osmanlı Devleti Rusya'nın sahip olduğu gücü tamamıyla kabul etmiş ve sorunlarını uluslararası ortamda herhangi bir gücün desteğini almadan çözemez duruma gelmiştir.

Osmanlı Devleti'ne haraç ödemeye devam eden ancak özerkliklerini elde etmiş olan Eflak ve Boğdan Prenslikleri artık başka bir gücün etkisinde varlığını devam ettirecekti. Aslında Rusya'nın Avusturya'yı da içine alan bölgede güneye doğru ilerlemesi prensliklerin özgürlüğünü elde etmesi konusunda endişe vericiydi. Rusya'nın bu toprakları işgaliyle birlikte Çar'ın genel valisi Kont Paul Kiselev'in prensliklere Rus nüfuzunu aşılama çalışması altı yıl sürmüştür.²¹³ Bu süreçte Rusya, Memleketeyn üzerinde bir adım daha ileri giderek *Organik Yasalar* olarak bilinen bir iç anayasanın hazırlanmasında ön ayak olmuştur. Fransızca olarak *Règlement Organique*, Rumence *Regulamentul Organic* ve Türkçe *Teşkilât-ı Esâsiyye Nizamnâmesi* olarak adlandırılan bu anayasa ile Rusya prensliklerde giderek katılacak ve bölge üzerinde koruyucu bir güç olarak tescillenecektir.²¹⁴ Bu anayasayı Rusya Eflak için 1831'de, Boğdan için 1832'de kabul etmiş; Osmanlı Devleti ise Rusya'nın bölgeden çekilmesi şartıyla 1834'te kabul etmiştir.²¹⁵ Anayasanın hazırlamasındaki rolünü de göz önünde bulundurduğumuzda, Rusya artık Memleketeyn'in iç yönetimini ele geçirerek hâkim güç olmaya başlamış ve Osmanlı Devleti giderek etkisini yitirmiştir. *Organik Yasalar* hükümlerine göre her iki prenslik de yerli bir voyvoda tarafından yönetilmiş ve bu voyvodalar yüksek mevkide yer alan din adamları, soylular ve toprak ve mülk sahibi kişiler tarafından seçilmiştir.²¹⁶ Din adamlarının vergi ödemeden muaf tutulması, giderek artan Rus baskısı ve çiftçi angaryası soylular ve köylüler arasındaki uçurumun daha da derinleşmesine neden olmuştur.

Eflak ve Boğdan halkı bazı Fenerli Rum Beylerinin olumsuz tavırlarından ve izlemiş oldukları siyâsetten dolayı kaçarak Rusların egemenliğine sığınmışlar ancak özgürlüklerinin kısıtlanması konusunda farklı bir tutumla karşılaşmamışlardır. Rusya'nın sırf hâkim gücüne artırmak adına yapmış olduğu baskı ve çalışmalar, Rumen milletinde

²¹² Şerafeddin Turan, "1829 Edirne Antlaşması", *DTCF Dergisi*, Cilt:9, Sayı:1-2 (1951), s.111-151, 146.

²¹³ Ristelhueber, a.g.e., s.109.

²¹⁴ Çiğdem Dumanlı, *Viyana-Berlin Üzerinden 1848 Devrimleri'nin Osmanlı Devleti'ne Etkileri*, (Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2017), s.66.

²¹⁵ Dumanlı, a.g.t., s.66.

²¹⁶ Ristelhueber, a.g.e., s.109-110.

ulusal uyanışın başlangıcı olmuş ve Rumenler bağımsızlıklarını elde etmenin hayallerini kurmaya başlamışlardır.

1848 yılına geldiğimizde Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde birbirlerinden farklı amaçlarla çıkarılan ihtilâller Eflak ve Boğdan topraklarında da kendini hissettirmiştir. Artan Rusya baskına karşı prensliklerin birleşmesini ve bağımsızlığını isteyen bir grup kendisini göstermiştir. Ayaklanma Boğdan Prensi Mihail Sturdza tarafından bastırılmış fakat Eflak'ta bağımsızlık taraftarlarının bir anayasa yayınlamasına engel olamamıştır.²¹⁷ Bunun yanında bir de Eflak, Macar Mültecileri meselesini çözmek bahanesiyle Rusya'nın işgaline uğramaktan kurtulamamıştır.²¹⁸ Rusya'nın teklifi ile Balta Limanı Senedi imzalanmış ve sözleşmeye göre; yönetim için her iki prensin yanında memleketin ileri gelenlerinden oluşan birer divan oluşturulurken, her iki memlekette de biri Osmanlı Devleti diğeri Rusya tarafından atanan komiserlerin görev yapmasına ve divanın yapacağı yönetim düzenlemelerini bu komiserlerin onaylamasına karar verilmiştir.²¹⁹ Antlaşma sonrasında Rusya Memleketeyn'i 1850 yılında boşaltmış, bu durum aynı zamanda uluslararası daha büyük bir krizin başlamasına neden olmuştur. Bu kriz literatüre Kutsal Yerler Sorunu (Makamat-ı Mübareke Meselesi) olarak geçmiş ve sonunda da Kırım Savaşı'na dönüşen bir hesaplaşmanın ilk perdesi olmuştur.²²⁰

Kırım Savaşı'nın gerçek nedeni olmamasına karşın, savaşın mazeretini oluşturan Kutsal Yerler sorunu, Rusların Osmanlı Ortodokslarını, Fransızların ise Osmanlı Katoliklerini sahiplenmeleri üzerine uluslararası bir boyuta ulaşan Avrupalı güçlerin rekabet savaşıdır.²²¹ Rusya bu konuda lehine karar çıkması adına Bâb-ı Âli'ye uygulamış olduğu baskının sonucunu alamayınca Eflak ve Boğdan topraklarını işgal etmiştir. 1854 yılının Şubat ve Mart ayları boyunca İngiltere, Fransa, Avusturya ve Prusya arasında, bu güçlerin birleşerek Rusya'nın Tuna Prensliklerinden çekilmesini ve Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü tanınmasını talep etmek için müzakereler yürütülmüştür.²²²

Balkan Yarımadası'nda Osmanlı Devleti egemenliğinin zayıflaması, büyük güçlerin meselelere doğrudan müdahil olmasını açık hale getiriyordu. Rusya'nın Karadeniz'de bir

²¹⁷ Karal, a.g.e., V. Cilt, s.214.

²¹⁸ Karasu, a.g.e., s.1258.

²¹⁹ Karasu, a.g.e., s.1258.

²²⁰ Karasu, a.g.e., s.1258.

²²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Anderson, a.g.e., s.133-137.

²²² Anderson, a.g.e., s.150.

Türk donanmasını yakması ile İstanbul ve boğazların tehdit altında olması İngiltere, Fransa, Avusturya ve Prusya için büyük problem haline dönüşmüş Kırım Savaşı'nda Osmanlı Devleti tarafında olmuşlardır.²²³ Avusturya Eflak ve Boğdan'ı boşaltması konusunda Rusya'ya baskı uygulamış, İngiltere ve Fransa ise doğrudan Osmanlının yanında Kırım Savaşı'na katılmıştır. Neticede Rusya bütün bu birleşen güçlere karşı yenilmiş ve barış yapmak zorunda kalmıştır. 1856'da Rusya'nın talebi üzerine imzalanan Paris Antlaşması'nda Memleketeyn adına alınan kararlar, Romanya tarihinin önemli dönüm noktaları arasında yer almıştır. Antlaşmaya göre; Osmanlı Devleti Eflak ve Boğdan'ı ayrıcalıklı birer prenslik olarak kabul etmiş ve böylece Romanya'nın tam bağımsızlığına giden yol açılmıştır.²²⁴ Değişen güç dengesi ve Osmanlının gücünü hızla yitirmesi neticesinde, Bâb-ı Âli ve Osmanlı tebaası arasında oluşan problemlere Avrupalı güçler doğrudan müdâhil olmuşlardır. Bu durum Osmanlı Devleti'nin Memleketeyn'i de içine alan Balkan Yarımadası'nda tek başına karar verme durumunun sona erdiğini göstermektedir. Bundan sonra Balkan topraklarının geleceği ve sınırlarının çizilmesi uluslararası platformda, farklı güçlerin çıkarları doğrultusunda belirlenmiştir.

2.3. AVRUPALI DEVLETLERİN TUTUMU

2.3.1. Memleketeyn Üzerinde Avusturya Etkisi

Osmanlı Devleti batıya doğru izlediği genişleme siyâseti içerisinde, Balkanlar üzerinde en fazla karşı karşıya geldiği devletlerden biri Rusya diğeri ise Habsburg Hânedanı'ndan olan Avusturya İmparatorluğu'dur. Avusturya, Osmanlı Devleti'ne karşı bölgenin kontrolünü zayıflatan önemli bir güç olarak ortaya çıkmış özellikle bu iki devlet arasında Eflak ve Boğdan toprakları pek çok mücadelenin gerçekleştiği başlıca yerler arasında olmuştur. 1683 II. Viyana Kuşatması'ndan sonra yapılan Karlofça Antlaşması ile Avusturya, Macaristan ile Erdel'in hâkimiyetini ele geçirmiş ve Osmanlı Devleti'nin Tuna'nın güneyine kadar çekilmesine neden olmuştur. Ele geçirdiği bu topraklardan sonra Avusturya, Eflak ve Boğdan Prenslikleriyle doğrudan temas kurabileceği sınırlara ulaşmıştır. Osmanlı Devleti her iki prensliğin de Avusturya'ya yönelmesini engellemek ve kendi yürüncesinde kalmasını sağlamak için hem savunma noktalarını güçlendirmeye

²²³ Karal, a.g.e., s.236-238.

²²⁴ Şenel, a.g.e., s.392.

çalışmış hem de yönetimlerinde değişiklik yapmıştır.²²⁵ Böyle bir önlemin alınmasında yerli voyvodaların dönem dönem kendi çıkarları doğrultusunda Avusturya ve Rusya ile yakın temaslarda bulunmaları da sebep olmuştur. Değişen idârî sistem de problemi tamamen ortadan kaldıramamış aksine ilerleyen zamanlarda voyvodaların göreve getirilmesinde Avusturya ve Rusya'nın nüfuzu artmıştır.

XVIII. yüzyıl itibariyle Balkanlar üzerinde güç dengesi değişmiş genel olarak Osmanlı Devleti hâkimiyeti altında bulunan topraklar cazip hale gelmiştir. Bu yüzyılda yükselen güç olarak Rusya ön plana çıksa da Avusturya da Doğu Avrupa topraklarını ele geçirmek uğrana politik duruşunu dönemin şartlarına göre belirlemiştir. Rusya ile verilen mücadeleler esnasında Osmanlı'nın durumundan faydalanmak isteyen Avusturya saldırıya geçmiştir. Temeşvar ve Belgrad çevresi Avusturya'nın eline geçince Osmanlı Devleti ateşkes istemek zorunda kalmış ve 1718 yılında Pasarofça Antlaşması imzalanmıştır. Pasarofça Antlaşması Osmanlı Devleti'ni iç ticareti serbest bırakmak zorunda bırakmış ve böylece Balkanlar ile Eflak ve Boğdan'dan Avusturya'ya kolayca mal satılabilir hale getirmiştir.²²⁶

Avusturya da tıpkı Rusya gibi coğrâfi yakınlık ve stratejik özelliklerinden dolayı Memleketeyn üzerinde bir nüfuz elde etme çabası içerisine girmiştir. Ancak Avusturya başlarda Osmanlıya karşı Rusya'nın yanında savaşa katılıp ona destek verirken, ilerleyen zamanda Rusya'nın hızla büyümesinin verdiği endişe ile politikasını değiştirmiş ve Osmanlı Devleti'nin tarafında olmuştur. Rusların Tuna boyunca genişlemesi hem Osmanlı Devleti hem de Avusturya için endişeye sebebiyet vermiş ve ortak çıkar etrafında bir araya gelen bu iki devlet gizli bir antlaşma imzalamıştır. Yapılan bu gizli antlaşmaya göre; Avusturya, Rusya ile Osmanlı arasında arabuluculuk yapacak, eğer bu mümkün olmazsa işgal edilen toprakları Osmanlıya iadesi yapılmak üzere harp edecektir.²²⁷ Rusya ise Eflak ve Boğdan'da Rus hâkimiyetinin kurulması şartıyla barışa yanaşacağını dile getirmiştir. Avusturya bu talebe yanı başında güçlü bir Rusya istemediği için şiddetle karşı çıkmıştır. Ancak 1787-1792 yılları arasında Osmanlı-Rus ve Osmanlı-Avusturya arasında geçen savaşlar Avusturya'nın tutumunun Rusya tarafına değiştiğini göstermektedir. Rusya gibi büyük bir gücü karşısına almak istememesinin yanında,

²²⁵ Kunt, Akşin, Ödekan, Toprak, Yurdaydın, a.g.e., s.40.

²²⁶ Kemal Karpat, *Osmanlı'da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2006, s.137.

²²⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: VI..., s.202.

Avusturya'nın Eflak ve Boğdan bölgesini ele geçirmek istemesinin başka nedenleri de vardır. Eflak-Boğdan havzasının verimli topraklara sahip olması, geniş-düz ovalarıyla pazar arayan Avusturya-Alman sanayi için çok kârlı bir bölge olduğunu göstermektedir.²²⁸ Bunun yanında hem Karadeniz'e kıyısının olması hem de Tuna Nehri üzerinde taşımacılık ticaretinin yapılması da bölgenin ekonomik önemini ön plana çıkarmıştır.

Rusya ve Avusturya yakınlaşması ve Osmanlı Devleti'ne karşı aldığı zaferler diğer Avrupalı devletler arasında endişe oluşturmaya başlamıştır. Özellikle Prusya, Rusya-Avusturya ikilisinin güçlenmesinden ve Osmanlı İmparatorluğu'nun bölünmesine açık bir şekilde karşı çıkmıştır. Bu nedenle Balkanlarda Rusya ve Avusturya'nın gücünü kontrol etmeye çalıştıkları bir üçlü ittifak oluşturulmuştur. Prusya, İngiltere ve Hollanda'nın aralarında bulunduğu bu ittifak özellikle Balkan toprakları üzerinde oluşan Avusturya-Rusya gücünü kırmış ve barışa zorlamıştır.²²⁹ Avusturya'da II. Leopold döneminde savaşın istenmemesi, Macaristan bölgesinde bir isyan çıkması ve orduları eğer İstanbul'a yaklaşırsa olası bir Prusya saldırısından korkması nedeniyle 4 Ağustos 1791 tarihinde Zıştovi Antlaşması yapılmıştır.²³⁰ Böylece Rusya-Avusturya ittifakı sona ermiş ve Osmanlı Devleti üzerindeki baskı hafiflemiştir. Ayrıca Fransa hükümdarı I. Napolyon'un imparatorluk rejimlerine karşı başlattığı mücadele sonucunda çok uluslu bir yapıya sahip olan Avusturya'nın izlediği siyâset değişmiştir. Rusya'nın, Osmanlı ve Avusturya imparatorlukları bünyesinde bulunan Slav toplumlarını yanına çekmeye çalışarak her iki devletin de toprak bütünlüğünü tehdit eden bir tutum sergilemiştir. Buna karşılık Avusturya Başbakanı Meternich de Osmanlı İmparatorluğu'nun tarafında yer almış ve toprak bütünlüğünü koruma politikası izlemiştir.

1853 Kırım Harbi sürecinde toprak bütünlüğünü korumak isteyen Avusturya, Rusya'nın karşısında yer almıştır. Rusya'nın Tuna Prenslikleri'ni işgali, Avusturya'nın Tuna'dan Karadeniz'e ticaretini tehlikeye sokarak, Osmanlı İmparatorluğu'ndan çok Habsburgların gerçek çıkarlarına darbe vurmuştur.²³¹ Eflak ve Boğdan'ın Ruslar tarafından işgal edilmesi Osmanlı Devleti kadar Avusturya ve Prusya'yı da rahatsız ediyordu. Bu

²²⁸ Kokdaş, a.g.m., s.178.

²²⁹ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.195.

²³⁰ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.195.

²³¹ Anderson, a.g.e., s.43.

durumun Doğu Avrupa’da güç dengesini bozacağından Rusların işgaline engel olmaya çalışmışlardır. Rusya, prenslikleri boşaltmasında Avusturya’nın ısrar etmesine rağmen geri adım atmamış ve neticesinde Osmanlı Devleti ile arasında savaş başlamıştır. Savaşın kaderinde Avrupalı güçlerin tutumu etkili olmuştur. Kırım konusunda Avrupalı güçlerin ve Avusturya’nın desteğini alan Osmanlı Devleti galip gelmiş Rusya yalnızlaştırılmıştır. Savaşın sonunda Rus askerinin bölgeden ayrılmasının ardından Avusturya birliklerinin Eflak ve Boğdan’a gireceği belirtilerek, kendisine antlaşmanın bir sureti gönderilmiş ve Avusturya askerlerinin işgalinin geçici olduğunun halka bildirilerek, halkta Avusturya askerlerine karşı oluşması muhtemel hasmane bir tutumun önlenmesi istenmiştir.²³² Bu adım Viyana’da Eflak ve Boğdan’da Avusturya hâkimiyetinin ve hatta bu toprakların Avusturya’ya katılmasının ilk adımı olarak görülmüştür.²³³ Osmanlı Devleti Avusturya ile bir ittifaka giderek bölgede asayiş ve düzeni yeniden tesis etmeye çalışsa da tüm sorunlar halledilememiş; ortaya çıkan yeni konjonktürde Osmanlı, Avusturyalı ve Eflak-Boğdanlı yerel yöneticiler arasında bir yetki karmaşası yaşanmaya başlamıştır.²³⁴

Kırım Savaşı’nın sonunda 1856 yılında imzalanan Paris Barış Antlaşması’nı izleyen on yıl boyunca Tuna Prenslikleri büyük güçler için sorun teşkil etmiştir. Müzakereler esnasında ortaya çıkan prensliklerin birleşmesi hususu büyük sorunları da beraberinde getirmiştir. Uzun süre Rusya kontrolünde yönetilen prensliklerde 1831 yılında yürürlüğe giren *Organik Yasalar* adlı anayasadan sonra iki eyaletin de birleşmesi ve Rus hâkimiyetinin sona ermesi hususunda taraftarlar oluşmuştur.²³⁵ Birleşmeye karşı en güçlü muhalefet Osmanlı İmparatorluğu ve Avusturya’dan gelmiştir çünkü Bâb-ı Âli eyaletlerdeki statüsündeki herhangi bir değişimi hükümlerlik haklarından bir taviz olarak görmüştür.²³⁶ Avusturya, prensliklerin birleşmesini kendi idâresi altında yer alan Erdel’deki Rumen nüfusu üzerinde etkili olabileceği düşüncesiyle desteklememiştir. Ayrıca antlaşmaya göre Osmanlı Devleti hariç diğer bütün güçlerin askerlerini Eflak ve Boğdan’dan çekmesi fikri Avusturya’nın hoşuna gitmemiştir. Yapılan antlaşmalarda çekilme süreci açıkça belirtilmiş olmasına rağmen Avusturya, Eflak ve Boğdan’daki askerlerini mümkün mertebe yavaş bir şekilde geri çekmiş ve bu süreçte yerli halk ile bazı

²³² Togay Birbudak, “1853-1856 Kırım Harbi’nde Osmanlı-Avusturya İlişkileri”, *Bellekten*, Cilt: LXXXII, Sayı: 293 (Ankara 2018), s.241-263, 250.

²³³ Anderson, a.g.e., s.150.

²³⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Birbudak, a.g.m., s.252.

²³⁵ Anderson, a.g.e., s.168.

²³⁶ Jelavich, s.316.

sorunlar yaşanmıştır.²³⁷ Bu durum Memleketeyn halkının aslında Rusya gibi diğer Avrupalı güçlerin de idâresi altına girmek istememelerini göstermektedir. Neticede her ne kadar Avusturya birlikleri ağırdan alıp dirense de Tuna Prenslüklerini terk etmiş ve her iki prenslik de Osmanlı idâresi altına girmiştir.

2.3.2. İngiltere ve Fransa

XVIII. yüzyılda, Avrupa'da coğrafi keşifler ve sanayileşmenin etkisiyle güç dengesi değişmiş, Osmanlı Devleti ise aldığı yenilgiler neticesinde eski gücünü kaybetmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti eski nüfuzunu kaybetmiş olsa da sahip olduğu topraklar itibariyle Avrupalı büyük güçlerin denge siyâsetinin odak noktasını oluşturmuştur. 1699 Karlofça Antlaşması'ndan sonra Avrupalı Devletler için Osmanlı Devleti tehlikeli olmak durumundan çıkmaya başlamış ve hatta Haçlı zihniyeti zayıflayarak Osmanlı ile iyi geçinmeye çalışmışlardır.²³⁸ Böylece Osmanlıyı yanına çekerek bulunduğu bölgede girmiş olduğu mücadelede daha rahat hareket ediyordu. Özellikle Fransa'nın XVI. ve XVII. yüzyılda Osmanlıları kendi tarafına alarak işbirliği yapması, dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi İngiltere ve Hollanda gibi denizcilikten sömürgeciliğe geçen devletlerin Akdeniz ve Osmanlı ülkelerindeki tesirini kırmak adına çok önemli olmuştur.²³⁹ Osmanlı Devleti'nin ise XVIII. yüzyılın yükselen iki gücü İngiltere ve Fransa ile yakınlaşması özellikle Doğu Avrupa'da yer alan toprakları üzerindeki Rusya tehlikesine karşı etkili bir siper olmuştur.

Rusya'nın Karadeniz üzerinden sıcak denizlere inme siyâsetinde vermiş oldukları mücadelelerde Tuna Prenslükleri odak noktaları olmuştur. Bu topraklar üzerinden Karadeniz ticaretinde önemli bir nüfuza sahip olabilecektir. Rusların bu isteği, Osmanlı memleketleriyle geniş surette ticaret yapmakta olan Fransızları telaşa düşürmüştür çünkü Fransa'nın elde etmiş olduğu geniş imtiyazlar sayesinde Osmanlı toprakları onun önemli bir pazar yeri idi.²⁴⁰ Fransa bu topraklar üzerinde sadece Rusya değil Avusturya, Prusya ve İngiltere gibi diğer güçlerle de karşı karşıya gelmiştir. Fransa izlediği bu siyâsetle 1783 yılında Avusturya ile ilişkileri o kadar kötüleşmişti ki Fransız bakanların çoğu, eğer Avusturya Tuna Prenslükleri'ni almaya kalkışırsa Fransa'nın Avusturya Hollandası ve

²³⁷ Birbudak, a.g.m., s.256.

²³⁸ Yalçınkaya, "XVIII. Yüzyıl: Islahat...", s.764.

²³⁹ Yalçınkaya, a.g.e., s.764.

²⁴⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: VI..., s.206.

Avusturya'nın İtalya'daki topraklarına saldırmasını önermiştir.²⁴¹ Avrupa'da istediği istikrarın devam edebilmesi adına Osmanlı Devleti'ne destek vererek kendi yanına çekmeye çalışmıştır. Zaman zaman kendi çıkarları doğrultusunda izlediği siyâset değişmiş, Osmanlıya düşman olmamakla birlikte Ruslarla da işbirliği yapmıştır.²⁴² Fransa'nın çıkan mücadelelerde Avrupa'da etkili olacak şekilde hareket etmesi, sahip olduğu imtiyazları kaybetmemek ve diğer güçlerin etkisini kontrol edebilmek adına olmuştur.

İngiltere'nin de sahip olduğu siyâsî tutum zaman içerisinde değişmiştir. 1774'te yapılan Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rusların Tuna açıklarında ticaret yapabilme ayrıcalığına sahip olması İngilizleri rahatsız etmiş ve bu hususta Osmanlı Devleti'ni destekleyen bir duruş sergilemiştir. 1787 yılında başlayan Osmanlı-Rus Savaşı'nda ise Özi Kalesi'nin Rusların eline geçmesiyle İngiltere'deki Rus karşıtı politikalar daha net bir hale gelmiştir.²⁴³ Çünkü Rusların Karadeniz'e inmeleri bu bölgede İngiltere ticaretini tehlikeye sokmuştur. Ancak İngiliz başvekili William Pitt bu durum sonrasında Rusları harp açacak kadar tehdit etmişse de İngiliz kamuoyu buna mani olmuş ve bununla da kalınmayarak İngiliz siyâseti Ruslar lehine dönmüştür.²⁴⁴ XVIII. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin dış siyâsetinde Avrupalı büyük devletlerin tesiri artmış ve aralarındaki münasebetlerin doğurduğu sonuçlar Osmanlının geleceği konusunda belirgin faktörler haline gelmiştir. “Şark Meselesi” çerçevesinde meydana gelen bu münasebetlerde ise, önemli rol oynayan ve ağırlığı hissedilen başlıca büyük devletler Fransa, İngiltere, Avusturya ve Rusya olmuştur.²⁴⁵

1789'da Fransa'da İhtilâlin ortaya çıkmasıyla birçok ülkenin düzeni değişmiş, en çok da farklı etnik grupları himâyesinde bulunduran imparatorluklar etkilenmiştir. Aslında ihtilâl ile beraber Fransa'da meydana gelen iç karışıklıklar Fransa'nın gücünü kıracağından diğer Avrupalı devletleri memnun etmiştir. Ancak bu memnuniyet bir süre sonra yerini

²⁴¹ Anderson, a.g.e., s.29.

²⁴² Kaynarca Antlaşması'ndan sonra roller değişmiş, Fransa Ruslar ile yakınlaşırken İngiltere ile Prusya ise Osmanlı tarafında bulunmuşlardı. Rus siyâsetine kendisini vermiş olan Fransa bu hususta o kadar gayret göstermiştir ki Osmanlı ordusunu ıslah etmek üzere gelmiş olan mütehassısları ve fen adamlarını Rusya'nın arzusuyla geri almıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: VI..., s.209.

²⁴³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Taha Niyazi Karaca, “Dostluktan Çatışmaya: Osmanlı Dönemi Türk-İngiliz İlişkileri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations (JATR)*, Cilt:1, Sayı:1 (Ocak 2020), s.11-32, 16.

²⁴⁴ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: VI..., s.215.

²⁴⁵ Hasan Şahin, “Kaynarca'dan (1774) Paris Barışı'na (1856) Kadar Şark Meselesi Perspektifinde Osmanlı-Rus Münasebetlerine Genel Bir Bakış”, a.g.e., *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt:12, s.861.

endişeye bırakmıştır çünkü ihtilâl attığı her yeni adım ile monarşiyi zayıflatmakta ve yüzyıllardan beri Avrupa’da kökleşmiş olan müesseseleri tehdit etmektedir.²⁴⁶

Fransız İhtilâli’nden en fazla etkilenen bölgelerden birisi ise Balkanlar olmuştur. Pek çok farklı etnik grubun yer aldığı Balkan coğrafyasında ihtilâlin etkisiyle millî benliklerinin farkına varma ve ayrı bir devlet kurma isteği ortaya çıkmıştır. Artık büyük güçler, siyâsî emellerini gerçekleştirebilmek adına Balkan topluluklarıyla yakın ilişkiler kuracak, onların himâyelerinde ve nüfuzlarında kurulacak devletler üzerinden politikalarını belirleyeceklerdir.

Fransız İhtilâli, Balkan toplulukları arasında hızla etkisini gösterirken, Memleketeyn olarak adlandırdığımız Eflak ve Boğdan Prenslüklerinde de millî uyanışın etkisi ve büyük güçlerin müdâhalesiyle bağımsızlık yolunda somut adımlar atılmıştır. Eflak ve Boğdan’ın birleşmesini ve sonunda Romanya’nın kurulmasını sağlamak için en fazla çaba harcayan Avrupalı hükümdar, Fransızların İmparatoru III. Napolyon olmuştur.²⁴⁷ III. Napolyon’un çok uluslu yapıya sahip olan devletlerin aleyhine sergilediği tavır dolayısıyla XIX. yüzyılın ilk yarısında kıtadaki mevcut düzeni korumak ve muhafazakâr hükümetleri iktidarda tutmak amacıyla Rusya, Prusya ve Habsburg İmparatorluğu’ndan oluşan bir Kutsal İttifak kurulmuştur.²⁴⁸ Bu birleşmeye rağmen III. Napolyon amacından vazgeçmemiş ve Paris Kongresi’nde, Eflak ve Boğdan’ın Hıristiyan bir prensin yönetiminde birleştirilmesini ileri sürerek bir Latin ülkesinin millî birliğini sağlamak istemiştir.²⁴⁹

1858 Ağustos’unda Paris’te varılan uzlaşmanın sonunda imzalanan mukaveleyle Memleketeyn’in muhtâriyeti garanti altına alınmış ve Birleşik Prenslükler (Principautés-Unies) tabiri de resmen kabul edilmiştir.²⁵⁰ 1861 Eylül ayında büyük güçler geçici birliği kabul edip, detayların İstanbul’daki sefirleri tarafından halledilmesi konusunda uzlaşmışlardır.²⁵¹ Özellikle İngiltere ve Bâb-ı Âli’nin geçici olarak gördüğü birleşmenin devamı özerklik ve sonrasında bağımsızlık olacaktır. Osmanlı Devleti’nin birleşmeye

²⁴⁶ Armaoğlu, a.g.e, s.41.

²⁴⁷ Armaoğlu, a.g.e, s.260.

²⁴⁸ Jelavich, a.g.e., s.315.

²⁴⁹ Armaoğlu, a.g.e., s.261.

²⁵⁰ Özhan Kapıcı, “Şark Meselesinden Bir Kesit: Osmanlı-Rus İlişkilerinde Eflak-Boğdan Meselesi (1864-1865)”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:18 (Bahar 2013), s.83-116, 86.

²⁵¹ Kapıcı, a.g.m., s.87.

karşı gelmesindeki neden imparatorluk içerisinde bulunan farklı milletlere bağımsız olma yolunda olumsuz örnek teşkil edebileceği hususu olmuştur. İngiltere başlarda birleşmenin aleyhinde tutum sergilemiş fakat 1857’de Hindistan’da patlak vermiş olan Sipahiler (Sepoylar) ayaklanması ile uğraştığından, Türkistan’a sağlam bir şekilde yerleşmiş olan Rusya’nın kendisine güçlük çıkarmasından endişe ederek, Eflak-Boğdan sorununda tarafsız kalıp aracılık yapmayı tercih etmiştir.²⁵² Böylece Osmanlı Devleti birleşmeye karşı İngiltere’nin de desteğini alamamış ve seçimlerin yapılmasına razı gelmiştir.

Fransa, tutumundan vazgeçmeyerek birleşme konusunda ısrar etmiş ve bu konuda Prusya, Rusya ve Sardunya’nın desteğini almıştır. Rus devlet adamları daha önceki tutumlarını değiştirerek birleşmeyi desteklemişler ve böylece Fransa’yı İngiltere’den kopararak Kırım ittifakını bitirmeyi umut etmişlerdir.²⁵³ Alexandru Ioan Cuza önderliğinde idârî ve hukukî birleşmenin gerçekleştiği Eflak ve Boğdan’da Fransa etkisi giderek artmıştır. Birleşmede ve bağımsızlığını kazanma yolunda en büyük destekçileri Fransa olmuştur. Prensliklerde vekiller, prens seçiminin tamamen bir iç mesele olduğuna ve büyük güç müdâhalesine konu olmaması gerektiğine karar verseler de Cuza’dan sonra Fransa ve Prusya etkisiyle III. Napolyon’un kuzeni I. Carol prensliklerin başına geçmiştir.²⁵⁴ Özellikle Fransa’nın önemli etkisiyle prenslikler yabancı bir prensin hükümranlığında birleşmiş ve 1878 yılında Berlin Antlaşması ile Romanya bağımsız devleti olmuştur.

2.4. EFLAK VE BOĞDAN TOPRAKLARINDA RUM İSYANI

2.4.1. İsyanın Nedenleri ve Gelişimi

Osmanlı İmparatorluğu içerisinde Rumlar, sahip oldukları ayrıcalıklardan ötürü diğer Hıristiyan topluluklarından bir adım daha önde gelmiştir. Diğer etnik grupların imparatorlukta gösterdikleri iskân topluluğuna zıt olarak Rumlar, Akdeniz ticaretinin büyük kısmını elinde bulundurmuş, deniz kıyılarında ve büyük şehirlerde yaşamış ve böylece imparatorluğun her tarafına dağılmışlardır.²⁵⁵ Bu imtiyazlar yalnızca coğrafya dağılışı ile sınırlı olmazken bunun yanında Rum halkı dil, din ve ekonomik açıdan pek çok özgürlüğe de sahip olmuşlardır. Aslında bu ayrıcalıkların temeli Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethinden sonra Rum Kilisesi’ne din ve özel hukuk işlerinde

²⁵² Armaoğlu, a.g.e., s.262.

²⁵³ Jelavich, a.g.e., s.316.

²⁵⁴ Jelavich, a.g.e., s.322-323.

²⁵⁵ Karal, Osmanlı Tarihi V. Cilt..., s.107.

verdiği özerkliğe dayanmaktadır. Sultan II. Mehmet, Rum milletine seçtiği Patriğe, cemaatini idâre için gerekli yetkileri kullanma imtiyâzı tanıyarak, onu tüm Ortodoksların başına getirmiştir.²⁵⁶ Ortodoks cemaatinin idâre yetkisinin Fener Rum Patrikhânesi'ne verilmesi ile Rumlar zamanla imparatorluğun Müslümanlardan sonra en imtiyazlı topluluğu olmuştur.

Sultan III. Ahmed zamanında Eflak ve Boğdan Prenslüklerine yerli prenslerin değil de sürekli Bâb-ı Âli'nin kontrolünde kalabilecek Fenerli Beylerin tayin edilmesiyle birlikte Rumlar hem devlet içerisinde hem de buldukları bölgede daha nüfuzlu olmaya başlamışlardır. Fenerli Rum Beyleri aynı zamanda Osmanlı Devleti'ne Avrupa Devletleri ile ilgili haberler ve istihbarat göndermişler, tercüme faaliyetlerinde bulunmuşlar ve devletlerarası ilişkilerde önemli rolleri yerine getirmişlerdir.²⁵⁷ Başlarda Rum Beyleri Osmanlı Devleti'ne karşı sadık bir tavır sergilerken zamanla sahip oldukları imtiyazı ve gücü Yunan bağımsızlık mücadelesine giden yolda kullanmışlardır. Osmanlı Devleti'nin zayıflama emareleri göstermeye başlamasıyla birlikte, bastırdıkları Bizans İmparatorluğu'nu yeniden kurma düşüncesini hayata geçirmek için çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlar ve isyan girişimi içinde olmuşlardır. Sahip oldukları konum ve ekonomik güçleri ise isyan hareketinin gelişiminde etkili olmuştur.

XVIII. yüzyılın son yıllarında Yunan deniz ticareti büyük ölçüde gelişirken, Selanik gibi Yunan şehirleri çok büyümüş ve Yunan tüccar sınıfı güçlenmiştir.²⁵⁸ Avrupa'da geniş bağlantılar kuran tüccarların bağımsızlık mücadelesinde sağladığı katkı oldukça önemli olmuştur. Marsilya, Livorno, Trieste ve Odessa gibi kentlerde var olan Yunan kolonileri, Batı Avrupa'da eğitim gören Yunanlı öğrenciler, Balkanlardaki Fransız ajanları ve Batı Avrupa özellikle Fransız siyâsî fikirleri Yunanistan'ın daha gelişmiş olan bölgelerinde isyanın gelişimi açısından önemli bir etki yaratmaya başlamıştır.²⁵⁹

Rumları isyana hazırlayacak olan Etniki Eteryâ Cemiyeti, Emmanuel Ksanthos, Athanasios Çakalof ve Nikolaos Skufas adlı Yunanlı üç tüccar tarafından 1814 yılında Odessa'da kurulmuştur.²⁶⁰ Etniki Eteryâ (Azınlıkların Birliği) ve daha sonra Filiki Eteryâ

²⁵⁶ Gülnihal Bozkurt, *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukukî Durumu (1839-1914)*, 2. Baskı, TTK Yayınları, Ankara 1996, s.10.

²⁵⁷ Çiftçi, a.g.m., s.32.

²⁵⁸ Anderson, a.g.e., s.68.

²⁵⁹ Anderson, a.g.e., s.68.

²⁶⁰ Jelavich, a.g.e., s.229.

adını alacak olan cemiyetin gayesi sözde eğitim ve öğretimi Osmanlıların Hıristiyan tebaası arasında yaymak olsa da fakat gerçekte İstanbul'daki Yunan Patriğinin idâresinde olmak üzere eski Bizans İmparatorluğu'nu yeniden kurmak olmuştur.²⁶¹ Cemiyet liderliği için ilk düşünülen kişi Rus Dışişleri Bakanlığı'nı yürüten Kapodistirias olmuş ancak kabul etmeyince liderliğe Aleksander İpsilanti getirilmiştir.²⁶² Sırp larla ve Avrupalı bazı devletlerle temasa geçen İpsilanti, ayaklanma için faâliyetlerini tamamladıktan sonra, 6 Mart 1821'de Eflak ve Boğdan'da isyan başlatmıştır.²⁶³ Bu iki voyvodalık, Rusya'nın sınırlarında bulunduğu için, oradan yardım alabilmek ve Sırp, Bulgar, Rumen topluluklarını harekete geçirmek için isyanının merkezi olarak seçilmiştir.²⁶⁴ Böylece isyan daha geniş sınırlara ulaşacak ve büyük güçlerin de desteğinin alınmasıyla birlikte Osmanlı Devleti'nin müdâhale etme ve bastırma gücü kırılacaktır.

Cemiyetin başkanı olan Aleksander İpsilanti, Memleketeyn prenslerinden olan Fenerli Konstantin İpsilanti'nin oğludur.²⁶⁵ İsyân girişimi hazırlığında, Fenerliler arasında ileri gelenler, Rusların ve Sırp ların desteğini almaya çalışmıştır. Toplum liderleri, isyanın merkezinin Mora'da olmasını istemiş fakat isyanın önce prensliklerde başlamasını öngörmüşlerdir.²⁶⁶ 1821 yılında Aleksander İpsilanti'nin gerçekleştirdiği ilk isyan Boğdan'da olmuş ancak Rus Çarı'nın isyanı desteklememesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun da isyancılara karşı sert tedbirler alması isyanın bastırılmasında etkili olmuştur.²⁶⁷ Bunun yanında bölge halkından da bekledikleri desteği alamamışlardır. Desteğin alınamama nedeni ise Fenerli Rum Beylerinin Memleketeyn'de voyvodalıkları süresince yerli halk üzerinde iyi bir intibâ bırakmaması ve halk ile arasında bir menfaat birliği sağlayamaması olmuştur. Yerli halk Helen canlanışının taraftarı olmadığı gibi yeniden yerel yönetimin gelmesi hususunda oldukça çaba göstermişlerdir.

²⁶¹ Karal, Osmanlı Tarihi, V.Cilt..., s.109-110.

²⁶² Oğuz Kalelioğlu, "Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea", *Ankara Üniversitesi Türk İnkâlâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı:41, Mayıs 2008, s. 105-123, 109.

²⁶³ Erhan Afyoncu, "Osmanlı İdaresinde Yunanistan", a.g.e., *Balkanlar El Kitabı*, s.330.

²⁶⁴ Afyoncu, a.g.e., s.330.

²⁶⁵ Zekeriyâ Türkmen, "Girit Adasını Osmanlı İdaresinden Ayırma Çabaları: Yunan İsyânını Takip Eden Dönemdeki Gelişmeler (1821-1869)", a.g.e., *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt:12, s.1470.

²⁶⁶ Başlangıçta isyanın merkezinin Mora olması kararlaştırılmış olsa da oradaki hazırlıklar umulduğu kadar hızlı gelişmedi. Bu da ilk isyan hareketinin Boğdan'da başlamasına yol açtı ve kendi aralarında yeterli koordinasyon olmadan gelişti. Mamafih, prensliklerin Yunan bağımsızlık hareketini başlatacak bölge olarak seçilmesi dönemin şartları göz önüne alındığında çok mantıklıydı. Fenerli rejimler otoritelerin dostane davranacağını garanti etmişti. Cemiyet de Rum boyarlardan birçok insanı emrine almayı başarmıştı ama Rumen geçmişleri olanları almamıştı. Boğdan Prensi Mihai Sutu da cemiyete üyeydi ve önemli bir Rumen olan Tudor Vladimirescu ile işbirliği sağlanmıştı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Jelavich, a.g.e., s.231-232.

²⁶⁷ Afyoncu, a.g.e., s.330.

Rumluk dâvâsının beslendiği Eflak'ta da bir isyan çıkarılmak istenmiş ancak Eflaklılar bu başkaldırıya destek vermemiştir çünkü iki ulusun idealleri örtüşmediği gibi Rumlar, onlardan bağımsız olarak halk ayaklanması başlatan Rumen kahramanı Tudor Vladimirescu'yu çıkarları ters düşünce öldürmüştür.²⁶⁸ Neticede İpsilanti, Eflak ve Boğdan'a girerek isyan hareketinde bulunmuş ancak sayısı az olmasına rağmen Osmanlı güçleri tarafından bastırılmıştır. Ancak Rumların bağımsızlık yolundaki stratejisi, isyanın başlatıldığı yer bakımından başarısız olsa da şartların daha uygun olduğu Mora'da halkın da isyana iştirak etmesiyle ilk başarısına ulaşmıştır.

2.4.2. İsyancılar Üzerinde Büyük Güçlerin Etkisi ve Tutumu

Aleksander İpsilanti'nin 1821 yılında Memleketeyn'de gerçekleştirmek istediği isyan, hazırlığını tamamlamadan aceleyle karar vermesi yüzünden kötü sonuçlanmıştır. İpsilanti, Ruslardan ve Rumen halkından da beklediği desteği göremeyince hayal kırıklığına uğramıştır. Hatta halk isyanı desteklemek bir yana, kendilerini fakirleştirdiklerini düşündükleri Fenerli Beylere karşı silahlanmıştır.²⁶⁹ Yetenekli askerî ve siyâsî bir lider olmasına rağmen İpsilanti ve isyancılar, Osmanlılar tarafından hezimete uğramış ve isyan İpsilanti'nin Avusturya'ya kaçmasıyla sonuçlanmıştır.

Eflak ve Boğdan Prenslüklerinde başlatılan isyan girişiminde aradığı desteği bulamayan Rumlar, Mora isyanında amacına ulaşmış ve yerel halk ile büyük güçlerin sağladığı destekle bağımsızlık perdesini aralamıştır. Avrupa ticaretinde önde gelen Rum tüccarlar, batılı devletlerle arasında oluşan bağı, isyanlar sırasında alacağı destek ile daha da sağlamlaştırmıştır. Öte yandan, Rönesans ile birlikte Avrupa'da eski Yunan uygarlığına karşı başlayan ilgi ve hayranlık, Avrupalıların genellikle eski Yunanlıların torunları diye kabul ettikleri Rumlara karşı dindaşlık dolayısıyla mevcut olan sempatiyi daha da artırmıştır.²⁷⁰ Fenerli Rumların Osmanlı İmparatorluğu içindeki ticari ve politik fonksiyonları, kendilerine Batı Avrupa ve Rusya ile doğrudan ve yakın ilişki kurmalarını sağlamıştır.²⁷¹ Helen kültürüne duyulan ilginin artması ve Avrupa kamuoyunun da destek vermesiyle, Rumlar sesini geniş kitlelere kadar ulaştırmıştır. Ancak Fransa, İngiltere,

²⁶⁸ Aydın, "Eflak Beyliği"... , s.1-24, 5.

²⁶⁹ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.283.

²⁷⁰ Sina Akşin, "II. Mahmud'un Padişahlığı (1808-1839) ve Islahatın Yeniden Canlanması", a.g.e., *Osmanlı Devleti 1600-1908*, s.100.

²⁷¹ Meltem Begüm Saatçi, "Balkan Ulusçuluklarına Dair Bir Değerlendirme: Farklı Uluslar Farklı Usuller", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt:6, Sayı:23 (Güz 2009), s.13-28, 24.

Prusya ve Avusturya'nın da tesiri ile ayaklanma karşısında tarafsız kalmış; Avusturya ise Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğu'na müdâhalesini kendi çıkarları açısından uygun bulmadığı için bu isyana karışılmasına taraftar olmamıştır.²⁷² Osmanlı toprak bütünlüğünün korunmasını isteyen Avusturya Kralı Metternich'e göre ayaklanma, meşru bir yönetime karşı açık bir isyan tehdidiydi ve İtalya, Almanya ve İspanya'daki muhafazakâr kralların bastırmaya çalıştığı hareketlere eşdeğer olarak nitelendirilmiştir.²⁷³ Büyük güçler apaçık destek verememiş çünkü imparatorluğun sahip olduğu topraklar göz önünde bulundurulduğunda herhangi bir devletin kontrolü ele geçirmesiyle güç dengesinin bozulmasını istememişlerdir.

Başlarda tarafsız kalan hükümetler Avrupa kamuoyunun etkisiyle tavırlarını değiştirmiş ve Yunanistan'ın bağımsızlığı için çaba göstermişlerdir. Mart 1823'te İngiltere Dışişleri Bakanı Canning, Yunan asilerini muharip olarak tanıdıklarını ilan etmiştir.²⁷⁴ Bir Londra gazetesinin haberine göre; halk arasında yayılan Mora'nın ele geçirilip Yunanlıların köleleştirmesi inancı George Canning'i etkilemiş ve tutumunu bu yüzden değiştirmiştir.²⁷⁵ Rusya ise yüzyıllardır süregelen emellerine bir an önce ulaşmak umuduyla Yunanistan'ın bağımsızlık mücadelesinde en fazla çabayı gösteren devletlerin başında gelmiştir. Avrupa geneline yayılan popüler duygu Yunanlıların yanında toplanmıştır. Aslında devrime ilke olarak karşı çıkan geniş nüfus kitleleri Yunanlıları coşkuyla desteklediler çünkü onları sıradan bir devrimci olarak değil Müslümanlarla savaştan ve Türk barbarlığından kurtulmaya çalışan kişiler olarak görüyorlardı.²⁷⁶

Rusya Ortodoks olan Yunanlıları dinsel bağ üzerinden yakınlık kurarak kışkırtmaya çalışmıştır. Rusya'nın Yunan isyanına destek veren bir tavır içerisinde hareket etmesinin nedeni Osmanlı hâkimiyeti altında, Tuna Prenslüklerine benzer, özerk Balkan devletleri kurulması ve eğer mümkün olursa bu devletlerin Rusya koruması altında olmalarının sağlanması olmuştur.²⁷⁷ Rus Çarı II. Katerina, genel olarak "Yunan Projesi" adıyla bilinen bir projeyi hayata geçirmek istemiş ve Avusturya Kralı II. Joseph de II. Katerina gibi Osmanlıların paylaşılması düşüncesinde olmuştur.²⁷⁸ Bu planın en önemli noktası

²⁷² Afyoncu, a.g.e, s.330.

²⁷³ Jelavich, a.g.e., s.248.

²⁷⁴ Akşin, "II. Mahmud'un Padişahlığı...", s.105.

²⁷⁵ Stavrianos, *The Balkans Since...* s.289

²⁷⁶ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.289.

²⁷⁷ Jelavich, a.g.e., s.249.

²⁷⁸ Yalçınkaya, "XVIII. Yüzyıl: Islahat...", s.804.

Osmanlı Devleti'nin parçalanmasıyla yeniden bir Bizans İmparatorluğu kurulması ve Eflak ve Boğdan voyvodalıklarında Rus tesiri altında Daçça adında bağımsız Ortodoks bir devlet kurulacak olmasıydı.²⁷⁹ Balkanlardaki Ortodoks halk üzerindeki müdâhalesi özellikle de 1803 yılında Eflak ve Boğdan'a Rus yanlısı voyvodaların atanması ile Rusya ile Osmanlıların arasındaki ilişkilerin iyice gerilmesine neden olmuştur.²⁸⁰ Ruslar yüzyıllardır süregelen emellerine ulaşmak için her yolu deniyor ve daha güneye inmek için kapı olarak gördüğü prenslikler üzerindeki nüfuzunu artırmaya çabalıyordu.

1824 yılının Ocak ayında Rus Çarı Aleksandr, Eflak ve Boğdan'la aynı statünün verileceği üç Yunan devletinin kurulmasını öngören bir planı Avrupa başkentlerinde dolaştırmış ancak bu fikir benimsenmemiştir.²⁸¹ Bir de Rusya, Akdeniz'de gücünü giderek artıran Fransa'yı ve Doğu Avrupa'da denge siyâseti uygulamaya çalışan İngiltere'yi karşısına almaktan çekinmiştir. Ancak Rus Çarı Aleksandr'ın ölüp yerine Çar Nikola'nın geçmesi izlenen ılımlı siyâsetin değişmesine neden olmuştur.

Yunanlıların ortaya çıkarmış olduğu kriz, hırslı I. Nicholas'a Rusya'nın Balkanlara girişini yeniden başlatma fırsatı vermiştir. Türkleri savaşa sokmadan ve Avrupalı devletlerle de ters düşmemek adına Bükreş Antlaşması'nın uygulanmasını şikâyet konusu yapmış ve neticesinde yapılan görüşmelerde 1826 yılında Akkerman Antlaşması imzalanmıştır.²⁸² Bu antlaşma Rusya'nın Tuna Prensliklerinde sahip olduğu konumunun tanınmasını sağlamıştır. Kendisini her iki prensliğin de hamisi olarak gören Rusya, tıpkı Bâb-ı Âli gibi seçilen voyvodayı onaylayıp onaylamama hakkını elde etmiştir. Ancak iki yıl sonra Çar Nicholas, sözleşmenin uygulanmadığı gerekçesiyle Osmanlıya yeni bir savaş daha açtı. Savaştan önce İngiltere, Fransa ve Avusturya'nın da savaşa tarafsızlığını sağlayarak oluşabilecek engelleri ortadan kaldırmıştır.

Eflak ve Boğdan yaklaşık 125 yıl içinde altıncı kez Rus işgaline mâruz kalmıştır.²⁸³ Çar Nicholas'ın zaferiyle sonuçlanan savaşın sonunda 1829 yılında Edirne Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma Osmanlı Devleti'nin Memleketeyn üzerindeki hâkim gücünü hemen hemen ortadan kaldırmıştır. Rusya ise Edirne Muahedesiyle, Balkanlardaki

²⁷⁹ Yalçınkaya, a.g.m., s.805.

²⁸⁰ Özcan Yeniçeri, "Kırım Savaşı, Islahat Fermanı ve Paris Barış Antlaşması", a.g.e., *Türkler Ansiklopedisi*, s.1046.

²⁸¹ Jelavich, a.g.e., s.249.

²⁸² Akşin, "II. Mahmud'un Padişahlığı...", s.105.

²⁸³ Ristelheuber, a.g.e., s. 109.

nüfuzunu arttırmış ve Osmanlı Devleti'ne karşı hâkimiyetini sağlamış; Rusya, Türkiye'deki Ortodoks tebaanın himâyesi bahanesiyle, Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmak hakkı ve imkânlarını elde etmiştir.²⁸⁴ Antlaşmada prenslikleri ilgilendiren maddeye göre; Eflak ve Boğdan'a yeni haklar tanınacak, Eflak ve Boğdan Prensleri hayat kaydı şartıyla atanacak, Eflak ve Boğdan'daki kaleler yıktırılacak, Türk askerleri bundan böyle bu iki eyalette bulunmayacaktı.²⁸⁵ Bu iki memleket, antlaşmalar ve hatt-ı şeriflerle kendilerine verilmiş olan imtiyaz ve menfaatler dâhilinde, tam bir emniyete ve milletçe müstakil idâreye nail olacaklar, âyinlerini ve ticaretlerini serbestçe yapacaklardır.²⁸⁶ Böylece iki prenslik de özerkliklerini elde etmiş bulunuyorlardı.

2.5. YUNAN İSYANINDAN SONRA OSMANLI DEVLETİ'NİN MEMLEKETEYN'DE NİZAMI YENİDEN SAĞLAMA ÇABALARI

Osmanlı Devleti Yunan isyanının ilk hareket yeri olan Eflak ve Boğdan Prensliklerinde isyan sırasında ve sonrasında oluşan idârî ve ekonomik tahribatı ortadan kaldırmak adına önemli adımlar atmıştır. Konumu itibariyle Doğu Avrupa'da tampon bölge olarak faydalandığı prensliklerde 1711 yılına kadar voyvodalar yerli prensler arasından seçilirken; voyvodaların karşılıklı çıkarlar doğrultusunda Avrupalı güçlerle gizli antlaşmalar yapması yönetimde değişikliğe gidilmesine neden olmuştur. Bu nedenle Osmanlı Devleti, yönetimi yerli boyarlardan alıp Fenerli Rum Beylerine bırakmıştır. 1711-1821 tarihleri arasında Osmanlı reâyâsı içinde ayrıcalıklı olan Rumlar, Bâb-ı Âli tarafından Eflak ve Boğdan voyvodalığına tayin edilmişlerdir.

İmparatorluk içindeki topluluklar arasında en zengin ve imtiyazlı olarak kabul edilen Rumlar, voyvodalıklarının yanında tüccar ve tercüman kimlikleriyle de ön plana çıkmışlardır. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'da herhangi bir akredite diplomatı bulunmadığı için Fenerli memurlar Osmanlı dış politikasının temel unsurları haline gelmiştir.²⁸⁷ Aslında başlarda ilişkilerin iyi gitmesine rağmen, Osmanlı Devleti'ne karşı Rumlar Fransız İhtilâli'nin yaydığı milliyetçilik düşüncesi ve Fransa'ya eğitim için gönderilen öğrencilerin ülkelerine dönmelerinden sonra farklı bir tavır sergilemeye başlamışlardır. Kendi tarihlerine ve millî kimliklerine olan bastırılmış merakları gün

²⁸⁴ Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, TTK Basımevi, 2. Baskı, Ankara 1987, s.325.

²⁸⁵ Karal, *Osmanlı Tarihi V. Cilt...*, s.121.

²⁸⁶ Turan, a.g.m., s.137.

²⁸⁷ Demetrius Dvoichenko-Markov, "Russia and the First Accredited Diplomat in the Danubian Principalities, 1779-1808", *Slavic and East-European Studies*, Volume:8, Number:3/4 (Autumn-Winter 1963), s.200-229,206-207.

yüzüne çıkmaya başlamış, imparatorluk içerisinde hareketlenmeleri de peşinden getirmiştir. Büyük güçlerin özellikle Rusya'nın da kışkırtmasıyla isyan girişiminde bulunmuşlardır. Yunan bağımsızlığıyla sonuçlanacak olan bu isyanın ilk adımı Memleketeyn üzerinden atılmıştır. Buradan Rusya'nın ve yerel halkın desteğini alacağını uman Rumlar hayal kırıklığına uğramış ve ilk girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Her ne kadar isyanlar prensliklerde yaşayan yerli halk tarafından desteklenmese de daha sonra tüm Balkan milletlerini etkilediği gibi Eflak ve Boğdanlıları da etkilemiş ve ayaklanmalarına örnek teşkil etmiştir. Yunan isyanlarının, Eflak ve Boğdan Prensliklerinin bağımsızlıklarına giden yolda büyük etkisi bulunmaktadır. İsyânların çıktığı esnada Balkanlarda oluşan karışıklıktan ve Osmanlının zayıflığından istifade eden Rusya, eline geçirdiği her fırsatta Osmanlı Devleti'ne Tuna Penslikleri üzerinden savaş açmıştır. Avrupalı güçlerin de olaylara müdahil olmasıyla Osmanlı Devleti'nin hâkim gücü prenslikler üzerinde azaltılmış ve adım adım bağımsızlığa giden yol açılmıştır.

Memleketeyn'e ilk atanan Fenerli Rum Beyleri ulusal kökenleriyle ön plâna çıkmamış hatta hızla Rumen kültürünü benimsemişlerdir. Fenerli ailelerden Mavrokordatalar yerli ailelerle evlenmişler; Racovitalar, Callimaşullar ve Ghicalar yüzyıllarca yerliler olarak kabul edilmiştir.²⁸⁸ Zamanla sahip oldukları konum ve zenginliklerinin yanı sıra Avrupalı güçlerin de desteğiyle sınırlı olan hâkim güçlerinin ötesine geçmek istemişlerdir. 1821 yılında Eflak ve Boğdan'da başkaldıran aileler genelde İpsilanti, Moruzi, Caragea ve Suțu gibi levanten aileler olmuştur.²⁸⁹ Başlarda iyi giden Fenerlilerin idâresi sonrasında uygulamış oldukları baskıcı ve halkın sorunlarını görmezden gelen bir hâl almıştır. Bir de dönemin şartları düşünüldüğünde Osmanlı Devleti de ekonomik ve siyâsî bakımdan baskısını artırmıştır. Merkez idârenin uygulamış olduğu baskının artması Avrupalı güçlerin durumu lehine kullanmasına neden olmuş özellikle Rusya sürekli prenslikler üzerinden imparatorlukla karşı karşıya gelmiştir. Ancak yapılan mâlî düzenlemelere ve dış baskılara rağmen Osmanlı Devleti prensliklerde yıllık vergiyi (haraç) artırmış, sık ve ağır olan erzak talepleri ekonomilerinde yıkıcı bir etki yaratmıştır.²⁹⁰ Yerli halk arasında, ağırlaşan şartlar nedeniyle hem Bâb-ı Âli'ye hem de Fenerlilere karşı olumsuz bir tutum

²⁸⁸ Georgescu, a.g.e., s.74.

²⁸⁹ Racovita ve Ghica aileleri Yunan milliyetçi hareketinin aksine Rumen milliyetçi hareketine katıldılar. Diğerleri örneğin; Mavrocordatalar ve İpsilanti aileleri Yunan milliyetçi hareketiyle ittifak kurdular. Ayrıntılı bilgi için bkz. Georgescu, a.g.e., s.74.

²⁹⁰ Georgescu, a.g.e., s.77.

oluşmuştur. Hatta başlarda Yunan milliyetçi topluluğu olan Filiki Eteryia cemiyetine destek veren, Eflak'ta toprak sahibi olan Rumen Tudor Vladimirescu, Yunanlılardan önce isyan çıkarmıştır. Vladimirescu'nun hareketi ulusal olduğu kadar sosyaldi çünkü temel amacı artan vergilerin baskısından ve kötü yönetimin mâlî taleplerinden kurtulmaktır.²⁹¹ Aslında tepkisi Osmanlı Devleti'ne değil Rum idâresine olan Vladimirescu Bâb-1 Âli ile müzâkere etmeye çalışmış ancak Yunanlılar tarafından öldürülmüştür.

Osmanlı Devleti kötü giden Rum idâresine karşı halkın güvensizliğinin artırması ve bir de Yunanlıların çıkardığı isyana prensliklerdeki Fenerli ailelerin de destek vermesiyle imparatorluk çıkarları için tehlikeli olduklarını kabul etmiştir. Eflak ve Boğdan Prensliklerinde çıkan bu isyana yerli halk destek vermemiş ancak bıraktığı tahribat ciddi önlemlerin alınmasını sağlamıştır. Fenerliler artık hem yerli halk hem de Osmanlı Devleti için büyük problemlere sebebiyet vermektedir. 1821 yılında İpsilanti'nin organize ettiği Rum hareketi, Boğdan Voyvodası Mihail Suça tarafından desteklenmesiyle Fenerlilerin yönetimine son verilmiş ve II. Mahmud eskiden olduğu gibi voyvodaları yerli Rumenler arasından seçmiş; 1822 yılında Grigore Ghika'yı Eflak'a ve Ion Sandu Sturdza'yı Boğdan'a voyvoda olarak atamıştır.²⁹² Memleketeyn'de nizâmı yeniden sağlama adına idârî değişikliğe gidilmesiyle, Bâb-1 Âli 110 yıllık Fenerli Rum Beylerinin yönetimine son vermiştir. Sonraki yıllarda Bâb-1 Âli tarafından Yunan okulları kaldırılıp yerine Rumen dilinin hâkim olduğu yeni bir eğitim-öğretim sistemi getirilmiş ve Yunan yetkililerin görevden alınmasıyla da Yunan tüccarların nüfuzu azalmıştır.²⁹³

Rumen halkı üzerinde oldukça kötü bir izlenim bırakan Yunanlıların etkisi yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır. İmparatorluk içinde de diplomasi, konsolosluk ve tercümanlık gibi önemli görevlere getirilen Rumların atamalarına son verilmiştir. O dönemin maslahatgüzarlarının ve şebenderlerinin genellikle Rum olması 1821'de Yunan Devrimi'nin başlaması üzerine diplomasi hizmetlerinin geçici bir süreliğine kaldırılmasına yol açmıştır.²⁹⁴ Yunan isyanında Konstantine Mourouzi 1821'de Divan-ı Hümâyün tercümanlığı görevinden alınıp devrim hazırlıkları yapılmasına suç ortaklığı

²⁹¹ Seton-Watson, *Nations and States...*, s.177.

²⁹² Yalçinkaya, a.g.e., *Balkanlar El Kitabı*, s.385.

²⁹³ Seton-Watson, *Nations and States...*, s.178.

²⁹⁴ Carter V. Findley, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokratik Reform-Babiali 1789-1922*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014, s.154.

ettiği gerekçesiyle idam edilmiştir.²⁹⁵ Rum tercümanların isyanlar sırasında oynadığı olumsuz rol, II. Mahmud döneminde diplomasi alanında önemli bir adım atılmasına ve kendi bünyesinden eleman yetiştirdiği “Tercüme Odası”nın kurulmasına yol açmıştır.²⁹⁶ Ayrıca Osmanlı Devleti yapılan incelemelerde Fener Patriği Gregoryus’un da hem Etniki Eterya Cemiyeti üyesi ve hem de ayaklanmada parmağı olduğu öğrenilince resmî elbisesi ile Patrikhânenin önünde asılmıştır.²⁹⁷ Fenerlilerin sahip oldukları güç ve imtiyaz, alınan önlemlerle hem Memleketeyn’de hem de Bâb-ı Âli’de etkisini kaybetmiştir.

Bâb-ı Âli’nin Memleketeyn’de oluşan yönetim boşluğunun dış müdâhaleye açık olmasının önüne geçmek için bir an evvel voyvoda tayin etmesi gerekmiştir. Her ne kadar geçmişte yerli voyvodaların sadakatsizliğiyle karşılaşsa da isyanlar sırasındaki tutumları ve devlete olan itaatkâr davranışları, yerlilerin prensliklere yeniden atanmasını sağlamıştır. Ayrıca bölgede Rusya gibi bir tehdit unsuru varken yeniden yerli boyarlarla iletişim kurmak devletin lehine olmuştur. Ancak Rusya, prensliklerin iç işlerine müdâhil olma hakkı elde edebilmek amacıyla 5 Ekim 1826’da Osmanlı Devleti ile aralarında imzalanan Akkerman Antlaşması’na prensliklerin yönetiminde Bâb-ı Âli ile birlikte karar verebilme hakkını içeren madde ekletmiştir. Aslında II. Mahmud Akkerman Antlaşması’nı Yeniçeriler üzerinden gerçekleştireceği askerî reform konusunda zaman kazanmak için kabul etmiştir.²⁹⁸ Ancak kısa vadede alınan önlemler ne Rusya’nın ne de Avrupalı güçlerin isteklerini bastırmaya yetmiştir. 1827 yılında gerçekleştirilen Londra Muahedesiyle İngiltere, Fransa ve Rusya, Yunan isyancılara destek vermiş ve özerklik kazanması için Bâb-ı Âli’ye baskı uygulamıştır. II. Mahmud ise iç işlerine müdâhale olarak nitelendirdiği bu talebe şiddetle karşı çıkmış ve Akkerman Antlaşması’nı uygulamayacağını dile getirmiştir. Bunun üzerine üç devlet Navarin’de Osmanlı donanmasını imha ederek bu olayla birlikte Osmanlı Devleti uluslararası alanda yalnızlaştırılmış ve Rusya Avrupalı güçleri de yanına çekerek Rum isyanına destek

²⁹⁵ İstanbul’da resmî görevlerde bulunan Rumlar hakkındaki şüpheler devrimin başlamasıyla birlikte Fenerli seçkinlere yönelik genel bir saldırıya dönüştü. Bunun ilk aşaması Divan-ı Hümayun’un son Rum tercümanının görevden alınması ve onun yerine Bâb-ı Âli’de yeni bir tercüme dairesi (Bâb-ı Âli Tercüme Odası) kurulmasıydı. Bu yeni dairenin kurulmasının amacı devleti yalnızca Rum tercümanlara bağlı olmaktan tamamen kurtarmaktı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Findley, a.g.e., s.155.

²⁹⁶ Seyitdanlıoğlu, *Tanzimat Devrinde...*, s.23-24.

²⁹⁷ Armaoğlu, a.g.e., s.171.

²⁹⁸ Anderson, a.g.e., s.85.

vermek bahanesiyle, Tuna Prenslikleri ve Sırbistan üzerinden sağlayacağı Balkan hâkimiyetine siyâsî ortam hazırlamaya çalışmıştır.

Navarin olayından sonra Osmanlı Hükümeti 1829 yılında Edirne Antlaşması'nı imzalamış ve uygulamayı reddettiği Akkerman Antlaşması'nda prenslikleri ilgilendiren aynı koşulları tekrarlamak durumunda kalmıştır. Burada Bâb-ı Âli'nin vasal devletlerindeki hakları, sadece küçük bir miktar vergi toplamak ve prensin seçimi esnasında sesini duyurmakla sınırlandırılmış, ayrıca V. madde Eflak ve Boğdan'ın Bâb-ı Âli'nin egemenliği altında olduğunu ve Rusya'nın da "onların refahını garanti altına aldığı" bildirilmiştir.²⁹⁹ Bu madde Eflak ve Boğdan'ın herhangi bir meseleyi Rusya'ya danışmadan yapamayacağını göstermektedir. Antlaşmada yer alan, Tuna'nın sol sahilindeki kalelerin, antlaşma hükümlerince yıktırılması maddesi ise hakikatte Eflak ve Boğdan'ın askerlik bakımından terkedilmesi anlamına gelmektedir.³⁰⁰

Edirne Antlaşması'nda prensliklerin ticarî statüsünü belirleyen maddelere yer verilmiştir. Antlaşma ile Eflak ve Boğdan Prenslikleri uluslararası serbest ticaret haklarına sahip olmuş ve Türk tekelinin de kalkmasıyla uluslararası ticarete büyük bir tahıl üreticisi olmasının önü açılmıştır.³⁰¹ Aslında 1829 yılındaki Edirne Antlaşması, Bâb-ı Âli'ye tahıl üretimindeki açığı bâkir topraklarını tarıma açarak gidermesi için baskı yaparak, Eflak ve Boğdan'ı tarımsal üretimlerinin bir kısmını Bâb-ı Âli'ye satma yükümlülüğünden kurtarmıştır.³⁰² Eflak ve Boğdan'ın Bâb-ı Âli'ye belirli bir miktarda yiyecek satma yükümlülüğünü fesheden bu antlaşma, XV. yüzyılın sonundan beri yürürlükte olan devlet desteğindeki yiyecek alımı ve belirli fiyattan dağıtım düzenine son vermiş ve bu düzenin sona ermesi ile ekonomik yapı ve hatta İstanbul'un toplumsal örgütlenmesi derinden etkilenmiştir.³⁰³ Eflak ve Boğdan Prensliklerinde ise, atılan bu adımlar sayesinde tarımsal ürünlerin ihracâtı mümkün kılınmış, Fenerliler döneminde fakirleşen yerli halk için büyük bir fırsat ve yeniden refah ortamının oluşması sağlanmıştır.

²⁹⁹ Jelavich, a.g.e., s.291.

³⁰⁰ Eflak ve Boğdan'ın, Edirne Antlaşması ile Osmanlı hâkimiyet sahasının dışına kaymaları, çok geçmeden onları "Romanya Krallığı" halinde birleştirecek fakat Osmanlı Devleti'nden bütünü ayıracaktı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Turan, a.g.m., s.146.

³⁰¹ Georgescu, a.g.e., s.85.

³⁰² Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)-Demografik ve Sosyal Özellikleri*, çev. Bahar Tırnakçı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003, s.104.

³⁰³ Karpat, *Osmanlı Nüfusu...*, s.24.

Prenslüklerin iç gelişimleri üzerindeki kalıcı etki uluslararası statülerindeki değişikliklerdir. Büyük güçlerin her biri, zayıflamış Osmanlı İmparatorluğu'nun yerini almak için bölgede kendi üstünlüğünü kurmaya çalışırken, Rumen siyâsî ve entelektüel kesimi özerkliği teşvik etmek ve nihayetinde bağımsızlık kazanmak için bu rekabetten faydalanmanın yollarını aramışlardır.³⁰⁴ Dış müdâhalenin sürekli yinelenmesi Rumen halkı içinde ulusal duyguyu canlandırmaya daha fazla ivme kazandırmıştır. Rumenlerin özellikle Edirne Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti ile olan bağları giderek zayıflamıştır. Rusya ise her fırsatta nüfuzunu artırma çabası göstermiştir. Her ne kadar antlaşmaya göre Eflak ve Boğdan'dan çekilmesi gerekse de işgale devam etmiş ve hatta Eflak'ta 1831 Temmuz'unda, Boğdan'da ise 1832 yılının Ocak ayında yürürlüğe girdiği bir kanun yayınlayarak etkisini devam ettirmek istemiştir. Anayasal nitelikte olan ve *Organik Yasalar* olarak adlandırılan bu kânun ülkenin önceki sistemine kıyasla açık bir ilerleme kaydetmiş ama kontrolü boyarlara ve Rusya'ya devretmiştir.³⁰⁵ Prenslüklerin kontrolü Rus nüfuzundaki boyarların eline bırakılmış ve Rusya prensliklerle arasındaki bağı sağlamlaştırmaya çalışsa da bu boyarlarla sınırlı kalmıştır.

1789 Fransız İhtilâli'nin fikirleri Rumen halk arasında da benimsenmeye başlanmasıyla birlikte Rumen ulusunun kaderini etkileyecek olan aydın ve eğitimli kişilerin Rus nüfuzunu ortadan kaldırıp bağımsızlık arayışı içine girmişlerdir. Bu aşamada, Yunan isyanı sırasında kendini gösteren Avrupalı güçler Rumen millî hareketlerine de müdâhil olmuşlar ve özellikle Fransa bölgede güçlü ve hâkim bir Rusya görmek yerine, kontrolünü sağlayabileceği yeni bir devletin kurulması hususunda destek vermiştir.

Osmanlı Devleti Tuna Nehri üzerindeki iki stratejik öneme sahip vilâyetinden mahrum olacağı bağımsızlık düşüncesini kabul etmemiştir.³⁰⁶ Ancak Fransa'da eğitim almış Rumen öğrencilerin oluşturduğu elit kesimin çalışmaları ve Fransa'nın da büyük desteğiyle prensliklerde adım adım bağımsızlığa doğru yol alınmıştır. İki prenslik 1856 Paris Antlaşması'ndan sonra birleşerek Romanya Devleti'nin temelini atmışlardır. Yerli ihtilâl gruplarının verdiği mücadele, 1878 yılında imzalanan Berlin Antlaşması'nda Romanya'nın tam bağımsızlık elde etmesiyle sonuçlanmıştır. Böylece bölgedeki hâkim güçlere karşı tampon bölge olarak kullanılan Memleketeyn'de, beş asır süren Osmanlı

³⁰⁴ Hitchins, *A Concise History of Romania...*, s.65.

³⁰⁵ Jelavich, a.g.e., s.293.

³⁰⁶ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.350.

Devleti hâkimiyeti son bulmuştur. Rusya'nın ise yüzyıllardır süregelen emelleri uğruna prenslikler üzerinde kurduğu nüfuzu da ortadan kalkmıştır.

3. BÖLÜM

EFLAK VE BOĞDAN'DAKİ ENTELEKTÜEL HAREKETLERİN ROMANYA'NIN BAĞIMSIZLIĞINA KATKISI

3.1. XIX. YÜZYILDA FRANSIZ İHTİLÂLİ İLE MİLLİYETÇİLİK DÜŞÜNCESİNİN ORTAYA ÇIKMASI

1789 yılına gelindiğinde kısa zamanda Avrupa'yı sarsan ve zamanla tüm dünyaya yayılan büyük bir olay meydana gelmiştir: *Fransız İhtilâli*. Fransız İhtilâli'nin ve anayasa çalışmalarının dayandığı tek ve temel kavram, “millet egemenliği” olmakla birlikte 1791 Anayasası'yla da “egemenlik millete aittir”, “bütün iktidarlar kaynağını millettendir” ve “Kanundan daha üstün bir otorite yoktur ve Kral ancak kanunla hükümdarlık yapar” gibi daha önce alışılmamış ifâdelere yer verilmiştir.³⁰⁷ Milletlerin egemenliğini vurgulayan bu kavramlar dönemin Avrupa'sında yer alan, farklı etnik grupları tek çatı altında toplayan monarşik yapıya sahip devletler için tehlike arz etmiştir. Getirdiği “milliyetçilik” düşüncesiyle Avrupa'ya yepyeni bir yüz kazandırırken, zayıf düşmüş çokuluslu bir imparatorluk olan Osmanlı Devleti de oldukça etkilenmiştir. Fransız İhtilâli'nin yaymış olduğu kavramların ve yükselen güçlerin etkisi üzerine denge siyâseti uygulamış ama ne yazık ki kısa vadede alınan önlemler dağılmasına engel olamamıştır. Farklı etnik grupların bir arada yaşadığı Balkanlar'da ihtilâlin etkisi tüm hızıyla kendisini hissettirmiş, çoğunluğu Osmanlı idâresinde olan Balkan topluluklarının *ulus* olma yolunda verdiği mücadele, zamanla bağımsızlığa ulaşmıştır. Bunun yanında Rusya'nın, Panslavizm ideolojisi aracılığıyla Balkan halklarıyla arasında etnik ve kültürel bağ oluşturmak isteği diğer etken olarak öne çıkmıştır. Rusların Hıristiyan halklar üzerinde yaptığı baskı ile Fransız Devrimi'nin etkisi arasında kalmaları, Hıristiyan reâyâda *ulus* olma akımının açığa çıkmasını sağlamıştır.³⁰⁸ Rusların yanı sıra diğer Avrupalı güçler de, nüfuzunu Balkan coğrafyasında hissettirmek adına sık sık Osmanlı Devleti ve burada yaşanan tebaa arasındaki iç meselelere müdâhil olmuşlardır. Çoğu zaman savaşla sonuçlanan bu nüfuz mücadelesinden dolayı Balkan toplulukları hem ekonomik hem de psikolojik olarak

³⁰⁷ Armaoğlu, a.g.e.,s.43.

³⁰⁸ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul Ekim 2012, s.147.

yıpranmışlardır. Ancak zamanla milliyetçilik ideolojisinin doğal getirisiyle farklı hâkimiyetlere karşı gelmişler ve bağımsızlık arayışı içine girmişlerdir.

3.1.1. Balkanlarda Milliyetçilik Düşüncesinin Yayılması

XIX. yüzyıl denildiğinde Balkan coğrafyası için milliyetçilik hareketleri ve verilen bağımsızlık mücadeleleri akla gelmektedir. Balkanlar bölgesine, Batı Avrupa'dan aktarılan en önemli ürünlerin başında gelen ve bölgenin geleceğini etkileyen en kayda değer akım *ulusçuluk* olmuştur.³⁰⁹ Ancak bu akım geldiği bölgeden farklı bir nitelik kazanarak; siyâsî, ekonomik, kültürel altyapısı XIX. yüzyıl Batı Avrupa'sından farklı olan, Osmanlı Balkan coğrafyasında dışa bağımlı ulusçu hareketler olarak kendisini göstermiştir.³¹⁰ Balkan topraklarında bu hareketlenmelerin ortaya çıkışı, gelişimi ve uygulanışı ile ekonomik ve siyâsî gelişimini belli noktalara taşımış olan Batı Avrupa ülkelerinde oluşan ulusçuluk hareketleri arasındaki farkı bu noktada değerlendirmek önemlidir. XIX. yüzyıl tarihçilerinden Ernest Renan, milliyetçiliği vatandaşların ortak iradesi temelinde tanımlayan ve meşrutiyet kaynağını bu iradeden alan “Fransız usûlü” politik milliyetçilik ve kültür-dil-tarih temelinde “Alman usûlü” etnik milliyetçilik olarak iki kısımda sınıflandırmıştır.³¹¹ Balkanlardaki ulusal hareketlerin oluşumunda ise genel olarak Alman usûlü milliyetçiliğin etkisinden söz edilebilir.

Balkanlar sahip olduğu coğrâfî özellikler bakımından dağlık bir bölgedir. Kelime anlamı sarp ve sık ormanlarla kaplı dağ olarak ifade edilen Balkanlar, bu özelliği itibariyle burada yaşayan toplulukların kültür alışverişini engellemiş ve böylece farklı dil, din ve geleneklerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Tek bir ulusal kimlikten söz edemediğimiz Balkan coğrafyasında ulus kavramını inşa eden belli başlı temel faktörler bulunmaktadır. Avrupalı devletlerle yaptıkları deniz ticareti bu noktada önemli bir etkidir. XVIII. yüzyılda bütün Balkan halkları arasında ticaret burjuvazisinin ortaya çıkışıyla ulusal

³⁰⁹ Saatçi, a.g.m., s.14.

³¹⁰ Bu farklılığın temelini Aydınlanma ve Romantizm farklılığında aramak yerinde olacaktır. Balkanlarda yaşanan ulusçu hareketlerin örneklerini ortaya koymadan önce, bu farklılığın esaslarına değinmek yararlı olacaktır. Aydınlanma ve Romantizm kimi alanlarda ortak özellikler ortaya koymaktadır. Her ikisinde de özgürlük, eşitlik ve özerklik kavramlarına vurgu yapılır. Ancak ikisi arasındaki önemli fark, en yalın anlatımıyla Aydınlanma'da temel alınan akıl, akılcılık iken, Romantizm'de duygudur. Biraz daha açacak olursak Aydınlanma, bireyleri benzerlikleriyle bir araya getirmeye, benzer yanlarını ortaya çıkarmaya ya da ortak yanlarını belirgin kılmaya çalışırken; Romantizm bireysel olana ilişkin vurguyu ön plana çıkarır. Aydınlanma kozmopolitliği öne çıkarırken, Romantizm'de ise ulusalcılık ağırlık kazanır. Ekonomik ve siyâsî yapılarının desteğiyle ulusal birliklerini erken tamamlamış olan Avrupa ülkeleri ile daha geç tamamlamış olan Avrupa ülkeleri arasındaki farklar bu örnekleri ortaya koymaktadır. Batı Avrupa ve Doğu Avrupa'da ortaya çıkan Ulusçuluk hareketlerinin farklılığının temelini değerlendirmek için ayrıca bkz. Saatçi, a.g.m., s.14.

³¹¹ Yahya Kemal Taştan, “Balkanlarda Ulusçuluk Hareketleri”, a.g.e., *Balkanlar El Kitabı*, s.385.

kültürün yenilenmesi paralellik göstermektedir.³¹² Akdeniz bölgesinin ve Orta Avrupa'nın Livorna, Napoli, Trieste, Venedik, Viyana gibi şehirlerinde birtakım Balkanlı tüccar, din adamı ve öğrenci grupları ortaya çıkmıştır.³¹³ Balkanlar'da ticaretin gelişmesi şehirleşme ve yerli bir tüccar sınıfının doğuşuna paralel olarak, Aydınlanma Çağı Avrupa'sının etkisi altında, eğitimde gelişmelerin ve Yunan, Sırp ve Rumen aydınlarının ortaya çıktığı görülmektedir.³¹⁴ Zenginleşerek bir tüccar topluluğunun oluşması ve Avrupa kültürü etkisiyle eğitimin gelişmesi, Balkan topluluklarını Batı'ya daha çok yaklaştırmıştır. Bu tüccar topluluğu, Avrupa ile olan ticari münasebetlerinden ötürü zenginleşerek elde ettikleri finansal güce, Batıda gelişmiş şehirlerin kültürel unsurlarını da ekleyerek eğitim kurumlarını taklit etmeye başlamışlardır.³¹⁵ Bunu yaparak Balkan milletlerinin kültürel ve ulusal olarak yeniden doğuşunun temellerini atmışlardır.

Balkan milliyetçiliğinin inşasına katkı sağlayan etmenlerden birisi de Osmanlı Devleti'nin gayrimüslim tebaa için uygulamış olduğu *millet sistemi*dir. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra Ortodoks Hıristiyan dünyasını İstanbul Rum Patrikliği altında toplamıştır. Osmanlı egemenliği altında farklı etnik kökene sahip topluluklar kendi kültürel unsurlarını koruyarak bir çatı altında asırlarca yaşayabilmişlerdir. Bunlar Türk, Rum, Bulgar, Arap olarak değil, Müslüman, Rum, Ortodoks, Gregoryen, Katolik, Protestan ya da Yahudi olarak adlandırılmışlar; zira bu gruplara dâhil olmanın tek kıstası, milliyetleri değil, dinleri ya da mezhepleri olmuştur.³¹⁶ Osmanlı çatısı altında toplanan bu kişilerin hukukî statüleri farklıdır. İslâm hukukunun ve geniş vergi sisteminin uygulanmadığı bu gruplar; dîni yapılarına bağlı olarak kendi millet örgütlerini oluşturmuş ve ekonomik olarak da büyük kazanç elde etmişlerdir.³¹⁷ Bu avantajlı durumları zamanla otorite yapılarının gelişmesini ve bağlı oldukları kurumları kendi "hükümetleri" olarak görmelerini sağlamıştır. Böylece Osmanlı Devleti'nin Balkanları fethinden önce dil, din ve etnik köken farklılığına sahip toplulukları millet sistemiyle yönetmesi, Balkan milletlerinin imparatorluk hâkimiyeti boyunca ulusal bilinçlerini korumalarını sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nin refahıyla

³¹² İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Hil Yayınları, İstanbul 1983, s.59.

³¹³ Ortaylı, a.g.e., s.59.

³¹⁴ Taştan, a.g.e., s.416.

³¹⁵ Peter Sugar, *Southeastern Europe Under Ottoman Rule, 1354-1804*, University of Washington Press, Seattle and London 1996, s.230.

³¹⁶ Bozkurt, a.g.e., s.1.

³¹⁷ Sugar, *Southeastern Europe...*, s.231.

paralel olarak belli bir döneme kadar sadık ve tatminkâr olan Güneydoğu Avrupa halkının hissettiği bağlılık *Pax Ottomana*'dan³¹⁸ (Osmanlı Barışı) kaynaklanmıştır.³¹⁹ Ancak Osmanlı refahı sona erdiğinde bu memnuniyet ve bağlılık da ortadan kaybolmuştur.

Ulusal kimlik inşasında ortak din, dil ve tarih başlıca kültürel unsurlar arasındadır. Balkanlarda da bu kültürel öğelerin toplulukları birleştirici özellikler taşıması, bağımsız olma mücadelesinde etkin olarak ihtiyaç duyulan unsurların başında gelmesini sağlamıştır. Din faktörü değerlendirildiğinde, Balkan coğrafyasında kiliseye ulusal bir nitelik kazandırılması halkların bir araya gelebilmesini ve ortak hareket edebilmesini kolaylaştırmıştır. Balkanlardaki ulusal uyanışta kilisenin öncü olmasının ve bu rolünü uzunca bir süre devam ettirmesinin başlıca nedeni ise XVI. yüzyıldan itibaren kilise mensuplarının batıdaki gelişmeleri ve yenedünya görüşünü benimsemedeki yetenekleri olmuştur.³²⁰

Kültürel öğelerin siyâsî nitelik kazanmaya başladığı XIX. yüzyıl Balkan ulusalcılıkları için dil birlikteliği, ulus-devlet anlayışının yerleşmesinde önemli araçlardan birisi olmuş ve bu süreçte Yunancanın rolü bunu açıkça ortaya koyan bir örnek olarak karşımıza çıkmıştır.³²¹ Rumların patrikhâne aracılığıyla dayatmış olduğu Yunan dili, tarihi ve kültürü, zamanla Rum Patrikhânesi çatısı altında olan diğer toplulukları rahatsız etmeye başlamıştır. Milliyetçilik kavramlarının bu topraklarda anlaşılmaya başlamasıyla yavaş yavaş tepkiler gelmeye başlamıştır. Dilin birleştirici etkisi Yunan ve Bulgar milliyetçi hareketleri üzerinden, Sırp, Rumenler ve diğer Balkan topluluklarına da örnek olmuştur. Dil unsurunun yanı sıra milletler kendi kültürlerini devam ettirmenin ortak tarihsel geçmişe bağlamak olduğunun farkındaydı. Her biri ulusal bilinçlilik ile bir millet oluşturmak amacıyla geçmişini bir ırka dayandırmıştır. Slavlaşmış Türk kavmi olan Bulgarlar Traklardan, Makedonlar Büyük İskender'in soyundan ve Rumenler ise Latin kökenden geldiklerini iddia ederek ortak bir tarih oluşturma çabası içerisine girmişlerdir.³²² Aslında Osmanlı Devleti Balkan coğrafyasını hâkimiyeti altına aldığı anda bu bölgede dağınık halde yaşayan topluluklar arasında siyâsî ya da tarihsel bir birliktelik

³¹⁸ Çok uluslu yapıya sahip olan Osmanlı Devleti topraklarında mevcut düzen ve istikrarın korunması için kullanılan "Pax Ottomana" terimi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Taştan, a.g.e., s.410-414.

³¹⁹ Sugar, *Southeastern Europe...*, s.232.

³²⁰ Taştan, a.g.e., s.410.

³²¹ Saatçi, a.g.m., s.19.

³²² Taştan, a.g.e., s.407.

yoktur. Fransız İhtilâlinin yaydığı ideolojik düşüncelerin etkisi ve Avrupalı güçlerin desteğiyle kazanmaya çalıştıkları bağımsızlık mücadelesini haklı göstermek amacıyla ortak bir tarih ve ırk arayışına girişmişlerdir.

Çeşitli medeniyetleri içinde barındıran Güneydoğu Avrupa toprakları, Doğu ve Batı arasında kültür akışını sağlayan bir köprü niteliği taşımaktadır. Avrupa’da doğan ve hızla Balkan coğrafyasına yayılan milliyetçilik akımı başta kültürel daha sonra kalıcı politik değişimlere neden olmuştur. Hızla yayılan yeni düşüncenin etkisiyle Balkan uluslarının inşası üzerinde; tüccar sınıfının Batının kültürel zenginliğini taşıması, Osmanlı millet sistemi ve ortak din, dil ve tarih üzerinden özgün bir kültür yaratma çabası önemli faktörler arasında yer almıştır. Avrupa, Aydınlanma Çağı etkisiyle kültürel gelişim ve bu gelişimin aydınlar tarafından Balkan coğrafyasına taşınması bağımsızlık ateşinin ilk kıvılcımı olmuştur. İnsanları bir araya getiren ortak kültürel unsurların, mücadele sırasında ulusal bilincin uyanmasını sağlamasıyla da egemenlikler elde edilmiştir. XIX. yüzyıl itibariyle Batılı devletler de Balkan toplulukları arasında millî bilincin oluşumuna destek olmuş ve Osmanlı Devleti üzerinde kurdukları baskı ile de yavaş yavaş bağımsızlıklarına giden yolun açılmasını sağlamışlardır. Her ne kadar Osmanlı Devleti, imparatorluk yapısının dağılmaması için reform hareketlerine girişse de başarılı olamamıştır.

3.1.2. Eflak ve Boğdan’da Milliyetçilik Düşüncesinin Ortaya Çıkışı

XIX. yüzyıl genel yapısı itibariyle milliyetçilik çağı olarak nitelendirilmektedir. Milliyetçilik düşüncesinin çıkış noktası düşünüldüğünde yakın konumunda bulunan Balkan halkları arasında ulusal bilinçlilik kendini hemen hissettirmiş ve ilerleyen zamanlarda Balkanlarda ihtilâl niteliğinde bir güce dönüşmüştür. Batı etkisiyle yayılan bu ithal ideoloji, sahip olduğu konum dolayısıyla yüzyıllardır çeşitli istilâlara uğrayan ve farklı devletlerin himâyesine giren Eflak ve Boğdan topraklarına da ulaşmıştır. Diğer Avrupa uluslarında olduğu gibi milliyetçilik akımı Rumen halkı için “ulus” olma yolunda başlarda edebi ve kültürel bir hareket olarak kendisini gösterecek ve zamanla ulusal birliğin oluşmasını sağlayarak bağımsızlık kapısını aralayacaktır. Bu aşamada, Doğu-Batı ticareti ve eğitim aracılığıyla prensliklere taşınan Fransız kültürünün doğurduğu entelektüel hareketler ve kilisenin güdümünde kültürel unsurlar üzerinden ulusal birliği ve Latinleşmeyi sağlamaya yönelik faaliyetler önemli etkenler olmuştur.

3.1.2.1. Prensliklerde Fransa Etkisi

Batı'da Aydınlanma Çağı'yla beraber Fransız İhtilâli'nden sonra oluşan ideolojik düşünceler ve entelektüel gelişim diplomatik ve ticari ilişkilerin süreklilik kazandığı Doğu'ya hızla ulaşmaya başlamıştır. Özellikle XVIII. yüzyılda Balkanlar üzerinden Orta Avrupa ile Doğu Akdeniz arasındaki ticarete yeni gelişmeler meydana gelmiş ve bu sayede Batı kültürünün Eflak ve Boğdan bölgeleri halkı arasında tanınmasının yolu açılmıştır.³²³ Bu yüzyılda Prensliklerin idâresinden sorumlu olan Rumların deniz ticaretinde etkili rol oynaması, Fransız etkisinin bu topraklara ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Batıcılık, Yunanlılar arasında özellikle Fransa ve İngiltere ile ticari bağlantıları olan tüccarlar ve Fenerliler arasında büyük taraftar edinmiştir. Böylece Osmanlı Devleti'nin doğrudan idârî yönetime sahip olmadığı ve konumu itibarıyla dış dünyaya açık halde olan Prensliklerin Batı ile teması kolaylaşmıştır. Bu durum Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Fenerlilerin Avrupa'ya gidip eğitim almaları, yönetici ve diplomat pozisyonları sayesinde Romanya'nın Fransız kültürünün etkisine Tuna'nın güneyindeki milletlerden daha önce girmesini sağlamıştır.³²⁴

Fenerli yöneticiler ve aileler Fransız kültürünün etkisiyle önemli bir entelektüel birikime sahip olmuşlardır. Her zaman diri tutmaya çalıştıkları Bizans'ın kültürel mîrasına, kurmuş oldukları kütüphaneler ve çevirisini yaptıkları Fransızca kitaplarla daha fazla katkı sağlamış oldular. Sahip oldukları kültürel kazanımlar neticesinde Bükreş ve Yaş'ta Yunan akademileri kurarak Yunan Dilbilgisi Topluluğu'nun prensliklerde büyük bir taraftara sahip olmasını sağladılar.³²⁵

Zamanla diğer Balkan milletlerinde olduğu gibi Rumen halkı arasında da bir kültürel hareketlenme ve ulusal birliktelik kendini göstermeye başlamıştır. Fransa'da olan biten birçok şeyi Trieste, Budapeşte ve Viyana gibi Avrupa'nın önde gelen şehirlerinde ticari kolonileri bulunan Rumen tüccarlar aracılığıyla öğrenmişlerdir. Rumların çoğunlukta olduğu ancak aralarında Rumen ve Makedonların da yer aldığı tüccarlar, Güneydoğu Avrupa'daki şehir merkezlerinde yeni devrimci fikirlerin yayılması için çaba göstermişlerdir.³²⁶ Viyana'da matbaa sahibi olan iki Rumen tüccar "*Fransız İhtilâli'nin*

³²³ Berkes, a.g.e., s.153.

³²⁴ Campbell, a.g.e., s.8.

³²⁵ Campbell, a.g.e., s.16.

³²⁶ Campbell, a.g.e., s.15.

Politik Tarihi”, “*Halkın Egemenliği Üzerine*” ve “*Belçika Cumhuriyeti’nin Tarihi*” gibi ihtilâl düşüncesini içeren kitapları Rumen diline çevirmiş ve bununla birlikte pek çok kitap bastırarak prensliklerde dağıtmıştır.³²⁷ Matbaa sahibi olan bu tüccarlar aracılığıyla prensliklere bir dizi kitap gönderilmiş ve Fransa’daki olaylarla ilgili halkın aydınlatılması amaçlanmıştır. Halkın giderek Fransız kültürüne daha çok ilgi duyması ve yaşananları merak etmesi prensliklerde kitap taleplerini artırmıştır. Özellikle 1830 yılından sonra kitapçıların ve basılan kitap sayılarında önemli derecede bir artış olması bu durumu destekler niteliktedir. Açılan kitapçılar arasında Ion Bogusz, F. Bell, H. Hennig (Yaş); F. Walbaum, Constantin Alexandru Rosetti ve Enric Winterhalder (Bükreş) vardır ve içlerinden Yaş şehrinde bulunan F. Bell adındaki kitapçı, Fransız Devrimi ve Aydınlanma hareketine büyük katkısı olan Fransız yazar Voltaire tarafından hazırlanan *Oeuvres complètes* kitabının 95 kopyasını getirmiştir.³²⁸ Eflak ve Boğdan’da ithal edilen kitaplar arasında ise Fransız klasik edebiyatı yazarlarından Voltaire, Jean Jacques Rousseau, Paul Henri Holbach, John Locke, Charles Louis de Secondat Montesquieu, George Louis Leclerc Buffon ve George Cuvier yer almaktadır.³²⁹ Ancak kitap ve kitapçı sayılarındaki bu artış ile Fransız kültürüne yönelik bir merak ve eğilim olmasına rağmen bu sadece belli bir kesimle sınırlı kalmıştır. Kitap sahibi olmak lüks ve zenginliğin sembolüne dönüşmüştür. Boyarların kitapların Paris baskılarını sipariş ettirebilmeleri ve bunları barındıracak şekilde tasarlanmış lüks mobilyalara sahip olmaları bu durumu desteklemektedir.³³⁰ Elit olan sınıf ile köylüler arasındaki iletişimin belli bir dereceye kadar olduğu bu dönemde entelektüel gelişim toplumun tümünde aynı seviyede gerçekleşmemiştir.

Ulusal birlikteliğin gelişimi adına 1791 yılına gelindiğinde Romanya tarihi için önemli olan bir olay meydana gelmiştir. Erdel’de Rumenlerin durumlarının iyileştirilmesi gerektiği fikrini etkili bir şekilde savunabilen küçük bir entelektüel grup, *Supplex Libellus Valachorum* diye bilinen ve II. Leopold’a gönderilen bir dilekçeyi kaleme almıştır.³³¹ İki

³²⁷ Stavrianos, *Balkan Federation: A History...*, s.27.

³²⁸ Sanda Pădurețu, “Freedom, Human Rights and Censorship in Nineteenth-Century Romanian Literature”, *CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities)*, Cilt: 12, Sayı:3 (2017), s.66-77, 75.

³²⁹ Pădurețu, a.g.m., s.75.

³³⁰ Bazı boyarlar Avrupa’dan getirttikleri Ansiklopedilerini (*Encyclopédies*) muhafaza edebilmek için kitaplıklar ve cam bölmeler yaptırmış; Paris’ten sipariş ettikleri kitaplara, kürelere ve haritalara çok büyük meblağlar harcamışlardır. Ayrıca Yaş’taki tüccarlardan sadece tütün ve kahve değil, bir an önce ellerine ulaşabilecek Fransızca kitaplar talep ediyorlardı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Francis, *The Making of Modern Romanian Culture...*, s.66.

³³¹ Jelavich, a.g.e., s.179-180.

Ortodoks Rumen Piskoposu tarafından hazırlanan bu dilekçede aynı bölgede yaşadıkları Macarlar ve Saksonlar arasında ulusal ayrıcalıklar olmadan eşit düzeyde haklara sahip olmak istediklerini dile getirmişlerdir.³³² Ayrıca Sırp Ortodoksların meclislerine benzer bir ulusal meclise sahip olmak da amaçları arasındadır.³³³ Ulusal ayrıcalıkların ön plana çıktığı bu dilekçenin hazırlanmasında Viyana’da ve İtalya’da eğitim almış bir grup öğrencinin de yer alması, Batı’dan gelen fikirlerin topluma hızla entegre olmaya başladığını göstermektedir. Erdel’de bulunan Rumen halkının ulusal nitelikteki bu hareketlenmesi entelektüel gençler tarafından yürütülecek ve daha sonra Romanya ulusal bağımsızlık hareketine öncü olacaklardır.

Ulusal hareket Batı’dan gelen gençlerin getirmiş olduğu fikirler ve burjuva aristokrat sınıfının entelektüel çabalarıyla karakter olarak değişmiştir. Zengin toprak sahibi boyarların çocukları ve tüccarların desteğiyle Avrupa’nın önemli şehirlerine giden öğrenciler döndüklerinde ülkelerinin kaderinin değişmesinde önemli rol oynamışlardır. XIX. yüzyıla geldiğimizde Napolyon Savaşları bütün Avrupa’yı etkisi altına almış ve haritadaki sınırların değişmesine neden olmuştur. Bu süreçte savaşlarda göstermiş olduğu askerî başarılarından ötürü Avrupa’da pek çok kesim arasında Napolyon hayranlığı oluşmuştur. Rumenler arasında ise zaten hâlihazırda var olan Fransa hayranlığının yanına bir de Napolyon’a olan ilgi ve hayranlık da eklenmiştir. Napolyon, Rumen halkının gelecekteki kurtarıcısı olarak görülmüş, bütün kariyeri ve kahramanlıklarıyla ilgili haberler prensliklerde basılan broşürler ve dergiler aracılığıyla halk arasında ilgiyle takip edilmiştir.³³⁴ Napolyon’un adının bu kadar çok anılması ve Fransa’nın Napolyon Savaşları ile zamanın en güçlü devletleri arasında olması, Rumen toplumu arasında Fransız kültürüne ve edebiyatına olan merakı bir kat daha arttırmıştır.

1840’tan sonra birçok Rumen, Fransa’ya seyahat etmeye başlamış ve bu ülke birçok Rumen öğrencinin eğitimi için tercih ettiği yer olmuştur. Orada kendi düşüncelerine uygun ve özgürlük anlayışlarını genişleten bir atmosfer yakalamışlardır. Bağımsızlık düşüncesi etrafında toplanan Rumen vatanseverler için Paris, mücadelelerine destek

³³² Eklak’taki Boyarlar yerli prensler tarafından yönetilmeyi, ticaret özgürlüğü ve bunun yanında Eflak’ın bir Osmanlı vilayeti değil ayrı bir millet olarak görülmesini talep ettiler. Burada vurgulanan millet kelimesi Ortodoks ve Rumence konuşan vatandaşların tamamına değil boyar sınıfını temsil eden bir bölgeye atıfta bulunulmuştur. O dönemde boyarlar politik varlığı olan tek sınıfı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Champbell, a.g.e., s.18.

³³³ Jelavich, a.g.e., s.180.

³³⁴ Champbell, a.g.e., s.21.

buldukları bir sığınak olmuştur. Hatta Fransa dışında başka hiçbir ülkede bu kadar destek görmeyen Romanya dâvâsına, ünlü Fransız tarihçiler Jules Michelet ve Edgar Quinet de taraftar olmuşlardır.³³⁵ Bunun yanı sıra prensliklerde Fransız tüccar, maceraperest ve öğretmen sayısının önemli derecede artmasıyla Fransa ile prenslikler arasındaki ilişki olumlu yönde gelişirken; Fransa Osmanlının prenslikler üzerindeki otoritesini sarsmak amacıyla Paris'ten yönlendirilen sistematik bir propaganda kampanyası yürütmüştür.³³⁶

Dönemin şartları, Napolyon hayranlığı ve ihtilâlin yaymış olduğu ideolojik akımlar Fransa ile Rumenler arasındaki bağı giderek daha da güçlendirmiştir. Prensliklerde Fransız dilinin ilk kez resmî olarak öğretimi Fransız bir öğretmenin himâyesinde Bükreş'te verilmiş ve 1840'lardan sonra birkaç Rumen yazarın Fransız edebiyatına katkıda bulunması, kültürel ilişkilerindeki gelişimi daha da artırmıştır.³³⁷ Her ne kadar Rumen toplumunda ulusal bilincin tezâhür etmesi eğitilmiş, elit bir kesimle sınırlı kalsa da; Fransa etkisiyle entelektüel bir temele sahip olmak önemli olmuştur. Avrupa'da almış oldukları eğitim sayesinde belli bir birikime sahip olan bu topluluk, arşivlerden ve edebi metinlerden Rumen toplumunun geçmişini yücelten araştırmalar yapmışlar ve zamanla kitleler arasında yayılan düşünceler aracılığıyla millî bilincin oluşmasını sağlamışlardır.

3.1.2.2. Kilise Faâliyetleri ve Latinleşme Çabaları

Osmanlı Devleti, imparatorluk yapısı içerisinde farklı etnik grupları dînî yapılarına göre ayırarak millet sistemi ile yönetmiştir. Dînî ve kültürel baskının yerine hoşgörü ile yönetilmeleri, uzun yıllar imparatorluk çatısı altında kalan her bir milletin kendi kimliğini korumasını sağlamıştır. Bu topluluklar içerisinde prensliklerin diğer milletlerden farklı olarak özerk yani merkezden doğrudan yönetilmemesi, dışa kapalı bir toplum olmasına neden olmuştur. Doğal olarak dağlık alanlarla çevrili olması da coğrafi şartların prensliklere sunduğu bir avantaj olmuş, özellikle XVIII. yüzyıl Fenerli voyvodaların idâresine kadar prenslikler kültürel benliklerini koruyabilmişlerdir. Ancak Fener Rum Patrikhânesi'nin bütün Ortodoks milletini temsil ediyor olması ve hem dînî hem idârî gücün Rumların elinde olması, zamanla Yunanlıların yapacağı bir çeşit kültürel asimilasyona dönüşecektir. Kendisini Bizans'ın ve Hıristiyanlığın temsilcisi olarak gören

³³⁵ Ristelhueber, a.g.e., s.111.

³³⁶ L. S. Stavrianos, *Balkan Federation: A History of The Movement Toward Balkan Unity in Modern Times*, Northampton Publisher, Massachusetts 1944, s.17.

³³⁷ Ristelhueber, a.g.e., s.112.

Yunanlılar, kendi idâresi altında bulunan Memleketeyn topraklarında da Helenleştirme faaliyetlerine girişecek ve Hıristiyanlığın ortak dili olarak gördükleri Yunancanın kullanım alanını genişletecektir. Böylece farklılığı en aza indirmek istedikleri toplumda din, dil ve kültür bakımından bir ortaklık oluşturacaklar ve aidiyet duygusuyla çoğulcu gücü elinde tutacaklardır.

XVIII. yüzyıla gelindiğinde, Akdeniz ticaretini elinde bulunduran Rum tüccarlar Fransız İhtilâli ve Aydınlanma Çağı'nın yaymış olduğu eşitlik, hürriyet, millet, milliyetçilik gibi kavramlarla tanışmışlar ancak Helenleştirmeye çalışarak bir bağ oluşturmayı amaçladıkları Rumen toplumuna bu düşüncelerin taşıyıcısı olmuşlardır. Rumen toplumu kendilerini bir yüzyıl boyunca idâre eden Fenerliler ve Batı'ya eğitim için gönderdikleri Rumen öğrenciler aracılığıyla ihtilâl fikirleriyle tanışmışlardır. Fransa ve Napolyon hayranlığıyla başlayan kültürel merak zamanla atılan somut adımlarla siyâsî değişimlerin kapısını açacaktır. İlk adım Transilvanya'da Osmanlının tabiriyle Erdel'de kilise mensupları aracılığıyla "eşitlik" için verilecek mücadeleye atılacaktır. Daha sonra milliyetçilik adına vatanseverlik güdüsü bulacakları kendi tarihlerinin ve dillerinin kaynaklarına döneceklerdir. Dinlerine güçlü bir şekilde bağlı olmaları ve eğitimin Batı etkisiyle gelişmesi de Rumenler arasında millî duyguların korunup gelişmesine katkı sağlayacaktır. Dar bir alanda başlayan bu hareketlilik, zamanla Eflak ve Boğdan Prenslüklerine de ulaşacak; önce kültürel ve sosyal değişimin meydana gelmesine sonrasında ise reformistlerin çabasıyla bağımsızlığa dönüşecektir.

3.1.2.2.1. Transilvanya ve Uniat (Birleşik) Kilisesi'nin Entelektüel Gelişime Katkısı

Transilvanya, Eflak ve Boğdan gibi 1699 Karlofça Antlaşması'na kadar Osmanlı Devleti idâresinde otonom bir prenslik olmuştur. Ancak Osmanlı Devleti'nin gerilemesinin ardından bölgede güç dengesi değişmiş ve Transilvanya Habsburg Monarşisinin idâresine geçmiştir. Bir bütün olarak değerlendirilen Romanya tarihi için Transilvanya önemlidir çünkü 1878 yılında elde edilecek bağımsızlığın ilk adımları burada atılmıştır.

Transilvanya, Habsburg yönetimi altına girdiğinde, siyâsî statüsü büyük ölçüde değişmiş, iç özerkliği sınırlanmış ve dış ilişkileri askıya alınmıştır. 1526 Mohaç Muharebesi'nden sonra Macar Krallığı'nın Osmanlı Devleti ve Habsburg Hânedanı arasında

paylaşılmasıyla birlikte bölgede Viyana'ya tabi olan çok sayıda Macar kalmıştır. Macarlarla birlikte bölgenin diğer sakinleri ise Saksonlar ve Sekeller olmuştur.³³⁸ XV. yüzyıla kadar üç ulus Roma Katolığıdır ancak XVI. yüzyılda Protestan reformuyla Macarlar Kalvinist ve Üniteryen, Saksonlar Lutheryen ve Sekeller Kalvinist olarak din değiştirmişlerdir.³³⁹ Habsburg yönetimi altında üç farklı ulus ve dört kilise, Transilvanya otonomisinin bel kemiğini oluşturmuş ve bu oluşumun esas güç ve ayrıcalık tekeli Macarlar, Saksonlar ve Sekeller ellerinde bulundurmıştır. Diğer kitleler dışlanmış, özellikle Transilvanya nüfusunun büyük bir çoğunluğunu oluşturan Rumenler köylü ve Ortodoks olmaları nedeniyle bu sistemin bir parçası olarak dâhil edilmemiştir.³⁴⁰ Rumen toplumunun siyasal yapının dışında kalması ve dördüncü bir "ulus" olarak tanınmamış olması o dönem Avrupa'da yaygın olan feodal yönetim sisteminden kaynaklanmaktadır. Buna göre, soyluluk temelinde gelişen feodal düzen içinde çoban ve köylü toplumlar olarak yer alan Rumenlerin geleneksel liderleri Voyvodalar saygınlık ve statü elde etmek adına mevcut iktidar düzeni ile uyum sağlayıp Macarlaşırken, geri kalanlar halkın arasında tebaa olarak yer almışlar ve böylelikle politik bir grup olma özelliklerini yitirmişlerdir.³⁴¹ Öte yandan bu feodal düzen içinde tek resmî dinsel yapı olan Katolik Piskoposluğuna karşı Doğu Kilisesi'nin kurallarına bağlı olan Ortodoks Rumen din adamlarının hiçbir idârî güce sahip olmamaları dinsel anlamda da Rumenleri bu resmî yapının dışında bırakmıştır.³⁴² Rumen toplumunun dışlanarak bölgedeki diğer kesimlerin "ulus" şeklinde ifade edilmesi, dînî ve idârî ayrıcalığa sahip olmalarından kaynaklanmakta ve bu terim günümüzde ifade edilen şekliyle etnik bir anlama karşılık gelmemektedir.

Ortodoksluğa karşı oluşan dinsel zulüm ve Avusturya-Macaristan'ın dayattığı serflik sistemi birçok Transilvanya Rumeninin Eflak ve Boğdan'a kaçmasına neden olmuştur.³⁴³

³³⁸ Macarlarla yakından irtibatlı olan ve Macarca konuşan Sekeller bölgeye daha sonra geldi ve ilk zamanlarda sınır muhafızları ve özgür köylüler olarak varlık gösterdi. Rhineland kökenli Alman göçmenler olan Saksonlar ise 12. yüzyılda geldi. Sekeller, yoğun olarak Doğu Karpatlar'a yerleşmişti; Saksonlar ise Braşov (Kronstadt) ve Sibiu (Hermannstadt) şehirleri arasındaki bölgede ve Bistrita (Bistritz) civarındaki bir diğer merkezde yaşıyordu. Ayrıntılı bilgi için bkz. Jelavich, a.g.e., s.169-171.

³³⁹ Hitchins, a.g.e., s.58.

³⁴⁰ 1784-87'deki Avusturya istatistiklerine göre, prensliğin 2.489.147 sakininin yüzde 63.5'ini Rumenler oluşturmaktaydı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Georgescu, a.g.e., s.89.

³⁴¹ Nuray Bozboru, "Geçmişten Günümüze Rumen-Macar İlişkileri ve Transilvanya'nın Otonomisi Meselesi" *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı:15 (Güz 2007), s.1-43, 4.

³⁴² Bozboru, a.g.m., s.4.

³⁴³ Eflak ve Boğdan Prensliklerinde işgücü ihtiyacı olan boyarlar onları iyi karşıladılar ve Fenerli Voyvodalar (hospodar) onlara mâlî ayrıcalıklar tanıdılar. 1746'da Habsburg Hânedanı İmparatoriçesi Maria Theresa bu göçün nedenlerini araştırmak için bir komisyon atamış ve sınır yetkililerine bu göçün durdurulması emrini vermiştir. Tuna

Ancak halk sosyal, kültürel ve dînî baskıya daha fazla razı gelmemiş ve somut adımlar atmaya başlamıştır. 1784'te, Transilvanya'nın batı dağlarındaki köylüler, bir yandan Habsburg'un zorla askere alma durumuna mâruz kalıp diğer yandan ağır vergilendirmeye tabi tutulunca Nicolae Horia adlı bir Rumen vatandaşın önderliğinde isyan hareketine girişmiştir.³⁴⁴ İsyân neticesinde geleceklerini değiştirecek sonuçlar elde edemeseler de aslında istedikleri şey aşıkârdır. Arzuladıkları ne özerklik ne de bağımsızlık olmuş, onlar diğer siyâsî varlığı tanınmış üç "ulus" gibi "eşit" siyâsî, sosyal ve ekonomik haklar talep etmişlerdir. Bu emellerine ses olacak ve mücadeleyi sırtlanacak olan grup ise toplumun tek eğitilmiş kesimi yani kilise mensupları olmuştur.

Transilvanya bölgesine dayanan Uniat Kilisesi³⁴⁵ mensuplarının eşitlik adına verdiği mücadele ve geçmişi canlandırmak için yaptıkları Latinist faâliyetler Romanya ulusal hareketinde yer alan entelektüel faâliyetler olarak değerlendirilmelidir. Uzun yıllar feodal sistemin doğurduğu ekonomik baskıya ve sosyo-kültürel dışlanmışlığa boyun eğen halk yavaş yavaş sesini yükseltmeye başlamıştır. Ancak bu başkaldırı ne Fransızların ne Sırpların ne de Yunanlıların verdiği mücadeleye benziyordu. Bu nedenle Rumen milliyetçiliği savaş alanında değil okullarda, okuma kulüplerinde ve yayınevlerinde aranmalıdır.³⁴⁶

Rumenlerin içinde, aşağılanma duygusuna gelen tepkilerden biri de "Helot"³⁴⁷ sınıfı arasından yükselmiştir. Aydınlanma hareketine can verecek olan ruh, Rumen dilini konuşan ve Ortodoksluğa olağanüstü sadık olan Helotlar ve tüm halkı adına ayaklanan

Prenslüklerine doğru gerçekleştirilen bu hareketinin nüfus oranları üzerinde çok az etkisi oldu, çünkü kalıcı olarak Moldavya ve Eflak'a yerleşenlerin sayısı oldukça azdı. 1739-1831 döneminde kaçanların sayısı 60.000'den fazla değildi. Ancak Eflak'ta yapılan 1832 nüfus sayımı Macar topraklarından gelenlerin oluşturduğu 225 etnik Rumen köyünün varlığını göstermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Georgescu, a.g.e., s.89.

³⁴⁴ Florescu, "The Uniate Church...", s.324-342,332.

³⁴⁵ Transilvanya Osmanlı Devleti himâyesindeyken Rumen Ortodoks hiyerarşisinin liderleri İstanbul Fener Rum Patrikhânesi'nden atanan Ortodoks din adamlarıydı. Ancak 1688'de Habsburg yönetimi altına girdikten sonra Transilvanya'da Cizvit tarikatının himâyesi altında kapsamlı bir proselitizm yürütülmüştür. Çok sayıda yerel Ortodoks Kilisesi, "Uniat" veya "Yunan Katolik Cemaati" olarak Roma komünyonuna geçmiş ve Papa'nın otoritesini kabul etmiştir. 1733'e gelindiğinde, Transilvanya din adamları arasında Rum Katolik rahiplerin sayısı 2294 iken Ortodoks olanların sayısı 458'dir. Uniat Kilisesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. John Antony McGuckin, *The Orthodox Church: An Introduction to its History, Doctrine, and Spiritual Culture*, Blackwell Publishing, Oxford 2008, s.66-68.

³⁴⁶ Campbell, a.g.e., s.22.

³⁴⁷ Helotlar, Antikite'de Spartalılarda varlık gösteren bir köle sınıfı. Etnik kökenleri belirsiz olan Helotlar, bir anlamda devlet köleleriydi ve toprağa bağlıydı. Ayrıntılı bilgi için bkz. The Editors of Encyclopaedia Britannica, "Helot" *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/helot> (16.01.2021). Rumenlerin başlardaki amacı yüzyıllardır sessizce taşıdıkları "Helot" sınıfının vermiş olduğu aşağılık duygusuna tepki vermektir. Uniat Kilisesi mensuplarının yazılarında sürekli olarak yineledikleri: "Uyan, Rumenler! Kölelerin oğulları değilsiniz, Sizin atalarınız aslında size baskı yapan bu kibirli ustalardan çok daha asil atalardır!" gibi ifadelere yer vermişlerdir. Rumen milliyetçiliğinin bakış açısında bu tarz mitler ülkedeki entelektüellerin büyük çoğunluğunun düşüncelerini renklendirmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Florescu, a.g.m., s.335.

din adamları arasında vücut bulmuştur. Romanya dâvâsının öne çıkan ilk büyük savunucusu Piskopos Inocențiu Micu-Klein, 1729-1751³⁴⁸ yılları arasında Uniat Kilisesi'nin başkanı olarak görev yapmış ve kendisini sadece bu kilisesinin değil bütün Rumen kardeşlerinin temsilcisi olarak görmüştür.³⁴⁹ Birçok kez Rumenlerin “tanınan, kabul edilen uluslar” arasına dâhil edilmesini talep etmiş ve “Transilvanya Okulu”³⁵⁰ aracılığıyla bu eşitliği temellendirmeyi amaçlamıştır. Diğer ayrıcalıklı üç ulus olan Macarlar, Sekeller ve Saksonlarla eşit haklara sahip olmak istediklerini dile getirmiştir. Rumenlerin tarihi haklarını defalarca dile getiren Inocențiu Micu-Klein, Roma kökenlerinden ve bu topraklarda en eski zamanlardan beri hep var olduklarından kaynaklanan haklarını defalarca ilan etmiş ve bu siyâsî aktivizmi Viyana'yı rahatsız edince Roma'da sürgüne gönderilmiştir.³⁵¹ Ancak geride Rumen halkının Latin kökenlerine dayandığı Rumen milliyetçiliği teorisinin propagandasını yapacak olan Uniat Kilisesi'nin teoloji öğrencilerini bırakmıştır: George Sincai, Samuil Micu ve Petru Maior.³⁵² Bu öğrenciler entelektüel ve ulusal hareketin liderliğini üstlenmişlerdir.

Batının çeşitli kültürel ve entelektüel etkilerine kapı açan Uniat Kilisesi ve onun çatısı altında açılan “Transilvanya Okulu” nun yaptıkları Rumen ulusal ideolojisinin şekillenmesi açısından önemlidir. Erdel'de, Habsburg Hânedanlığı yönetimindeyken Sakson, Macar ve Sekel bölgelerinin temsilcilerini, kilise ve devletin yüksek memurlarını ve sarayın atadığı delegeleri içine alan tek bir meclis mevcuttur.³⁵³ Demografik açıdan avantaja sahip olmasına rağmen Rumenlere mecliste herhangi bir oy hakkı tanınmamıştır. Ayrıca Protestan mezhebine mensup Macarlar, Katolik olan Habsburg Hânedanının bölgeyi kontrol altına almasını istememiştir. Habsburglar da üç ulusun egemenliğini sona erdirmek için müttefik arayışına girişmiş ve karşısına yabancı olarak küçümsenen Rumenler çıkmıştır. Rumen Ortodoksluğunun da Erdel'deki rahatsızlığı aşikârdır. Bu koşullar altında Habsburglar ile Rumen toplumunun önde gelen unsuru olan üst ruhban

³⁴⁸ Görev yaptığı bu dönem aralığı farklı kaynaklarda 1728-1751 olarak da verilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Georgescu, a.g.e., s.89.

³⁴⁹ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.359.

³⁵⁰ Piskopos Inocențiu Micu-Klein, 1754'te Blaj'da bir okul kurdu ve öğrencilerini Roma'ya eğitim almaları için gönderdi. Bu Transilvanyalı öğrenciler kısa süre sonra Rumen dili ve tarihi hakkında bilgiler edindiler. Daha sonra kurmuş oldukları “Transilvanya Okulu” adlı okulda Daçya'ya dayanan geçmişlerini araştırmaya başladılar. Ayrıntılı bilgi için bkz. R. W. Seton-Watson, “Transylvania in the 19th Century”, *The Slavonic Review*, Cilt:23, Sayı:4, Aralık 1924, s.304-319, 305-306.

³⁵¹ Georgescu, a.g.e., s.89-90.

³⁵² Campbell, a.g.e., s.23.

³⁵³ Eyaletin başında, resmen tanınmış olan uluslar ve dinlerden eşit sayıda üyenin seçimiyle oluşturulan on iki danışman ve bir başkandan müteşekkil *gubernium* kurumu yer almaktaydı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Jelavich, a.g.e., s.173.

sınıfı arasında beklenmedik bir çıkar ilişkisi oluşmuştur. 1439'da Ferrara-Floransa Rahipler Meclisi'nde açıklanan Roma ile Kilise Birliği'ni içeren ilkeler, Bizans ve Batı kiliseleri arasındaki ayrılığı geçici olarak sona erdirmiştir.³⁵⁴ Bu intisap, Roma Katolik Kilisesi'ni imparatorluğun çeşitli bölgelerinde bulunan farklı etnik grupları bir arada tutmanın araçlarından biri olarak kullanma niyetinde olan Habsburgların amacına hizmet etmiştir.

Habsburglar ile olan yakınlaşma neticesinde Rumen din adamlarına eşit siyâsî ve ekonomik statü sözü verilmiştir. Hânedanlık, yeni Yunan Katolik din adamlarına Transilvanya'daki Roma Katolik liselerinde ve Roma, Viyana ve Trnava'daki Üniversitelerde yükseköğrenim için benzeri görülmemiş fırsatlar sunarak, onlara Batı'nın kültürel ve entelektüel kapılarını açmıştır.³⁵⁵ Habsburgların amacı, iyi eğitilmiş ve özverili bir Yunan Katolik ruhban sınıfı oluşturmak ve onlar aracılığıyla büyük çoğunluğu Ortodoks olan kırsal nüfusun kitleleri arasında birliğe taraftar kazandırmaktır. Ancak mensuplarının beklentilerine ve Kral Leopold'un buyruklarına karşın Uniat Kilisesi din adamları zümresi, resmen tanınmış dinlerin temsilcileriyle eşit bir konum elde edememiştir.³⁵⁶

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında, entelektüel liderler Micu-Klein ve müritleri örgütsel güç sağlayacaklar ve Rumenlerin Transilvanya'ya oluşturan bir millet olarak tanınması için harekete geçeceklerdir. Gelişen olaylar durumun hedeften şaştığını, Uniat Kilisesi, Rumen halkını kontrol altında tutmaya amaçlarken farkında olmadan ulusal duygularını harekete geçirdiğini göstermektedir. Uniat Kilisesi, sadece Erdel'de değil aynı zamanda Memleketeyn'de de derin izler bırakacak bir Rumen entelektüel canlanmasının merkezi halini alacak ve bir sonraki yüzyılın Rumen ulusal ideolojisi, "Transilvanya Okulu" olarak bilinen kurumun yaptıklarıyla şekillenecektir.³⁵⁷ XVIII. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, hem Boğdan ve Eflak Prenslikleri hem de Transilvanya Rumenleri kendilerini modern dünyanın eşiğinde bulmuşlardır. Prensliklerdeki siyâsî, ekonomik ve

³⁵⁴ Habsburg ordularıyla Transilvanya'ya giden Cizvitlerin yürüttüğü, Macaristan'ın Roma Katolik Başpiskoposu Kardinal Leopold Kollonich'in gözetiminde, Rumen Ortodoks piskoposu ve başrahipleriyle yapılan görüşmeler 1701 Birlik Yasası ile sonuçlandı. Onun şartlarına göre; Ortodoks din adamları, Roma Papasını Hıristiyan Kilisesi'nin görünen başı olarak kabul etti. Buna karşılık, Rumen din adamları, yaşadıkları üç ulusun üyeleriyle aynı hak ve ayrıcalıklara sahip olacaklardı. Böylelikle Habsburglar zamanla Rumen din adamlarının Kilise Birliği'ni Roma Katolikliğine geçiş yolunda bir adım olarak düşündüler. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hitchins, a.g.e., s.59

³⁵⁵ Hitchins, a.g.e., s.60.

³⁵⁶ Jelavich, a.g.e., s.174.

³⁵⁷ Jelavich, a.g.e., s.175.

entelektüel seçkinler ile Transilvanya Kilisesi'ne mensup seçkinler, Avrupa fikir ve davranış modellerinin akımlarına doğru çekilmişlerdir.

3.1.2.2.2. Samuil Micu Clain, George Sincai ve Petru Maior'un Latinleşme Çabaları

Uniat Kilisesi, Roma ile olan ilişkileri nedeniyle Batıyla temasını artırmış ve zamanla takipçilerinin eğitim düzeylerini yükseltmek, kültürel gelişmelerini sağlayabilmek adına somut adımlar atmıştır. Blaj şehri, 1753 yılında ilk kitabın yayınlandığı bir matbaanın kurulmasıyla ve 1754 yılında bir ortaokulun açılmasıyla Rumenlerin kültürel etkinliklerinin merkezi haline gelmiştir.³⁵⁸ Transilvanya'daki kültürel uyanışın üç öncüsü olan Samuil Micu Clain³⁵⁹, George Sincai ve Petru Maior da Uniat Kilisesi'nin desteğiyle Avrupa şehirlerindeki üniversitelerde teoloji eğitimi almışlardır. Viyana ve Roma'da aldıkları eğitime devam ederken, antik dönem anıtlarını incelemeye başlamışlardır. Burada yaptıkları araştırmalar sonucunda ele ettikleri Romalıların torunları oldukları teorisini coşkuyla popüler hâle getirmişlerdir.³⁶⁰ Ebedî şehir olarak nitelendirdikleri Roma, Roma İmparatorluğu'ndan kalan anıtlarından özellikle de ünlü Trajan Sütunu ile kendi anavatanları olan Daçya'nın bağlantısından ilham aldıkları şehir olmuştur.³⁶¹ Aydınlanma hareketinin öncüleri kendi ulusal kaderlerinin tayini için geçmişlerini Daco-Roman teorisine detaylandırmışlardır.³⁶² Tarihsel temelli milliyetçilik olarak geliştirecekleri ideolojik çalışmalarının yanında bir de filolojiye olan ilgilerinin artmasıyla birlikte, Rumen entelektüel kesim arasında Latinleşme çabaları temel hedef haline gelmiştir. Bu yüzden millî duygularla vatanseverlik güdüsü bulacakları kendi tarihlerinin ve dillerinin kaynaklarına yönelmişlerdir. Dinlerine güçlü bir şekilde bağlı

³⁵⁸ Jelavich, a.g.e., s.176.

³⁵⁹ Kendisi aynı zamanda Piskopos Inocențiu Micu-Klein'in yeğenidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.360.

³⁶⁰ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.360. Macar egemenliği altında Transilvanya'da bulunan Rumenlerin birçoğu, Uniat Kilisesi'nin üyeleri olarak Daçya ve Trajan dönemini hatırlatan Roma'ya gittiler. Geçmişin incelenmesi onlara eski geleneklerini hatırlatmış ve Latin kökenleriyle temas kurmaları onlar için bir gurur kaynağı olmuştur. Sütunda yer alan rölyefler üzerindeki resimlerden atalarının kime ve neye benzediğini çıkarmaya çalışarak geçmişteki kültürel özellikleri hakkında bilgi edinmeye çalışmışlardır. Bu yüzden Romanya tarihi için Trajan Sütunu oldukça önemlidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ristelheuber, a.g.e., s.111. Ayrıca Ekler bölümünde aslı Roma'da olan Trajan Sütunu'nun Romanya Ulusal Tarih Müzesi'nde bulunan kopyası ve ayrıntılı sahnelerini içeren rölyef yer almaktadır.

³⁶¹ Campbell, s.23.

³⁶² Keith Hitchins, "Samuel Clain and the Rumanian Enlightenment in Transylvania" *Slavic Review*, Volume:23, Number:4 (December 1964), s.660-675, 662.

olmaları bir arada hareket edebilmelerine ve eğitime önem vermeleri de Rumenler arasında millî duyguların korunup gelişmesine katkı sağlamıştır.

Tarihsel kökene dayalı bilgilerin elde edilmesi, kültürel üretim çalışmalarının artmasına ve ulusal hareketliliğin oluşmasına neden olmuştur. Özellikle üç Rumen yurttaş; Samuil Micu Clain, George Sincai ve Petru Maior kendi tarihleri ve dili üzerine yeni kurulan Ortodoks ilkokulları için ders kitaplarının hazırlanmasına büyük katkı sağlamışlardır.³⁶³ 1780 yılında, önsözünde Kiril alfabesi karakterleri yerine Latin harflerinin kullanılmasını teşvik ettikleri ilk modern Rumence dilbilgisi kitabı olan *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*'i yazmışlardır.³⁶⁴ 1812 yılında Petru Maior *History of the Beginning of the Romanians in Dacia* kitabını yayınlamış ve bununla Rumenlerin asıl tarihi kökenlerinin nereye dayandığını açıklamaya çalışmıştır.³⁶⁵ Tarih ve arkeoloji ile beraber dilbilimsel çalışmaların dikkate değer gelişimi Rumen toplumunda ulusal bilincin uyanmasına temel teşkil etmiştir. Latinleşmenin üzerine bu kadar düşülmesi Transilvanya Rumenleri için kronolojik önceliğe sahip olmak demektir ve dolayısıyla sonradan gelenler tarafından Rumen haklarının gasp edilmesi anlamına gelmektedir.³⁶⁶ Samuel Clain, Rumenlerin konuştuğu dilin arı Latinceye çevrilmesi gerektiğini ve tarihsel yazılarında Erdel ve Boğdan halklarının Latin kaynaklı tek bir ulus olduğunu ileri sürmüştür.³⁶⁷ Böylece millî kültür ögesi olan dilin önemini vurgulayarak, kendi anadillerinde yer alan Slav ve Yunanca kelimelerin yerine Latinceyi adapte etmeye çalışmışlardır. Doğu Avrupa toplumlarında dil her yerde olduğundan daha fazla milliyet nişanı haline gelmiş ve bu toplumlar millî mücadele verirken dil ögesi üzerinde daha çok odaklanma eğiliminde olmuşlardır. Rumen halkı arasında da milliyetçilik, entelektüellerin ulusal bir kültüre dayanan edebi bir dil yaratma konusundaki çabaları üzerine inşa edilmiştir.

Romanya Aydınlanma Hareketinin öncüleri sesini daha çok kişiye duyurmak istemişler ve bu nedenle halka daha kolay ulaşmanın bir yolu olarak Samuel Clain ve Petru Maior

³⁶³ Özellikle Petru Maior vaaz vermeye düşküncü ve cenaze törenlerini büyük sayılara ulaşmak için en iyi fırsat olarak kullandı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hitchins, "Samuel Clain and the Rumanian Enlightenment in Transylvania", a.g.m., s.662.

³⁶⁴ R. W. Seton-Watson, *A History of the Roumanians: From Roman Times to the Completion of Unity*, Cambridge University Press, Cambridge 2015, s.271.

³⁶⁵ Francis, a.g.e., s.87.

³⁶⁶ Stephen Fischer-Galati, "Romanian Nationalism", *Nationalism in Eastern Europe*, Ed: Peter Sugar & Ivo J. Lederer, University of Washington Press, Seattle & London 1994, s.373-395, 374.

³⁶⁷ Berkes, a.g.e., s.153.

kendi düşüncelerini kilisenin vaaz koleksiyonlarında yer vermeye başlamışlardır.³⁶⁸ Gheorghe Sincai ise doğa tarihi üzerine *Istoria naturei sau a fire* ve batıl inançların üstesinden gelmek ile alakalı olarak *Învățătură firească spre surparea superstiției norodului* adlı eserlerini yazmış ve insanlara doğaya dair bilimsel bilgiler vererek hurafelerden uzak daha akılcı düşüncelerini sağlamaya çalışmıştır.³⁶⁹ Aslında yapılan bütün çalışmalar ortak bir şeyi amaçlamıştır: Rumen halkı arasında aydınlanma ve kültürel hareket adına farkındalık oluşturmak.

Entelektüel faaliyetleri yürüten kişiler kendilerini insanların ihtiyaçlarına ve çıkarlarına hizmet etmeye adanmışlardır. Onlar toplumun eğitimini mümkün kılacak şekilde imkânlar sağlayarak, cehâlet ve batıl inançlardan kurtulmalarını istemişlerdir. Diğer etnik gruplar arasındaki ezilen, hor görülen taraf olarak değil, güçlü ve eşit haklara sahip bir toplum olarak görülmeleri için ellerinden geleni yapmışlardır. Amaçlarına ulaşmak için Samuil Micu ve arkadaşları Mart 1791’de, prenslik içerisinde çoğunluğa sahip nüfusun haklarını içeren uzun bir dilekçeyi, *Supplex Libellus Valachorum*’u Viyana’ya iletmışlerdir.³⁷⁰ Habsburg Hükümdarından, Roma kökeninden geldiklerinin doğrulanması ve Rumenlerin diğer üç ulus, Macar, Sakson ve Sekellerle mecliste eşit statüye sahip olmayı istemişlerdir.³⁷¹ Aslında talep ettikleri şeyler yeni değildir; daha önce de Piskopos Inocențiu Micu-Klein tarafından diğer bütün milletler arasında eşit olarak kabul edilmeleri konusu dile getirilmiştir. Ancak II. Leopold’un okuyup Erdel parlamentosuna gönderdiği dilekçe Macar ve Sakson üyeleri tarafından reddedilmiştir.³⁷² Dilekçeye itiraz ederek Macar, Sekel ve Saksonlar, yıllardır sahip olduğu siyâsî ve toplumsal gücün kontrolünü, demografik üstünlüğe sahip olduklarını bildikleri Rumenlere vermek istememişlerdir. Bununla birlikte pratikte, bu taleplerin karşılanması, güç dengesinde çabucak bir değişime yol açacağı ve nüfus bakımından çoğunluğu temsil eden Rumenler arasında milliyetçi bir tutuma evirilebileceği düşüncesi Viyana’yı da rahatsız etmiştir.³⁷³

³⁶⁸ Hitchins, a.g.m., s.663.

³⁶⁹ *Istoria naturei sau a fire* adlı eseri bir Alman uyarlamasıdır ve doğa bilimleri adına ilk Rumence sözlük olmakla birlikte Romanya Aydınlanmasındaki en önemli çalışmalardan biri olarak kabul edilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hitchins, a.g.m., s.663.

³⁷⁰ Georgescu, a.g.e., s.91.

³⁷¹ Galati, a.g.m., s.375.

³⁷² Seton-Watson, *Nations and States...*, s.177..

³⁷³ Georgescu, a.g.e., s.91.

Uniat Kilisesi mensupları, Romanya bağımsızlık tarihinde oldukça önemli katkı sağlayan ilk entelektüeller olarak kabul edilebilir. Kilisenin birleşmesiyle elde edilen haklar ve bu sayede yurtdışında öğrencilerin eğitim alması önemli değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Memleketlerine döndüklerinde okullar açmışlar ve aldıkları eğitimle birçok Rumen yurttaş kendi millî varlığının farkına varmıştır. Rumen millî kimlik bilincinin oluşumunda Roma kökeni ve Latin karakterine sahip olmaları gibi belli mitleri öne sürmek ülkedeki entelektüellerin düşüncelerini renklendirmiştir. Rumenler, kendilerini Latin kültürünün bir ileri karakolu olarak Slav ve Cermen barbarlığına karşı hizmet etmeyi amaç edinmiş halk olduklarını iddia etmişlerdir. Feodal yapılı bir toplumda sesini duyurabilmek ve siyâsî haklar elde etmek için belli bir niteliğe sahip olmak önemli olmuştur. Bu nedenle Rumenlerin Roma kökenine ve Latin karakterine sahip olduklarını ilan etmeleri Transilvanya’da ve prensliklerdeki entelektüel ve popüler liderler tarafından hemen kabul edilmiştir. Târihî geçmişini Roma gibi köklü bir soya dayandırmak hedefe ulaşmada etkili olmuş ve Rumen milliyetçiliği bilinci için büyük oranda bir teşvik sağlamıştır. Rumenlere ulus olarak atıfta bulunan ve bu konuda bir söylem geliştiren ilk kişiler Transilvanya Rumenleri olmuştur. Bundaki en önemli dönüm noktalarından biri Ortodoks Kilisesi ile Roma Katolik Kilise’nin 1700’de birleşmesidir. Bu birleşme sayesinde Rumenlere eğitim ve siyâsî haklar tanınmış ve bu sayede Rumen ulusu kavramını geliştirecek entelektüel elit sınıf oluşmuştur.

Samuel Clain ve çağdaşları, Romanya Aydınlanmasında özel bir çaba sarf etmiş ve mîraslarını sonraki nesillere aktarmışlardır. Ulusal kurtuluşun ön koşulu olarak kültürün gelişmesine ve entelektüel kitleler arasında yakın işbirliğinin gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Her ne kadar Transilvanya aydınlanma öncüleri kültürel birliği savunan düşüncede hareket etseler de Eflak ve Boğdan Prenslikleri ile birleşme adına somut adımlar atamamışlar ancak aralarında manevi bir bağ oluşmasını sağlamışlardır. Transilvanya’daki Latinist Okulu aracılığıyla Boğdan ve Eflak Prensliklerinde de kültürel milliyetçilik teşvik edilmiştir. Yunan voyvodaların ve Fener Kilisesi’nin idâresi altında olan prensliklerde Helenleştirilme tehlikesi karşısında kalan Katolikler arasında Roma’da eğitim gören aydınlar yetişmeye başlamıştır. Bunlar Latin dilini ve Roma tarihini öğrenirken kendilerini “Rumen” olarak nitelendirmeye başlamış, kendilerinin Roma uygarlığından gelen, Latin ırkından olan bir ulus oldukları inancını yaymaya

başlamışlardır.³⁷⁴ Ortodoks dünyasının dışı kapalılığına rağmen hiçbir zaman tam anlamıyla ilişkiler kopmamıştır. Ayrıca Eflak Prensi John Caradja 1816'da Transilvanya bilgini Gheorghe Lazăr'ı, Aziz Sava Manastırı'nda Yunanca değil Rumence aritmetik ve geometri dersleri vermesi için davet etmiştir.³⁷⁵ Daveti kabul eden Lazăr, Transilvanya okullarında olduğu gibi, bütün bilgisini ve Micu, Maior ve Sincai'nin teorilerini öğrencilerine aktarmıştır.³⁷⁶ Prenslıklere, Transilvanya'dan gelen eğitimci aracılığıyla millî karaktere sahip ana dilde bir eğitim verilmiş, bu sayede kültürel milliyetçiliğin temeli atılmış ve ulusal bir farkındalık sağlanmıştır. Transilvanya ulusal hareketi ile ilgili olarak özellikle üzerinde durulması gereken husus; entelektüellerin politik, sosyal ve edebi faaliyetlerinden dolayı diğer prensliklerdeki ulusal düşüncenin gelişmesine katkıda bulunarak önemli bir role sahip olmasıdır. Hatta 1848'de Eflak'ta liberal bir rejim kurma girişiminde lider olan Nicolae Bălcescu kendisinin ve meslektaşlarının, Transilvanya'nın Aydınlanma hareketi öncülerine duyduğu minnettarlığı şu sözleriyle dile getirmiştir: "Aramızda kim Sincai, Petru Maior ve Samuel Clain'in şanlı isimlerini biliyor? Onlar okullar aracılığıyla dilin ve tarihin gelişmesini sağlamış, Rumen milliyetçiliğinin ve birliğinin temellerini atmış ve bu fikri yaymışlardır."³⁷⁷

3.2. MEMLEKTEYN'DE ENTELEKTÜEL HAREKETLER VE REFORM GİRİŞİMLERİ

3.2.1. Memleketeyn'in Kapısını Batıya Açan Fenerli Aileler ve Fransa Hayranlığı

XVIII. yüzyıl Eflak ve Boğdan Prenslıklarında Fenerli Voyvodaların her alanda kontrolü elinde bulundurduğu bir dönem olmuştur. Yunan kültürünün ve eğitiminin egemen olması Rumen ulusal kimliğinin oluşmasını geciktirse de, Fenerli ailelerin Avrupa'da özellikle Fransa'da kendi çocukları için eğitim aldirmaya başlamaları Batı kültürünün ve düşünce akımlarının ülkeye girmesini sağlamıştır. Fenerli aileler arasında Fransa, o dönemlerde eğitim görmek ve seyahat edilmek istenilen bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Çocuklarına Fransız öğretmenler eğitim verirken, bu dile ve kültüre olan yakınlıkları her geçen gün daha da artmıştır. Yalnızca Fenerliler değil yerli boyarlar arasında da Fransa kültürüne karşı bir merak başlamıştır. Sıklıkla diplomatik ilişkilerde

³⁷⁴ Berkes, a.g.e., s.153.

³⁷⁵ Florescu, a.g.m., s.339.

³⁷⁶ Florescu, a.g.m., s.339.

³⁷⁷ Hitchins, a.g.m., s.674.

buldukları Rusya'nın bu durum üzerinde katkısı vardır. Rus İmparatoriçe II. Katerina'nın Fransız tarzına hayranlığı ve dış ilişkilerde Rus subayların Rumen yetkililerle Fransızca iletişime geçmesi Rumen boyarlarını da şüphesiz etkilemiştir.³⁷⁸ Belli bir toplumsal kesimle sınırlı kalsa da aslında Rumenlerin Fransız Dili ve Edebiyatına yönelimi Fenerliler dönemine dayanmaktadır.

Egemen olan sınıf, günlük yaşamında Batı tarzından giderek daha çok etkilenmiş ve Fransızca bilgisi ve kültürü sayesinde Fenerlilerin Aydınlanma Çağı'nın literatürünü bilmesi kolaylaşmıştır. Fransa, Avusturya ve Almanya ile doğrudan bağlantı kurup kitap tedarik edebilen Mavrokordata ve Rosetti gibi prenslikleri yöneten Fenerli aileler sayesinde kütüphaneler hem Yunan hem de Latin klasiklerin yanı sıra Hugo Grotius ve Samuel Pufendorf gibi XVII. yüzyıl siyâsî düşünürlerin eserleriyle dolmuştur.³⁷⁹ Din adamları içerisinde de Fransız kültürü popülerliği giderek artarken, Rimnic Piskoposu kendi özel kütüphanesi için Fransız Devrimi ve Aydınlanma hareketine büyük katkısı olan yazar Voltaire'in kitaplarını getirtmek istemiş ancak Ortodoks Kilisesi engel olmuştur.³⁸⁰ Her ne kadar aralarındaki hizipleşmeden dolayı Ortodoks Patrikhânesi, Katolik literatüründe bulunan kaynakların okunmasını yasaklamış olsa da daha sonra toplumun büyük bir çoğunluğu buna dînî kesim de dâhil olmak üzere artık Fransız kültürünün etkisi altına girmiştir.

Ortodoks Patrikhânesinin yönetimini de elinde bulundurarak siyâsî ve dînî ayrıcalığa sahip olan Yunanlılar, Eflak ve Boğdan Prensliklerindeki 110 yıllık idârelerinde yerli halk tarafından pek kabul görmediler. Fenerlilerin sahip oldukları kültürel donanım ve dînî hegemonyanın verdiği güç ile eğitimde ve kilisede Yunancayı kullanmaları, Rumen halkı tarafından Helenleştirme ve kendi kimliklerinden uzaklaştırma olarak adlandırılmıştır. Dönem, hem eski hem de yeni Romanya tarih yazımında son derece tartışmalı olmuştur. Bazı tarihçiler Fenerliler yönetiminin olumsuz yönlerini vurgulayarak küçümserken, diğerleri, özellikle Nicolae Iorga Okulu bazı Fenerli yöneticilerin çalışmalarıyla prensliklerde olumlu gelişmelerin yaşandığını vurgulamaktadır.³⁸¹ Romanyalı tarihçi

³⁷⁸ Ristelhueber, a.g.e., s.111.

³⁷⁹ Georgescu, a.g.e., s.111.

³⁸⁰ Champbell, a.g.e., s.12-13.

³⁸¹ Georgescu, a.g.e., s.73.

Nicolae Iorga, Rumen tarihinde Fenerli yöneticilere karşı sahip olduğu bakış açısını şu sözleriyle vurgulamaktadır:

Ülkemde uzun yıllardır “Yunan zulmü” denen şeye karşı bir mücadele yürütülüyor. Kırk yıldır yanlış olduğunu düşündüğüm bu bakış açısına karşı çıkıyorum. Eğer Romanya’da bir Yunan Okulu olsaydı bu çağdaş Helenizm ulusal okulu değil, Batı’daki Latin okulları gibi tüm dünya için olurdu. Ayrıca tek bir dili kullanması ve tek bir bedende yayılması ortak bir bağ kurulmasını sağladı. Osmanlı İmparatorluğu altında sahip oldukları ortak yaşam, bir medeniyet ve Antik Çağ’ın en önemli dillerinden birinin kullanılması bağlamında dayanışma içerisinde olmak da sürekli bir yakınlaşmayı mümkün kılmıştır. (Balkan Hıristiyanları arasında).³⁸²

Bâb-1 Âli tarafından prensliklerin yönetiminde Mavrokordato, Ghika, Rakoviça, Rosetti, Kalimaki, Moruzi, Karaca, Mavroyeni, Hançerli, Sutzo ve İpsilanti gibi Fenerli aileler görevlendirilmiştir.³⁸³ Bu aileler içinden bazıları, özellikle Mavrokordato ve İpsilanti ailesi yaptıkları çalışmalarla reform hareketlerine katkı sağlamışlardır. Fransa ile doğrudan bağlantısı bulunmayan prensliklere, Aydınlanma ruhunu getirmişlerdir. Eğitimin gelişimine katkı sağlayan Fenerli yöneticiler, Batının bilim ve fikirlerini teşvik etmiş ve en azından üst sınıf Rumenler bu durumdan yararlanarak Rumence eğitiminde belli bir ilerleme sağlamışlardır. Aslında XVIII. yüzyıldaki eleştirilen Yunan yönetimi sırasında Fenerli kurumlar, Batı’ya yarım bir pencere açarak iki Rumen eyaletine de Aydınlanma fikirlerini ithal etmişlerdir.³⁸⁴

3.2.1.1. Mavrokordato ve İpsilanti Ailelerinin Prensliklerdeki Reform Hareketlerine Katkısı

Yaklaşık bir asır Eflak ve Boğdan’ın yönetimi üzerinde söz sahibi olan Fenerli Beyler, İstanbul’un Fener semtinde yaşayan ve kendilerini Bizans İmparatorluğu’nun mîrasçısı olarak gören seçkin kişilerdir. Zenginlikleri ve Osmanlı yönetimindeki nüfuzları ile ayırt edilen az sayıda aileden oluşmaktadır. Fenerliler dönemi, toplumsal çalkantıların ve çelişkili baskıların olduğu bir dönemdir. Bâb-1 Âli’nin içinde bulunduğu durum, prensliklere sürekli müdâhalesi ve uzun süreli yabancı ülkelerin işgaline mâruz kalması prenslikler içerisinde siyâsî istikrarsızlığa yol açmıştır. Böyle bir dönemde merkezden

³⁸² Stavrianos, a.g.e., s.23.

³⁸³ Osmanlı Devleti’nin Avrupa’daki gözü olarak nitelendirilen bu ailelerin yaşamları, kültürleri ve iktidar mücadelelerine dair bilgilerin kronolojik sıraya göre ele alındığı kitap için ayrıca bkz. Sözen, *Fenerli Beyler: 110 Yıllık Öyküsü (1711-1821)*.

³⁸⁴ Seyitdanlıoğlu-İnalçık, a.g.e., s.143.

görevlendirilen Fenerli Beyler, kendi çıkarları doğrultusunda hareket edenler olarak hatırlansa da bazı aileler ve kişiler prenslikleri akıllıca yönetmeye çalışmış, temelde merkezi iktidarı güçlendirip refah ortamı oluşturmak adına bazı reformlar gerçekleştirmişlerdir. Aydınlanma Çağı'nın fikirlerinden etkilenen Fenerli Beyler, birçoğu kalıcı hale gelecek yenileşme çalışmalarıyla Eflak ve Boğdan'ı modernize etmeye çalışmışlardır. Özellikle Mavrokordato ve İpsilanti Ailesi mensuplarının yaptıkları reform hareketleri sayesinde, prensliklerin idârî, mâlî ve sosyal sistemleri yeniden şekillenmiştir.

Osmanlı Devleti'nin doğrudan değil voyvodalar aracılığıyla idâresini tesis ettiği Rumen topraklarında tımar sistemi uygulanmamış, bunun yerine araziler yerli aristokrasinin yani boyarların kontrolü altında kalmıştır.³⁸⁵ Toprak sahibi olan boyarların vergiden muaf olmaları ve köylüler üzerinde feodal haklara sahip olmaları gücünün temelini oluşturan etkenlerdir. Vergi ve iş yükünün ağırlığı altında giderek daha çok ezilen köylüler işlerini aksatarak, mahsulü saklayarak ya da farklı bölgelere göç ederek tepki göstermiştir.³⁸⁶ Boyarların mâlî dayatmaları neticesinde köylülüğün serfliğe dönüşmesi, ağır çalışma şartlarına dayanamayan köylünün toprağı terk etmesi ve düzensiz vergi sistemi her iki prenslikte de ekonomik problemlerin açığa çıkmasına neden olmuştur. 1730-1769 yılları arasında altı kez Eflak, dört kez de Boğdan'a voyvoda olarak görevlendirilen Konstantinos Mavrokordato her iki prenslikte de iktidarda kaldığı süre boyunca uyguladığı sosyopolitik reformlarla sorunlara çözüm getirmeye çalışmıştır. Öncelikle idâreyi merkezileştirmek ve boyarların köylünün üzerinde kurduğu hâkimiyet ve baskılarını ortadan kaldırıp halkla bütünlüğünü sağlamak için boyar-köylü ilişkisini düzenlemiştir. Aslında babası Nicolae Mavrokordato da ayrıcalıkların ortadan kalkması ve vergi tahsilatındaki istikrarsızlığı önlemek için girişimlerde bulunmuş ama çok geçmeden eski düzen galip gelmiştir.³⁸⁷

Fenerli prenslerin siyâsî hayatta kalması, vergi tahsil etme yeteneklerine bağlıydı. Bu yüzden vergi tahsilatı için daha verimli ve modernize edilmiş bir sistem inşa etmeleri gerekiyordu. Konstantinos Mavrokordato bu amaçla daha somut adımlar atmış; 1739'da Eflak'ta, 1741'de Boğdan'da soylu statüsündeki boyarların sahip olduğu eski ayrıcalıkları

³⁸⁵ Jelavich, a.g.e., s.117.

³⁸⁶ Sugar, *Southeastern Europe...*, s.137.

³⁸⁷ Francis, *The Making of.....*, s.17-18.

kaldırılmış ve vergi tahsilatını düzenlemiştir.³⁸⁸ Buna göre artık bir kişinin boyar sayılması için “mavi kan” yeterli sayılmayacak ve kamu hizmeti şartı aranacaktı.³⁸⁹ Bunun sonucunda ortaya çıkan rütbelerin yeniden düzenlenmesi, prensliklerde iktidara alışmış olan ve ciddi bir direniş hareketinin merkezi haline gelebilecek soylu ailelerin konumunu tamamen değiştirmiştir. İlk defa, yüksek dereceli memurların vergi, para cezası ve benzerlerinden topladıkları paranın bir kısmını kendileri için aldıkları eski sistemin yerine *ispravnik* olarak adlandırılan memurların bu işleri yapmasına ve karşılığında düzenli bir maaş almalarına karar vermiştir.³⁹⁰ Bu daire memurlarıyla vergi kontrolünü sağlamak ve otuz beş bin aileye inmiş olan Bükreş nüfusunu artırmak istemiştir.³⁹¹ Bu reformlarla Mavrokordato, idârî ve adli sistem üzerinde değişiklikler yapmış, ilçeleri doğrudan hospodardan sorumlu olan hükümet yöneticilerine emanet etmiş ve böylece daha verimli bir düzen sağlamayı amaçlamıştır.

Köylüler toprak ağalarının kendilerine dayattığı vergiler ve ağır iş yükü yüzünden göç etmeye devam etmiştir. 1741 ile 1746 yılları arasında Eflak, yalnızca Tuna'nın güneyindeki bölgeden toplam 147.000 köylü ailesinden 77.000'ini göç yoluyla kaybetmiştir. Ekonomik ve demografik kaybın önüne geçmek, tarıma belli bir istikrar getirmek ve devlet vergilerinin düzenli ödenmesini sağlamak için Mavrokordato yayınladığı reform kararname ile 1746'da Eflak'ta ve 1749'da Boğdan'da serfliği kaldırmıştır.³⁹² Buna göre; sığır, şarap presi ve bağ vergilerini kaldırmış; köylülerin ödeyecekleri belli bir miktar karşılığında özgürlüklerini almalarına izin vermiştir.³⁹³ Her ne kadar yeni atanan memurların gelişmiş statüsü ve eski toprak sisteminin değişmesi boyarları zayıflatmış olsa da hâlâ belli bir güce sahip ve kontrol edilmesi zor kişiler olmuşlardır. Boyar sınıfı yeni düzene karşı çıkmış bir de bunun yanında büyük ölçüde dış faktörlerin neden olduğu siyâsî istikrarsızlık da gücün merkezileşmesini imkânsız hale

³⁸⁸ Sugar, *Southeastern Europe...*, s.136.

³⁸⁹ Sözen, *Fenerli Beyler...*, s.82. Prensliklerde XVIII. yüzyılın başlarına kadar akrabalık yolu ile geçen, asilliği simgeleyen mavi kan ve bir mülk sahibi olmak bir boyarın temel nitelikleri arasındaydı. 1739 reformuyla, önceden aldıkları hizmetlerin karşılığını sahip oldukları rütbeleriyle ödeyen boyarların geleneksel karakteri değişmiş, statüleri sadece onu yöneten hospodarlar tarafından belirlenmişti. Geleneksel Boyar ailelerinin çoğu hayatta kalsa da tarihçiler on sekizinci yüzyılda Boyar teriminin tamamen yeni bir anlam kazandığı konusunda hemfikirdir. Fenerliler döneminde bu unvanı kullananların sayısının çoğalması ve Boyar sınıfı statüsünün artık herhangi bir özel görevin yerine getirilmesine bağlı olmadığı için açık bir şekilde değer kaybetti. Ayrıntılı bilgi için bkz. Florescu, “The Fanariot Regime...”, s.301-318, 304-305.

³⁹⁰ Georgescu, a.g.e., s.93.

³⁹¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: VI..., s.55.

³⁹² Hitchins, *A Concise History of Romania...*, s.56.

³⁹³ Sugar, *Southeastern Europe...*, s.137. Düzenlediği anayasa “Fransız Cıvası” adındaki eserde yayınlanmış, Avrupa'da geniş yankılar uyandırmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sözen, *Fenerli Beyler...*, s.83.

getirmiştir. Sonunda boyarların saldırılarına ve Bâb-ı Âli'nin mâlî baskılarına karşı duramamıştır. Paraya duyulan ihtiyaç, Mavrocordato'yu alınan sabit vergilerden vazgeçmeye ve birçok dolaylı yoldan toplanılan vergiyi yeniden uygulamaya koymaya itmiştir.³⁹⁴

Merkezi bir bütçe politikası getirerek vergi ve mâlî yükümlülüklerin düzenlemesini sağlayan ve boyarların mâlî ve idârî ayrıcalığını kaldırmaya yönelik reformlara odaklanan Mavrokordato, aynı zamanda eğitim çalışmalarıyla da öne çıkmıştır. Prenslüklerde eğitimdeki geri kalmışlığın önüne geçmek için boyarların devlet dairelerinde çalışma şartına okuma yazma öğrenme zorunluluğu getirmiştir.³⁹⁵ Mavrokordato ile ilişkilendirilen Romanya'daki o dönemin en önemli basımları Bükreş'te gerçekleştirilmiş ve kütüphanesi Avrupa çapında üne sahip olmuştur. Hatta ziyaretine gelen bir Fransız, onun İtalyanca ve Almancayı mükemmel bir şekilde konuştuğunu, Fransızca'yı konuşması zor olsa da son derece iyi anladığını belirtmiştir.³⁹⁶ Babasından farklı olarak Rumence'yi son derece iyi bilen bir prensti; ilk Rumence gramer kitabının yazılmasını desteklemiş, kilisenin resmî dili olarak Rumence'yi kabul etmiş ve her kentte Rumence eğitim veren okullar açtırmıştır.³⁹⁷ Ayrıca 1746'da yayınladığı bir kararname ile kamu görevlisi olabilmek için Bükreş ya da Yaş Akademisine katılımı zorunlu hale getirmiştir.³⁹⁸ Konstantinos Mavrocordato'nun getirdiği yenilikler yönetici kimliğinin önüne geçmiş; idârî, mâlî ve hatta köylülüğün konumunu içeren sosyal meselelere yönelmesiyle Fenerli Prenslar arasında reformcu olarak adlandırılmıştır.

Bir diğer öne çıkan Fenerli aile İpsilantilerdir. Osmanlı Devleti'nin Eflak ve Boğdan voyvodası olarak prensliklerde görevlendirdiği son ailedir. İpsilanti ailesi içinden öne çıkan, Divan-ı Hümayun tercümanı Aleksander İpsilanti 1774 yılında voyvodalığa tayin edilmiş ve yedi sene kadar voyvodalıkta kalarak memleketin imarına çalışmıştır.³⁹⁹ Yargı ve eğitim sistemini rasyonel temellere oturtmayı amaçlayan kapsamlı reformlar yapmıştır. 1780'de yayınlanan Yunanca ve Rumence olarak iki farklı dilde yürürlüğe

³⁹⁴ Georgescu, a.g.e., s.93.

³⁹⁵ Francis, *The Making of...*, s.47.

³⁹⁶ Francis, *The Making of...*, s.57.

³⁹⁷ Sözen, *Fenerli Beyler...*, s.83. Dimitrie Eustatievici ilk Rumence dilbilgisi kitabı olan "*Gramatica*"nın yazarı. 1757'de basıma hazırladığı kitabını "Majestelerinin Rumen halkını karanlık sisinden gerçeğin ışığına çekmeye yönelik iyi ve gayretli çabaları" diyerek Mavrokordato'ya adanmıştır. Ayrıntılı bilgi için. Francis, *The Making of Modern Romanian Culture...*, s.58.

³⁹⁸ Francis, *The Traditions of Invention...*, s.42.

³⁹⁹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: VI..., s.57.

giren “*Pravilniceasca condică*” yasası ile adalet teşkilatının modernizasyonu gerçekleştirmiştir.⁴⁰⁰ Bu yasada İpsilanti, hem prenten hem de merkezi olarak atanan yerel yöneticiler olan ispravnicilerden bağımsız olacak il hâkimlerinin atanmasını öngörmüştür. Bu girişim, Romanya topraklarında yargı ve yürütme güçlerinin ayrılığının ilk adımını temsil ettiği için takdir edilmektedir.⁴⁰¹

Prensliklerdeki reayanın vergi yükünü azaltmak ve ekonomik kalkınmayı sağlamak için 1780’de bir dizi yasa yürürlüğe koyarak; küçükbaş hayvan ve tahıl fiyatlarına narh koymuş ve Türk tüccarlarının kârını sınırlamıştır.⁴⁰² Çalışma şartları her ne kadar dış baskının ve boyarların etkisi altında kalsa da köylünün yıllık çalışacakları iş günü ile alakalı yasa hazırlamıştır. Bunun yanında eğitimin gelişmesini desteklemiştir. Bu konudaki en önemli girişimlerinden biri Bükreş ve Yaş’ta kurulan Akademileri yeniden yapılandırılmasıdır.⁴⁰³ İpsilanti, Bükreş’te sadece iki profesörü bulunan üniversitenin profesör sayısını artırarak; gramer, matematik, geometri, astronomi, tarih, fizik, teoloji, Latince, Fransızca ve İtalyanca eğitimi verilmesini sağladı.⁴⁰⁴ Ders içeriklerinin çeşitliliği ve özellikle dil konusunda verilen eğitim, Rumen kültürü ve dilinin incelenmesini teşvik ederek modern bir ulusal kimliğin oluşumuna ve milliyetçiliğin yükselişine katkıda bulunmuştur. Ayrıca 1776’da, Bükreş’teki basını geliştirmek için iki Yunan usta zanaatkâr tutmuş ve yurt dışından kitap ithâlâtının yasaklandığını ilan etmiştir.⁴⁰⁵ Toplumun kültürel gelişimi ve aydınlanması adına yükseköğretim merkezlerinin gösterdiği faâliyetler önemlidir. Batı’da ve Transilvanya’da oluşan kültürel hareketlenmenin etkisi, prensliklerde de Fenerli Prensler aracılığıyla oldukça hızlı bir şekilde yayılmaya başlamıştır.

Prensliklerde Fenerli Beylerin çabaları ile Batı’ya açılma yolu tutulmuş, köylülere bazı şahsi hürriyetler tanınmış, toprağa bağlı kölelik kaldırılmış; hastane ve okul gibi kurumlar açılmıştır.⁴⁰⁶ Özellikle bazıları, Boğdan ve Eflak’ın sosyal ve politik yaşamını yeniden düzenlemeye çabalamış, mâlî sistemi iyileştirmeye çalışmış ve kanunlaştırma

⁴⁰⁰ Francis, *The Traditions of Invention...*, s.29.

⁴⁰¹ Francis, *The Traditions of Invention...*, s.29.

⁴⁰² Sözen, *Fenerli Beyler...*, s.160.

⁴⁰³ Iordachi, “The Fanariot Regime...”, s.37.

⁴⁰⁴ Sözen, *Fenerli Beyler...*, s.161.

⁴⁰⁵ 1796’da İpsilanti, tarım eğitimi ile alakalı bir çalışmasının yayınlanmasına destek oldu. Büyük İskender efsanesinin ilk yayınlanan Rumence versiyonu 1794’te Sibiu’da iki yıl sonra Yaş’ta yayınlandı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Francis, *The Making of...*, s.62.

⁴⁰⁶ Çiftçi, a.g.m., s.37.

hareketleriyle ön plana çıkmışlardır. Prenslikleri Fransız kültür ve edebiyatıyla tanıştırap, her ne kadar Yunan dilinde eğitim veren okullar açsalar da eğitimin gelişmesine katkı sağlamışlar. Bir de uzun yıllar prensliklerde hüküm süren Fenerli ailelerin yerli ailelerle evlenmeleri kültürel etkileşime ortam hazırlayan etkenlerden olmuştur. Fenerlilerle sosyo-kültürel bağın oluşması pek çok Rumenin Batının fikirleriyle tanışmasına ve öz farkındalığının oluşmasına ortam hazırlamıştır. Başlarda Fenerli Beylerin geniş kapsamlı olarak uygulamış olduğu reformlar pragmatik olsa da sonrasında yerel halkın bir araya gelmesini ve millî uyanışı sağlamıştır. Fenerli hospodarların iktidarda oldukları süreç prensliklerde reformların uygulanışı açısından önemlidir. Bu yüzden iki prensliğin birleşmesi için geliştirilen planlar ve hatta tam bağımsızlığa giden Romanya ulusal hareketinin kökenleri Fenerli Beyler döneminde aranmalıdır.

3.2.2. Yerli Reformistlerin Oluşumu ve Faâliyetleri

Eflak ve Boğdan Prensliklerinde yaşayan yerel halk içerisinde reform ve milliyetçilik fikirlerinin tezâhür etmesinde Transilvanya'da yaşayan Rumenlerin katkısı önemlidir. Habsburg İmparatorluğu yönetimi altına girdikten sonra Transilvanya Kilisesi, Fener Rum Patrikliğinden ayrılarak Katolik Kilisesi'ne bağlanmıştır. Böylece kilise aracılığıyla Batı'ya birçok öğrenci eğitim almaları için gönderilmiştir. Bu öğrenciler döndükten sonra hem kendi buldukları yerde hem de sonradan temas kuracakları Eflak ve Boğdan halkı için ulusal uyanışın öncüleri olmuştur.

Eflak ve Boğdan'da milliyet fikri bir hareketlenme olarak değil öncelikle kültür ve eğitim alanında başlamış ve daha sonra batıdan türlü şekillerde gelen tesirlerle gelişmiştir.⁴⁰⁷ Transilvanya Okulu ve Temeşvar'da Rumenlerin Sırp'larla birlikte kurduğu okulun yaptığı çalışmalar Eflak ve Boğdan'da milliyet fikrinin uyanmasına tesir etmiştir.⁴⁰⁸ Ancak Eflak ve Boğdan Prensliklerindeki millî uyanış bir süre sonra Fenerli Rumların siyâsî egemenliğine karşı tepki göstermeleri üzerine gerçekleşse de prensliklerde yükseköğretimin başlatılmasından sorumlu olanlar Fenerli Prenslere olmuştur. İlk girişimler, 1813'te Fenerli Prens İskerlet Kalimaki'nin Akademide öğretilmek üzere mühendislik ve haritacılık alanındaki bazı dersleri onayladığı Boğdan'da

⁴⁰⁷ Karal, *Osmanlı Tarihi*, VI. Cilt..., s.46.

⁴⁰⁸ Karal, *Osmanlı Tarihi*, VI. Cilt..., s.47.

gerçekleşmiştir.⁴⁰⁹ Yıllarca farklı devletlerin hüküm sürdüğü bu topraklarda yaşayan Rumen halkı içerisinde özellikle entelektüeller, popüler liderler ve kilise mensupları millî şuurun uyanmasına ve millî birlik fikrinin gelişmesine büyük ölçüde katkı sağlamıştır. Viyana’da eğitim alan Transilvanyalı Profesör Gheorghe Lazăr, 1816 yılında Bükreş’e gelerek kurmuş olduğu okullarla Roma ihtişamına ve Latin atalarına karşı sevgi ve saygıyı öğreterek, burayı yeni ulusal öğretilerin halka yayıldığı bir merkez haline getirmiştir.⁴¹⁰ Ülkedeki okulların organizasyonundan sorumlu olan Bükreş’in seçkin insanlarıyla yaptığı görüşmelerde, ulusal bir okul, yeni bir yapıya dayalı bir eğitim planını oluşturmuştur.⁴¹¹ Lazăr, Bükreş’te boyarların isteği üzerine matematik, geometri, tarih, felsefe ve siyâsî bilgiler eğitimi veren bir mühendis okulunu kurarken; Yaş’ta ise Profesör Asachie, Rumen dilinde ders veren bir okul kurmuştur.⁴¹² Lazăr, Transilvanya’dan gelen diğer Rumenlerle birlikte Bükreş’teki Yunan egemenliğinde olan Princely Akademisi’ni, Rumenler için bir yükseköğrenim enstitüsü olan *Saint Sava Okulu*’na dönüştürmüştür.⁴¹³ Sayısı hızla artan okullarda anadil eğitim dili olmuş, Yunanca eğitim geleneği yavaş yavaş etkisini kaybetmiş ve böylece millî dilin ve edebiyatın önemi artmaya başlamıştır. Lazăr, Rumen dilinde bir de kilise gazetesi yayınlamış ve kilise yetkilisi olarak Yunanlılar yerine Rumenleri seçmiştir.⁴¹⁴ Kurulan okullar ve Rumen kontrolünde idâre edilen kiliseler ulusal öğretilerin halka yayıldığı merkezler haline gelmiştir. Yüzlerce yıldır Yunan piskoposları ve ilahiyatçıların hâkimiyetinde kalan Eflak ve Boğdan Kiliseleri, XIX. yüzyılın başından itibaren siyasal ve kültürel değişimle birlikte yavaş yavaş Rumenlerin kontrolü altına girmiştir. Ulusal bağımsızlık ve eğitimin önemi hakkındaki aydınlanma fikirleri kiliselere Bükreş ve Yaş’ta eğitim alan kilise mensupları aracılığıyla nüfuz etmiş ve bu kişiler genç Rumenleri Batı’da okumaya teşvik etmişlerdir.⁴¹⁵

Kültürel oluşum programı Simion Marcovici (1802–77), Ion Eliade Rădulescu (1802–72), Nicolae Bălcescu (1819–52) ve Mihail Kogălniceanu (1817–91) gibi Eflak ve

⁴⁰⁹ Francis, *The Making of...*, s.50. Enver Ziya Karal da İskerlet Karaca’nın 1816’da Bükreş’te Transilvanyalı Profesör Gheorghe Lazăr’a bir mühendislik okulu kurdurttuğunu aktarmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sözen, *Fenerli Beyler...*, s.131.

⁴¹⁰ Ristelhueber, a.g.e., s.112.

⁴¹¹ G. Nistor, C. Onu, G. Săndulache, “200 Years from the Establishment of the Superior School of Land Surveying Engineering in the National Language from Wallachia (1818-2018). Remember: Gheorghe Lazăr”, *RevCAD Journal of Geodesy and Cadastre-Universitatea “1 Decembrie 1918”*, *Alba Iulia*, Number:25 (2018), s.5-12,7.

⁴¹² Karal, *Osmanlı Tarihi*, VI. Cilt..., s.47.

⁴¹³ Roland Clark, *Sectarianism and Renewal in 1920s Romania: The Limits of Orthodoxy and Nation-Building*, Bloomsbury Academic Publishing, London 2021, s.52.

⁴¹⁴ Clark, a.g.e., s.52.

⁴¹⁵ Clark, a.g.e., s.51-52.

Boğdanlı bilim adamları tarafından sürdürülmüştür.⁴¹⁶ Öne çıkan bu reformcular özellikle Fransızlar olmak üzere Batı yanlısı ve Fenerliler karşıtı bir kültürel geçişin zeminini oluşturmuşlardır. 1820'lerde Lazâr'ın en tanınmış öğrencisi Ion Eliade Rădulescu'nun yönetiminde olduğu Saint Sava Okulu millî ve Latinist düşünceyle yönetilmeye devam etmiş ancak odaklandıkları başka bir alan daha olmuştur; Fransızcaya olan ilgi artmıştır.⁴¹⁷ Latince eğitim ile milliyetçiliğin yükselişi üzerinde Fransız etkisinin bu kadar büyük olması ve eğitim için Fransa'ya yönelmelerinin nedeni o zamanda Latin Dünyasının ve Batının öne çıkan ülkesinin Fransa olmasıdır. Böylece öğrenciler Fransa'da aldıkları eğitimi ve kültürel birikimi ülkelerine taşıyabileceklerdir. Ayrıca oryantlizmin ağırlığını üzerinden atmak ve Batı kökenli bir gelecek sağlamak için Fransa iyi bir dayanak olmuştur.⁴¹⁸ Aslında yüzyıllardır yabancıların idâresi altında yönetilen bir halkın görkemli bir geçmişe sığınması şaşırtıcı değildi. Bu entelektüel kaynaşmanın siyâsî tezâhürü *Müzikseverler Cemiyeti* (Philharmonic Society)'nin 1833'te örgütlenmesiyle kendisini göstermiştir.⁴¹⁹ Cemiyet aracılığıyla Batı'da eğitim alan kişiler özellikle Fransa etkisi altında politik ve kültürel isteklerini dile getirmişlerdir. İki Prenslığın birleşmesini, anayasal bir rejim, basın özgürlüğü, ana dilde ücretsiz eğitim ve tüm Rumen halkı için eşitlik istemişlerdir.⁴²⁰ İlk defa bu kadar net bir şekilde milliyetçi değerlerin ön planda olması gerektiği ve farklı hâkimiyetlerin nüfuzundan bağımsız iki prensliğin birleştirilmesi yönünde seslerini çıkarabildiler. Taleplerini anayasa, özgürlük, eşitlik gibi kavramlarla dile getirmeleri ise yerli reformistler üzerinde Fransa'nın etkisini açık bir şekilde göstermektedir.

Siyâsî ve kültürel düzeyde önemli bir noktaya gelen Rumen ulusal söylemleri, Yunan örgütü Filiki Eteryâ Cemiyeti tarafından prensliklerde başlatılan, Osmanlı Devleti'ne karşı yürütülen ayaklanmanın ardından farklı ivmede ilerlemiştir. 110 yıl iktidarda kalan Fenerli Beyler, Memleketeyn'de iki farklı rolleriyle kendilerini göstermişlerdir. Prenslikleri ekonomik açıdan sömürüp yerli halkı geri plana attıkları için istenmeyen

⁴¹⁶ Iordachi, "The Fanariot Regime...", s.40.

⁴¹⁷ Aynı zamanda gazeteci olan Eliade Rădulescu düşüncelerinin daha fazla kişiye ulaşabilmesi için ülkedeki tek özel matbaayı satın aldı ve 1836'da şiirlerini, çevirilerini, edebiyat ve filoloji üzerine çeşitli teorilerini sunduğu *Curierul de Ambe Sexe* adlı bir edebi dergi çıkardı. Ayrıca millî tiyatro kurmak için büyük çaba sarf etti çünkü tiyatroları, geçmişten gelen kötü gelenekleri yok edecek, erdemlere ilham verecek ve ulusal birliği oluşturacak en güçlü yol olarak görüyordu. Ayrıntılı bilgi için Champbell, a.g.e., s.42-44.

⁴¹⁸ Champbell, a.g.e., s.26.

⁴¹⁹ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.347.

⁴²⁰ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.347.

idareciler olarak anılırlar da aynı zamanda medenileştirici bir etkiye de sahiptirler. Ancak siyâsî çıkarları nedeniyle Bâb-ı Âli'nin aleyhine Avrupalı güçlerle işbirliğinde bulunmaları ve iktidardaki güçlerini Yunan bağımsızlık mücadelesinde kullanmak istemeleri kendi sonlarını hazırlayan başlıca nedenlerden olmuştur. Her ne kadar yaptıkları reformlarla sosyo-politik gelişimi sağlasalar da yönetimleri boyunca yerli boyarlar ve halk ile tam olarak kaynaşmamışlardır. Bu yüzden görevden alınırken de bağımsızlık mücadelesinde de Rumenlerden bekledikleri desteği görememişlerdir. Rumen kitlelerin artık kendi halkının çıkarlarını düşünmeye başladığının ve harekete geçtiğinin en somut göstergesi köylü Tudor Vladimirescu'nun başlattığı isyanıdır. 1821 yılında Aleksander İpsilanti, Filiki Eteryâ Cemiyeti önderliğinde Yunan bağımsızlık mücadelesini Boğdan'da başlatmış ve bu isyanda Vladimirescu aracılığıyla yerli halktan destek alacağını ummuştur. Başlangıçta Rumlarla işbirliği yapmasına rağmen, Vladimirescu liderliğindeki isyan özerk ve Fenerli karşıtı bir yönde ilerlemiştir. Vladimirescu yayınladığı bildiri⁴²¹ ile köylüleri boyarlara karşı ayaklanmaya çağırmıştır. Yayınladığı bildiri ile Yunan bağımsızlığını destekleyen bir düşünceye sahip değil, aksine kendi halkının menfaatini düşünerek, var olan sosyo-ekonomik şartlara karşı bir uyanış hareketine öncülük yapmıştır. Çıkan iki isyanda müşterek bir nokta olmadığı gibi, isyan doğrudan Türklere değil Rum voyvodalarına karşı olmuştur.⁴²² Bu arada Vladimirescu Bükreş'i işgal etmiş, ülkeyi neredeyse bir prens gibi yönetmiş hatta kalpağının üzerine bir hospodar amblemi koyarak “ulusun ordularının komutanı”⁴²³ unvanını almıştır.

Tudor Vladimirescu, Osmanlıya karşı uzlaşmacı bir tavır sergilemesi ve isyanı desteklememesi neticesinde Rumlar tarafından idam edilmiştir. Ancak Vladimirescu, Rumen ulusal hareketinde bir dönüm noktası olmuştur. Kapsamlı sosyopolitik reformların yanı sıra, prensliklerin eski haklarının yeniden düzenlenmesi, Fenerlilerin hükümdarlarının görevden alınması ve yerli prenslerin voyvoda olarak seçilmesi hususunda önemli bir etken olmuştur. Vladimirescu ile başlayan isyanın seyri, var olan düzen içerisinde kendi halkının sahip olduğu olumsuz şartların değiştirilmek istenmesiyle

⁴²¹ Şubat ayında Padeş köyünde Vladimirescu'nun yayınladığı isyan bildirgesi: “Eflak'ta yaşayan kardeşlerim, milliyetiniz ne olursa olsun, kötülüğü kötülükle karşılamayı hiçbir kanun engelleyemez. Üzerimizde kanımızı emen canavarlar olarak duran ve yaşamımızı tehdit eden ruhbanlardan ve siyâsetçilerden daha ne kadar çekeceğiz? Daha ne kadar zaman köleleştirileceğiz? Ne Tanrı ne de sultan kendisine itaat edenlere bu şekilde davranmaz. Bu yüzden kardeşlerim, hep bir araya gelip kötülüğü sona erdirelim ve rahata erelim.” Ayrıntılı bilgi için bkz. Jelavich, *Balkan Tarihi I...*, s.234.

⁴²² Karal, *Osmanlı Tarihi*, VI. Cilt..., s.45.

⁴²³ Georgescu, a.g.e., s.103.

farklı bir yol almış ve böylece Rumen birliğini sağlamada önemli bir adım atılmıştır. Artık yıllarca Avrupalı güçlerin çekişmesine sahne olmuş ve farklı milletlerin hâkimiyetine boyun eğmiş bu topraklarda reform hareketleri kendini göstermeye başlamıştır. Özellikle entelektüel kesimin çabaları, Batı'dan aldıkları eğitim ve Fransız İhtilâli'nin tesiri sayesinde Rumen halk bağımsızlığa bir adım daha yaklaşmıştır.

3.2.3. Değişen Düzen Üzerinde 1848 İhtilâlinin Etkisi

Yunan isyanından sonra Fenerli Rumlar sadece Rumenlerin istemedikleri yöneticiler değil aynı zamanda Osmanlının devlet çıkarları için de tehlikeli olan bir millet olmuştur. Bâb-ı Âli'deki etkisini kaybeden Rumların yönetimine Memleketeyn'de son verilmiş ve böylece prensliklerin idârî düzeninde bir restorasyon yapılmıştır. Eflak ve Boğdan yönetiminde söz sahibi olan boyarlar, kurulacak yeni düzenle ilgili önerilerini Bâb-ı Âli'ye karşı uzlaşmacı bir tutum takınarak yeni düzenle ilgili önerilerini II. Mahmud'a bildirmek için Silistre Valisi Selim Paşa'ya müracaat etmişlerdir.⁴²⁴ Bâb-ı Âli'den yerel idârenin yeniden tesisi ve Fenerli sömürsünün sona ermesiyle bütün yüksek memurluklarda Rumenlerin görevlendirilmesi ve Rum ekümenlerin kaldırılıp yerlerine yerli din adamlarının atanmasını istemişlerdir.⁴²⁵ Görüşmenin neticesinde taleplerinin büyük bir çoğunluğunu elde eden yerli boyarlar arasından Boğdan'a Ioan Sandu Sturdza ve Eflak'a Grigor Gika tayin edilmiştir.⁴²⁶ Voyvodaların tayini kararlaştırıldıktan sonra Yunan etkileri yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır. Yunan yetkililerin yerine Rumenler göreve getirilmiş, Yunan tüccarların prensliklerde cesaretleri kırılmış ve Rumen dilinin hâkim olduğu eğitim öğretim sistemini içeren okullar kurulmuştur. Hatta Rumen dili reformcuları Fransızca ve İtalyancadan binlerce söz türeterek kullanıma sunmuşlar ve Kiril alfabesini Latin alfabesiyle değiştirmeyi başarmışlardır.⁴²⁷

Fenerli Rum yöneticilerin etkisinden kurtulma emellerine ulaşan Eflak ve Boğdan Prenslikleri yeni bir hâkim gücün etkisi altına girmiştir. Rusya, yayılma politikasıyla Batıya açılan kapı olarak gördüğü Eflak ve Boğdan'ı kontrolü altına almaya çalışıyor ve bu amaçla Osmanlı Devleti ile sık sık karşı karşıya geliyordu. Yunan isyanından sonra,

⁴²⁴ Feyzullah Uyanık, "İsyan İkliminde Kadim Nizamı İhya Etmek: 1821 Rum İsyanı Akabinde Yapılan Eflak ve Boğdan İdari Düzenlemeleri", *History Studies International Journal of History*, Cilt:11, Sayı:1 (Şubat 2019), s.403-428, 408.

⁴²⁵ Jelavich, *Balkan Tarihi 1...*, s.238-239.

⁴²⁶ Uyanık, "İsyan İkliminde...", s.416.

⁴²⁷ Seton-Watson, *Nations and States...*, s.178.

1826 yılında Bâb-ı Âli, Rusya ile imzaladığı Akkerman Antlaşması ile voyvodaların tayini hususunda Rusya ile anlaşmak mecburiyetini kabul etti.⁴²⁸ Bu tarihten sonra Eflak ve Boğdan'ın yönetimine müdâhil olma hakkı elde eden Rusya, prenslikleri ele geçirebilmek için daha çok girişimde bulunmuştur. Ayrıca her iki eyaletin siyâsî ve idârî organizasyonu konusunda değişiklikler yapılmış ve bundan sonra voyvodaların boyarların konseyleri olan divanlar tarafından, bu sınıf içinden seçilmesine ve hem Bâb-ı Âli hem de Rusya'nın onaylamasıyla yedi yıl boyunca bu hizmeti sürdürmelerine karar verilmiştir.⁴²⁹ Ancak Rusya iki yıl sonra antlaşmaya uymamış ve prensliklere saldırmıştır. 1828-1829 yıllarında gerçekleşen savaşın sonunda Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Edirne Antlaşması imzalanmış ancak antlaşmaya göre, Osmanlının ödemesi gereken tazminatın kendisine ödenmediği bahanesiyle Ruslar, Eflak ve Boğdan'ı 1834 yılına kadar işgal etmiştir.⁴³⁰ Antlaşmanın V. maddesine göre; Eflak ve Boğdan, eskiden Osmanlı Devleti'ne vermekte oldukları hububat, ağnam ve keresteyi artık vermeyecek, serbest ticaret hakkına sahip olacak ve memleketin iç idâresine esas olacak nizamların kabulü için meclisler kurabileceklerdir.⁴³¹ Aslında prenslikler her iki antlaşma ile Osmanlı idâresinden giderek uzaklaşıp özerkliğe bir adım daha yaklaşıp da işgal sürecinden sonra prensliklerde kalacak olan Rusların hamiliğine engel olamamışlardır. Akkerman ve Edirne Antlaşması Rusya'nın prensliklerde kullanacağı yasal gücün teminatı olmuştur.

Memleketeyn'de 1827-1829 Osmanlı Rus Harbinden 1834'e kadar geçen sürede Rus işgali esnasında siyâsî ve sosyal yapıda ciddî değişimler görülmüş; Rusya tarafından atanan General Kiselev, vali sıfatı ile Eflak ve Boğdan'ın boyarlarından oluşan bir meclis kurmuş ve 1830'da yürürlüğe konulan bir Dâhili Nizamnâme hazırlamıştır.⁴³² “*Regulamentul Organic*” olarak adlandırılan bu nizamnâme, aslında güçler ayrımı, çoğunluk yönetimi, liyakata göre terfi, bir devlet eğitim sistemi, ulusal milis, bir tıbbi örgütlenme gibi idârî, adli ve eğitsel reformlar içerse de Rusya'nın suistimaline uğramıştır.⁴³³ Regulamentul Organic ile tahıl ihrâcatının önündeki engeller kaldırılmış ancak bu durum köylünün yükünün artmasına ve prensliklerin de Rus temsilciler

⁴²⁸ Karal, *Osmanlı Tarihi*, VI. Cilt..., s.45.

⁴²⁹ Jelavich, *Balkan Tarihi 1...*, s.291.

⁴³⁰ Birbudak, *Romanya'nın Bağımsızlığını Kazanması...*, s.25.

⁴³¹ Antlaşma maddeleri için bkz. Turan, “1829 Edirne Antlaşması”, s.137-139.

⁴³² Uygur, “1857 Eflak ve Boğdan...”, s.173.

⁴³³ Seyitdanlıoğlu-İnalçık, *Tanzimat Değişim Sürecinde...*, s.144-145.

tarafından idâre edilen boyarların elinde kalmasına neden olmuştur.⁴³⁴ Köylünün yaşam koşullarının giderek ağırlaşmasına neden olan Rusya'nın dayattığı bu anayasadan Rumenlerin büyük bir çoğunluğu nefret etmiştir.⁴³⁵ Rusya'nın her geçen gün kontrolünü artırmaya çalışması ve boyarların dışında diğer halkın dışlanması nedeniyle Regulamentul Organic'e karşı oluşan bu nefret muhalif güçlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Hatta 1831'den sonra oluşan ekonomik ortam, ihtilâl düşüncesine sahip olan bazı liderleri tek bir devlet kurmak amacıyla devrim hareketine geçirmiş ancak girişim başarısız olunca 1843 yılında bu grup *Frătia* (kardeşlik) adlı gizli bir kurum kurmuştur.⁴³⁶ İhtilâl düşüncesine sahip olan liderlerin amaçları Regulamentul Organic yasalarını ve bunun doğurduğu Rus nüfuzunu ortadan kaldırmak olmuştur. Nitekim amaçlarına ulaşmışlar ve Paris'te eğitim alan genç politikacı Ion Constantin Brătianu'nun başkanlık ettiği büyük bir törenle 1848'de sembolik olarak yakılan yasa Kırım Savaşı'ndan sonra, doğduğunda başkanlık etmiş olan Rus himâyesi ile birlikte silinip gitmiştir.⁴³⁷ Sonuçta, düşman olarak görülen Rusların kontrolünde uygulanmış olsa da her iki memleketin de ilk yazılı anayasası niteliğindedir. Bunun yanı sıra nizamnâmenin doğurduğu şartlara karşı bir araya gelinmesi de ülkede milliyetçilik fikrinin ve ulusal birliğin oluşmasına önemli katkı sağlamıştır.

1848 yılına gelindiğinde başta Fransa, Almanya, Avusturya ve İtalya'da olmak üzere Avrupa'nın birçok yerinde sosyal ve ekonomik şartlardan şikâyetçi olan grupların giriştiği ihtilâl hareketleri kendisini göstermiştir. Paris'ten bütün Avrupa'ya yayılan bir devrim dalgası sonucunda oluşan ihtilâlciler grupların hedefi monarşik rejimlerin yıkılarak anayasal ve millî hükümetler kurmak olmuştur. 1848 İhtilâlleri, Rus işgalinden ve olumsuz yaşam koşullarından sıyrılmak isteyen Eflak ve Boğdan Prenslüklerinde de taraftar bulmuştur. Aleksandru Ghica'nın Boğdan, Gheorghe Bibescu'nun ise Eflak voyvodası olduğu prensliklerde, 1840'lardan itibaren genç liberal boyarlar, köylülerin koşullarını iyileştirmeyi amaçlayan bir reform planı üzerine çalışmaya başladılar.⁴³⁸ Var olan düzene karşı en yüksek ses Avrupa'nın önde gelen Paris, Viyana, Berlin gibi önemli

⁴³⁴ Campbell, a.g.e., s.40.

⁴³⁵ Berindei, "Osmanlı Devleti ve Eflak'taki 1848 İhtilâli"... , s. 133.

⁴³⁶ Vacile Maciu, "1848 Devrimi Sırasında Türk-Rumen İlişkileri", *Belleten*, Cilt: XXXV, Sayı:139 (Ankara 1971), s.403-408, 403.

⁴³⁷ Campbell, a.g.e., s.40.

⁴³⁸ Süheyla Yenidünya Gürgen, "1848 İhtilâli'nden Sonra Eflak'ın Yeniden Yapılanmasına Dair Bir Değerlendirme: Stirbei'in Müesses Nizâm Arayışları (1849-1851)", *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XV, Sayı: I (Haziran 2020), s.11-23, s.12.

şehirlerine eğitim almaları için gönderilen zengin boyar ailelerin çocuklarından gelmiştir. Ülkelerine döndüklerinde etkilendikleri ihtilâl düşüncesini hemen uygulamaya koymuşlardır. Farklı yerlerde farklı amaçlarla ortaya çıksalar da birleştikleri nokta hâkim gücün artık değiştirilmek istenmesiydi.

Ion C. Brătianu önderliğinde “*Kırksekizliler*” olarak adlandırılan bir grup Transilvanya dâhil tüm Rumence konuşan halkın bir arada olduğu bağımsız bir devlet amaçlarken; Bükreş’teki 1848 Devrimi’nin önderliğini ele alacak olan ve daha ılımlı bir grubu temsilen I. Eliade Rădulescu, Ion Ghica ve Golescu kardeşler de Rusya’nın suistimallerini ortadan kaldırmak istediler.⁴³⁹ Aslında ihtilâlcilerin izledikleri yol aynı amaçta birleşse de Boğdan’ın merkezi Yaş şehrinde ve Eflak’ın merkezi Bükreş’te ortaya çıkan entelektüelleri birbirinden ayıran bir siyâsî bölünme ile karşı karşıya geldiler. Eflak hareketi, toplumsal devrimden daha çok tarihsel geleneğin yeniden inşa edilmesini isteyen Boğdan hareketinden farklıydı. Boğdan’da Mihail Kogălniceanu ve diğer liderler radikal Paris entelektüel ikliminden çok, muhafazakâr Alman Üniversitesi yaşamına ve dönemin siyâsî, sosyal düşünce yapısına mâruz kalmışlardır.⁴⁴⁰ Boğdan’ın merkezi Yaş’taki entelektüeller arasında, özellikle Johann Gottfried Herder’in milliyetçilik fikirleri başta olmak üzere Alman Romantik milliyetçiliğinin etkisi çok önemlidir.⁴⁴¹ Herder’in savunduğu fikir ulusal kimliğin ve kültürün özünün dil aracılığıyla aktarıldığını öne sürmektedir. XIX. yüzyılda teorileri, ulusal kimliğin sonradan öğrenilemeyeceğine ve sadece kan yoluyla aktarıldığına inanan muhafazakâr milliyetçiler tarafından benimsenmiştir. Bunun tersine, Bükreş aydınları, belirli bir kültüre bağlılığı bir kişinin ulusal kimliğini oluşturmanın temel şartı olarak gören Fransız ulus anlayışını benimsemişlerdir.⁴⁴²

⁴³⁹ Radu Florescu, “Osmanlı Tanzimatı Üzerinde...”, s.141-152, 145. İçlerinden Golescu, oğullarını İsviçre ve Alman okullarına yerleştirmek için defalarca ziyaret ettiği Batı dünyasının maddi ve manevi sahip olduğu özelliklerin (postaneler, kütüphaneler, bilimdeki en son gelişmeler ve özellikle tüm sınıfların görünürdeki refahı) kendi topraklarına adapte edilmesini şiddetle savunan ilk kişiydi. I. Eliade Rădulescu ile işbirliği sağlayarak Rumenlerin Batı edebiyatı ve kültürü hakkındaki bilgisini artırmaya çalıştılar. Molière, Bolleau ve Lamartine’den çeviriler yaptılar. Öncelikle bir eğitim sisteminin oluşturulmasıyla ilgili olan bir program oluşturarak, Bükreş ve Craiova’da ulusal kolejler, il merkezlerinde normal okullar, her köyde ilkokullar; ulusal dil, ulusal bir tiyatro ve “diğer yararlı kurumlar” oluşturmaya çabaladı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Champbell, a.g.e., s.34-36.

⁴⁴⁰ Fischer-Galati, a.g.e., s.380. Aynı zamanda Kogălniceanuhem Almanya’da hem de Fransa’da eğitim almıştır. Fikirleri üzerinde her iki ülkenin ideolojik görüşlerinin etkisi vardır. Fransa’dan aldığı eğitim sayesinde Aydınlanma ideallerine, eşitlik ilkesine ve Fransız edebiyatına olan bağlılığını göstermiş; Almanya’dan aldığı eğitim ise tarihsel yaklaşım, gelenekçilik ve milliyetçiliği benimsemesinde etkili olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Champbell, a.g.e., s.122.

⁴⁴¹ Glenny, a.g.e., s.63.

⁴⁴² Glenny, a.g.e., s.63.

Avrupa'nın önde gelen şehirlerinde aldıkları eğitim, Eflak ve Boğdan'da ortaya çıkan gruplar üzerinde ihtilâl fikrinin şekillenmesinde oldukça etkili olmuştur. Boğdan'da, bağımsızlığa ve Eflak ile Boğdan'ın birleşmesine taraftar olanlar ayaklanarak, maksatlarını gerçekleştirmek istemişlerdir.⁴⁴³ Boğdanlı ihtilâlcilerin siyâsî görüşleri, Eflak ve Boğdan'ın çeşitli sosyal sınıfların koşullarının iyileştirildiği ve egemen olan boyar oligarşisinin yerini liberal genç üyelere bırakıldığı bir devletin birliğini vurgulamaktadır. 27 Mart 1848'de, ileride Romanya tarihinde önemli yer tutacak olan Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu gibi isimler Boğdan voyvodası Mihail Sturdza'ya görüşlerini içeren bir dilekçe vererek, kişisel hak ve özgürlüklerin genişletilmesi, meclise karşı sorumlu bir hükümet yapısının getirilmesi, ulusal bankanın kurulması, sansürün kaldırılması gibi isteklerde bulunmuştur.⁴⁴⁴ Ortak bir dil ve etnik soydan gelen bütün toplumun birleştiği bir ülke yaratma eğiliminde oldular. Bunun için hem Transilvanya'daki hem de Eflak'taki ihtilâlcilerle bir araya gelerek Eflak voyvodası Bibescu ve Boğdan voyvodası Sturdza'nın devrilmesi, prensliklerin birliği, köylülerin ve çingenelerin özgürleşmesi ve diğer reformlar için birlikte çalışmayı kabul etmişlerdir.⁴⁴⁵ Ayrıca entelektüel liderlerden Kogălniceanu tarafından 1840 yılında Yaş'ta yazarlardan oluşan *Dacia Literara* (Daçya Edebiyatı) adında bir topluluk kurulmuş ve amaçları eski Daçya sınırları içerisinde yaşayan tüm Rumenler arasında ulusal bir edebiyat geliştirerek birlik duygusunu teşvik etmek olmuştur.⁴⁴⁶

Rusya, sınırlarında böylesi milliyetçi bir hareketlenmenin diğer toplumlara örnek teşkil etmesinin önüne geçmek için devrimci aşırılıklara karşı bölgeyi koruma bahanesini öne sürerek önce 20.000 daha sonra 40.000 kişilik bir ordu göndermiştir.⁴⁴⁷ Bu işgal girişiminden sonra ihtilâlcilerin bazıları Avrupa'ya kaçarken, bazıları ise tutuklanarak sürgüne gönderilmiştir.

Eflak hareketi ise tarihsel geleneğin yeniden kurulmasıyla ilgilenen Boğdan'dan daha farklı bir yol izlemiştir. Eflak'ta *Müzikseverler Cemiyeti*'nin faaliyetleri ihtilâl liderleri üzerinde oldukça etkili olmuştur. Topluluğunun içinde gizli siyâsî bir grup, Scarlat Cămpineanu liderliğinde Rus karşıtı "*Ulusal Parti*" etrafında örgütlenmeye

⁴⁴³ Karal, *Osmanlı Tarihi*, V. Cilt..., s.214.

⁴⁴⁴ Birbudak, *Romanya'nın Bağımsızlığını Kazanması...*, s.26.

⁴⁴⁵ Champbell, a.g.e., s.174.

⁴⁴⁶ Hitchins, *A Concise History of Romania...*, s.90.

⁴⁴⁷ Ristelhueber, a.g.e., s.114.

başlamıştır.⁴⁴⁸ Ulusal Parti üyeleri; Rus koruyuculuğunun kaldırılması ve onun yerine Avrupalı güçlerin kolektif garantörlüğünün verilmesi, Osmanlı Devleti ile yapılan daha önceki antlaşmalara mutabık kalmak, Eflak ve Boğdan'ın birleşmesi, tüm Rumenlerin kanun önünde eşit olması, basın özgürlüğü, herkes için ücretsiz eğitim gibi nihai hedefler etrafında toplanmışlardır. Aslında Avrupalı güçlerden amaçları doğrultusunda destek alma girişimleri durumu uluslararası bir boyuta taşıyacaktı. Ancak istenilen desteğin özellikle İngiltere ve Fransa'dan görülmemesi, Rusya'nın artan nüfuzu ve liderlerin kendi içlerinde fikir ayrılığına düşmesi Ulusal Parti'nin cesur planlarının bir müddet rafa kaldırılmasına neden olmuştur.⁴⁴⁹ İhtilâl girişimleri için uygun ortamın oluşmasına oldukça katkı sağlayan Ulusal Parti mensupları, Rusya'nın korumasına son verme ve prenslikleri birleştirme fikirlerine üzerine bir duyarlılık yaratmıştır.

Yeniden girişilecek ihtilâl hareketinin ideolojik liderliğini üstlenen entelektüeller; Ion C. Brătianu (1821-91) ve Dimitri Brătianu (1818-92) kardeşler, liberal tarihçi Nicolae Bălcescu (1819-52) ve Bükreş Belediye Başkanı Constantin A. Rosetti olacaktır.⁴⁵⁰ Fransa'ya geldikleri ilk zamanlarda Paris'te liberal entelektüel çevrelere dâhil olmuşlar ve bundan sonra kendilerini Avrupa'nın bir parçası olarak kabul eden “*Kırksekizliler*” olarak adlandırmışlardır.⁴⁵¹ Rumen entelektüel grupların Fransa'da Jules Michelet ve Edgar Quinet gibi dönemin öne çıkan isimleriyle olan yaklaşması halkların tarihine ve ulusallığın meşrulaştırılmasına anlam veren çeşitli düşünceleri benimsemelerini sağlamıştır. Rumen ulusunu geri kalmışlıktan kurtarma ve modern dünya ile eşit hale getirebilme amacı, onların yönünü Batı Avrupa'ya doğru çevirmiştir. Eflak aydınları, Rumenlerin Güneydoğu Avrupa'da Batı kültürünün son karakolunu oluşturdukları teorisini ilk geliştirenler olmuştur. Etnik kimlikleri ve Rumen geleneklerinin, “Aşyalı” değerlerinden daha çok Fransız ve İngiliz kültürüyle çok daha fazla ortak yönleri paylaştıklarına inanarak batıya daha fazla yaklaşılmaya çalışmışlardır.⁴⁵² Esasında sosyal devrimi ve siyâsî bağımsızlığı hedefleyen Eflak ihtilâlcilerinin hedefi, Tuna Vilayetlerinde Regumentul Organic yasasını dayatarak hâkimiyet kurmaya çalışan Rusya'dan kurtulmak olmuştur.

⁴⁴⁸ Campbell, a.g.e., s.48-60.

⁴⁴⁹ Campbell, a.g.e., s.62.

⁴⁵⁰ Ristelhueber, a.g.e., s.114.

⁴⁵¹ Gürgen, a.g.m., s.12.

⁴⁵² Glenny, a.g.e., s.63.

1848 yılında Bălcescu, Rosetti ve A. G. Golescu başkanlığında bir devrim komitesi kurulmuştur. İhtilâli başlatmadan önce İstanbul'a esas niyetlerini bildirecek bir memur seçilmesine karar verilmiş ve neticede geçici bir hükümet kurulunca Bâb-ı Âli ile iletişime geçecek kişi olarak Ion Ghika görevlendirilmiştir.⁴⁵³ Esas amaçlarının Osmanlı hâkimiyetini sona erdirmek değil de eskiden sahip oldukları hakları yeniden elde etmek olduğunu ifâde etmişlerdir. Aslında temel hedef her türlü siyâsî ve sosyal reformun önünde büyük engel teşkil eden Rus hükümeti ve nizamnâmesinin istenmemesidir. Eflak'taki devrimin resmî başlangıcı ise Rus hâkimiyetinin sonlanması talep ettikleri, yirmi bir maddeli standart bir liberal program içeren *Islaz Bildirgesi*'nin yayınlanması olmuştur.⁴⁵⁴ Tüm halkı temsil eden bir meclisin voyvodayı seçmesi gerekliliğini vurgulayan geçici hükümet, esas düşman olarak gördükleri Rusya'nın egemenliği altına girmektense müttefik olarak gördüğü Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmayı istediklerini açıkça ortaya koymuştur. İstanbul'da da ayaklananlarla anlaşmaya varılması yönünde bir eğilim vardı fakat Rusya'nın yaptığı baskı üzerine Bâb-ı Âli Eflak olaylarını tanımadığını ilan etmiştir.⁴⁵⁵ Eflak voyvodası Gheorghe Bibescu, başlarda *Islaz Bildirgesi*'ni kabul ettiğini ilân edip bakanları ihtilâlcî yöneticiler arasından atasa da Rus Konsolosluğu'nun baskıları neticesinde bir müddet sonra Boğdan voyvodası gibi görevinden ayrılmak zorunda kalmış ve böylece yönetim ihtilâlcilere geçmiştir.⁴⁵⁶

Eflak'ta sayıları gittikçe artan aydınların sosyal ve siyâsî haklar elde etmek için gösterdikleri faâliyetleri 1848 yılında millî bir harekete dönüşmüştür. Asıl amaçları uluslaşmak adına millî bir yasanın inşa edilmesi olmuştur. Ancak bu durum Bâb-ı Âli tarafınca devletin hukukuna zarar verebileceği önemli bir mesele olarak değerlendirilmiş ve Osmanlı Devleti'nin hukukunun korunması amacıyla bazı tedbirlerin alınması

⁴⁵³ Berindei, a.g.m., s.133. Ghika, 17/29 Mayıs 1848'de ihtilâl komitesinin talimatlarını aldı. "İyi Eflaklılar, bütün Doğu halklarının, Rusya tarafından uğrayabilecekleri saldırılara ortak bir direniş koymanın yolları konusunda anlaşmak zorunda olduklarını hissettirmekte aynı derecede bir yarar olduğuna inanmaktadırlar" diye yazılıyor. Ardından da anlamlı bir şekilde: "İyi Eflaklılar siyasal varlıklarına sağlam ve uzun ömürlü bir taban sağlamak için, büyük ve güçlü olmasını arzu ettikleri Osmanlı İmparatorluğu'na candan bağlı kalmayı ihtiyaçları olduğu samimi inancına sahiptirler" diye ekleniyordu. Ghika aynı zamanda, Bâb-ı Âli'den Eflaklılara "Bâb-ı Âli'nin ayrıcalıklarına ve üstünlüğüne dokunmaksızın, kendi kurumlarına ve üstünlüğüne dokunmaksızın, kendi kurumlarına ülkenin ihtiyaçlarının son derecede gerekli kıldığı bütün değişiklikleri getirme hakkını tanınmasını" elde etmekle görevliydi. Ghika yine, Avrupa'nın diğer kabineleri ile mutabakat hâlinde, gelecek için, prensliğin işlerine Rus ajanlarının her türlü müdahâlesine, haksız ve Bâb-ı Âli'nin ve prensliğin ortak çıkarlarına aykırı olduğu için bir son vermesi amacıyla "İmparatorluk hükümeti"ni ikna etmekle görevliydi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Berindei, a.g.m., s.134. Ayrıca Ekler bölümünde portresi yer almaktadır.

⁴⁵⁴ Jelavich, *Balkan Tarihi 1...*, s.298.

⁴⁵⁵ Karal, *Osmanlı Tarihi*, V. Cilt..., s.214.

⁴⁵⁶ Birbudak, *Romanya'nın Bağımsızlığını Kazanması...*, s.27.

gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Buna göre yapılan müzakereler sonucunda, ilkin ihtilâlden kaynaklı hâdiselerin tamamıyla kınanması ve sonrasında ihtilâl taraftarlarının isyan yoluyla bir şey alamayacakları gösterilip, istedikleri şeylerin adalet ve hak usûlünün müsaade gösterdiği sürece hukuka uygun olarak kabulü ve düzeltilmesi hususunda oybirliği hâsıl olmuştur.⁴⁵⁷

O dönem Fransa ve İngiltere'nin desteğinden yoksun olan Osmanlı Devleti, her ne kadar başlarda ihtilâl hareketlerine tamamıyla karşı bir tavır almasa da Rusya'nın baskısından çekinmesi nedeniyle Eflak ve Boğdan üzerinde Rusya ile ortak hareket etmiştir. Rusya sınırlarını tehdit eden ihtilâl girişimlerine karşı Eflak ve Boğdan'ın sınırlarını işgal etmesi ve baskısını artırmasından dolayı Osmanlı Devleti, prensliklere komiser olarak Süleyman Paşa'yı göndermiştir.⁴⁵⁸ Memleketeyn'de yürütülecek işlerin belirlenmesiyle birlikte huzur ve asayişin sağlanması için görevlendirilmiştir. İhtilâl hareketi yanlılarının memleketin nizâmında değişiklik yapılması için hazırladıkları yeni kanunların içeriğinde, Devlet-i Alîyye'nin hukuk ve usûlüne aykırı bir durum olup olmadığının asıl gözetilecek husus olduğu durumu kendisine bildirilmiştir.⁴⁵⁹ Aslında Bâb-ı Âli tarafından Süleyman Paşa'ya verilen talimat, ihtilâle büsbütün engel olmadan önce ılımlı kılmak olmuştur.⁴⁶⁰ Süleyman Paşa Rusya'nın Bâb-ı Âli'ye yaptığı baskının etkisiyle başlarda ihtilâlcilerin oluşturduğu geçici meclisin dağıtılmasını dile getirmiş ancak ihtilâlcilerle yapmış olduğu müzakereler neticesinde reformcu fikirlere karşı daha ılımlı bir tavır sergilemiştir.⁴⁶¹ Müzakerelerin yapılmasına izin verilmesinden de anlaşılacağı üzere eğer Osmanlı

⁴⁵⁷ Eflak meselesinde devletin hukukunun korunması için alınması gereken tedbirler için bkz. BOA. MB.İ., 2/93.

⁴⁵⁸ Dönemin Ticaret Nâzırı Süleyman Paşa'nın Eflak'ta meydana gelen aydınlanma ve ihtilâl için özel görevlendirildiğine dair hüküm ve Paşa'ya orada asayiş sağlanması için yapacakları hakkında verilen 31 Temmuz 1848 tarihli hüküm için bkz. BOA. C.HR., 75/3741. Bahsi geçen arşiv belgesinin çevirisi Ekler kısmında verilmiştir.

⁴⁵⁹ Memleketeyn (Eflak-Boğdan) memuriyeti için Safvet Paşa'nın yerine Süleyman Paşa'nın tayini ve yanına bir tercüman terfiki ile huzur ve asayişin sağlanması hakkında 13.07.1848 tarihli Mâbeyn-i Hümâyün evrakı için bkz. BOA. MB.İ., 2/93.

⁴⁶⁰ Süleyman Paşa'nın burada başlarda askerî kuvvetle toprakları ihlal etmesi geçici devrim hükümeti tarafından protesto ile karşılanmıştır. I. Bayezid ve Fatih tarafından ülkelerine tanınmış ve son yüzyılda Bâb-ı Âli tarafından teyit edilmiş kapitülasyonlara dayanarak Rumen ulusunun kendine seçtiği "Anayasa"yı onaylamasını istemişlerdir. Süleyman Paşa ise gönderdiği bir yazı ile Eflak boyar ve eşrafının kanun dışı davranışlarını kınayarak bütün değişikliklerin ortadan kaldırılmasını ancak o zaman isteklerinin ele alınabileceğini bildirdiğinde, Eflak halkının tepkisine uğradı. Rus hükümetinin de bu esnada elçiliklerine Romanya olaylarına değinen bir genelge göndermesi, Rus nüfuzuna karşı İngiltere ve Fransa'yı harekete geçirmiştir. Demokrasi düşmanı ve tutucu olmasına rağmen İngiliz elçisi Stratford Canning ve Fransız Büyükelçisi General Aupick (Fransız şair Charles Baudelaire'in üvey babası) Rumenlerle iletişimin daha ılımlı olması yönünde Bâb-ı Âli'ye tavsiyelerde bulunmuşlardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Maciu, a.g.m., s.404.

⁴⁶¹ Aslında Osmanlı Devleti ve prenslikler arasındaki birbirine karşı olan tutum aşıkardı. Bütün tepkileri İmparatorluk komiserine, Sultana ya da Bab-ı Ali'ye değil Rus baskısına karşıydı. Hatta Prens vekillerinden biri olan I. Eliade Rădulescu, Süleyman Paşa'ya hitabettiği nutkunda, onun bir elinde barışı bir elinde de adaleti tutarak geldiğini ve kendisinin Sultan Abdülmecid tarafından gönderilmiş bir melek olduğunu söyleyerek Osmanlı Devleti'ne karşı olan düşüncelerini dile getirmiştir. Berindei, "Osmanlı Devleti ve Eflak'taki 1848 İhtilâli"..., s.136-137.

Devleti'nin esas amacı Rusya gibi prenslikleri işgal etmek olsaydı hem karşılıklı müzakerelerde bulunacağı bir komiser göndermez hem de ihtilâl sürecinin bu kadar uzun sürmesine izin vermezdi. Süleyman Paşa, Rumen liderlerle devrimci rejimin bir naiplik ile değiştirilmesi hususunda anlaşmış fakat yeni hükümetin içinde önceki isyankâr idâreden bazı üyelerin bulunacak olması Rusya'nın baskısını daha çok arttırmasına neden olmuştur. Rusya'nın şiddetli protestosu ve tehditleriyle karşılaşan Bâb-ı Âli geri atmak durumunda kalmıştır. Hatta İstanbul tarafından davet edildikleri halde, liberal anayasayı onaylatmak için İstanbul'a gelen Rumen heyetini ne Padişah ne de sadrazam kabul etmiştir.⁴⁶² Bütün bu olanların yanı sıra kuzeyde 1848 İhtilâllerinin getirmiş olduğu fikirlerin tesir ettiği milletlerden biri olan Macarların ihtilâl girişimleri Memleketeyn'i etkilemiştir. Avusturya'ya karşı bağımsızlık hareketine girişen Macarlar, Eflak ve Boğdan halkı üzerinde prensliklerin birleşmesi ve bağımsızlığı konusunda etki yaratmıştır.⁴⁶³ Bâb-ı Âli ise Eflak ve Boğdan'da zuhur eden isyan hareketlerinin önlenmesi amacıyla buraya memur olarak Saffet Paşa'yı ve zâbit olarak da Ömer Paşa'yı görevlendirmiştir.⁴⁶⁴

Rusya kendi sınırlarındaki ihtilâl fikirlerini bastırmak amacıyla Bâb-ı Âli ile daha önce yaptıkları Edirne Antlaşması'nda yer alan "Prenslikler Osmanlı himâyesi altındadır ve bu durum Rusya'nın garantisi altındadır" içerikli V. maddeye dayanarak Memleketeyn'de asker sayısını arttırmıştır.⁴⁶⁵ Bu bahanesiyle buradan Macar sınırına sürekli asker taşımış ve oluşan kaos ortamından kaçan Macar liderler Osmanlı Devletine sığınmışlardır. Durumun Macar mültecileri meselesine dönüşmesi Rusya'nın baskılarını artmış ve neticesinde ise Bâb-ı Âli, Süleyman Paşa'nın yerine Fuad Paşa'yı Regumentul Organic uyarınca tesis edilecek yeni hükümetin kuruluşunu temin etmek ve bütün isyancı etkileri dışarıda bırakmak amacıyla prensliklere göndermiştir.⁴⁶⁶ Rusya'nın Memleketeyn'in kuzeyini işgal etmesi sonucu Bâb-ı Âli, güneyini kontrol altına alan ordunun kumandanlığına da Ömer Paşa'yı getirerek, yerinde tedbirlerle Rusya'nın emrivâkilerini

⁴⁶² Maciu, a.g.m., s.406.

⁴⁶³ Armaoğlu, a.g.e., s.158.

⁴⁶⁴ İsyân hareketlerinin önlenmesi ve memleket hukukunun muhafazası için alınacak tedbirler için bkz. BOA. MB.İ., 2/93.

⁴⁶⁵ Yuluğ Kurat, "Osmanlı İmparatorluğu ve 1849 Macar Mülteciler Meselesi", *VI. Türk Tarih Kongresi*, (Ankara: 20-26 Ekim 1961), Kongreye Sunulan Bildiriler, TTK Basımevi, Ankara 1967, s.451-459, 453.

⁴⁶⁶ Jelavich, *Balkan Tarihi 1*, s.299-300.

engellediği gibi Osmanlılara sığınan mülteci meselesinin çözümünde Fuad Efendi'ye de yardımcı olmuştur.⁴⁶⁷

Avrupa'da başlayan 1848 İhtilâlleri sırasında Avusturya'ya karşı istiklâl mücadelesi veren Macar milliyetçilerinin Osmanlıya sığınmasının yanında Avusturya ve Rusya'nın harp tehditlerine rağmen, Abdülmecid'in mültecileri iade etmemesi Avrupa'da Osmanlı Devleti lehine büyük yankı uyandırmıştır.⁴⁶⁸ Özellikle İngiliz kamuoyunun o dönem Osmanlı yanlısı tutumundan etkilenen Rus Çarı I. Nicholas, Petersburg'da yapılan görüşmede Fuad Paşa'ya karşı uzlaşmacı bir tavır sergilemiş ve prensliklerdeki anlaşmazlık çözüme ulaşmıştır.⁴⁶⁹ Görüşmeler neticesinde Rusya ve Osmanlı Devleti, prenslikleri ihtilâl hareketlerinden korumak için beraber hareket etmişlerdir. Yapılan muahedeye göre namzetler, yedi yıllığına padişah tarafından tayin edilecektir.⁴⁷⁰

1849 yılında Osmanlının Rusya ile imzaladığı Balta Limanı Antlaşması ile prensliklerdeki voyvodalık seçimlerinde Ruslara da danışılmasıyla Rus hâkimiyeti tescillenmiş oldu. Rusların kontrolünün arttığı Eflak ve Boğdan'da ihtilâlcilerin döneminde kurulmuş olan meclisler dağıtılmış ve asayişin kurulması için milis güçler gönderilmiştir. Bu şartlarla karşı karşıya kalan devrimci gruplar ise yeni kurulan hükümetten sonra ülkeyi terk etmek zorunda kalmışlardır.

Rusya'nın egemen olduğu dönemde prensliklerde hem köylü sınıfı hem de boyarlar ekonomik ve siyâsî bunalım yaşamışlardır. Bu nedenle halk, özellikle entelektüeller toplumun her açıdan ilerleyemiyor olmasının sebebi olarak gördükleri Rus hâkimiyetinden kurtulmak için ihtilâl girişiminde bulunmuş, anayasal hareketlere girişmiş ve meclisler kurmuşlardır. 1848 kuşağı yeni ve kapsamlı bir ulus görüşünü temsil ediyordu. Onlar teorilerini kendi çevrelerinin çok ötesinde halkın önüne götürüp onlarla önceki nesilden farklı olarak daha fazla yaklaşılmaya çalışarak birlik içerisinde hareket etme duygusuyla toplumda ulus olma fikrinin giderek yoğunlaşmasını sağlamışlardır. 1848 İhtilâl hareketleri Rusya'nın baskısı sonucunda başarısız gibi görünse de gelecekte atılacak önemli adımlar için büyük tecrübe olmuştur. Artık yabancı himâyesinde

⁴⁶⁷ Abdullah Saydam, "Ömer Lütfi Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/omer-lutfi-pasa> (11.03.2021).

⁴⁶⁸ Cevdet Küçük, "Abdülmecid" *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/abdulmecid> (12.03.2021)

⁴⁶⁹ Anderson, a.g.e., s.132.

⁴⁷⁰ Karal, *Osmanlı Tarihi*, V. Cilt..., s.215.

yönetilmek istemeyen daha çok millî çıkarların ön planda olması gerektiğini savunun kitle çoğunlukta idi. Bu açıdan ihtilâlcilerin yaptıkları faaliyetler sayesinde milliyetçi ve hürriyet kökenli hareketlerin varlığı, hem halk hem de hâkim güçler üzerinde test edilme imkânı bulmuştur. Böylece Rumen toplumunun ileride girişeceği bağımsızlık hareketlerinin tohumları da ekilmiştir. 1848 İhtilâli, Eflak ve Boğdan için büyük önem taşır çünkü bu ihtilâl, Rumen ulusunun bir tek devlette birleşmesine ve toplanmasına yol açmıştır.

3.3. 1878 ROMANYA’NIN BAĞIMSIZLIĞINI KAZANMASI

3.3.1. Eflak ve Boğdan Prenslüklerinin Birleşmesi

1848 İhtilâlleri, Rumen halkında ulusal birlik ve bağımsızlık arzularının açığa çıkmasında oldukça etkili olmuştur. Öncelikle dar bir alanda kendini gösterecek olan ayaklanmalar daha sonra milliyetçi hareketlerle desteklenerek halka tezâhür edecek ve bağımsızlık hareketine dönüşecektir. Memleketeyn’in bağımsızlığına giden yolda en önemli kilometre taşlarından birisi kuşkusuz Kırım Savaşı ve sonunda imzalanan Paris Barış Antlaşması’dır.⁴⁷¹ Rusya’nın yayılma politikası sonucu sürekli saldırgan bir tutum izlemesi ve Eflak ve Boğdan’ı Avrupa’ya geçişte bir kapı olarak kullanması, Rusya’ya karşı Avrupalı güçlerin özellikle İngiltere ve Fransa’nın başında olduğu bir bloğun oluşmasına neden olmuştur. Bu nedenle kendi politikaları gereği Kırım Savaşı’nda Osmanlıya destek vermişler ve sonucunda imzalanan Paris Barış Antlaşması’nda Memleketeyn’i ilgilendiren maddelere yer vermişlerdir. Antlaşmada yer alan 122. madde⁴⁷² ile Eflak ve Boğdan Prenslükleri kendi iç işlerinde bağımsızlık elde etmişler ve Rusya’nın himâyesinden kurtulmuşlardı. Ancak Rus himâyesinden çıkıp antlaşma devletlerinin himâyesine girmeleriyle Eflak ve Boğdan’ın siyâsî ve hukukî durumu devletlerarası bir şekil almış bulunuyordu. Fransa’nın öncülüğünde batı bloğu prensliklerin özerkleşmesinin önünü 1856 Paris Barış Antlaşması ile açmış ve bu sayede her iki memlekette de kurulan meclis divanı içerisinde çoğunluğu oluşturan birleşme taraftarları açığa çıkmıştır.⁴⁷³ Ancak Osmanlı Devleti tam bağımsızlığa doğru atılmış bir

⁴⁷¹ Cezmi Karasu, “Bağımsızlıktan Birinci...”, s.499.

⁴⁷² Eflak ve Boğdan’dan, Osmanlı Devleti’nin hâkimiyetinde ve antlaşmayı imzalayan devletlerin kefaletinde, sahip buldukları imtiyazlarla menfaatlerinden faydalanmaya devam edeceklerdir, kefil devletlerden hiçbiri bu iki devlet üzerinde müstakil bir himâye tesis etmeyecek ve onların iç işlerine müdâhale için hiçbir hakka sahip bulunmayacaktır. Karal, *Osmanlı Tarihi*, VI. Cilt..., s.49.

⁴⁷³ Karasu, “Bağımsızlıktan Birinci...”, s.500.

adım olarak düşünerek bu karara karşı çıkmıştır. Bunun yanı sıra İngiltere, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü desteklerken, Avusturya da kendi içinde ulusal hareketlenmelere sebebiyet vereceği düşüncesiyle birleşmeye karşı olumsuz bir tutum sergilemiştir. Birleşmeye en büyük desteği veren ülke ise Fransa olmuştur. Fransa hükümdarı III. Napolyon'un, Avrupa'da siyâsî ve dînî nüfuzunu artırabilmek için daha önce ihtilâlciler aracılığıyla bir bağ kurduğu Eflak ve Boğdan Prenslikleri önemliydi. İhtilâlcilerin her fırsatta Fransa'ya sığınması, Fransız entelektüellerinden alınan destek ve aynı zamanda milliyetçilik duygusuyla her milletin devlet kurabilmesi fikri Napolyon'un Eflak ve Boğdan memleketlerinin bir tek idâre altında birleşmesini desteklemesine temel sebepler olmuştur.⁴⁷⁴ Latin devletlerinin ulusal kurtuluş hareketindeki en büyük taraftar Napolyon olmuş ve böylece Fransız korumalı bağımsız Romanya'nın plan ve programları onun modelinde oluşturulmuştur.

Prensliklerde birleşmeyi görüşmek amacıyla meclisler oluşturulmuş, yapılan oylamada birleşmeye karşı gelen tarafın oyları fazla olmuştur. Ancak Napolyon, seçimlerde yolsuzluk yapıldığını öne sürerek, seçimlerin yenilenmesini Osmanlı hükümetinden talep etmiştir.⁴⁷⁵ Ancak Bâb-ı Âli, Fransa tarafından bildirilen itirazlara yönelik seçimlerle ilgili herhangi bir aykırı durum olmadığını belirtmiştir.⁴⁷⁶ Osmanlı Devleti'nin itirazlarına rağmen, Rusya'nın ve İngiltere'nin de bu konuda desteğini alan Napolyon sayesinde, 1857 yılında seçimler yenilenmiş ve 84 oyun birleşme lehine, yalnızca 3 oyun ise aleyhe verilmesiyle resmen prenslikler birleşmiştir.⁴⁷⁷ Birleşik Prenslığe dönüşen Memleketeyn'in ilk Prensi Alexandru Ioan Cuza olmuştur. Osmanlı Devleti başlarda sonucu kabul etmese de Avrupalı güçlerin özellikle Fransa'nın baskına dayanamayarak, 1862 fermanında mevcut durumu Cuza'nın prensliği süresince fiili olarak kabul etmiştir.⁴⁷⁸ Ancak daha sonraki gelişmeler Bâb-ı Âli'nin arzuladığı yönde olmamasına ve neticesinde prenslikleri bağımsızlığa kadar götürmesine neden olmuştur.

⁴⁷⁴ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.349.

⁴⁷⁵ Ristelhueber, a.g.e., s.117.

⁴⁷⁶ BOA. Y. EE., 41/51., Seçimlerle ilgili Fransa devlet-i fahimesi komiseri Mösyö Taliran'ın intihâb maddesine da'ir neşr olunan ta'limâtın bazı mahalleri fermân-ı alînin ahkâm-ı mündericatına tevâfuk etmediğini beyân eylesmesi üzerine icabına bakılacağı cevâbı verilmiş olduğundan, bazı zevât ile beraber mütala'a olundukda ahkâm-ı celile-i fermân-ı alîye muhâlif bir şey görülememiş olduğuna dair hususun bildirildiği 11.05.1857 tarihli belge.

⁴⁷⁷ Ristelhueber, a.g.e., s. s.117.

⁴⁷⁸ Karasu, "Bağımsızlıktan Birinci...", s.500.

3.3.1.1. Birleşik Prensliklerin İlk Prensi: Alexandru Ioan Cuza ve Reformları

1857 yılında yenilenen seçimlerin sonucuna göre Bâb-ı Âli'nin de durumu kabullenerek fermanı yayınlamasıyla birlikte prensliklerin resmen birleşmiş oldukları onaylanmıştı. Yasa, para, adalet, savunma gibi sistemler için ortak bir organizmanın yaratılmasıyla "Birleşik Prenslikler" idârî birliğin sağlanması yolunda önemli adımlar atmıştı. Cuza ise yetkisini siyâsî ve sosyal sorumluluk duygusu ile kabullenip, tarihçi ve sosyal reformcu Mihail Kogălniceanu'nun yardımlarıyla iki Prenslik arasındaki tüm farklılaşma izlerini ortadan kaldırmaya, yasama ve idârelerini tek bir çatı altında birleştirmeye çalışmıştır.⁴⁷⁹ Cuza cesurca reformları ile kurumları modernize etmeyi ve gelişmenin önünde engel olabilecek eski alışkanlıklara köklü çözümler getirmeyi amaçlamıştır. İki prenslikteki orduların tek bir komuta altında birleştirilmesi, para biriminin, telgraf hatlarının ve gümrük hizmetlerinin bir araya getirilmesi ve kamu görevlilerinin ilgili dışişleri bakanlarından geçmeden birbirleriyle doğrudan temas kurması, artık kurum ve kamu hizmetlerinin tek bir devlet olarak hareket ettiğini göstermekteydi.⁴⁸⁰

XVII. yüzyıldan beri Boğdan'ın merkez ve ilçe idâresinde önemli görevlerde bulunan soylu boyar bir aileden gelen Cuza, tıpkı diğer boyar ailelerin çocukları gibi Avrupa'da eğitim almıştır.⁴⁸¹ Paris'te eğitim alması, 1848 İhtilâli'nde reform hareketlerine katılması ve sonrasında çeşitli idârî görevlerde bulunması sonucunda elde ettiği kazanımları, prenslikleri bağımsızlığa taşıyacak olan reformların yapılmasını sağlamıştır. Kısa süre görev almasına rağmen önemli işler yapacak olan Cuza, asırlardır süregelen ve tam bir çözüme ulaştırılamayan tarım meselesi üzerine reform hareketlerine girişmiştir. Bu konudaki en önemli işlerinden biri kilise ve Bâb-ı Âli'nin itirazlarına rağmen, yoksul köylülere toprak sağlayabilmek amacıyla kiliseye ait vakıf topraklarına el konularak köylülere dağıtılması olmuştur.⁴⁸² Eflak ve Boğdan topraklarından elde edilen gelirin manastırlara verilmesi durumuna son vermek isteyen Cuza hükümeti 1863'te, manastır mülklerinin laikleştirilmesi, din adamlarının maaşlarının devlet bütçesinden ödenmesi ve kilisenin ihtiyaçlarının karşılanmasıyla alakalı bir dizi yasa çıkarmıştır.⁴⁸³ Birleşmiş

⁴⁷⁹ Ristelhueber, a.g.e., s.118.

⁴⁸⁰ Hitchins, *A Concise History of Romania...*, s.105.

⁴⁸¹ Hitchins, *A Concise History of Romania...*, s.105.

⁴⁸² Karasu, "Bağımsızlıktan Birinci...", s.500.

⁴⁸³ Traian Nojea, "Secularization of Monastic Estates (1863) Some Legal-Historical Aspects", *Teologia*, Volume:66, Number:1 (2016), s.155-175.

Prensliklerin 1863 ve 1865 yılları arasındaki ilk başbakanı Mihail Kogălniceanu ise prensliklerin yasalarına isyan eden ve ulusal olmayan bir politikayı destekleyerek Rumen milliyetçiliğine karşı savaşan bazı yabancı keşişlerin elinde bu kadar çok servet bırakılmasının ulusal bir günah olduğunu iddia ederek manastırlara ait arazilerin kamulaştırılması yönünde çabalamıştır.⁴⁸⁴ Ulusal bir devlet kurma aşamasında, ekonominin bağımsızlaştırılması için yapılan reformlar geniş tarım arazilerinin devletin kontrolüne geçmesini sağlamış ve böylece önemli bir ekonomik kaynak elde edilmiştir.

Manastır arazilerinin kamulaştırılması ile topraksız olan köylünün yaşam koşullarının iyileştirilmesi amaçlansa da uzun süre daha boyarlar kanun hükümlerini kendi lehlerine çevirebilecek güce sahip olmuşlardır. 1850'ler boyunca, köylülerin giderek artan yükümlülüklerinden duydukları memnuniyetsizliğin büyümesi ve buna rağmen toprak sahiplerinin uzlaşmaz tutumları, Cuza'nın 1864'te askerî bir darbe yapmasına ve ardından tarım reformu hakkında bir kararname çıkarmasına sebep olmuştur.⁴⁸⁵ Sosyal ve iktisadi şartlara etkisinden ötürü oldukça önemli olan yasanın amacı her köylüyü bir parça toprak sahibi yaparak, bağımsız toprak sahipleri yaratmak olmuştur. Bunun için köylü toprakları, toprak sahiplerinin eski toprakları üzerinde yeniden hâkimiyet kurmalarını önlemek amacıyla otuz yıl boyunca satılmaz ilân edilmiştir.⁴⁸⁶ Alınan bu kararlar, büyük toprak sahiplerini memnun etmemiş ve aynı zamanda meclis üyelerine danışmayarak otoriter bir tutum sergilemesi, farklı kesimlerin de tepki göstermesine sebep olmuştur. Aslında darbe ile Cuza, büyüyen bir muhalefetle karşı karşıya kaldığında ülkeyi yeniden düzenleme planlarını gerçekleştirebilmeyi amaçladığını göstermektedir. Ancak Cuza ve Kogălniceanu'nun toprak sahibi köylü sınıfı yaratma çabaları başarısız olmuş ve köylülerin büyük çoğunluğunun verimsiz toprak sahibi olduğu gibi büyük toprak sahiplerine karşı boyun eğme durumu devam etmiştir.⁴⁸⁷ Sonuç olarak asırlardır süregelen toprak problemi baskı yoluyla da olsa yine çözüme ulaşamamış; toprağa aç, bunalımlı ve

⁴⁸⁴ Nojea, a.g.m., s.161.

⁴⁸⁵ Glenny, a.g.e., s.66.

⁴⁸⁶ Jelavich, *Balkan Tarihi 1...*, s.291. Cuza'nın köylülere karşı bu kadar duyarlı olmasının sebebi, köylünün demografik gücünden faydalanmak istemesiydi. Fransız Konsolosuna, köylülerin devletin aktif gücü olduğunu, geriye kalan halkın önemli olmadığını ve eğer onu devirmeye kalkıştırlarsa yanında üç milyon köylü nüfusunun olacağını söylemişti. Rumen toplumunun kesinlikle çoğunluğunu oluşturan kesim köylülerdi ancak dağınık halde örgütsüz bir biçimde yaşamaları ve ilerleyen süreçte Cuza'nın umduğu gibi yanında olmamaları bu güvenin boşa çıkacağını göstermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.353.

⁴⁸⁷ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.354.

tatminsiz bir köylü kitlesi varlığını korurken, büyük toprak sahipleri de nüfuzunu uzun süre devam ettirmiştir.

Cuza'nın 1859 yılından 1866 yılına kadar yönetmiş olduğu Birleşik Prensliklerde önemli siyâsî ve idârî değişmeler gerçekleşmiştir. Napolyon'u taklit edip orduya istinat ederek divanı dağıtmış, yeni bir seçim kanunu hazırlamış ve referandum ile halka onaylattığı kanuna göre; serbest seçim ile bir mebuslar ve bir de ayan meclisi kurulmasına karar vermiştir.⁴⁸⁸ Bunun yanı sıra idârî yapılanmada da örnek alınan Napolyon'un anayasasına dayanan bir sivil anayasa ilân edilmiş ve yerel idâre başka yerlerde de gördüğümüz merkezileşme prensibi etrafında tecessüm etmiştir.⁴⁸⁹ Tam bağımsız bir devlet gibi hareket eden prensin bu hareketine Bâb-ı Âli'nin tepkisi gecikmemiştir. Sadrazam Mehmed Emin Ali Paşa bir telgraf çekerek birleşik prensliklerin devletlerarası antlaşmalarla tespit edilmiş olan kanunlarını kaldırmak veya değiştirmek hakkına sahip bulunmadığını ve bu gibi hareketlerin tanınmayacağını bildirmiştir.⁴⁹⁰ Bunun üzerine Prens, İstanbul'a gelmiş ve Paris Antlaşması devletlerinin temsilcileri ile İstanbul'da Âli Paşa'nın başkanlığında toplanarak, Prens tarafından hazırlanmış bulunan yeni anayasa tasarısını, bazı değiştirmelerle ve Osmanlı Devleti'nin hükümranlılık hakları, birleşik memleketler üzerinde baki kalmak şartıyla kabul etmişlerdir.⁴⁹¹

Eğitimdeki reformlarda da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Eğitimin zorunlu hale geldiği ülkede, yeni kurulan ilk ve ortaokulların yanı sıra Bükreş ve Yaş Üniversiteleri kurulmuş, başlangıçta mütevazı öğrenci sayısına sahip olmalarına rağmen bu okullar Rumen entelektüel hayatının gelişmesine önemli katkıda bulunmuştur.⁴⁹² Köy okullarından sonra eğitimine devam etmek isteyen öğrencilere burs imkânı sağlanmış ancak yetersiz okul sayısı nedeniyle bu kanunun birçok hükmü uygulanamamıştır.⁴⁹³ Cuza'nın iddialı reformları, kurumsal yapılanmayı gerçekleştirmedeki başarısı ve eğitimin gelişimine katkı sağlayacak çalışmalar yapmasına rağmen konumu yavaş yavaş zayıflamıştır. Yedi yıl boyunca sürececek hükümranlığı boyunca çeşitli krizlerle karşı karşıya kalmıştır.

⁴⁸⁸ Karal, *Osmanlı Tarihi*, VII. Cilt, 6..., s.8.

⁴⁸⁹ Jelavich, *Balkan Tarihi I...*, s.322.

⁴⁹⁰ Karal, *Osmanlı Tarihi*, VII. Cilt..., s.8-9.

⁴⁹¹ Vakanüvis Lütfi Efendi'ye göre; Prens Cuza kralların ve imparatorların karşılanmasında mutad olan törenle karşılanmıştı. Başarıyla sonuçlanan görüşmelerden sonra ülkesine dönen Prens, Bükreş'te parlamentosu tarafından Romanya'nın kurucusu ve ıslahatçısı olarak selamlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Karal, *Osmanlı Tarihi*, VII. Cilt, s.9.

⁴⁹² Karasu, "Bağımsızlıktan Birinci...", s.501.

⁴⁹³ Stavrianos, *The Balkans Since...*, s.356.

Yapmış olduğu reformlarla kalıcı istikrarı sağlamaya çalışsa da özellikle yürürlüğe koyduğu Tarım Yasası yüzünden toplumun en iyi örgütlenmiş kesimi olan boyarların kendisine muhalefet olmasına neden olmuştur. Ayrıca kiliseye ait topraklara el koyması ve darbe yöntemiyle kararların alınmasında meclisin gücünü yok sayması diğer kesimlerden de kendisine karşı tepki doğurmuştur. Bâb-ı Âli ise oluşan bu kaos ortamından Prensi sorumlu tutmuş ve Fuat Paşa'nın prence hitaplı mektubunda; halkın meşru sayılabilecek isteklerinin yerine getirilmesini tavsiye etmiştir.⁴⁹⁴ Bâb-ı Âli ile Prens arasındaki bu ihtilafı fırsat bilen muhalifler, Cuza'nın yönetimine son verecek ve onu tahttan çekilmeye mecbur bırakacak bir komplo planlamışlardır. Aslında bütün bu muhalifler karşısında zayıflığının farkında olan Cuza, Aralık 1865'te meclise gönderdiği mesajda tahttan çekilmeyi düşündüğünü dile getirmiştir.⁴⁹⁵ Cuza'nın bu zayıflığı, komplocuları ilerlemeye teşvik etmiş Ion C. Brătianu ve Constantin A. Rosetti'nin başında olduğu radikal liberallerin önderliğindeki muhalifleri, daha önce iç sorunlara eşlik eden kamu karışıklığından ve dış müdâhaleden kaçınmak için darbelerini hızla gerçekleştirmeye karar vermişlerdir.⁴⁹⁶ 23 Şubat 1866 yılında, ülkeyi terk etmeye zorlamak için saraya bir grup girdiğinde Cuza hiçbir direniş göstermemiştir. Yerel görevlilere kendisinin de isyanın liderlerince arzulanan yabancı bir prensi tercih ettiğini ifade eden yazıyı imzalayarak, görevinden resmen feragat etmiştir.⁴⁹⁷ Cuza'nın hükümdarlığı önemli sosyal ve politik değişimlerin gerçekleştiği dönem olmuştur. Ancak idâreyi, mâliyeyi, orduyu, adalet sistemini iyileştirmeye ve merkezileştirmeye çabalarken, aldığı kararlar ve reformları uygularken kullandığı yöntemler nedeniyle bir dizi düşmanın oluşmasına ve hâkimiyetinin kısa sürede sona ermesine engel olamamıştır.

3.3.1.2. Yabancı Prens I. Carol ve Romanya'nın Bağımsızlığını Kazanması

Süreci

1856 Paris Barış Antlaşması ile prensliklerin birleşmesi, Romanya'nın teşekkülüne ve bağımsızlığın kazanılmasına önemli derecede katkı sağlamıştır. Birleşik Prenslikler, ilk Prens Cuza'nın döneminde yapmış olduğu birçok reformla yeni şeklini almış ancak yürütülen politikanın toplum içinde hizipliğe yol açması yönetimin yeniden değişmesine

⁴⁹⁴ Karal, *Osmanlı Tarihi*, VII. Cilt..., s.10.

⁴⁹⁵ Hitchins, *A Concise History of Romania...*, s.111.

⁴⁹⁶ Hitchins, *A Concise History of Romania...*, s.111.

⁴⁹⁷ Jelavich, *Balkan Tarihi 1...*, s.322.

neden olmuştur. Bu süreç hem prenslikler için hem de hâlâ prensliklerin yönetiminde söz sahibi olan Osmanlı Devleti için kolay olmamıştır. Osmanlı Devleti, mevcut yönetim sistemini 1862 fermanında Cuza'nın prensliği süresince fiili olarak kabul etmiş ve dolayısıyla Prens görevden el çektilmesiyle yerine kimin geleceği ve ülkenin nasıl yöneteceği konusunda karışıklık yaşamıştır. Ayrıca prenslikler için yapılan reformlar ve tarım sorunu konusyla başlayan 1848 İhtilâllerinden sonra daha da belirgin çizgilerle ayrılan muhafazakârlar ve liberaller ise yeni yönetimde yabancı bir prensin görevlendirilmesi konusunda bir araya gelmişlerdir.

Cuza'nın tahttan çekilmesinden sonra, önce onu reddeden Belçika Prensi Flanderli Philip'e, ardından III. Napolyon ve Bismarck'ın desteğiyle Alman Prens Carol (Charles) von Hohenzollern'e teklif edilmiştir.⁴⁹⁸ Rumenler yabancı bir prens seçerek iç mücadelelerine son vermeyi ve aynı zamanda yurtdışından daha güvenilir diplomatik destek sağlamayı ummuşlardır. Mevcut antlaşmaların ruhuna aykırı olan bu karara, Bâb-ı Âli, Avusturya ve Rusya karşı çıkarken, Romanya muhtariyetine kefil bulunan diğer devletlerden, Fransa, İngiltere, Prusya ve Piyemonte meydana çıkan yeni durumun Paris'te bir konferansta görüşülmesini teklif etmişlerdir.⁴⁹⁹ 4 Mart 1866 yılında Paris'te yapılan konferansta Eflak ve Boğdan'ın Cuza'dan önceki iki ayrı meclis olarak yönetimde ayrılıp ayrılmaması üzerine bir çıkar yol arandığı sıralarda, geçici hükümet meclisi dağıtmıştır. Prensliklerde vekiller, prens seçiminin tamamen bir iç mesele olduğuna ve büyük güç müdâhalesine konu olmaması gerektiğine karar vermişler ve III. Napolyon'un kuzeni Prens Carol'u prens olarak seçmişlerdir.⁵⁰⁰ Ion C. Brătianu, mecliste aday olarak gösterdiği Carol ile birlikte o dönem savaşın baş gösterdiği Avusturya topraklarında tanınmamak için kılık değiştirerek seyahat etmişler ve 10 Mayıs 1866'da Romanya'ya gelmişlerdir.⁵⁰¹ Bâb-ı Âli'nin prensliğini tanımadığını bildirmesine rağmen, Romanya meclisinde pâdişâhın lehinde sözler söylenmesi işi tatlıya bağlamak için bir vesile olarak kabul edilmiş ve Prens Carol'un Sultan Abdülaziz'e saygılarını sunmak için İstanbul'a gelmesi durumu tersine çevirmiştir.⁵⁰² Böylece imparatorlukta Prens yeni statüsü ve prenslik üzerindeki hakları belirlenmiş ve hazırlanan ferman göre; Eflak ve

⁴⁹⁸ Georgescu, a.g.e., s.151.

⁴⁹⁹ Karal, *Osmanlı Tarihi*, VII. Cilt..., s.10.

⁵⁰⁰ Jelavich, *Balkan Tarihi I...*, s.322-323.

⁵⁰¹ Georgescu, a.g.e., s.151.

⁵⁰² Karal, *Osmanlı Tarihi*, VII. Cilt..., s.12.

Boğdan birliği zaman bakımından şartsız olarak kabul edildiği gibi prensin Romanya tahtı üzerindeki veraset hakları da kabul edilmiştir. Prens ayrıca devletin resmî ismini “*Romanya*”⁵⁰³ olarak kabul görmeyi arzuladığını da bildirmiştir.⁵⁰⁴ Rumen seçkinler son yıllarda verdikleri millî mücadeleyle bir zafer daha kazanmışlardır. Her ne kadar iktidar mücadelesinde bloklaşmalar yaşasalar da yabancı bir prensin etkisi, milliyetçi hareketin uzun zamandan beri istedikleri yönetim istikrarını sağlamıştır. Kendi geleceklerine karar verebildikleri bir siyâsî istikrar döneminin yaşanacağı ülkede atacakları bir sonraki adım ise bağımsızlığı kazanma yolunda olmuştur.

1848 İhtilâlinde sonra modern Romanya'nın şekillenmesi hızlanmıştır. Aslında prensliklerin birliğinin sağlanmasıyla siyasal kurumların yavaş yavaş batı karakterine bürünmeye başlaması liberaller ve muhafazakârlar arasındaki politik çatışmaları ortaya çıkarmıştır. Ulusal kimlik ve gelişme konusunda liberaller için Batı bir ilham kaynağı iken daha geleneksel düşünen muhafazakârlar için endişe nedeni olmuştur.⁵⁰⁵ Ancak Cuza'nın yapmış olduğu faâliyetler, Liberal ve Muhafazakâr entelektüellerin Batı ve Rus yanlısı hizipleşmesinin içinde koalisyonun oluşmasını sağlamıştır.⁵⁰⁶ Cuza'nın görevine son vermede ve yabancı bir prensin yönetime gelmesi konusu anlaşmışlardır. Ancak özünde farklı fikirler etrafında toplanan muhalif grupların bu koalisyonu uzun sürmemiş, Carol'un izlediği politikalar neticesinde iktidardaki yönetici sınıfının içinde yeniden örgütlenmeler başlamıştır. Özellikle Carol'un Alman hayranlığına eğilimi ve muhafazakâr yanlısı bir politika izlemiş olması, iktidara gelmesi konusunda oldukça çaba sarf eden liberallerde büyük hayal kırıklığına sebep olmuştur.⁵⁰⁷ Sonuçta Romanya'daki kamuoyu duyarlılığı büyük ölçüde Fransız yanlısıydı.

1866 ile 1871 arasında Prens, yönetimi Ion Ghica veya Mihail Kogălniceanu gibi orta derecede liberal ve Dimitri Ghica gibi orta derecede muhafazakâr olan kişilerle kurmuş ancak yabancı bir prensi güvence altına almak için çok fazla katkıda bulunan Ion C.

⁵⁰³ Eflak-Boğdan Birleşik Prensligi'nin, “Romanya” diye adlandırılması hususu Bâb-ı Âli tarafından sakıncalı görülmekte ve bu konuda dönemin Hariciye Nâzırı ve Viyana Büyükelçisi arasında geçen yazışmanın içeriği Bâb-ı Âli'nin tutumunu destekler niteliktedir. Buna göre; Viyana Büyükelçisi Fitzio Efendi'nin 288 numaralı 8 Mart tarihli Bâb-ı Âli'ye göndermiş olduğu rapor ve mektuplardan birinin içeriğine cevaben, dönemin Hâriciye Nazırı Râşid Paşa tarafından, Eflak ve Boğdan Birleşik Prensligi hakkında olan resmî yazışmalarda henüz uluslararası antlaşma nezdinde kabul edilmediğinden dolayı “Romanya” kelimesinin hiçbir şekilde kullanılmaması hususunda ısrarını içeren bir telgraf gönderilmiştir. BOA. HR.SYS., 159/54. Söz konusu arşiv belgesi asıl lisânî ile birlikte Ekler kısmında sunulmaktadır.

⁵⁰⁴ Jelavich, *Balkan Tarihi 1...*, s.323.

⁵⁰⁵ Hitchins, *A Concise History of Romania...*, s.76.

⁵⁰⁶ Glenny, a.g.e., s.66.

⁵⁰⁷ Fischer-Galati, a.g.e., s.385.

Brătianu ve Rosetti gibi radikal liberaller alınmamıştı.⁵⁰⁸ Carol onların ihtilâl süresince edindikleri nüfuzlu itibarlarından çekindiği için dışarıda bırakmıştı. Bu yabancı prens için de hükmetme, yerliler için olduğu kadar zordu, kişisel bir partisi yoktu ve muhalif grup ve bireyler arasında oynamak zorundaydı.⁵⁰⁹ Rumen siyâsetinin tüm çekişmesine rağmen liderlerin güvenini ve sevgisini kazanmak için çabalamış ve uzun süre sonra yönetimde bir istikrar sağlamıştır. Hükümrânlık süresi boyunca hem kendi iktidarını hem de bağımsız bir Romanya gibi ülkenin uluslararası statüsünü sağlamlaştırmak için birçok alanda reform çalışmalarını sürdürmüştür.

1860'lı yılların sonu ve 1870'li yılların başında Romanya uluslararası politikada daha etkin bir yer edinebilmek amacıyla yabancı ülkelerde diplomatik birimler kurmaya başlamış; 1868 yılında Viyana'da, 1872'de Berlin'de, 1873'te Roma'da, 1874'te Petersburg'da Rumen diplomatik ofisleri tesis edilmiştir.⁵¹⁰ Hükümetin başında Dimitri Ghica ve İçişleri Bakanlığı görevinde ise Mihail Kogălniceanu görev yapmış olduğu bu dönemde, 1871 yılında, Avusturya-Macaristan ve Sırbistan ile telgraf hatları üzerine iki antlaşma imzalanmış, 1875 yılında Avusturya ile ticaret antlaşması ertesi sene de Rusya ile ticaret ve deniz konularında bir antlaşma imzalanmıştır.⁵¹¹ Uluslararası alanda bağımsız bir ülke gibi hareket etmesini sağlayan siyâsî adımlar atılmasının yanı sıra ülkede sosyo-kültürel açıdan da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Carol, şık mimariye sahip olan binalar ve kafelerle çevrili geniş bulvarların yapıldığı Bükreş'in Balkanların Paris'i olarak anılmasını sağlamıştır.⁵¹² 1866 yılında, 1831 Belçika anayasasına dayanan, bir yasama meclis kurmuş ve ayrıca yasalar önünde eşitlik vaat ederek inanç, vicdan ve basın özgürlüğünü yasalarla güvence altına almıştır.⁵¹³ Ortodoks inancı, Rum Patrikliğinde

⁵⁰⁸ Georgescu, a.g.e., s.152.

⁵⁰⁹ Jelavich, *Balkan Tarihi 1...*, s.324.

⁵¹⁰ Birbudak, *Romanya'nın Bağımsızlığını Kazanması...*, s.126.

⁵¹¹ Birbudak, *Romanya'nın Bağımsızlığını Kazanması...*, s.126.

⁵¹² Glenny, a.g.e., s.164.

⁵¹³ Ristelhueber, a.g.e., s.120. Dönemin anayasal zemini oluşturan 8 bölümlü 114 maddeli anayasanın genel itibarıyla içerdiği konular: 1-4. Maddelerden oluşan I. bölüm Rumen ülkesini tanımlar. 5-50. maddeleri içeren II. Bölüm ise Rumenlerin haklarını düzenler. 31-107. maddelerden oluşan III. Bölüm devletin temel kurumları ve bunların işleyişi üzerinedir. IV. Bölüm (108-117. maddeler) ise finans işlerini düzenler. Ordu düzenine ve asker alma işlerine ilişkin hükümlerin yer aldığı 118-123. maddeler V. Bölümdedir. Değiştirilemeyecek maddelerin yer aldığı 124-128. maddeler VI. Bölümdedir. Burada Birleşik Prenslüklerinin resmî renkleri olarak mavi-sarı-kırmızı seçilir. Böylece modern Rumen bayrağı şekillenmiş olur. Ülkenin merkezi ve hükümetin çalışma yeri olarak Bükreş Şehri seçilir. 129. maddenin yer aldığı VII. Bölüm anayasa maddelerinin değiştirilmesine ilişkin uygulamaları ele alır. 130-133. maddeler genel hükümlere ilişkindir. 1 Temmuz 1866'da Resmî Gazete'de (Monitorul Oficial) yayınlayarak anayasanın yürürlüğe girmesini sağlayan Birleşik Prenslükler böylece hâlâ kâğıt üstünde metbuları olan Osmanlı Devleti'nden daha önce ve daha modern bir anayasal düzene kavuşmuş oldular. Ayrıntılı bilgi için bkz. Karasu, "Bağımsızlıktan Birinci...", s.502-503.

bağımsız bir kilisesinin önderliğinde devlet dîni ilân edilmiştir. Sanayiye geliştirmek ve ülkenin ekonomik bağımsızlığını artırmak için tasarlanmış çok sayıda ekonomik önlem almıştır. Carol'un ülkeye sağlamış olduğu yenilik ve değişimler, Romanya'nın bağımsızlığını kazanıp 1881'de Carol'un I. Romanya Kralı olarak taç giymesinden sonra da devam etmiştir. 1914 yılından ölümüne kadar tahtta kalmış ve toplam 48 yıl süre ile Rumen siyâset hayatının en parlak yıldızlarından birisi olmuştur.⁵¹⁴

Carol'un liderliğinde Romanya, Avrupa devletleri arasında belli bir konuma ulaşırsa da hâlâ tam bağımsız bir ülke değildi. Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında olan Romanya ile bağlar, 1877 yılında başlayan Osmanlı-Rus Savaşı ile kopmaya başlamıştı. I. Carol'un bu savaşta, Rus birliklerine serbest geçiş izni veren gizli bir antlaşma yaparak Rusya tarafında bir tutum sergilemesi, Bâb-ı Âli'nin Carol'un görevden alınmasını talep etmesine neden olmuştur.⁵¹⁵ Şimdiye kadar nüfuzundan kurtulmak istedikleri Ruslara karşı verdikleri mücadele unutulmuş ve ılımlı bir iletişim içerisinde oldukları Osmanlı hükümetine karşı Rusların yanında savaşa taraf olunmuştur. 11 Ekim 1876'da Ion C. Brătianu'nun temsil ettiği Romanya ile Rus devleti yetkilileri arasında Kırım Livadia'da yapılan görüşmeler neticesinde Osmanlı-Rus Savaşı'nın çıkması durumunda, Romanya'nın toprak bütünlüğünün korunması şartıyla Rus ordusunun Romanya topraklarından geçişi konusunda prensip anlaşmasına varılmıştır.⁵¹⁶ Osmanlı Devleti, Romanya'nın bu tutumuna sert tepki göstermiş ve savaş ilan etmiştir. Buna rağmen 21 Mayıs 1876 yılında Romanya bağımsızlığını ilan etmiş ve Romanya Devleti kurma umuduyla radikal liderler, Rusya'nın geri almak istediği Güney Besarabya bölgesini bağımsızlığın desteklenmesi koşuluyla vermeyi kabul etmişlerdir.⁵¹⁷ Öncesinde Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığını isteyen Romanya Prensiği olumsuz yanıt alınca Rusya ile ittifak yapmak zorunda kalmıştır.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na katılan ve özellikle Plevne'de Osmanlıların yenilgisine çok önemli katkıda bulunan Romanya'nın bağımsızlığı 1878 yılında Berlin Kongresi'nde tanınmıştır.⁵¹⁸ Berlin'de düzenlenen bu kongrede Romanya'nın daimî bir temsilci bulundurması kabul edilmezken, sadece kendisini ilgilendiren meselelerin

⁵¹⁴ Karasu, "Bağımsızlıktan Birinci...", s.506.

⁵¹⁵ Ristelhueber, a.g.e., s.121.

⁵¹⁶ Birbudak, *Romanya'nın Bağımsızlığını Kazanması...*, s.137.

⁵¹⁷ Anderson, a.g.e., s.209.

⁵¹⁸ Maxim, "Romanya", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/romanya#2> (30.03.2021).

görüülmesi esnasında oturumlarda Romanya'yı temsil etmek üzere 1 Temmuz 1878 tarihinde Ion C. Brătianu ve Mihail Kogălniceanu görevlendirilmiştir.⁵¹⁹ 13 Temmuz 1878 yılında imzalanan Berlin Antlaşma ile Romanya'nın bağımsızlığı resmen onaylanmıştır. Yıllardır verilen mücadele Rumen liderlerin çabalarıyla adım adım zafere ulaşmıştır. Prenslükler üzerindeki uluslararası çekişmeleri lehlerine kullanmaları ve reform çalışmaları için uygun ortamlar oluşturmaları, önce Eflak ve Boğdan'ın önce birleşmesinde ve sonrasında bağımsız bir ülke olmasındaki en önemli etken olmuşlardır. Ne Osmanlı Devleti ne de garantör devletler Romanya'nın bağımsızlığına engel olabilmişlerdir. Bağımsızlıktan sonra 1914 yılına kadar ülkeyi yönetecek olan Carol, 1881'de krallığını ilan ederek bağımsız Romanya Devletinin ilk kralı olmuş ve ülkede modernizasyon çalışmalarına hız kesmeden devam etmiştir. Bakanlık görevleri, köy ve şehir planlaması, eğitim organizasyonun oluşturulması, ordunun ve bir ulusal bankanın kurulması konusunda yenilik hareketlerini destekleyen yasalar çıkarmış ve bunun yanı sıra seçmen sayısını önemli ölçüde artıran yeni bir seçim yasasını da kabul etmiştir.⁵²⁰ Carol, Batı modernizasyonunu ülkeye adapte ederek sosyal ve ekonomik yapıda iyileşmeler elde ederken, uzun yıllar iktidarda kalacak olmasıyla ülkede siyâsî istikrar ortamının oluşmasını sağlamıştır.

⁵¹⁹ Birbudak, *Romanya'nın Bağımsızlığını Kazanması...*, s.157.

⁵²⁰ Georgescu, a.g.e., s.153.

SONUÇ

Eflak ve Boğdan, sahip olduğu konum itibariyle birçok devletin hâkimiyet mücadelesi verdiği topraklar olmuştur. Avrupa'nın doğusunda, Karpatlar ile Karadeniz'in arasında yer alan bu iki önemli bölge, Doğu ve Batı arasında köprü vazifesi görmesi nedeniyle tarih boyunca çeşitli kavimler tarafından istilâlara uğramıştır. Rumenler olarak adlandırılan Eflak ve Boğdan halkının atası olan Daçyalılar bölgeye M.Ö. I. yüzyılda gelmişler sonrasında uzun süre Roma İmparatorluğu hâkimiyetine girmişlerdir. Batı ile etnik, kültürel ve dilsel bağlantılarının temeli de bu hâkimiyet döneminde atılmıştır. Özellikle Romanın etkisinde Latin dilini benimsemeleri, bağımsızlık mücadelesinde Rumen ulusunun belirleyici ana unsuru ve ulusal hareketinin temeli olmuştur. Sonrasında Bizans İmparatorluğu ve yaklaşık beş asır Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde bulunmalarıyla da doğunun manevi ve kültürel yapısından etkilenmelerine neden olmuştur.

XIII. yüzyılda Eflak ve Boğdan bağımsız birer prenslik olarak ortaya çıkmışlar ancak mevcut statüleri, Balkanlar üzerinden kuzeye doğru ilerleyen Osmanlı Devleti'nin XIV. yüzyılın sonunda Eflak'ı ve XV. yüzyılın ortalarında Boğdan'ı hâkimiyeti altına almasıyla değişmiştir. Osmanlı Devleti idâresine girdikten sonra devletin himâyesindeki diğer bölgelerden farklı olarak merkezden atanan bir idâreci yerine kendi içlerinden seçtikleri biri tarafından yönetilmişlerdir. Farklı bir idârî sistemin uygulanması, Rumenlerin kurumlarını, kültürel ve sosyal yapılarını korumalarını sağlamıştır. Osmanlının Avrupalı güçlerle arasında tampon bölge olarak kullandığı Eflak ve Boğdan Prenslikleri, zaman zaman kendi çıkarları etrafında Osmanlıya karşı dış güçlerle yakın ilişkiler kurmaları idârî değişikliğin yapılmasını zorunlu kılmıştır. İdareden sorumlu olan Eflak ve Boğdan Voyvodaları 1711 ile 1821 yılları arasında artık yerel idâreciler tarafından değil, Fenerli Rum Beyleri tarafından yönetilmiştir. Avrupalı güçlerle voyvodaların yakın teması prensliklerin statüsü değiştirilerek engellenmeye çalışılsa da aslında iki prenslik de Batı'dan tam olarak izole edilememiştir. XVI. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar, Orta Avrupa ile doğrudan da olsa ticarete devam etmişler ve diplomatik temasları sürdürmüşlerdir. Aydınlanma Dönemiyle beraber, Rönesans ve Reform hareketlerinin etkisinde Batı'dan yayılan düşünce hareketlerine, çeşitli kültürel ve entelektüel akımlara açık kalmışlardır.

Eflak ve Boğdan toprakları sahip olduğu konum ile Avrupalı güçlerin mücadele verdiği cazip bölgelerden olmuş; dolayısıyla bu durum jeopolitik önemini arttırmıştır. Osmanlı Devleti ise bu hususta başta Rusya olmak üzere Avusturya, İngiltere ve Fransa ile sık sık karşı karşıya gelmiştir. Dönemin değişen koşullarıyla birlikte güçler dengesi de değişmiş ve Osmanlı Devleti zayıflamaya başlamıştır. Sıcak denizlere inme politikasını gerçekleştirmek için Eflak ve Boğdan topraklarını önemli bir geçiş noktası olarak gören Rusya, prenslikler üzerinde nüfuzunu artırmaya çalışmıştır. Rusya'nın çabaları 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile amacına ulaşmış ve artık Osmanlı'nın yanında Memleketeyn'in idâresine müdâhale hakkına sahip olmuştur. Bu tarihten sonra Rusya'nın ilgisi artarak devam etmiş ve Avrupalı güçlerin de müdâhil olmasıyla prensliklerin yönetimi karmaşık bir hal almıştır. Eflak ve Boğdan'ın idâresinden sorumlu olan Fenerli Beyler, bu çekişme ortamında kendi çıkarları uğruna, denge siyâseti izleyerek dış güçlerle yakın ilişkiler kurması Osmanlı Devleti'nin Memleketeyn'de yeniden nizamı sağlamasına neden olmuştur. 1821 tarihi itibariyle Fenerli Beyler yerine yeniden eski usûle uygun olarak idâreciler yerli Rumen boyarlar arasından seçilmiştir.

Dış müdâhalenin istikrar kazanması, Eflak ve Boğdan halkını oldukça yıpratmış ve bu durum ulusal duygunun canlanmasına neden olmuştur. Özellikle 1789 Fransız İhtilâli'nin tesiriyle entelektüel kesimin ulusal kimlik arayışına girmesi, hâkim güçlerin nüfuzunu ortadan kaldırıp bağımsızlık mücadelesi vermelerini sağlamıştır. Stratejik öneme sahip olan prensliklere bu konuda verilen destek, ülkelerin çıkar ilişkisine göre şekillenmiş; özellikle ihtilâl fikirlerini Avrupa milletlerine ihraç eden Fransa bağımsızlığın en büyük destekçisi olurken, Osmanlı Devleti, Rusya ve Avusturya karşı çıkmıştır.

XVIII. yüzyılın sonuna gelindiğinde Rumen seçkin sınıf içinden soylu boyarların Avrupa şehirlerinde eğitim almış çocukları ülkelerine döndüklerinde ulusal devlet kurmanın yollarını aramışlardır. Verdikleri mücadelelerle devletin kaderinin yazılmasına rehberlik etmişler, Rumen halkının siyâsî ve kültürel yaşamında ulusallaşmayı egemen unsur haline getirmişlerdir. Belli başlı etkenler, Romanya'nın ulusal bir devlet olarak kurulmasına etki etmiştir. Başta Batı etkisi özellikle Fransa, ulus olma yolunda aktif rol oynayan Rumen entelektüel liderlerin düşünce yapısının ve çalışmalarının şekillenmesini sağlamıştır. Modern Romanya, Avrupa modeline uygun olarak siyâsî, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak şekillenmiştir. Rumen siyâsetçilerin ve entelektüellerin meşgalesi, yeni kuracakları

devletleri için istikrarı sağlayacak ve halkının her alanda ilerleme kaydetmesini sağlayacak bir idârî sistemin oluşturulması için çabalamışlardır. Batıdan alınan teorileri kendi mevcut koşullarına göre şekillendirmişlerdir. Romanya Devleti'nin üç ana bölgesinden birisi olan Transilvanya (Erdel), Eflak ve Boğdan Prenslüklerinin Avrupa fikir akımlarına doğru çekilmesinde etken öneme sahiptir. Batı kültürünün tesiriyle ve Latinleşme çabaları üzerine *ulus* olarak görülmek istemeleriyle başlayan ilk hareketlilik, Transilvanya Birleşik Kilisesi mensuplarının ve Avrupa'da eğitim alan gençlerin etkisinde gerçekleşmiştir. Sonrasında Memleketeyn'e gidecek olan Transilvanyalı aydın gençler, Prenslüklerdeki entelektüel gelişime önemli derecede katkı sağlamıştır. Bunun yanı sıra her ne kadar voyvoda oldukları dönemlerde idârî ve ekonomik usûlsüzlükleriyle Rumen halkı tarafından istenmeseler de, Aydınlanma Çağı fikirlerinden özellikle Fransa modelinden etkilenen Fenerli Beyler, birçoğu kalıcı hale gelecek yenileşme çalışmalarlarıyla Eflak ve Boğdan'ı Batı tarzında modernize etmeye çalışmışlardır. Özellikle yaptıkları reformlar konusunda öne çıkan Fenerli ailelerden Mavrokordato ve İpsilanti Ailesi, prensliklerin idârî, mâlî ve sosyal sistemlerini yeniden şekillendirmişlerdir.

Tüm bu etkenlerin yanında, yerli reformistlerin oluşumu ve faâliyetleri Romanya'yı aşama aşama bağımsızlığa götürmüştür. Modern çağın merkezi olan Batı'nın iyi birer gözlemcisi olmuşlar ve sonra Avrupa şehirlerinde aldıkları eğitimler sayesinde yavaş yavaş Aydınlanma fikirlerini uygulamaya koyulmuşlardır. 1789 Fransız İhtilâli ile başlayan değişimler, özellikle 1848 İhtilâli'nin etkisinde Rumen ulusal hareketini şekillendirmesiyle doruğa ulaşmıştır. İdari, sosyal, ekonomik ve millî kültürün temelini oluşturan filolojik, tarihi ve edebi çabalara büyük bir ivme kazandırmışlar ve giderek Avrupa'nın bir parçası haline gelmişlerdir. Rumen entelektüellerin tekelinde, devrimsel nitelikte olan değişimleri hem toplumun her kesimine aynı oranda adapte etmek hem de hâkim güçlere kabul ettirmek pek de kolay olmamıştır. Ekonomik ve siyâsî yaşamın liderliğini üstlenen seçkin sınıf yükselişe geçerken, nüfusun çoğunluğunu oluşturan köylüler değişimin gerisinde kalmışlardır. Modern ve Avrupalı sistem tüm ulusun çıkarlarına uygun işlenmeye çalışılsa da ne köylünün asırlardır süren ekonomik sıkıntısına tam çözüm getirmiş, ne de gelenekçi köylü sınıfının değişim konusundaki isteksizliğini gidermiştir. Ayrıca liderler kendi aralarında da fikir ayrılığına düşmüş ve liberaller ve muhafazakârlar olarak reformların uygulanış aşamasında bölünmüşlerdir.

Bunun yanı sıra dış güçlerin özellikle Rusya'nın tesirini arttırmak pahasına Eflak ve Boğdan'daki mücadelelere sürekli müdâhil olması sürecin hızlı bir şekilde ilerlemesinin önünde engel olmuştur. Osmanlı Devleti ise tampon bölge olarak kullandığı, stratejik öneme sahip olan Memleketeyn'i kaybetmemek için denge siyâseti izlemiştir. Tüm bu zorluklara rağmen entelektüel liderler ihtilâl hareketlerinden vazgeçmemiştir. Vermiş oldukları mücadele sonucunda kültürel ve politik değişimler büyük oranda sağlanmış ve Batı modelinde ulusal bir devletin varoluşuyla sonuçlanmıştır.

KAYNAKÇA

1. ARŞİV BELGELERİ

1.1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.) Belgeleri

BOA. C. HR., 75/3741.

BOA. HR. SYS., 159/54.

BOA. MB. İ., 2/93.

BOA. Y. EE., 41/51.

2. GAZETELER

Adevărul. Cilt:14, Sayı:4201, 9 Nisan 1901, Ed: Constantin Mille, Tipografia “Adevărul” Editură, Bucureşti 1901.

La Roumanie illustrée. Sayı:24, 3 Ekim 1882, Ed: Alfred de Peraldi, Imprimerie Nationale Antrepr A. B. Editură, Bucarest 1882.

Le Monde Illustré, Sayı:380, 23 Temmuz 1864, Ed: Pointel, Paris 1864.

L'illustration: Journal Universel. Cilt:22, Sayı:555, J.J. Dubochet Publisher, Paris 1853,

<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.b000359265&view=1up&seq=257&q1=omer%20pa>.

L'illustration: Journal Universel. Cilt:72, Sayı:1845, J.J. Dubochet Publisher, Paris 1878,

<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.c008779533&view=1up&seq=9>.

3. KAYNAK ESERLER VE İNCELEMELER

Afyoncu, Erhan, “Osmanlı İdaresinde Yunanistan”, *Balkanlar El Kitabı*, Ed: Osman Karatay ve Bilgehan Gökdağ, Cilt: I, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2013.

Ali Ekrem, Mehmet. “Türk Medeniyetinin Rumen Ülkelerindeki İzlerine Dair Bazı Mülâhazalar”, *VIII. Türk Tarih Kongresi*, Cilt: III, TTK Basımevi, Ankara 11-15 Ekim 1976.

- Anderson, Matthew Smith. *Doğu Sorunu-1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme*, çev. İdil Eser, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.
- Armaoğlu, Fahir. *19. Yüzyıl Siyâsî Tarihi (1789-1914)*, TTK Yayınları, Ankara 1997.
- Aydın, Mahir. “Eflak Beyliği”, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı:23 (2013-1), s. 1-24.
- Aydın, Mithat. “Tuna Bulgarları Tarihine Genel Bir Bakış”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:1 (2002-1), s.116-126.
- Berindei, Dan. “Osmanlı Devleti ve Eflak’taki 1848 İhtilâli”, *XIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, (Ankara 4-8 Ekim 1999), Cilt: III, TTK Basımevi, Ankara 2002.
- Berkes, Niyazi. *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul Ekim 2012.
- Bıyık, Ömer. “Hamdi Efendi’nin Atlas’ında Eflak-Boğdan (Memlekeyetn)”, *Uluslararası Balkan Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (UBTAS): Balkan Tarihi*, Ed: Zafer Gölen, Abidin Temizer (Osmanlı Mirası ve Türk Kültürünü Araştırma Derneği Yayınları-1, Cilt:2 (2016), s.243-260.
- Birbudak, Togay Seçkin. *Romanya’nın Bağımsızlığını Kazanması* (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2014).
- “1853-1856 Kırım Harbi’nde Osmanlı-Avusturya İlişkileri”, *Belleten*, Cilt: LXXXII, Sayı:293, (Ankara 2018), s.241-263.
- Bozbora, Nuray. “Geçmişten Günümüze Rumen-Macar İlişkileri ve Transilvanya’nın Otonomisi Meselesi” *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı:15 (Güz 2007), s.1-43.
- Bozkurt, Giray Saynur. “Geçmişten Günümüze Romanya’da Türk Varlığı”, *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt:5, Sayı:17 (Bahar 2008), s.1-31.
- Bozkurt, Gülnihal. *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukukî Durumu (1839-1914)*, 2. Baskı, TTK Yayınları Ankara 1996.

- Buşă, Daniela. Venera Achim, Adrian-Silvan Ionescu, Bogdan Popa, Marian Stroia, Nicoleta Roman, Raluca Tomi, *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, Volume:5, 1847-1851, Editura Academiei Române, București 2009.
- Cernovodeanu, Paul, Cristina Feneșan, Georgeta Filitti, *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, Volume:2, 1822-1830, Editura Academiei Române, București 2005.
- Chambell, John J. *French Influence and The Rise of Roumanian Nationalism*, Arno Press, New York 1971.
- Clark, Roland. *Sectarianism and Renewal in 1920s Romania: The Limits of Orthodoxy and Nation-Building*, Bloomsbury Academic Publishing, London 2021.
- Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor Din Cele Mai Vechi Timpuri Până La Moartea Regelui Carol I*, Cugetarea - Georgescu Delafras Editură, București 2011.
- Çiftçi, Cafer. “Bâb-ı Âlî'nin Avrupa'ya Çevrilmiş İki Gözü: Eflak ve Boğdan'da Fenerli Voyvodalar (1711-1821)”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:7, Sayı:26 (Yaz 2010), s.27-48.
- Daicoviciu, Constantin, Hadrian Daicoviciu. *Columna lui Traian*, Meridiane Editură, București 1966.
- Daşdarıcı, Mevlüde Gökçen. “Eflak-Boğdan-Erdel Voyvodaları ve Osmanlı İstihbaratına Dair Roller”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:3, Sayı:1 (Mart 2019), s.85-99.
- Drace-Francis, Alex. *The Making of Modern Romanian Culture*, St Martin's Press, New York 2006.
- The Traditions of Invention: Romanian Ethnic and Social Stereotypes in Historical Context*, Brill Press, Leiden&Boston 2013.
- Dumanlı, Çiğdem. *Viyana-Berlin Üzerinden 1848 Devrimleri'nin Osmanlı Devleti'ne Etkileri*, (Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2017).

- Dvoichenko-Markov, Demetrius. "Russia and the First Accredited Diplomat in the Danubian Principalities, 1779-1808", *Slavic and East-European Studies*, Volume:8, Number:3/4 (Autumn-Winter 1963), s.200-229.
- Erdođru, Mehmet Akif. "Kanuni Sultan Süleyman'ın 1538 Tarihli Karaboğdan Seferi Ruznâmesi", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: XXIX, Sayı:2 (2014), s.515-524.
- Findley, Carter V. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokratik Reform-Babıali 1789-1922*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014.
- Fischer-Galati, Stephen. "Romanian Nationalism", *Nationalism in Eastern Europe*, Ed: Peter Sugar & Ivo J. Lederer, University of Washington Press, Seattle & London 1994, s.373-395.
- Florescu, Radu. "Osmanlı Tanzimatı Üzerinde Rumen Etkisi", *Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Ed: Mehmet Seyitdanlıoğlu ve Halil İnalçık, Phoenix Yayınevi, Ankara 2006.
- "The Fanariot Regime in the Danubian Principalities", *Balkan Studies*, Volume:9, Number:2 (1968), s.301-318.
- "The Uniate Church: Catalyst of Rumanian National Consciousness", *The Slavonic and East European Review*, Volume:45, Number:105 (July 1967), s.324-342.
- Georgescu, Vlad. *The Romanians: A History*, Ed: Matei Calinescu, Çev.: Alexandra Bley-Vroman, Ohio State University Press, Columbus 1991.
- Glenny, Misha. *The Balkans: Nationalism, War and the Great Powers 1804-1999*, House of Anansi Press, Toronto 2012.
- Guboğlu, Mihail. "Osmanlılarla Rumen Ülkeleri Arasındaki İlk Devir İlişkileri (1368-1456) Hakkında Belirtmeler ve Doğrultmalar", *IX. Türk Tarih Kongresi*, TTK Yayınları, Ankara 1988, s.829-843.

“Rumen Ulusunun Eski Türk Kavimleri İle İlişkileri Hakkında”, *VIII. Türk Tarih Kongresi* (Ankara: 11-15 Ekim 1976), Kongreye Sunulan Bildiriler, Cilt: II, TTK Basımevi, Ankara 1981, s.765–772.

“Fatih’in Stefan Çel Mare Üzerine İki Boğdan Seferi”, *Belleten*, Cilt: XLVII, Sayı:185 (Ankara 1983), s.139-176.

Gürgen, Süheyla Yenidünya. “1848 İhtilâli’nden Sonra Eflak’ın Yeniden Yapılanmasına Dair Bir Değerlendirme: Stirbei’in Müesses Nizâm Arayışları (1849-1851)”, *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XV, Sayı: I (Haziran 2020), s.11-23.

Hitchins, Keith. “Samuel Clain and the Rumanian Enlightenment in Transylvania” *Slavic Review*, Volume:23, Number:4 (December, 1964), s.660-675.

A Concise History of Romania, Cambridge University Press, New York 2014.

Iordachi, Constantin. “The Fanariot Regime in The Romanian Prancipilities 1711/1716-1821”, *The Routledge Handbook of Balkan and Southeast European History*, Ed: John R. Lampe, Ulf Brunnbauer, Routledge Publishing, London&New York 2021.

İnalçık, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, Çev.: Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003.

The Ottoman Empire The Classical Age 1300-1600, Phoenix Publisher, London 1988.

Jelavich, Barbara. *Balkan Tarihi 1: 18. ve 19. Yüzyıllar*, Küre Yayınları, İstanbul, 2013.

Jelavich, Charles ve Barbara Jelavich, *The Establishment of the Balkan National States, 1804-1920*, Volume:8, Ed: Peter F. Sugar and Donald W. Treadgold, University of Washington Press, Seattle and London 2000.

Kalelioğlu, Oğuz. “Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı:41, Mayıs 2008, s. 105-123.

- Kapıcı, Özhan. “Şark Meselesinden Bir Kesit: Osmanlı-Rus İlişkilerinde Eflak-Boğdan Meselesi (1864-1865)”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:18 (Bahar 2013), s.83-116.
- Karaca, Taha Niyazi. “Dostluktan Çatışmaya: Osmanlı Dönemi Türk-İngiliz İlişkileri”, *Journal of Anglo-Turkish Relations (JATR)*, Cilt:1, Sayı:1 (Ocak 2020), s.11-32.
- Karal, Enver Ziya. *Osmanlı Tarihi*, Cilt: VI, 7. Baskı, TTK Yayınları, Ankara 2007.
- Osmanlı Tarihi*, Cilt: VII, 6. Baskı, TTK Yayınları Ankara 2003
- Osmanlı Tarihi: Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)*, Cilt: V, TTK Yayınları, Ankara, 2017.
- Karasu, Cezmi. “XIX. Yüzyılda Eflak ve Boğdan’daki Rus İşgalleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt:12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- Karpat, Kemal. “EFLAK”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/eflak> (10.08.2020).
- Balkanlarda Osmanlı Mîrası ve Ulusçuluk*, İmge Yayınları, Ankara 2004.
- Osmanlı Nüfusu (1830-1914)-Demografik ve Sosyal Özellikleri*, çev. Bahar Tırnakçı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.
- Osmanlı’da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2006.
- Kokdaş, İrfan. “18. ve 19. Yüzyıllarda Aşağı Tuna’da Habsburg Politikaları ve Tuna Nehir Ticarinde İmparatorluklar Arası Rekabet”, *OÜSBAD*, Temmuz 2015, s.177-195.
- Konan, Belkıs. “1866 Romanya Anayasası ve 1876 Kanun-ı Esasi Arasında Bir Karşılaştırma /A Comparison Between the Romanian Constitution of 1866 and the Ottoman Constitution of 1876”, *Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu: Bildiri Özetleri Kitabı*, ATAM, Ankara 2017.

- Kunt, Metin. “Osmanlı Devleti’nin Barışçı Siyaseti (1703-1739)”, *Osmanlı Devleti 1600-1908*, Cilt:3, Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul 1998.
- Kurat, Akdes Nimet. *Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917’ye Kadar*, TTK Basımevi, 2. Baskı, Ankara 1987.
- Kurat, Yuluğ. “Osmanlı İmparatorluğu ve 1849 Macar Mülteciler Meselesi”, *VI. Türk Tarih Kongresi*, (Ankara: 20-26 Ekim 1961), Kongreye Sunulan Bildiriler, TTK Basımevi, Ankara 1967, s.451-459.
- Küçük, Cevdet. “Abdülmeçid” TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/abdulmecid>, (12.03.2021).
- Maciu, Vacile. “1848 Devrimi Sırasında Türk-Rumen İlişkileri”, *Belleten*, Cilt: XXXV, Sayı:139 (Ankara 1971), s.403-408.
- Maxim, Mihai. “ROMANYA”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/romanya#2> (28.01.2020).
- “Romanya Hakkında Kısa Bilgiler”, *Türk Edebiyatı*, Yıl: 28, Sayı: 320 (Haziran 2000).
- McGuckin, John Antony. *The Orthodox Church: An Introduction to its History, Doctrine, and Spiritual Culture*, Blackwell Publishing, Oxford 2008.
- Mehmet, Mustafa. “Kanuni Sultan Süleyman Zamanında Rumen Ulusunun Birleştirilmesi ve Tarihi Sonuçları”, *XIV. Türk Tarih Kongresi*, (Cilt: II-I. Kısım), TTK Yayınları, Ankara 2002.
- Ortaylı, İlber. *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Hil Yayınları, İstanbul 1983.
- Ministerul Artelor și Informațiilor, *1848 dans les Principautés Roumaines*, Ed: Mihail Sadoveanu, Imprimeria Națională Editură, București 1946.
- Nistor, G. C. Onu, G. Săndulache, “200 Years from the Establishment of the Superior School of Land Surveying Engineering in the National Language from Wallachia(1818-2018).Remember: Gheorghe Lazăr”, *RevCAD Journal of*

Geodesy and Cadastre- Universitatea "1 Decembrie 1918", Alba Iulia, Number: 25 (2018), s.5-12.

Nistor, Ion I. *Istoria românilor*, Ed: Florin Rotaru, Volume:2, Biblioteca Bucureștilor Editură, București 2003.

Nojea, Traian. "Secularization of Monastic Estates (1863) Some Legal-Historical Aspects", *Teologia*, Volume: 66, Number:1 (2016), s.155-175.

Özcan, Abdülkadir. "Boğdan", *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:6, TDV Yayınları, İstanbul, 1992, s.270.

Özdemir, Mustafa. "Dimitri Kantemir; Osmanlı Devleti'nde Yetişen Bir Oryantalist", *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, Sayı:10 (2016), s.65-76.

Pădurețu, Sanda. "Freedom, Human Rights and Censorship in Nineteenth-Century Romanian Literature", *CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities)*, Cilt:12, Sayı:3 (2017), s.66-77.

Rasonyi, Laszlo. *Tarihte Türklük*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 3. Baskı, Ankara 1993.

Ristelhueber, René. *A History of the Balkan Peoples*, Ed: ve Çev.: Sherman David Spector, Twayne Publishers, New York 1971.

Rodoplu, Fatma. *Bulgar Tarih Yazımında II. Bulgar Devleti'nin Kuruluşu ve Kuman/Kıpçaklar* (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2019).

Saatçi, Meltem Begüm. "Balkan Ulusçuluklarına Dair Bir Değerlendirme: Farklı Uluslar Farklı Usûller", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt:6, Sayı:23 (Güz 2009), s.13-28.

Saydam, Abdullah. "Ömer Lutfi Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/omer-lutfi-pasa> (11.03.2021).

Seton-Watson, Hugh. *Nations and States: An Enquiry into the Origins of Nations and the Politics of Nationalism*, The University Printing House, Cambridges 1977.

Seton-Watson, R. W. "Transylvania in the 19th Century", *The Slavonic Review*, Volume:23, Number:4, December, 1924, s.304-319.

A History of the Roumanians: From Roman Times to the Completion of Unity, Cambridge University Press, Cambridge 2015.

Seyitdanlıoğlu, Mehmet, *Tanzimat Devrinde Meclis-i Vala (1838-1868)*, TTK Basımevi, Ankara 1999.

Sözen, Zeynep. *Fenerli Beyler: 110 Yılın Öyküsü (1711-1821)*, Aybay Yayınları, İstanbul 2000.

"Osmanlı Kültürünün Eflak ve Boğdan'ın Yaşamına Etkisi", *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt:12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

Stavrianos, L.S. *The Balkans Since 1453*, Hurst and Company Publishers, London 2000.

Balkan Federation: A History of The Movement Toward Balkan Unity in Modern Times, Northampton Publisher, Massachusetts 1944.

Sugar, Peter F. *Southeastern Europe Under Ottoman Rule, 1354-1804*, University of Washington Press, Seattle 1977.

Sugar, Peter F. *Southeastern Europe Under Ottoman Rule, 1354-1804*, University of Washington Press, Seattle and London 1996.

Şahin, Hasan. "Kaynarca'dan (1774) Paris Barışı'na (1856) Kadar Şark Meselesi Perspektifinde Osmanlı-Rus Münasebetlerine Genel Bir Bakış", *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt:12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

Şenel, Şennur. "19. ve 20. Yüzyılların Denge Oyununda Balkanlar", *Balkanlar El Kitabı*, Ed: Osman Karatay ve Bilgehan Gökdağ, Cilt: I, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2013.

Taştan, Yahya Kemal. "Balkanlarda Ulusçuluk Hareketleri", *Balkanlar El Kitabı*, Ed: Osman Karatay ve Bilgehan Gökdağ, Cilt: I, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2013.

- The Editors of Encyclopaedia Britannica, “Helot”, *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/helot> (16.01.2021).
- Tosun, İffet. “Ulahların- Rumenlerin Ortaya Çıkışı”, *Balkanlar El Kitabı*, Ed: Osman Karatay ve Bilgehan Gökdağ, Cilt: I, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2013.
- Turan, Şerafeddin. “1829 Edirne Antlaşması”, *DTCF Dergisi*, Cilt:9, Sayı:1-2 (1951), s.111-151.
- Türkmen, Zekeriya, “Girit Adasını Osmanlı İdaresinden Ayırma Çabaları: Yunan İsyanını Takip Eden Dönemdeki Gelişmeler (1821-1869)”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt:12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- Uyanık, Feyzullah. “İsyan İkliminde Kadim Nizamı İhya Etmek: 1821 Rum İsyanı Akabinde Yapılan Eflak ve Boğdan İdarî Düzenlemeleri”, *History Studies International Journal of History*, Cilt:11, Sayı:1 (Şubat 2019), s.403-428.
- II. Mahmud Dönemi Osmanlı İdaresinde Eflak-Boğdan* (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Edirne 2018).
- Uygur, Fatma. “1857 Eflak ve Boğdan Seçimlerine Fransız Müdâhalesi ve Sonuçlarına Dair Bir Araştırma”, *OTAM*, Sayı:42 (Güz 2017), s.169-186.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*, Cilt: I, TTK Yayınları, Ankara 1988.
- Osmanlı Tarihi*, Cilt: VI, 5. Baskı, TTK Yayınları, Ankara 1988.
- Yalçınkaya, Mehmet Alaaddin. “XVIII. Yüzyıl: Islahat, Değişim ve Diplomasi Dönemi (1703-1789)”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt:12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- “Osmanlılar Döneminde Eflak ve Boğdan (Memleketeyn)”, *Balkanlar El Kitabı*, Ed: Osman Karatay ve Bilgehan Gökdağ, Cilt: I, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2013.
- Yeniçeri, Özcan. “Kırım Savaşı, Islahat Fermanı ve Paris Barış Antlaşması”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt:12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

EKLER

EK 1. Eflak-Boğdan Birleşik Prenslığı'nin, "Romanya" Diye Adlandırılması⁵²¹

90/1

SUBLIME PORTE
MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES

Le Secrétaire Général	Le Chef de Bureau	Le Rédacteur
<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>	<i>[Signature]</i>

ISLAKANCI

S E. Radu Radu
à Fiziş Effendi
N° G^t 43327
N° S^t 61
Le 6 avril 1876

Objet.
N° 12
Accuse de réception

SP

J'ai reçu le rapport que vous m'avez adressé le 8 Mars, n° 288, ainsi que la copie, y annexée, d'une de vos dernières lettres à l'Ambassade Imp^{le} à Vienne.

En vous remerciant des renseignements contenus dans ces pièces, je vous engage, M. le Consul G^l, à ne plus donner dans notre correspondance officielle aux Principautés Unies de Moldo-Valachie la dénomination de "Roumanie" qui n'est consacrée par aucun traité international ~~ni admise~~ par la S. S. *[Signature]*

HR.545 159/54
2 urk.
(3 sh. 503)

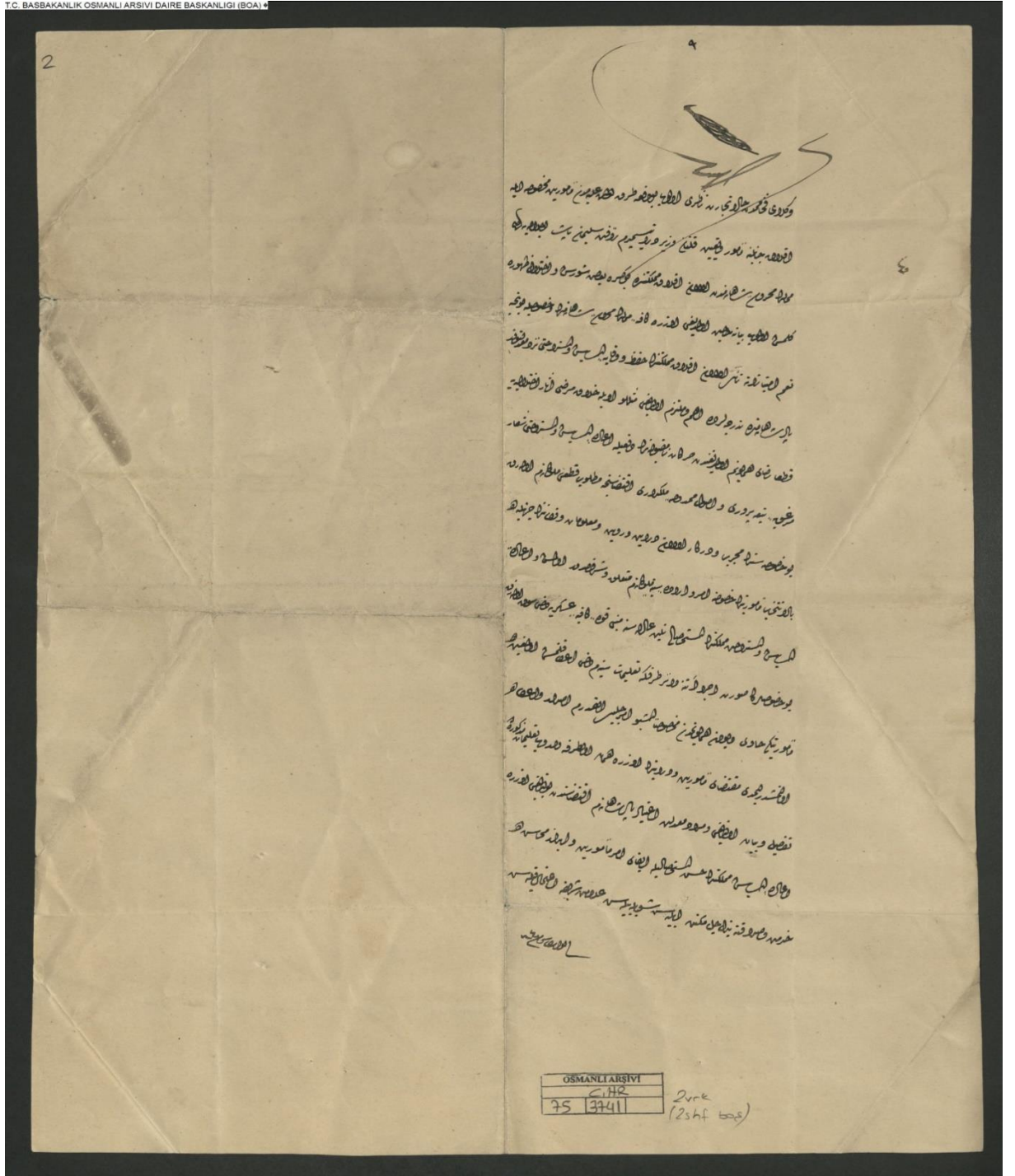
J'ai reçu le rapport que vous m'avez adressé le 8 mars, no 288, ainsi que la copie, y annexée l'une de vos dernières lettres à l'Ambassade Vienne.

En vous remerciant des renseignements contenus dans ces pièces je vous engage Monsieur le Consul Général, à ne plus donner dans notre correspondance officielle aux Principautés Unies de Moldo-Valachie la dénomination de « Roumanie » qui n'est consacrée par aucun traité international ni admis par...

⁵²¹ BOA. HR. SYS., 159/54.

EK 2. Eflak'ta Zuhur Eden İhtilâl Üzerine Oraya Memur Edilen Ticaret Nâzırı Süleyman Paşa'ya Yazılan Hüküm⁵²²

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

OSMANLI ARSİVİ	
C.HR.	296
75	3741

(296 sayfa)

C.HR.00075.03741.001

⁵²² BOA. C.HR., 75/3741

Vükelâ-yı fihâmdan halâ Ticâret Nâzırı olup bu def'a turuk-ı devlet-i aliyyemden me'mûriyet-i mahsus ile Eflak canibine me'mûr ve ta'yin kılınan vezir-i semirim Ref'et Süleyman Paşa iclalehûya hükm ki,

Memâlik-i mahrûse-i şahânemden olan Eflak memleketinde bukere bazı suriş ve ihtilâl zuhûra gelmiş olup beyâna hâcet olmadığı üzere kâffe-i memâlik-i mahrûse-i şahânemin ve husûsuyla bunca ni'am imtiyazata nail olan Eflak memleketinin hıfz ve vikâye-i asayiş ve istirahatı nezd-i ma'delet- vefd-i padişâhanemde ne derecelerde ehemm ve mültezim olduğu misüllü öyle hilâf-ı marzî izhâr ol havaliye kat'an rıza-yı hümâyunum olmadığından harekât-ı na-makbûlenin defiyile i'âde-i asayiş ve istirahatı merguben tebe'a-i perveri ve usûl-i mahruse-i mülkdârî iktizasınca matlûb-ı kati-i mülükânem olarak bu hususa senin mücerreb ve derkâr olan dirayet ve reviş ve ma'lûmat ve fetanetin cihetiyle bi'l-intihâb me'mûriyetin husûsuna emr ü irade-i seniyye-i mülükânem müte'allik ve şeref-sudûr olmuş ve i'âde-i sayiş ve istirahat-ı memleketin istihsâli te'min-i i'âdesine mebni kuvve-i kâfiye-i askerîye dahi sevk olunarak bu hususların sûret-i sûret-i icrasına da'ir tarafına ta'limât-ı seniyyem dahi i'tâ kılınmış olmağın me'mûriyetini hâvi ve divân-ı hümâyunumdan mahsusen iş bu emr-i celili'l-kadrim ısdâr ve i'tâ olunmuşdur imdi mukteza-yı me'muriyet ve dirâyetin üzere hemân ol tarafa varub ta'limât-ı mezkûrede tafsil ve beyân olduğu ve ----madelet itiyad-ı padişahanem iktizasından bulunduğu üzere i'âde-i sayiş-i memleketin hüsn-i istihsaliyle ifâ-yı emr-i me'muriyet ve ibrz-ı mehasin-i hizmet ve sadıkâne bezl-i cell-i miknet eyleyesin söyle bilesin alâmet-i şerifeme i'timâd kılâsın.

Fi evasıt-ı Ş (Şa'ban) sene (12)64

EK 3. Trajan Anıtı⁵²³

Trajan Anıtı, XI. yüzyılın başlarında meydana gelen Daco-Roma Savaşları hakkında bilgi veren değerli bir arkeolojik-tarihsel kaynak olma özelliği taşımaktadır. Romanya topraklarının Romalılaştırılmasının resimlerle tasvir edildiği sütun, Romanya halkının kültürel özellikleri hakkında da bilgiler vermektedir.

Romanya Hükümeti tarafından Romanya Ulusal Tarihi Müzesi'nin ortasına konumlandırılan sütunun kopyası ve üzerindeki sahneler açıklamalarıyla birlikte sergilenmektedir.

⁵²³ Bu fotoğraf, yazarın 2018 yılında Avrupa Birliği Ulusal Ajansı'nın "Grow Up By Education" projesi kapsamında gönüllü olarak Romanya'da bulunduğu süreçte çekilmiştir.

EK 4. Trajan Sütunu Üzerinde Yer Alan Rölyef⁵²⁴

Daçya Savaşı'nda Romalı ve Daçyalı askerlerin resmedildiği Trajan Sütunu'nun üzerinde bulunan rölyeflerden bir bölüm.

⁵²⁴ Diğer figür ve savaş sahnesi içeren rölyefler için bkz. Constantin Daicoviciu-Hadrian Daicoviciu, *Columna lui Traian*, Meridiane Editură, Bucureşti 1966, s.101-136.

EK 5. Ştefan cel Mare (1433-1504)⁵²⁵

1457-1504 yılları arasında Boğdan Voyvodalığı yapan Ştefan cel Mare'nin Romanya'nın başkenti Bükreş'teki Parlamento Sarayı'nda yer alan büstü.

⁵²⁵ Bu fotoğraf, yazarın 2018 yılında Avrupa Birliği Ulusal Ajansı'nın "Grow Up By Education" projesi kapsamında gönüllü olarak Romanya'da bulunduğu süreçte çekilmiştir.

EK 6. Konstantinos Mavrokordato (1711-1769)⁵²⁶

1730-1769 yılları arasında altı kez Eflak, dört kez de Boğdan'a voyvoda olarak görevlendirilen Konstantinos Mavrokordato, her iki prenslikte de iktidarda kaldığı süre boyunca yapmış olduğu reformlarla öne çıkmıştır.

⁵²⁶ Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor Din Cele Mai Vechi Timpuri Până La Moartea Regelui Carol I*, Cugetarea - Georgescu Delafraş Editură, Bucureşti 2011, s.372.

EK 7. Gheorghe Lazăr (1779-1823)⁵²⁷

Eflak'ta eğitimin gelişmesine katkı sağlayan Gheorghe Lazăr'ın Bükreş Üniversitesi'nin önünde bulunan mermer heykelinde temsil edilen portresi.

⁵²⁷ Gheorghe Bogdan-Duică-Gheorghe Popa-Lisseanu, *Viața și opera lui Gheorghe Lazăr*, Jockey-Club Editură, București 1924, s.306.

EK 8. General Kiselev (1788-1872)⁵²⁸

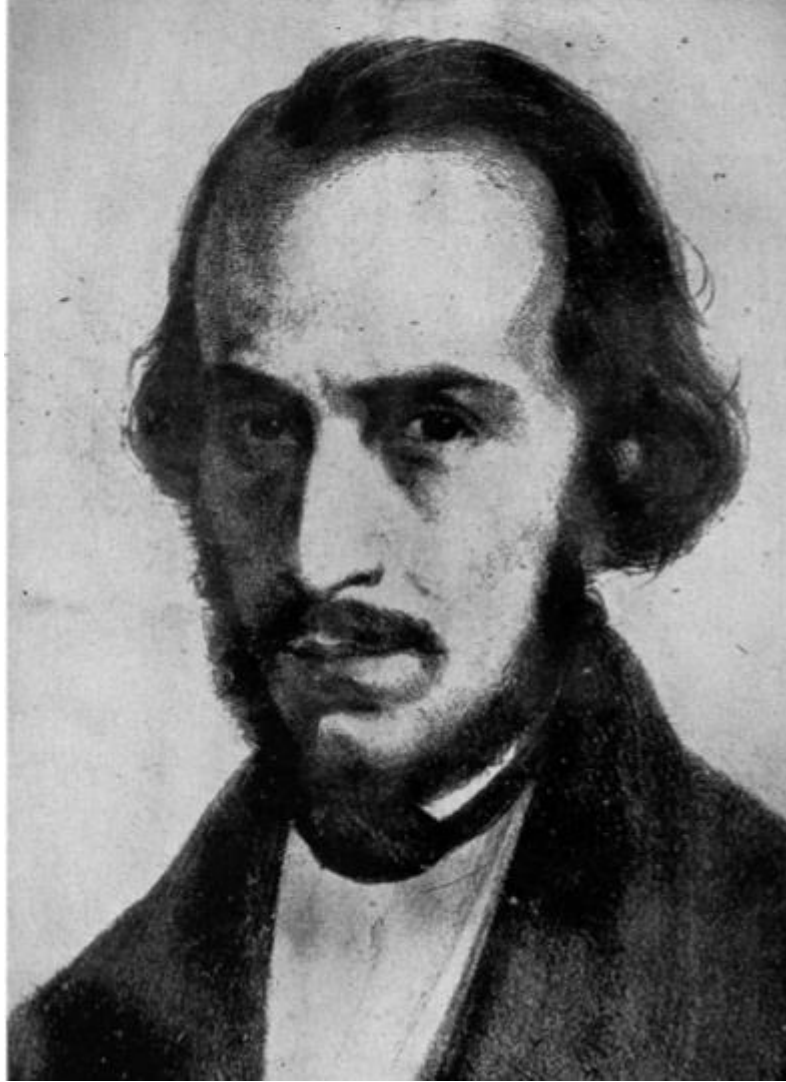
Rusya tarafından vali sıfatıyla Eflak ve Boğdan Prenslıklarına yönetici olarak atanan Rus General Kiselev.

⁵²⁸ Paul Cernovodeanu, Cristina Feneșan, Georgeta Filitti, *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, Volume:2, 1822-1830, Editura Academiei Române, București 2005.

EK 9. Mihail Kogălniceanu (1817-1891)⁵²⁹**Mihail Kogălniceanu**

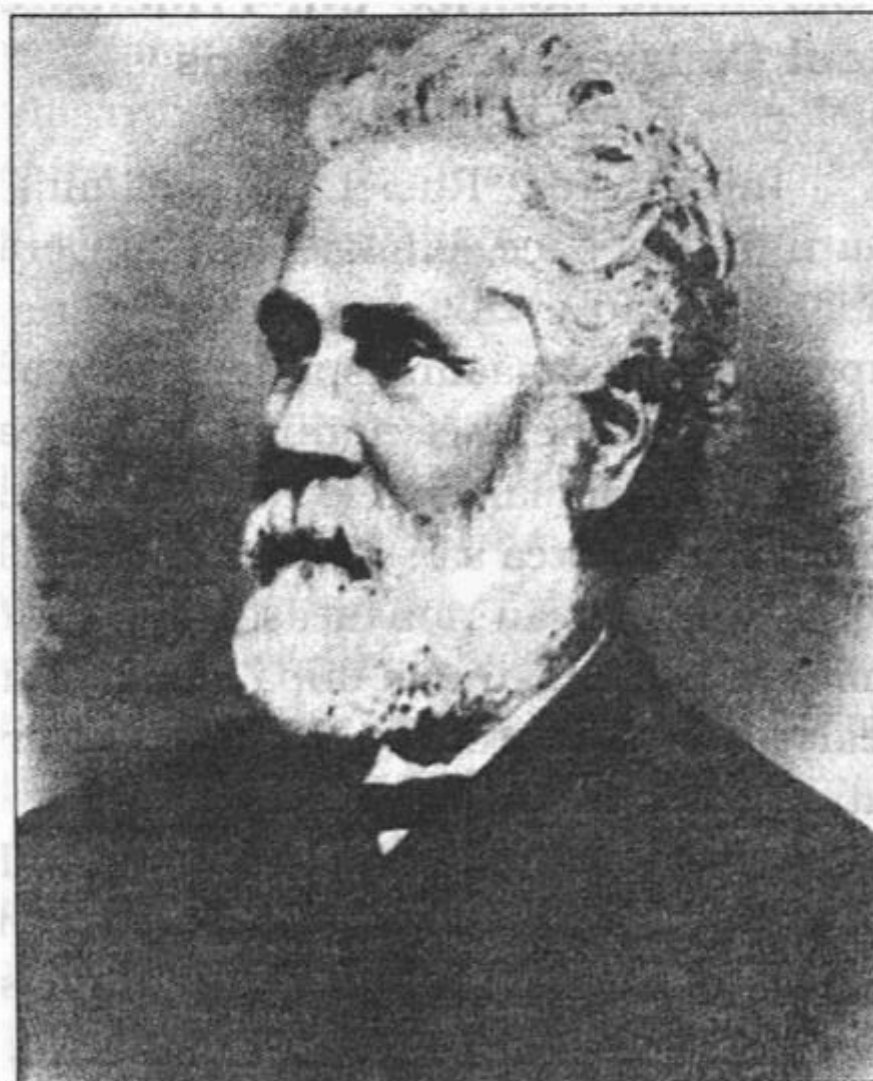
1848 İhtilâl hareketinin ideolojik liderliğini üstlenen tarihçi ve sosyal reformcu.

⁵²⁹ Ion I. Nistor, *Istoria românilor*, Ed: Florin Rotaru, Volume:2, Biblioteca Bucureștilor Editură, București 2003, s.115.

EK 10. Nicolae Bălcescu (1819-1852)⁵³⁰

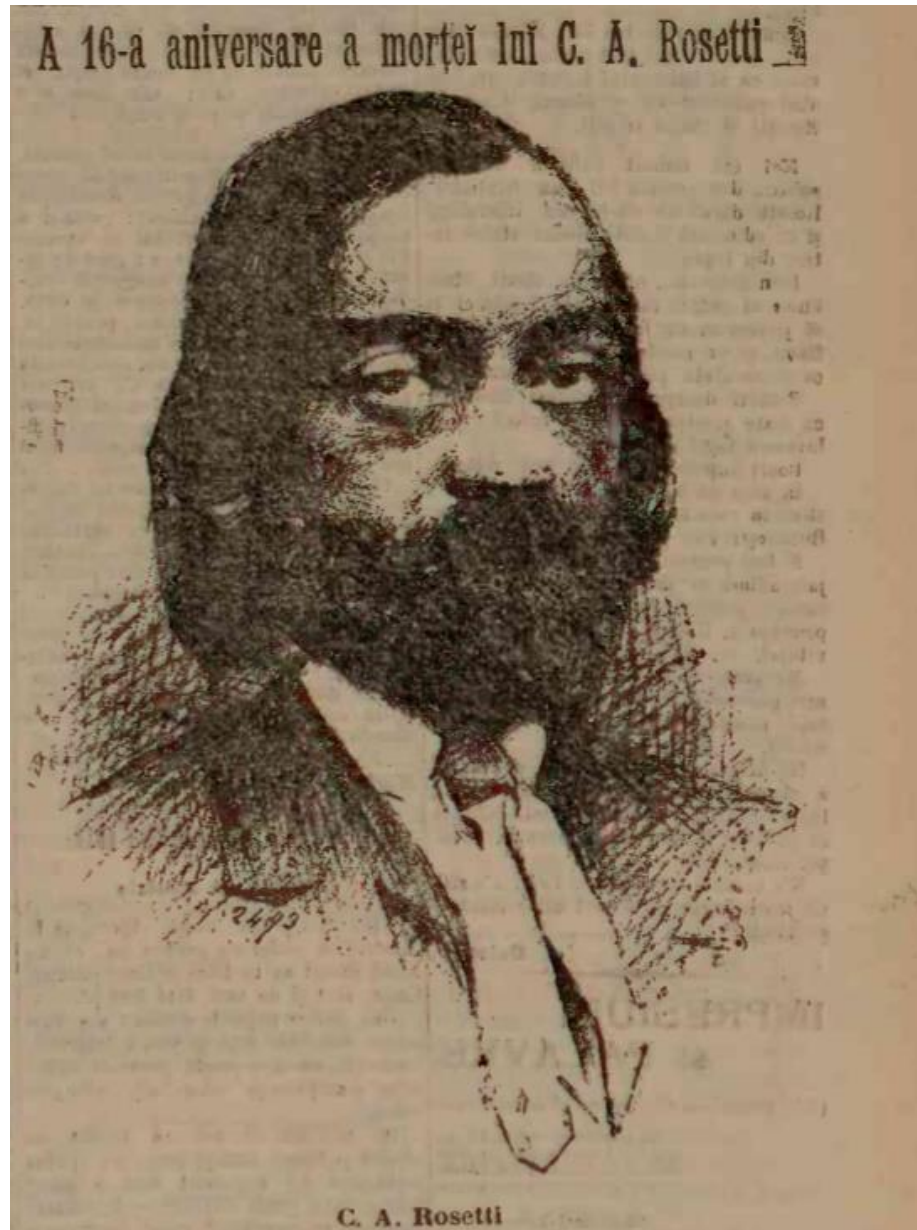
1848 Eflak İhtilâli'nin liderlerinden

⁵³⁰ România. Ministerul Artelor și Informațiilor, *1848 dans les Principautés Roumaines*, Ed: Mihail Sadoveanu, Imprimeria Națională Editură, București 1946, s.64. (Bükreş Metropolitană Kütüphanesi'nde bulunan kaynak, 1946 yılında Romanya Sanat ve Enformasyon Bakanlığı tarafından hazırlanan albüm niteliğindedir.)

EK 11. Ion C. Brătianu (1821-1891)⁵³¹**Ion C. Brătianu**

1848 İhtilâl hareketinin ideolojik liderliğini üstlenen entelektüellerden

⁵³¹ Ion I. Nistor, *Istoria românilor...*, s.115.

EK 12. Constantin Alexandru Rosetti (1816-1885)⁵³²

1848 İhtilâl hareketinin ideolojik liderliğini üstlenen entelektüellerden

⁵³² *Adevărul*, Cilt:14, Sayı:4201, 9 Nisan 1901, Ed: Constantin Mille, Tipografia "Adevărul" Editură, București 1901.

EK 13. Ion Ghika (1816-1897)⁵³³

Bükreş'te ihtilâlciler tarafından kurulan Geçici Hükümet adına Bâb-ı Âli ile yapılacak müzakerelerde görevlendirilen kişi.

⁵³³ *La Roumanie illustrée*, Sayı: 24, 3 Ekim 1882, Ed: Alfred de Peraldi, Imprimerie Nationale Antrepr A. B. Editură, Bucarest 1882.

EK 14. Süleyman Paşa'nın (1807-1864) Komiser Olarak Gönderildiği Eflak ve Boğdan'da Halk Tarafından Coşkuyla Karşılandığını Temsil Eden Bir Fotoğraf⁵³⁴

Primirea la Giurgiu a lui Suleiman Paşa, comisarul extraordinar al Porții, în „Illustrirte Zeitung”, nr. 317/28 Juli 1849.

⁵³⁴ Daniela Bușă, Venera Achim, Adrian-Silvan Ionescu, Bogdan Popa, Marian Stroia, Nicoleta Roman, Raluca Tomi, *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, Volume:5, 1847-1851, Editura Academiei Române, București 2009.

EK 15. Ömer Lutfi Paşa (1806-1871)⁵³⁵

1848 yılında Sultan Abdülmecid tarafından Memleketeyn'in güneyini kontrol altına almakla görevlendirilen kumandan

⁵³⁵ *L'illustration: Journal Universel*, Cilt:22, Sayı:555, J.J. Dubochet Publisher, Paris 1853.
<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.b000359265&view=1up&seq=257&q1=omer%20pa>.

EK 16. Alexandru Ioan Cuza (1820-1873)⁵³⁶

Alex. Ioan Cuza.

Александр Ион Куза.

Alex. Ion Couza.

1858 yılında Birleşik Prenslige dönüşen Memleketeyn'in ilk Prensi

⁵³⁶ România. Ministerul Artelor și Informațiilor, *1848 dans les Principautés Roumaines*, Ed: Mihail Sadoveanu, Imprimeria Națională Editură, București 1946, s.35.

EK 17. Sultan Abdülaziz ve Prens Alexandru Ioan Cuza'nın Dolmabahçe Sarayı'nda Görüşmesi⁵³⁷

⁵³⁷ *Le Monde Illustré*, Sayı: 380, 23 Temmuz 1864, Ed: Pointel, Paris 1864.

EK 18. Peleş Kalesi ve I. Carol (1839-1914)⁵³⁸

Romanya'nın Sinaia şehrinde bulunan Peleş Kalesi ve önünde bulunan Romanya'nın ilk kralı I. Carol'un heykeli

⁵³⁸ Bu fotoğraf, yazarın 2018 yılında Avrupa Birliği Ulusal Ajansı'nın "Grow Up By Education" projesi kapsamında gönüllü olarak Romanya'da bulunduğu süreçte çekilmiştir.

EK 19. Arcul de Triumf (Zafer Takı)⁵³⁹

Bükreş'te Kiselev Caddesi'nde bulunan Zafer Takı, 1878 yılında Romanya'nın bağımsızlığını elde etmesi şerefine yaptırılmıştır. Her yıl 1 Aralık'ta gerçekleştirilen millî bağımsızlık kutlamalarında tören için toplanılan yerdir.

⁵³⁹ Bu fotoğraf, yazarın 2018 yılında Avrupa Birliği Ulusal Ajansı'nın "Grow Up By Education" projesi kapsamında gönüllü olarak Romanya'da bulunduğu süreçte çekilmiştir.

EK 20. 1878 Berlin Antlaşması'na Göre Türkiye Haritası⁵⁴⁰

⁵⁴⁰ L'illustration: Journal Universel, Cilt:72, Sayı:1845, J.J. Dubochet Publisher, Paris 1878, <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.c008779533&view=1up&seq=9>.

EK 21. Orjinallik Raporu

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 18/06/2021</p> <p>Tez Başlığı: "Tanzimat Döneminde Eflak ve Boğdan'daki Entelektüel Hareketlerin Romanya'nın Bağımsızlığına Katkısı (1831-1878)"</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 105 sayfalık kısmına ilişkin, 18/05/2021 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % B 'dir.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☐ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">18.06.2021 ve İmza</p> <p>Adı Soyadı: Esra Kızıl</p> <p>Öğrenci No: N17235760</p> <p>Anabilim Dalı: Tarih</p> <p>Programı: Tezli Yüksek Lisans</p>
<p>DANIŞMAN ONAYI</p> <p style="text-align: center;">UYGUNDUR.</p> <p style="text-align: right;">_____ Prof. Dr. Mehmet SEYİTDANLIOĞLU</p>

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
HISTORY DEPARTMENT**

Date: 18/06/2021

Thesis Title : "The Contribution of Intellectual Movements in Wallachia and Moldavia to Romania's Independence in the Tanzimat Period (1831-1878)"

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 18/05/2021 for the total of 105 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 8 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

18.06.2021 and Signature

Name Surname: Esra Kızıl
Student No: N17235760
Department: History
Program: A Thesis master's degree

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Mehmet SEYİTDANLIOĞLU

EK 22. Etik Komisyon Muafiyet Formu

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 18/06/2021</p> <p>Tez Başlığı: Tanzimat Döneminde Eflak ve Boğdan'daki Entelektüel Hareketlerin Romanya'nın Bağımsızlığına Katkısı (1831-1878)</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. <p>Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">18.06.2021 ve İmza</p> <p>Adı Soyadı: Esra Kızıl _____</p> <p>Öğrenci No: N17235760 _____</p> <p>Anabilim Dalı: Tarih _____</p> <p>Programı: Tezli Yüksek Lisans _____</p> <p>Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora _____</p>
<p><u>DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</u></p> <p>_____</p> <p>(Unvan, Ad Soyad, İmza)</p> <p>Detaylı Bilgi: http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr</p> <p>Telefon: 0-312-2976860 Faks: 0-3122992147 E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr</p>

	HACETTEPE UNIVERSITY GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES ETHICS COMMISSION FORM FOR THESIS
HACETTEPE UNIVERSITY GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES HISTORY DEPARTMENT	
Date: 18/06/2021	
Thesis Title: The Contribution of Intellectual Movements in Wallachia and Moldavia to Romania's Independence in the Tanzimat Period (1831-1878)	
My thesis work related to the title above:	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Does not perform experimentation on animals or people. 2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.). 3. Does not involve any interference of the body's integrity. 4. Is not based on observational and descriptive research (survey, interview, measures/scales, data scanning, system-model development). 	
I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board/Commission for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.	
I respectfully submit this for approval.	
18.06.2021 and Signature	
Name Surname:	Esra Kızıl _____
Student No:	N17235760 _____
Department:	History _____
Program:	A Thesis master's degree _____
Status:	☒ MA ☐ Ph.D. ☐ Combined MA/ Ph.D. _____
<u>ADVISER COMMENTS AND APPROVAL</u>	
_____ (Title, Name Surname, Signature)	